

Antwoorde op de valsche beschuldiginghen door een zeker ghesworen vijandt der Ghereformeerde Religie, onder den titel ofte name van de Justificatie van Leiden, eertijts teghens de ghemeene Kercken ende Predicanten voortghebracht, ende nu door eenighe Wederdooperen van nieuws in druc uitghegeven : midtsgaders de verantwoordinghe van den dienaar, ouderlinghen ende diaconen der Kercke tot Leyden, naer het uit-gheven van de Justificatie ghestelt, ende nu door de vernieuwinghe van de zelve int licht ghegheven

<https://hdl.handle.net/1874/9415>

Antwoorde

Al. Oct 1321

Op de valsche be-

schuldighen door een zeker
ghesworen Vijandt der Cherefor-
meerde Religie/onder den Titel ofte Name
van de Iustificatie van Leyden, eertijts teghens
de ghemeene Kercken ende Predicanten voort-
ghebzacht: Ende nu door eenighe Weder-boo-
peren van nieuws in Druce wt-ghegheven.

Mitsgaders de Verantwoordinghe van den
Dienaer/Ouderlinghen en Diaconen der Kercke
tot Leyden/naer het wt-gheven van de Justifi-
catie ghestelt/ende nu door de vernieuwinghe van
de selve int licht ghegheven.

MORTALITA-

LITÆ IM-

TEM PARYNT.

TOT ROTTERDAM,

By Jan van Waesberghe/aende Meret/
inde 4de Maene. 1598.

Aen den Leser.

Is de ghewoonelijcken aerdt der
 ghenen die een quade zake heb-
 ben / als sy niet en konnen bestaen
 met reden / dat syt aen legghen met schel-
 den : Zoo doen ooc de valsche Leeraers /
 wanneer sy sien datse hunne dwalinghen
 niet en konnen houdē staende / met eenich
 Schriftuerlijc ofte redelijc bewijs : zoo
 gietense teghens de rechte Leeraers wt /
 alderley valsche laster-woorden / ofte ra-
 pen oppe tghene andere teghen de zelve
 wt-ghespoghen hebben / zonder acht te
 nemen oft niet waerheyt is ofte niet. Dit
 blyct aen de Herdooperseche Scheesten /
 door de welke van nieuws is wt-gheghe-
 ven zoo wel de Justificatie als de Remon-
 strantie des Magistraets van Leyden.
 De valscheyt hunner Leere / in de voor-
 naemste Articulen en Regulen des Chri-
 stelijcken gheloofs ende wandels / is zoo
 A 2 grof

grof/dat zoo haest alst licht der waerheyt daer by komt/de zelve ghesien wort/van de ghene die niet al willens hun ooghen toe sluyten. Nademael dan de supbere Leere der Ghereformeerde Kercke / hun wonderlijc zeer inde weghe is/datse humane leughenen met schijn-heylicheyt ghestoffeert/alle de werelt in de handt niet en kunnen steken : zoo keeren sy hun met loofheydt tot het blanneren van de Leeraers ofte Predicanten/ende nemen geerne aen / het ghene dat andere Wederspartnen der Kercken / tot achterdeel der zelve zegghen ofte schryven. Het namen vatten sy zeer begheerlic / tghene meest is streckende tot belastinghe der Kercken-dienaren by de Overheyt ende Magistraten/ dien sy zeer schoone woorden gheven / als oft syse hielden in grooter weerde/ende dat ter contrarie de Dienaers des Goddelicken Woorts / de zelve verachteten / ende wt hare Stoel wilden zetten:om alzo de Overhedē teghen de Predicanten op te rocken/ ende hunne gunste te kriyghen : Daer nochtans de eere

eere ende groot-achtinghe der Overhe-
den/verghens meer als door de leeringhe
der Predicanten voorghestaen ende ghe-
dreeven wordt / ende daer teghens van
niemandt meer achterstaen ende vermyn-
dert / als van de Weder doopers / die
tWolc leeren dat de ghene die tSwaerdt
voeren / in zulcken staet niet en moghen
zalich werden / ende gheen Christenen
zijn: Zulcken Lof gheven sy de Over-
heyt / de welcke sy hunne Hooch-loflijcke
Overheyt noemen / inde Voor-rede diense
voor de Justificatie hebbē laten drucken:
Maer ten is niet zeggghen niet te doen.

Het heeft hun goet ghedocht (zeggghen sy)
alzo de voorseyde Justificatie over langhe la-
ren door den Druc is vyt-ghegaen, ende nu al
valt-verstroyt ende niet meer te vinden zijn,
de zelve vveder aen den dach ende tot een
memorie voor onse Nakomers te brenghen.
Een schoon Cleynoodt voorwaer / ende
weerdich om mede te monsteren / byzon-
der / na dien nu al de Werelt kennelijc is /
tghene al van den beghinne by de ver-
standighen ghemerct is gheweest / dat de
Justificatie ghestelt is van Dirric Corn-

hert/ (ghelijc hy zelve bekennt in syn laet-
 ste schryven / ghedruct ter Goude/) door
 wien ooc de Remonstrantie des Magi-
 stracts van Leyden Anno M. D. Lxxvij.
 is wt-ghegheven. Wat wonder ist / dat
 dese Ghesel vper ende blam in dit syn
 Boec / met alle bitterheydt wt-sponwet
 teghen de Dienaers des Goddelijcken
 Woorts / ende de zelve met hunne gant-
 sche Leere zoekt hatelijc te maken / in al-
 ler manieren? Want men weet doch
 wel / dat hy een ghesworen Vijandt was
 van de Leere der Ghereformeerde kerc-
 ken / ende dat het aen hem niet en heeft
 gehouden / dat alle de kercké over langhe
 niet en zijn toe-ghesloten gheweest / ende
 de oeffen:nghe der Keligie wech-gheno-
 men: oft immers / dat de Roomsche Ke-
 ligie niet mede openbaerlijc en is in-ghe-
 voert / tot voorderinghe van de welcke
 hy syn Tonghe ende Penne hadde ver-
 huert / niet wt liefde van de Roomsche /
 maer wt haet van de Ghereformeerde
 Kercke: Ghelijc hyt ooc mede gheladen
 hadde op de Gennonisté; daeromme in-

dient dese Doopers al voo? warachtich willen houden dat in de Justificatie van hem ghestelt is: zoo moghense ooc niet eenen voo? waer houden / tghene de selve Cornhert teghens hem gheschreue heeft / ende de bespottinge daer mede hy hunne Religie zoo wel bespot heeft als de onse.

Sy zullen zegghe / hoe wel Cornhert de Justificatie heeft ghestelt / dat nochtans de materie van hem niet en kome / maer dat hem die tot Harlem ghesonden is van de Magistraet van Leyden / die hem versocht heeft de selve in oorden te stellen / ende dat over zulcx Cornhert in dit Boerken niet en spreect / maer de gantsche Magistraet. Ic bekenne / dat Cornhert selve in syn laetste schryuen teghen Lipsium / rondt wt verklaert / dat hy de Justificatie ten versoecke des Magistraets ghestelt heeft / wt de stoffe hem by de selve ghelevert: ja dat dit van hem ghedaen zijnde / hy niet alleen door schryuen van Jan van Houten Secretaris der Stede Leyden / van wegghen des Magistraets bedanct is gheworden /

maer ooc daer hy bereert met een vier-
kante Medaille van fijn Goudt / daert
Wapen van Leyden inne staet. Maer
wie en ziet niet dat het wt enkele tooz-
nieheydt ende blinde passien ghekomen
is / dat een Magistraet die met andere
Magistraten in Hollant belooft heeft te
handthouden de Schereformeerde Keli-
gie / een gheslaghen Wyandt der zelver
Religie heeft gaen ghebruycken / om de
ghemeene Dienaers der Schereformeer-
de Kercken te bevechten? Zoo en ist dan
ooc gheen wonder / dat sy tghene Corn-
hert ghestelt heeft / niet zeer nauwe en
hebben ghewoghen op de Balance der
Waerheyt / maer hebbent alles licht la-
ten passeren / (bevanghen zijnde alldoen
met een bitter vooz-oordeel teghens de
Kerckē) als sy slechts in hun voornemen
daer mede ghedient mochten zijn. Maer
daer na hun bedarende / ende tot nuchte-
re sinnen ghekomen zijnde / hebben sy
opentlic verklaert / dat het doen Corn-
herts (die wt hunne Justificatie ghetroc-
ken hadde tghene hy hem meende dien-
stich

stich te wesen teghen Lipsium) hun grootelijc mishaechde: want sy opentlic van hun Stadthuys den xix October M. D. XC. hebben doen publiceren / dat het Boec teghen Lipsium (hun by Cornhert ghededicert) oproerich was / ende daer teghens het Schrift Lipsii goedt ende heerlic / het welcke Schrift nochtans d'opnie die in de Justificatie vā Leyden (als ooc in de Vemonstrantie) ghedreven wort / aengaende de licentie van alles te moghen doen ende spreken in gheloofs-zaken / directelijc wederspreect: Daeromme ooc Cornhert hem in syn laetste antwoorde wel beklaccht over dit werck des Magistraets / de zelve beschuldighende van groote onghestadicheyt.

Hoe wel nu dit aldus is / zoo heeft nochtans desen Dooperen goet ghedocht / de Justificatie voort te halen: twelc indient bunten weten des Magistraets is gheschiet / zoo is zelve van hun wel stoutelijc ghedaen / ghemerct het een public Schrift is / dat hun niet aen en gaet: Te gheue eenen neghelijcken te bedencken /

oft ten Magistraet tzelve behoorde onghemerct henen te laten gaen / ende niet veel meer schuldich ware opentlic te bewijfen / dat sy gheen behaghen daer aen en hebben : Doch nademael dit niet en wordt ghedaen / ende daerentusschen de waerhept schade lijt / om dat op de voorsz Justificatie niet en is wt ghegeven / gheslijmen weet dat de Vijanden der Kercke met dese Boecrkens omme-loopen / ende de zelve de eenvoudighen in de hant stekende / de Religie zoeken af-brec te doen: zoo en hebbe ic ter liefde van Gods Kercke / niet moghen naer late aent lichte te bzenghē / de antwoorde die op de voorsz seude Justificatie vooz seventhien Jaren ghestelt is gheweest / maer achter-ghehouden om vredes wille / ende op hope dat de calumnien (daer inne verbatet) metter tijt versterven zouden : Nu ziet men dat de oude Wonde weder wort op-ghekract / ende dat het langhe stil swijghen der Predicanten hun te verwite ghestelt wort / als oft sy in hun eyghonghemoedt hun schuldich vonden: Daer-

omme

omme ic / hebbende by my een Copie
 van de voorsz antwoorde / my ghedron-
 ghen hebbe ghebonden / de zelve niet lan-
 gher onder my te laten berusten / zonder
 vrucht te doene: En hebbe goet ghebon-
 den die wt te gheven / doch niet zulcke
 veranderinghe / dat het ghene dient tot
 verantwoordinge vande gheneene Pre-
 dicantē ende hunne Kercken / by een van
 my ghesteltende eerst ghehandelt is / wat
 breeder dan inde voorsz Copie geschied-
 de / niet zoo zeere teghens de Magistraet
 van Leyden als teghens Cornhert / die
 haren Name ende Titel schandelijc mis-
 bruyct / ende syn Personagie meesterlijc
 daer onder ghespeelt heeft. Achter aen is
 gheboecht / tghene particulierlic diende
 tot verantwoordinge van den Dienaer /
 Ouderlinghen ende Diaconen der kerc-
 ke van Leyden / die in de Justificatie be-
 schuldicht wordē : bestaende meest in een
 eenvoudighen narratie van tghene in den
 twist van Leyden is ghepasseert: Ghelijc
 dat eertijts vande ghene die tselve aen-
 ginc / tot hunder verantwoordinge naer
 de

de waerheyt ende oprechtelijc zoose ver-
klaert hebben / ghestelt was: Twelc sy
noodich hebben gheacht nu mede wt-
ghegheven te worden / hoe wel syt liever
anders hadden ghesien / dat namelijc alle
dese dinghen doodt / begraven / ende ver-
gheten hadden moghen bliuen.

Wt dese verantwoordinghe zal blijc-
kē / hoe onwarachtich het is dat de Doo-
pers in hunne Voor-reden segghen / dat
de Predicanten de Overheden tot Onderdanen
foecken te maken: Dit hebben se in dese Ju-
stificatie ghevonden / en daeromme moet
het warachtich zyn: maer het contrarie
leert de dagheijcliche ervaringhe / dat de
Dienaers des Goddelijckē Woorts hun
in alle ghehoorzsaemheyt hunnen Over-
hedē onderwerpē / dē zelve toeschrijvende
de macht en eere die hun wt den Woorde
Gods toekomt: daer mede sy hun behoo-
ren te contenteren / latende den Predican-
ten de gherechticheyt ende eere / die hen-
heden niet van den Menschen maer van
den Heere Christo zelve ghegheven / ende
van den Christelijcken Keyserē ende an-
dere

bere Overheden ghelaten is: op dat also de eere Godts/ ende de opbouwinge van syn Ghemeente / allesins mach ghesocht ende ghevoordert werde: Waertoe desen arbeyt van my tē besten van de ghemeene Kercken der Schereformeerde Religie aenghenome is / daerom ic niet en twijfele/ of sy zal de zelvē aenghenaem wesen. En wil nochtans al tghene van my hier ghestelt is/ hare oordeele en verbeteringe geerne onderwerpen/ ghelijc ooc het oordeel van de onpartijdighe Lesers: Bidde hem vā wiē alle goede gabe moete komen / dat hy hun verstant door synen v. Scheest daer toe verlichten wil: Amen.

Inhoudt deser Antwoorde.

Voor-reden:

Daer inne verhaelt voort, vviē de Steller zoo veel vande Iustificatie als vande Remonstrantie van Leyden zij ghevveest, ende door vviē beyde de zelve stucken naer de tijt van achthien Iaren vvederomme door den Diuc vernieut zijn gevvorden.

Het eerste Hoofst. sluc.

Vande regieringhe der Kercke, oft ende hoe verre de Magistraet haer daer mede behoort te bemoeyen.

Pag. 18 tot 20.

Dat de forme van electie ofte verkiezinge der Predicanten,

dicanten, in onsen Synodo besloten recht zij, als over een komēde met dē Woorde Gods en het ghebruyc der Apostolische Kercke, naer vvelcke sulcx toekomt den Dienaren des Goddelijcken Woorts, Ouderlinghen ende andere Voorstanders der Ghemeente, met kennisse ende bevillighinghe van alle Lidmaten der zelve. Pag. 21 tot 35

Dat in de forme van verkiefinge, de Christelijcke Overheyt gheensins en vvert voorby ghegaen, maer ghekent ende ghemoeyt om de voorghestelde ofte te approberen ofte te vveygheren: zoo nochtans dat de gantsche Kercke, hare vrijdom en de Voorstaders der zelve hare gherechtichz behoude. pag. 35 tot 43

Dat onse forme van verkiefinge niet en strijt, maer zeer vvel over een komt met de Embdiche, die van Bern in Zwitserlant, de Geneefiche, en dat het voornaemste is, met de outste Kercke onder de Christelijcke Keyseren. Pag. 45 tot 59

Dat desghelijcx de forme van verkiefinge der Ouderlinghen en Diaconen, in onsen Synode besloten, met dē Woorde Gods over een komt, en teghens de ordinantie vā Genevē niet en strijt. Pag. 59 tot 70

Dat het niet onbetamelijc en is voor de Overheyt vvanēerfe eenighe vā de Ouderlingē en Diaconē als mede Dienarē des Woorts vvoudē vvrakē ofte verlaten, datse de redenē en oorlakē diese daer toe mochtē hebbē; met dē Kerckeraet zoudē cōmunicerē, om de zelve met malkaderē te overvvegē. Pag. 70 tot 81

Dat de Magistraet noch macht noch recht en heeft om zoodanighe Religie te eligerē ende accepterē alst haer belieft: Maer datse alleē de vvarachtighe Religie behoort te accepterē, zonder eenighe valliche neffens die toe te latē, zoo verre het in hare macht en vrijheyt is de zelve te vveeren. Pag. 81 tot 87

Dat

Dat ooc de Overheyt gheen macht heeft om zoodanige Kerckeordeninge te make ofte aen te nemen alst haer goet-dunct, maer zulcke alleen, die met den Voorde Godts ende de practike vāde Apostolische Kercke over een komt: ziende mede op de conditie ende natuere van de Ghemeenten ende plaetsen die daer naer zullen gheregeert vworden. Dat ooc in een Lant noch verscheyden Religien noch Kercken-ordeningen behooren te wesen. Pag. 87 tot 96

Dat de forme vā verkiefinge der Dienarc Ouderingen en Diaconen in onsen Synode beslotē, vā begin der Vrijheyt tot noch toe in allen Gheereformeerden Kercke vā Holland en Zeelāt, ghelijc ooc te vore onder het Cruys ghebruyct is gheveest. Pa. 96 tot 105

Dat daeromme de zelve den Kercken nu mede behoort ghepermittert te vworden, immer ster tijt toe dat een andere ghemeene Kercken-ordeninge door de ghene die zulcx toekomt, vvordeghemacēt ende gheauthoriseert, tyvele tot noch toe niet en heeft yvillen vallen. VVort ooc ter occasie opt vervijft dat de Magistrat de exercitie van onse Religie mainteneert, gheantvooft. Pag. 105 tot 117

Het tweede Hoofst. snc.

Vande vrijheyt ofte dwang der conscientie. Pag. 117

Dat het ampt ende officie is van een Christelijke Overheyt, niet alleene onse persoonē, maer ooc onse Leete ende Religie voor te staen ende te beschermen: Ende dat niet te min de Predicanten dat mede ghebuden zijn te doch op hun vvijsē, te vveten, metten Voorde Godts. Pag. 118 tot 121

Dat vvy nochtans noyt teghens yemant eenighe vvrethelike defensie ofte straffe aē de Overicheyt hebben versocht, zelfs niet teghens de Autheur van dese
Iust.

Iustificatie, niet teghenstaende dat hy overvloedighe oorsake met syn onophoudelijc lastere, schelden, bespotten, ende valsche beschuldighen onser Leere ende Religie daer toe heeft ghegheven. Pag. 121 tot 125

Dat vvy daeromme gheensins by de Papiſten zijn te verghelijckē, die hun eyghen Leere niet konnende defenderen, de macht des Overicheyts daer toe hebben aengheroepen ende misbruyct: zoo datse die tot hunne Dienaers, Beuls, ende Voor-vechters hebben ghebesight. Pag. 125 tot 128

Verantvvoordinge van zeker Gheschrift den Heeren Staten door hare Ed. versoec, by eenighe Predicanten inden Haghe vergadert, int laer 1579 ghesfelt ende overghegheven, inhoudende het onderscheydt tusschen de Politijcke ende Kerckelijcke regieringe, twelcke in de Iustificatie niet min bitterlijc als valscheelijc vvoort beschuldicht, als oft het zelve daer toe hadde ghedient, om verbodt, dvanc, ende straffe te verboecken over alle die onse Leere berispen, ende alzo onsen Kercken-vrede perturberen zouden vwillen. Pag. 128 tot 131

Dat het zelve Schrift niet en strect tot invoeringhe van een dvanc inde conscientie, ende beroovinghe van der zelyer vrijheyte. Pag. 131 tot 147

Vvat de rechte vrijheydt der conscientie zij, ende vvaer in die van den VVeder-spreker vvoort ghesfelt, te vvetē, dat elc onverhindert zoude moghen al spreken, schrijven, ende leeren vvat hy vvil: ende syn Religie openbaerlijc zoude moghen exerceren, twelc veel eer te houden is voor een ongebondene ende verdervelijcke licentie, die niet en behoort toe ghelaten te vverden. Pag. 147 tot 165

Antwoorde /

Op de valsche beschuldighinghen / deur een zelker ghesworen Vijandt der Ghereformeerde Religie / onder den Titel ofte Name vande Justificatie van Leyden / eertijts teghens de ghemeene Kercken ende Predicanten voort-ghebracht / ende nu deur eenighe Weder-dooperen wederomme vernieut.

De somme vande beschuldighinghe die teghens de ghemeene Dienaren der Ghereformeerde Kercken in de Justificatie van Leyden wordt voort-ghebracht / bestact hier in: Datse na het exempel der Papisten / ghevoelen dat de politicke Magistraet hem niet en behoort te bemoeÿe met de Kercke, ooc niet int minste: Ende nochtans de zelve vroet willen maken, haer officie te zijn de vterlijcke vrede te procureren ende de Religie te mainteneren, zoekende alsoo in te voeren eenen nieuven dyanc inde conscientie, ende het Lant te berooven vande lieve Vryheydt, zoo langhe by een yeghelijcken ghevvenscht. ende zoo diere ghekocht vvesende. Datse int Pausdom de Magistraet zoo klepne respect hebben toe-ghedraghen / ende niette-min hare macht seer schandelijcken hebben misbruyet / bekennen wy gheertus: Maer dat wy hen lieden daer in ghelijc zouden wesen / wort ons valsche lijc van Cornhert / zoo wel hier als in andere syne laster-schrieten op-ghezeyt. Hoe otswarachtich dit zij / zullen wy opentlic hier doen bliicken / tot noodighe verantwoordinge van onse onschult / bp de ghene

daerse detur. syn lasteren en schelden verdacht mochte ghemackt wesen: Hoe-wel zulcke openbare leughenen (die de eruarighe zelve ghenoech beschaemt / ende daer-omme by den verstandighen niet lichtelijcken plaetse zullen vinden) in haer zelve gheen antwoorde weerdich zijn. Dese deghelijcke Doorsprake stelt dit voor de principale questie ende hoofst-waricheyt tusschende Overheyt van Leyden/ ende de Predicanten/ Of het zij het officie van een Christelijcke Magistraet dat sy zorghe draghe over de Kerckelijcke zaken. De vveder-sprekeren (zegt hy) zegghen neen daer-toe: Niet vvillende dat de Magistraet hem daer mede in het alder-minste hebben te bemoeyen: daer-teghens is des Magistraets ghevoelen daer-inne Ja. Dat de Doorsprake op dese questie neen zeght / ende ghevoelt dat de Magistraet haer niet en behoort te bemoeyen met de Religie/ kan lichtelijc bewesen worden / ende blijft klaerlijc wt het politijc Proces teghen Lipsium/ daer hy zegt Dag. 61. dat Lipsius der regeringhe der Goddelijcker ende menschelijcker dinghen menght onder malkanderen, ende schrijft die toe een Aertsche Prince, als of die tgebeden hadde over beyde: Dats niet zoo: vvant sy zijn als Hemel ende Aerde verscheyden. **Op** zegt oor: Dag. 71. Dat Godt in syn Rijcke niemants ghebedt noch macht neven hem vvil lijden: Zoo en heeft dan v Prince, gheen macht, recht, of ghebeden inde Religie kleyn noch groot, over andere menschen. **Item** Dag. 92. Of dan alzo mochte zijn als neen, dat menschen de Religie zoudē besorghen, zoo vraghe ic dan noch oft den Prince zulcke besorginghe meer toebehoort, dan de Kerckelijcke Overheyt. **De Weder-doopers** hebbe zelve ghevoelen mede/ want dewijle sy gheen Christelijche

Iijckie Overhept en bekennen / zoo en zullense niet toestaen / dat de zelve haer int alderminste met de Keligie behoort te bemoeven / ofte eenighe zorghe over de Kercke (als vrent van de zelve zijnde) behoort te draghen.

Wanneer wy nu mede op dese questie neen zeyden / wat reden zouden zoo wel dese Doopsprake als de Doopers hebben om ons te beschuldighen? Want dan zouden wy met hen lieden daer inne eens zijn: Maer het is verre van daer: want nie nemmermeer bewijzen zal dat wy zulcx ghezeydt ofte gheschreven hebben: daer teghens blijet het contrarie openlijk / zelfs in dese Justificatie / daerse bekennen dat de Predicanten de Heeren Staten bemoeyt hebben om de Kercke te defenderen, hare Synoden te apptoberen, ende hare questien te assopieren. Dit is ooc openbaer wt het onderschept tusschen de politike ende Kerckelijcke regeringhe / by eenighe Predicanten den Heeren Staten op hare E. versoet over ghegheven: Welcke van onse teghen-sprekers gheallegeert wort onder de Letteren H. ende J. Hoe kiant dan waer wesen dat wy zouden zegghen / dat de Overhept haer met Kerckelijcke zaken ghantsch niet behoort te bemoeven? Wy schryven in desen de Overhept meer toe / dan het dese Doopsprake ende de Doopers lief is / ende sommighe Overheden (deur hare calunnien halvelinghe verlept zijnde) weten en verstaen dat haer toekomt. Zoo isset dan wel een groote onbeschaeutheit dat men ons zulcx toc-dicht / dat gheheel van ons ghevoelen ende doen vrent is / ende zoodanighe questie dooz-stelt / die noyt van ons ghemoveert is gheworden: Maer dit is het werc van een Bedriegher ende Calumniateur / de rechte questie ende hooft-swarichhept die hem wepnich te passe komt / te verswijghen:

ende een andere vooz te gheuen / om ons hatelijc ende
 ſtinckende te maken by de ghantsche Wereldt.

Dit is de rechte queſtie / hoe verre dat een Chriſte-
 lijche Overheyt haer in Kerckelijche zaken behoort
 te bemoeven / ende ofte daer in naer haer goet-dunc-
 ken te wercke mach ghaen. Wy ze zghen ſeen: maer
 datſe niet anders haer daer mede behoort te moepen
 dan naer Godts Woordt / ende de Kercke by haer
 gherechticheyt ende vryheyt te laten: Twelcke ooc
 deſe Woorsprake ende de Doopers met ons (dencke
 ic wel) zullen bekennen. Wy hopen mede dat gheen
 Magiſtraeten / die nuwers de Scherformeerde Reli-
 gie toe-ghebaen zijn / daer-teghens zullen weſen:
 Want de Magiſtraet van Leyden verklaert hier
 zelfs / dat haer voornemen noyt en vvas, noch ooc en
 is, om over de Kercke te regeren. Datſe noyt en heeft
 gheſtaen naer het ghebieden over het Eccleſiaſtic Re-
 giment. Te kennen ghebende dat haer zulkx niet toe
 en komt / alſt ooc niet en doet.

Maer wy worden beſchuldicht van dat wy de
 Magiſtraet wt de electie ofte verkieſinghe der Pre-
 dicanten / Ouderlinghen / ende Diakenen / tot rege-
 ringheder Kercken noodich zijnde / zouden willen wt-
 ſluppen. Wt welke oorſake dat al-hier van deſe ma-
 terie int bzeede wort ghehandelt / hoe-wel dat dit de
 Dooperen niet aen-gaet / als die hun Secte apart
 hebben / ende daer-inne doen naer hun eyghen goet-
 duncken / zonder eenighe Magiſtraet te kennen. Dat
 het ooc deſe Woorsprake niet aen-gaet / als die gheen
 wterlijche ofte ſichtbare Kercke en bekent / ende wan-
 neer daer ſchoone eene te vinden ware / veel meer zou-
 de achten deſe macht de Kerckelijche Overheyt (zoo
 hy ſpreect) toe te komen / van den Prince oft Werelt-
 lijche

lijcke Oberheyt: Nochtans dewijle hy hem hier-inne
 draecht als den Voorzake vande Magistraeten/ende
 syn eyghen zake niet en handelt / zoo moeten wy be-
 zien wat hy zegghe wil.

Hy verhaelt dat eenighe Ministeren een zeker
 Libel den Heeren Staten van Hollant hebben ghepre-
 senteert, daer in sy in effecte schrijven, dat de forme
 van het nomineten, stellen, ende verlaten van de Die-
 naren, Ouderlinghen ende Diaconen, in haren Syno-
 do besloten, recht is: Ooc te voren gheveert in allen
 Ghereformeerden Kercken van Hollant ende Zeelant
 onder het Cruys, ende ooc dese seven Iaren openbaer-
 lijcken. Dit is alzo: wt-ghezept dat hy verzwijcht/
 hoe de Predicanten daer-toe ghekome zijn/ niet alzo
 ghelijc hy schrijft: Darse deur een Dienaer doen ter
 tijt partie vande Magistraet van Leyden zijnde, zouden
 op-ghemaect, ende in den Haghe vergadert vvesen,
 om ghesamentlic de Magistraet van Leyden te in-
 culperen: Maer alzo / dat de Heeren Staten niet
 besloten wissel wt-ghezonden in allen Classen
 van Hollandt / wt ele eenen vanden verstandsichsten
 ende vreedsaemsten Dienaren beschreven hebben/ om
 inden Haghe te vergadert / opt stuc vande nominatie
 ende electie der Dienaren des Woords / Ouderlin-
 ghen ende Diaconen binnen Leyden in questie ende
 different staende. De Dienaren ter bestender tijt
 ende plaetse vergadert zijnde / hebben ten beliebe der
 Staten ghebesongneert / om tverschil van Leyden
 wech te legghen: en tot dien eynde een Remonstrantie
 ober-ghegheven/ niet om de Magistraet van Leyden
 te culperen / maer hui advis ende begheerte nimen
 Heeren den Staten voor te houden. In de zelve Re-
 monstrantie komen de voozghemelde woorden: Ende
 hebben

hebben ooc de **Predicanten** ghepresenteert/ zulcx als sy daer ghestelt hadden / te proberen : Ghelijc dese **Woorsprake** mede hier verhaelt. Wat weet sy nu hier op te zegghen.

Dese probatie (zeydt sy) zal gheschieden, vuter **H. Schrifstuere**, vut de opinie der **Scribenten**, ofte vut de costume de vvelcke sy (de **Predicanten**) ooc stellen. **Aen-gaende de Schrifstuere**: **Tbewijs** dat de zelve zonden meughen voort-brenghen om haer forme van verkiepinghe ende beroepinghe der **Dienaren des Woorts** / (want van desen spzeet sy eerst) te bevestighen / bevercht sy aldus : **De Schrifstuere stelt ons voor** ofte een zekere forme van verkiepinghe / ende beroepinghe der **Dienaren** / ofte sy en stelt gheen zekere forme voor / maer verscheydē ende diverse. **Indien de Predicanten willen zegghen** / datse een zekere forme voor-stelt; **Ende dat dat is de welke ons beschreven wort in het eerste Capittel van de wercken der Apostelen** / daer van de verkiepinghe **Mathie des Apostels** ghehandelt wordt / zoo behoortmen die te volghen / ende en zijn niet gheauthoriseert ons hierinne te verdichten, ende op te dringhen een ander forme dan daer ghebruycet is gheveest. **Septmen het eerste** / **namelijc datter gheen zekere / maer verscheyden onzekere forme van elogeren ende stellen der Dienaren worden voor-ghestelt** : **Zoo can men gheen zekere forme wt de H. Schrifstuere voort-brenghen / vvant hebben de Apostel Paulus ende ander, een ander maniere hier-inne ghehouden, dan in de eerste kiesinghe gheschiede met Ioseph ende Mathia**, zoo en kan ons niemandt met eenighe autoriteyt der **H. Schrifstueren** zulcken vryheydt in de electie, met recht eyghen maken. **Dit is het ghene dat sy ons teghens**

teghens wozyt/om te toonen dat wy onse foyme van verkieſinghe met de **D.** Schrift niet en comen bewiſſen. Ja hy pooght te beweeren dat de zelve daer teghens zepdt.

Hier op antwoorden wy/dat de foyme van verkieſinghe Act. 1. ghebruyct / niet en kan voor de zekere ende ordinaire foyme ghehouden werden/ dienien behoort te volghen; ghelycke ooc van den Apostelen daer-naer niet ghevolght en is gheweest / noch van eenighen Kercken tot noch toe: Ende dat van weghe dat het is gheweest een verkieſinghe niet van eenen ghemeenen Herder / ofte Dienaer der Gemeente/ maer van een Apostel / welke tot de andere elcke ghevoeght zoude werden / inde plaetse Jude / om de gantsche werelt deure het Evangelium te prediken/ zonder aen eenighe zekere plaetse ghebonden te zyn: Waer-toe een zonderlinghe beroepinghe van nooden was / dat namljck Godt zelve te kennen zoude gheven/ wien hy tot dat zonderlinghe ampt woude ghebruycken: Welcke als doen deur de lotinghe gheschiet is. Zoo dat het voor een extraordinaire Goddelijcke verkieſinghe ghehouden moet werden; Ghelijc ooc is gheweest de verkieſinghe van Paulo ende Barnaba/ vande welke wy lesen Act. 13. die wel van de Gemeente te Antiochien af-ghezondert zyn gheweest om Apostelen der Heydenen te wesen/maer niet zonder expresse bevel des **D.** Gheests / daer-mede hy verklaerde / dat hyse daer-toe hadde gherocpen ende verkoren: Zoo dat het in de macht ofte keure vande Gemeente niet en stont de zelve te laten/ ofte andere daer-toe te nemen. Ende daer omme komt dit exempel vande verkieſinghe Mathie hier niet te propooste/ daer van ghemeene Herders ghesproken wordt / die

over een zekere kudde werden ghestelt/ om de zelve te weyden / ende in haer eyghen bestende plaetsen de Gemeente Christi voort te planten.

Maer dat mach veel eer voor een zekere ende ordinaire forme van verkieſinghe ghehouden werden/ die van Paulo ende Barnaba ghebruypt is ghe worden/ Act. 14. daer wy lesen datse in alle Gemeenten Onderlinghen (waer onder de Dienaers des Woords mede begrepen zijn) ghekoren hebben. Dese forme van verkieſinghe (zoot wel te dencken is) hebben daer naer ghevolght de andere Dienaers / die de macht ende auctoriteyt van verkieſen toe-geschreevê wort; Als Timotheus totten welcken d' Apostel Paulus aldus schrijft 2. Timoth. 2. Tghene ghy van my ghehoort hebt / dooz veel ghetuyghen / dat beveelt ghetrouwe menschen / welke gheschiet zullen wesen om andere te leeren. Daer mede beveelt hy hem Herders ende Leeraers te stellen over de Gemeenten: Ghelijc ooc wanneer hy hem vermaent dat hy niemant lichfelijc de handen op-legghen zal 1. Timoth. 5. Dat heeft hy ooc Tito bevolen in synen Brieſ tot Titum 1. Cap. daer hy zejt: Daeromme hebbe ic u in Creta ghelaten/ om dat ghy het ghene dat ghebreckelijc is/ voort zoudet te rechte brengen / ende in allen steden Onderlingen zetten/ ghelijc ic verozdent hadde. Ende beschrijft met eenen hoedanich dat sy moeten wesen/ die van hem zullen inden dienst ghestelt worden: Zoo dat de examinatie ende ondersoekinghe by de zelve bestondt / die de macht hadden om te beroepen ofte te verkieſen. Hier mede komt de forme vande beroepinghe ende verkieſinghe der Dienaren des Goddelijcken Woorts/ in onsen Synodo beſlotê/ zeer wel overſen. Dese luydt aldus; De benoeminghe der Dienaren

zal gheschieden vande Kercken-raet, met byvoeghinghe der Diaconen, ende het oordeel der Classe, zoo de zelve tsamen komē kan, oft zo niet, vā twee ofte driy naest-ghesetē Dienaers der zelve. D'ondersoeckinge zal vanden zelfden gheschieden by den vvelcken de beroepinghe staet: vvelcke ondersoeckinghe voornemelijc over diē zal gheschiedē, die te voren indē diepst niet gheweest, ofte ghenoechsaē ondersocht zijn, &c.

Wat isser doch in dese ordinantie twelt onrecht ende teghens Godts Woordt strydich zoude wesen? ende niet veel meer niet tselve/ ende met het ghebruyc vande Apostolische Kercke accordeert? Ie swyghē dat zuler de reden zelve wt-wijst. Godts Woordt leert ons / dat in de Apostolische Kercke tweederley Ouderlinghen ofte Oudsten waren/ d'ene die inden Woorde arbejdeden/ om tselve de Gemeente daer over sp'ghestelt waren te prediken: Daeromme ooc Petrus de Ouderlinghen der Kercken vermanende/ hem-zelven mede een Ouderlingh noemt 1. Petr. 5. D'andere/ die inden Woorde niet arbejdeden/ maect niet de eerste de Gemeente regeerden/ ghelijc niet alleen wt de plaetse Pauli 1. Timoth. 5. daer d'Apostel dit onderschept maect openbaer is: Maer ooc wt het 12. Capit. totten Romeynen / daer de zelve Apostel verhalende de ampten der Christelijche Kercke/ na den ghenen die daer leeren/ vormanen/ ende de arme besorghen / ooc van Voorstanders sp'reekt / haer leerende datse het zelve haer ampt / met ueersticheyt doen zullen; Ghelijc hy ooc 1. Cor. 12. van Regierders vermaent: waer wt men af-nemen kan/ dat de Dienaers des Woorts dese tweede soorte vā Ouderlinghen hebben tot mede-hulpers/ om de Gemeente met de zelve te beter voor te staen / ende te regieren.

Dese representeren de ghantsche Ghemeente / ende
 worden daeromme met den Name der zelver ghe-
 noemt / ghelyc wy zien moghen Matth. 18. daer de
 Heere Christus ghebiedt dat men synen onboetbaer-
 dighen Broeder de Ghemeente zal aen-gheven / om
 van de zelve niet meerder authoriteyt vermaent te
 worden / verstaende daer by niet alle lidmaten der
 Ghemeente / maer de Mouden ende Regierders der
 zelve / ghelyc het mede inde Politie ghebruyckelijc
 is / dat de Burgheermeesters ende andere Regierders
 den Name vander Stadt draghen. Dewijle dan dese
 zijn als den Raet der Kercke (daerom sy ooc van ons
 den Kercken raedt ghenoemt werden:) Soo komt
 haer-lieder toe als Toe-sienders / Voor-standers
 ende Regierders der Ghemeente / voornemelijc te ver-
 sorgen / dat de zelve goede / bequame ende gheschicte
 Predicanten ofte Leeraren moghen hebben / vande
 welke sy ooc alder best konnen oordeelen: Ende vol-
 ghens soo komt haer toe van ampts ende officie we-
 ghen / de beroepinghe ende verkiepinghe vande Die-
 naren des Woorts / die over de Ghemeenten ghestelt
 zullen worden. Maer alzo dit werck der beroepinghe
 der Dienaren groot ende ghewichtich is / ende dat
 (soo men zept) veel welbaerts is / daer vele raets is:
 Zoo wordt inden voor-gaenden Artikel van de Syn-
 node ghezeydt / dat men de Diakenen daer-by nemen
 zal / de welke ooc een openbaer ampt in de Kercke
 bedienen: Ja dat meer is / dat het advies vande ver-
 gaderinghe der om-liggende Dienaren / inmers
 van twee ofte by der naest-ghesetene / daer-op ghe-
 hoort werde.

Die op zulcke wijze tot den dienst van eenighe Ghe-
 meente verkoren / ondersocht ende bequaem gheoor-
 deelt

deelt zjnt/ moeten naer de ordinantie des Synodi/ in
 den vooz-ghemelden Artikel begrepen/ der Ghemeen-
 te den tijdt van veerthien daghen voor-ghestelt vvor-
 den: op dat zoo yemandt yet hadde, tzelve vryelijc
 mochte voort-brengghen, het vvelcke hy in tijts by den
 Kercken-raedt doen zal, op dat de zelve, met sommi-
 ghe vvt den Classe, daer van tytelijc oordeelen mach,
 ende zoo niemant yet voortbrenght, zoo zal het svij-
 ghen voor bevillinghinghe gheacht vworden. Daer
 naer zullense van enen Dienaer in haren dienst, met
 bewillinghinghe ende beantvoordinghe der na-vol-
 ghende stucken bevesticht vworden. Ten eersten: Of
 sy ghevøelen dat sy van Godt ende syne Ghemeente
 vvettelijcken tot desen Dienste beroepen zjnt? Ten
 tweede: Of sy de H. Bibelsche Schrift, voor het eeni-
 ghe Woordt Gods, ende de volkomen Leere der sa-
 licheydt houden: ende alle Ketterijen daer teghens
 strijdende vervwerpen? Ten laetsten: Of sy haren
 dienst na den reghel deser Leere ghetrouwelijc te be-
 dienen, ende den zelve met een vroom leven te ver-
 cieren bereydt zjnt? Item: Zoo sy yet doen dat straf-
 baer is. Of sy hun zelve der Christelijcker vermanin-
 ghe onderwerpen? Dit ghedaen zijnde, zullen sy met
 op-legghinghe der handen (daer het met stichtinghe
 gheschieden kan) ofte anders met het gheven der
 rechter-handt der ghemeenschap, totten dienst der
 Kercken aen-ghenomen vverden, ende met den ghe-
 bede Gode bevolen: Waer naer ooc de Ghemeente
 kortelijc haers ampts totten Dienaer vermaent zal
 vworden.

Dit tweede lidt der verkiefsinghe van de Dienaren
 des Goddelijcken Woorts/ te weten/ de vooz-stellin-
 ghe vooz de ghantsche Ghemeente / op datse haer
 consent

consent ende bewillighinghe daer toe gheue / zoose niet
 daer teghens en heeft. Item / de bevestighinghe inden
 dienst die daer op volght / komt zeer wel over een met
 het ghebruyke der Apostolische Kercke / ghelijc wy
 zien moghen in de boven-ghemelde plaetse Act. 14.
 daer lesen wy : dat Paulus ende Barnabas in de
 Ghemeenten Ouderlinghen verkoren hebben / te we-
 ten / met op-stekinghe der handen / want het Griec-
 sche woort dat met twoordekē verkiezen verduytscht
 wort / beteekent eghentlijc een approbatie die met
 op-stekinghe der handen gheschiet / naer de oude wijse
 der Grieken diese in hare vergaderinghen ghe-
 bruycten / om daer mede te verklaren / datse met de
 voor-ghestelde zake te vreden waren. Dit is mede
 hier gheschiet: De Ghemeente heeft met op-stekinghe
 der handen / als met een wterlijc teeken / verklaert /
 datse de Ouderlingen die hen-lieden van Paulo ende
 Barnaba wierden voor-ghestelt / approbeerden / ende
 de selve accepteerden. Alsoo is oec de verkiepinghe
 ofte voor-stellinghe van dese twee / Joseph ende Ma-
 thia / int beghinsel vande Christelijcke Ghemeente
 gheschiet / met voor-wete / kennisse ende bewillighin-
 ghe vande ghantsche Ghemeente. Hoe-wel dit een ex-
 traordinaire verkiepinghe is gheweest / (zoo boven
 ghehoort is /) soo behoort nochtans dit nu oec in de
 verkiepinghe vande ordinaire Dienaren te gheschie-
 den / op dat hy met bewillighinghe van allen verkoren
 werde / de welke allen zal dienen : Want de op-drin-
 ghinghe eenes Dienaers op der Ghemeenten hals /
 met de reden ende Godts Woordt niet bestaen kan.
 Daeromme tghene ons wt Gualtero in de Justifi-
 catie teghens gheworpen wort / en dient gantsch niet
 teghens ons : want wy ghevoelen niet hem / (op dat
 ic de

te de eyghen woorden ghebruycke) dat men in dese za-
ke het oordeel der Kercke niet en moet voor by slaen,
maer dat de verkiesinghen ende institutien der Die-
naren des Woorts, niet in vvinckelen ende heymelijc
binnen privee huysen van vveynighe menschen, maer
opentlic vande Kercke, ende ten aensien vande ghe-
heele Kercke behoort te gheschieden; **Bekennende**
met hem dat men de Kercke behoort te restitueren
haren vrydom, de vvelcke haer by de tyrannighe re-
gieringhe der Monicken ende Bisschoppen benomen
vvas. **Achter de Justif. onder de Letteren A. ende C.**

Maer staet te besien welcke dese vrydom zij vande
Kercke. Dese Voorzprake acht die te wesen / dat de
ghantsche Ghemeente den Minister zal stellen, ty vele
hy zeyt gheschiet te zijn in de voorsz. vreden eerste ver-
kiesinghe ten tijden der Apostelen. Hy zeydt oec dat
vvy de electie vande Dienaren des Woorts niet en la-
ten by de ghantsche Ghemeente, daer by die vvas in
de eerste electie inde Kercke der Apostelen: Maer
dat wy die stellen in de macht der Consistorie / ont
daer naer eerst der Ghemeente voor ghestelt te wor-
den / volghende den voor gaenden Artikel onses Syn-
odi. Daer wt hy besluyt dat onse forme vant elige-
ren ende stellen der Ministeren niet en is ghereguleert
naden Woorde Gods: Als oec daeromme / dat tzelve
niet en gheschiedt by lotinghe. Zoo vele de lotinghe
aen gaet / wy hebben hier voren ghehoort dat de zel-
ve gheschiet is / (ghelijc dese Schryver zelfs bekendt)
Om Godt / die een kenner der herten is / de heure te
bevelen vande twee / op dat het niet een menschelijcke /
maer alleene een Goddelijcke verkiesinghe zoude we-
sen / ende volghens extraordinaris / als der anderen
Apostelen berodpinghe was. Zoo dat hy niet en kan
bewijsen

bewijfen dat dese lotinge daer naer ofte vanden Apo-
 stelen ofte van eenighe Christelijche Kercken die der
 ghevolght zijn / opt ghebruyct is gheworden: zoo ver-
 re isset van daer / dat wy daer aen ghebonden zonden
 wesen. Zoo vele het andere aen-gaet / dat de gantsche
 Ghemeente zoude dese twee ghehooren ende voor- ghe-
 stelt hebben / dat en brenghen de woorden des Terts
 niet mede / ende kan daer wt niet besloten werden:
 Want daer wort alleene ghezeydt: Ende sy steldender
 eyvee, &c. Dit kan zeer wel verstaen worden van Pe-
 tro ende de andere Apostelen / dat die dese verkiefsinge
 ende voor- stellinghe ghedaen hebben / wt den Name
 vande ghantsche Ghemeente / ende in teghenwoor-
 dichheyt van de selve: Ghelijc ooc al zoo verstaen moet
 werden datse baden. zeggende: Ghy Heere Kenner
 aller herten, &c. dat namelijc Petrus / die te voren de
 Ghemeente aen-ghesproken hadde / dit ghebedt in al-
 ler Name heeft ghedaen. Ende datter volght / datse
 het lot v vierpen, is ooc deur hem ofte pemaent anders
 ghedaen / ende wort nochtans de gantsche Ghemeen-
 te toegheschreven / om dies wille dat het van hunnent
 weghe / in hun teghenwoordicheydt / ende met hun
 volkomen bewillighinghe gheschiedde. Dit kan zoo
 wel ghezeyt worden / als dat dese kiesinghe ende voor-
 stellinghe zoude gheschiedt zijn deur de stemmen van
 een peggelijc lidtmaet der Ghemeente. Inmier s is
 het ghelijc onseker / hoe tselve toe- ghegaen zij / wat de
 Apostelen ende wat de Ghemeente daer toe ghedaen
 hebben: Ghelijc Gualterus mede bekent in de selve
 Somelie / waer wt de voor- gaende woorden ghenom-
 men zijn: Hoe vvel (zeyt hy) dat de maniere hoe tsel-
 ve gheschiet is niet en vvoert vvt-ghedruet: nochtans
 zoo ist vvel te ghelooven dat het ghedaen is met open-

bare ende ghemeene bevillighinghe vande gantsche
 Ghemeente. Dit bekennen wy mede/ ghelijc ooc int
 eynde van het eerste Capittel Act. wt-ghedruyt staet/
 dat het lot viel op Mathiam, ende dat hy met ghemeene
 bevillighinghe vercoren vvert tot de elve. Dit is
 dan de arydrom die Qualterus hier de Ghemeente is
 toeschryvende / want zoo hy het andere hadde ghe-
 meent / dat de ghantsche Ghemeente zelfs moeste kies-
 sen / zoo en zoude hy niet zoo zeeve andere / ende de Pa-
 pisten / als hem-zelven ende syne mede-bienaren be-
 schuldicht hebben / dewijle de Kercke van Zuprich/
 daer hy Herder over was / noyt dat ghebruyt en heeft
 ghehadt / dat de Dienaer des Woorts niet stemmen
 van het gantsche volc verkoren is gheworden / maer
 dat het alleene met haer volkomen consent ende be-
 willighinghe is gheschiet.

Doch kant wel wesen dat in zulcke kleine Ghe-
 meente als de Jerusalemische doe was / elc van de
 mannen syn stemme tot de verkiepinghe van die twee
 ghegheven heeft: Maer daer wt en volght niet / dat
 het zelve ooc daer naer (wanneer de Ghemeente vier
 ofte vijf duysent sterc gheworden is / tot vele ghetal
 de Jerusalemische Ghemeente is ghewasschen / ende
 hedens daechs zoo groote ofte ooc meerdere werden
 bevonden) gheschiet ende onderhouden is. Altijs en
 kan dat niet den Woorde Godts niet be wesen wor-
 den / dat dit zoude gheweest zyn / het ghebruyt vande
 Apostolische Kerce int o'dineren ende stellen vande
 Dienaren des Goddelijcken Woorts ende Ouderlin-
 ghen. Indiciender nochtans een Ghemeente is daer
 het bequamelijcken kan gheschieden / wy en zyn daer
 niet teghen / want het ooc vanden onsen ghepractiseert
 is in Enghelant / daer de ghevluchte de Heber-duyt-
 sche

sche Gheeneente ten tijden des Koninck Edwards/
 dese forme van electie ghehadt heeft: dat van den
 Predic-stoel de Namen lidmaten der Gheeneente
 zijnde/vermaent zijn gheworden/ernstelijcken by hen
 zelven te over-legghen/ wien dat elk totten dienst al-
 der-mist ende bequaemst dachte te wesen: Ende dat
 hy de Namen den Dienaren ende Ouderlinghen der
 Gheeneente de ghantsche na-volghende welke lanc in
 gheschryfte over-gheven zoude. De naest-volghende
 welke zoo quamen de Dienaren/ Ouderlinghen ende
 Diaconen te samen/ ende bezaghen onder hunde ver-
 gaderde stemmen der gantscher Gheeneenten. Ende
 ghesien hebbende de Namen der ghenen die deur de
 meeste stemmen ghevoordert waren/naereen ernstighe
 aenroepinghe des Goddelijcken Naems / ghas een
 pghelijc vande Dienaren de eene naer de andere syn
 stemme / rijpelijcken vande verkiepinghe sprekende
 niet malkanderen / tot dat sy over een quamen: ende
 dat daer niemant onder hun allen was / die yet had-
 de/ dat de verkiepinghe in eenighe twijfelachticheydt
 zoude moghen bryngheu. Dit en hebbense niet al zoo
 ghedaen/ als of sy achteden dat het een Apostolische
 insettinghe was/ende zekere forme waer aen alle an-
 dere Gheeneenten ghebonden waren/maer om dat se
 zuler voor haer Gheeneente alder-stichtelijest mecu-
 den te wesen/ghelijse selve bekennen int beginsel van
 het derde Capitittel harer Kercken-ordeninghe / daer
 aldus staet: Alle de andere Christelijcke Gheeneenten
 in hare vryheydt latende: Zoo houden vvy in de ver-
 kiesinghe onser Dienaren dese na-volghende vvyse,
 als de bequaemste tot de stichinghe onser Gheeneen-
 ten. Hier-mede en wert de verkiepinghe den Diena-
 ren ends Ouderlinghen niet kenomen / noch oock het
 vordael

Voordeel / dat sy wel boven andere als Op-sienders
 ende Regierders van de Gemeente behooren te
 hebben / want behalven datse hunne stemme mede
 daer toe ghegheven hebben / zoo is dat gheschiet al-
 derlaest / naer datse de andere stemmen hadden over-
 sien ende rijpelyc daer van hadden gheoordeelt. Ko-
 telijcken sy hebben ghehadt de bestieringhe vande
 verkiefsinghe der Gemeente. Alsoo en wert ooc
 op d'ander zijde de verkiefsinghe den volcke ende ghe-
 meenen lidmaten der Gemeente niet benomen /
 wanneer-men die den Dienaren ende Ouderlin-
 ghen / als Voor-sorghers / Regierders ende Dispen-
 siers des Hups Godts ghelijcse in de H. Schrift
 ghenoemt worden) toeschrijft. Dat en dient gheen-
 sins tot verminderinghe van het recht dat de Ker-
 ke daer-inne toebehoort : Want behalven dat de
 Dienaren / Ouderlinghen ende Diaconen de gant-
 sche Gemeente representeren / zoo en doense niet
 zonder volkomen consent ende bewillighinghe van
 de selve : zoo dat hare verkiefsinghe niet recht voor
 de verkiefsinghe der gheheeler Gemeente moet ghe-
 houden werden. Zoo machten dan van beyde dese
 formen / alsoose niet malkanderen wel accorderen /
 ende gheensins contrarie zijn / die ghebruycken / die-
 men acht tot de stichtinghe der Gemeente alder
 bequaemst te wesen. Volghende dese vijfheyt die
 de Gemeenten hier-inne hebben: Zoo is de manie-
 re / die in sulcken wt-ghelesene Gemeente der ver-
 jaeghden Christenen in Engelandt goet ghebonden
 worde / niet zonder goet fundament ende redene / in
 de Gemeenten hier te Lande niet zoo nit ende oor-
 hoor bebonden: ghelijc ooc voor-henen in den Fran-
 soischen Gemeenten / ende dat om goede redenen

ende oorzaken: Principalijs om te schouwen de confusien ende dissention / die spruyten mochten / ende wel eertijds (ghelijc de Kerckelijcke Historien ghetuyghen) ghesproten zijn wt zoodanighe ofte dierghelijcke electie des ghemeeenen volcx / waer op den Artijckel onses Synodi ziet. Twelcke niet alsoo en kan gheduydet werden / (ghelijc dese Doorspraak gheerne zoude doen/) dat vvy tvernuft in Goddelijcken zaken, zouden laten ghevverden, om naer dat zelve yet daer in te veranderen: Want wy daer van gheen zeker bescheydt ofte bevel in de heylighe Schrift en vinden: Ende achtent daeromme in de vryheydt van de Ghemeente te staen / (naer het exempel van alle andere Ghereformeerde Kercken) zoodanighe wijze te onderhouden / als alder-dienstelijest bevouden werdt. Want ooc dese Weder-spreker zelve bekent / dat niet alle wat in de Apostolische Kercke gheschiedt is / (zoo dit immers daer is gheschiedt) behoeft naer-ghevolght te werden: Ende dat / als hy wt Musculo zelfs verhaelt / vvel eenighe dinghen zijn, die den eersten tijdt van de Kercke vvel voordierlijc vwaren, maer dese onse tijden niet zoo nut nochte profytelijc en zijn.

Hier mede hebben wy nu ghenoechsaem betwesen / dat de forme van verkiezinghe / in onse Synode besloten / ende hier voren verhaelt / niet en strijt / maer zeer wel over een komt / met den Woorde Gods / ende de forme van de Apostolische Kercke / wel verstaende / zoo vele het principaelste / dat is / de substantie van dien aengaet: Anders bekenen wy gheerne / dat in de H. Schrift gheen zekere ende volkomene forme der verkiezinghe der Dienaren vooz-ghestelt wort /

wozt / bestaende in allen haeren onveranderlijcken
 circumstantien / waer aen tot allen tijden / alle
 Kercken ghebonden zouden wesen / ende buyten
 welke gheen andere ghebonden nochte onderhou-
 den zoude konnen werden. Maer wat veranderinge
 datter zoude moghen vallen in de wtwendighe
 by-loopende ommestanden / zoo moet de substantie
 van dien blijven / welke is / dat de Dienaren des
 Woorts vande Voorstanders der Gemeente / met
 volkomen bewillighinghe der zelver / werden ver-
 koren / ende in hunnen dienst ghestelt. In wat forme
 dit niet en wert gheobserveert / die en kan niet ghe-
 sept worden recht te wesen / ofte metten Woorde
 Godts ober een te komen. Daer wozt ooc de Ghe-
 meente Godts benomen het recht / dat haer naer de
 H. Schrift toekomt.

Nu resteert hier te ondersoeken / wat macht ende
 auctoriteyt de Christelijcke Overheyt in dese ver-
 kiesinghe behoort te hebben. Dewijle ten tijden
 der Apostelen / gheen Christelijcke / maer alleene
 Heydensche Overheden zijn gheweest / zoo en hebben
 de selve noch tot de beroepinghe der Dienaren / noch
 tot bescherminghe der Kercken / ofte tot eenighe an-
 dere zaken de Christelijcke Religie aen-treffende /
 konnen ghebesicht ofte ghemoept werden : Ende
 daeromme en kan ooc wt de Apostolische Schrift /
 ofte der eerster Kercke ghebruyt / niet werden ghe-
 definieert / wat de Overheyt hier-inne toe-
 komt. Maer daer wt en willen wy gheensins besluyten /
 (ghelijc ons desen Calumniateur valschelijcken op-
 dicht) dat men nu mede de Overheyt in de electie
 ofte verkiepinghe niet en behoort te kennen / nochte
 te moeyen / maer voor-by te gaen : Even of wy zoo

recht ofte verkeert waren / dat wy gheen onder-
 scheidt en wilden noch konden maken / tusschen
 de tijden der Apostelen / ende dese onse tijden / in de
 welcke Godt ons heeft verleent Overheden / die de
 waerheyt der Christelijcke Religie kennen / ende be-
 gheeren voor te staen. Dit mocht niet recht ghezeyt
 worden vanden Weder-dooperen / die tusschen de
 tijden der Apostelen ende d'onse in desen deele gheen
 onderscheidt makende / niet en bekenen een Ove-
 richeyt die in syn ampten Christen mach zijn / ende
 over zulcx int stuc vande Christelijcke Religie de zel-
 ve niet en kennen. Maer van ons en mach dese We-
 der-spreker dat niet zegghe / die hier veel meer hem
 zelven by de neuse grijpt. . . Want of hy schoone be-
 kent datter Christelijcke Overheden hedensdaeghs
 bevonden werden / die daer ten tijden der Apostelen
 niet en waren / zoo en zal hy nochtans niet toe-
 staen dat de zelve Overheyt de Religie mach besorghen /
 ofte heur met de regeringhe der Kercke behoort te
 bemoeven / int minste ofte int meeste / ghelijc ic hier
 boven wt syn eyghen Schriften bewesen hebbe.
 Waer wt oec blijkt met wat conscientie hier in van
 hem ghehandelt is / wanneer hy ons t'onrechte ende
 niet onwaerheyt verwoyt / tghene hem zelfs met
 waerheyt verwete kan werde. Men zal zegghe dat
 hy hem hier in ghebzaghen heeft als een Procureur
 van de Magistraet van Leyden : Latet zoo wesen :
 Maer wat salmen van zulcke Procureurs houden /
 die een sake van hunne Meesters drijven ende defen-
 deren / dese zelfs niet voor recht en bekenen : Zou-
 dense niet wel moghen ghenaeint worden Procu-
 reurs van qua de saken / ende van quade conscientie ?
 Maer dit over gheslaghen : Wat reden heeftmen
 doch

doch ont ons na te gheven dat wy zouden willen de Christelijke Magistraet benemen de kennisse, electie, ende approbatio van de Kercken-dienaren? Waert dat de Magistraet inde forme van verkie-singhe / by de Synode ghestelt / ghepreteriert ofte verghten ware / zoo zoudet reinighen schijn der waerheydt hebben. Maer nu wort de Magistraet wel wt-bruckelijc daer in ghestelt: Want daer staet dat de Dienaren alsoo beproeft ende versoren zijn de/zullen de ghereformeerde Overheyt aenghegheven vorden: Ende dat te voren / eer sy de Gemeente werden voor-ghestelt. Waeromme anders? dan om dat d'Overheyt het Hoofd der ghemeine Burghetpe ende aller Inwoonderen is / onder de welke alle menschelijke siele ofte persone (ende met namen de Gemeente Christi / als onder haer Doester-heere) staet / op datse niet alleen kennisse zoude hebben van de Dienaren die de Kercken-raet met advis ende oordeel vande naest-gheseten Medici-canten voor heeft te beroepen: maer oec haer oordeel ende advis daer toe zouden gheven / ten eynde sy met haer volle consent / ende bewillighinghe aenghenomen / ofte (zoo daer redenen toe zijn) verworpen werden: Nechtter volghende de verclaringhe by de Dienaren des Goddelijcken Woordts / hier op by gheschryfte aen de Heeren Staten eertijts ghedaen / waer van achter de Justificatie extract wort ghestelt / daerse aldus zegghe: Dat de Heeren Staten ons recht verstaen; onse meyninghe en is niet datmen Dienaren, Ouderlinghen ende Diaconen, welke de VVet heeft erkent om eenighe vvettighe oorsaken verworpeijcken, ofte tot zulcke plaetsen niet dienlijcken te zijn, zoude in den dienst houden ofte

Antvvoorde op de herdructe
nemen. Hier wt is openbaer dat wy de Oberhept
van de verkiefinghe niet wt-flupten / maer die in de
zelve bysonderlijcke kennen ende moepen.

Men zal zegghen dat wy de Oberhept niet ghe-
noerchen kennen: Ghelijc dese Voorfprake hem laet
duncken met vaste redenen te beflupten / dat de Ma-
gistraet tot Leyden vvertelijcken is gherechticht tot
het aen-nemen, aen-bouden ende af-ftellen der Die-
naren des VVoorts aldact. Twelt hy zonder twijfel
generalijc verftact van alle Magiftraten: Want de
Magistraet van Leyden bobē d'andere gheen vooz-
deel en mach hebben. Maer waer mede bewijft hy
ditte? Hy en kant niet doen met de *V. Schrift* / ende
tgheruyt vande eerfte Apoftolifche Kercke: want
wy hebben ghehoort datter doen gheen Oberhept
was / die men hier mede mochte moepen: Ende dat
het verkiefen/aen-nemen/ende in-ftellen vande Die-
naren des Woorzts / alleen ftont by de Voorftander
der Kercke / ende by de gheheele Ghemeente / die daer
toe wt den Woorde Godts gherechticht was.

Sp zullen zegghen dat de tijden verandert zijns
Dat hebben wy hier bobē mede bekennt: maer daer-
omme en is de gantsche zake niet verandert / dat de
gheheele macht ende het recht der Kercke zoude op
de Chriftelijcke Magistraet ghebevolbreert wesen:
Zoo dat de Kercke hare Dienaers ende Herders
van de zelve zoude moeten ontfanghen. Alzoo zoude
met rechte van de Magistraet moghen ghezeydt
worden tghene wt Gualtero t'onrechte hier boben
teghen ons is voortghebzacht: Datse de Monicken
ende Biffchoppen vvt haer quæet ghebruycte poffef-
fien drijven, ende nochtans de Kercke hare vrydom
niet en reftitueren, de vvelcke haer by de tytannighe
regie-

regleringhe benomen vvas: Maer datse administreren naer hun vvel-ghefallen tgherie dat voortrijden van Bisschoppen ende Monicken plach gheadministreert te vvorden. Zoo zulc den Preditanten ende Ouderlinghen niet en zoude voeghen / nochte betamen / dien nochtans de regeringhe der Kercken bevolen is; veel wepnigher zal het voeghen de Politike Overhept / die een andere regeringhe hebben ontfanghen / vande eerste onderscheyden / ja ghelijc Coznhert ghevoelt / zoo wijt als Hemel ende Aerde verscheyden. Jffet verdraghelijcker ofte beter / dat de vvpdom de Kercke benomen wert deur de Politike als deur de Ecclesiastike: Zoo de Kercke hier in eenighe vvpdom ende recht heeft / ghelijc hier van Gualtero / ende doorgaens van alle andere gherefozmeerde Scribenten haer toe-gheschreven wordt / zoo behoortse inmers die te behouden / zonder daer vā noch door de Politijcke Overhept / noch door de Kerckelijcke Persoonen berooft te werden: Want zoo de Bisschoppen qualijc ghedaen hebben / datse in de electie der Dienaren de Gemeente hunne vvphept hebben benomen / zoo kint niet wel ghedaen wesen / dat de Overhept de selve niet alleen de Gemeente / maer ooc de Toesienders ende Voorstanders der selver zoect te benemen.

Dan hy zal zegghen dat dit recht ende dese vvphept / de Kercke niet langher toe-ghelcomen heeft / dan tot de tijt dat Godt haer Christelijcke Overheden heeft verleent: Ghelijc eenighe Sophisten heden daeghs tselve ghevoelen hebben vande Kerckelijcke straffe ofte Disciplinē / datse in-ghestelt / ende ghebruypt is gheworden alleen voor die tijt / datter gheen Christelijcks Overhept en was: Zoo datse nu

niet meer van nooden zoude wesen. Zulke veranderinghe wil hy hier mede stellen in de verkiepinghe van de Dienaren der Gemeente / dat die nu niet meer de Voorstanders der Kercke / ende de Gemeente (als ten tijden der Apostelen) maer de Overhept zoude toe-komen. Daer toe dient syn zeggghen / datmen de exempelen der Apostelen niet in alles en mach navolghen, of men zalse ooc moeten volghen in de ghemeenschappe van de goeden; dat anders niet vvesen zoude, dan Landen ende Liederen in roeren te stellen. Hy brynght ooc hier toe te passetghene Musculus Dufanus zeyt / ende hier bovent mede aen-gheroert is / dat het ghere doen ter tijdt nut vvas inde Apostolische Kercken, nu onsen Kercken niet en mach profiteren. Hier op antwoorzen wy dat dit ons niet tegghen en is / want wy bekenmen gheerne met Musculo / dat zoomen aenmerct de verscheyden ghestaltenissen der Kercken, vvel eenighe dinghen bevonden zullen vverden, die ten tijden der Apostelen, vvettelijc, ghebruyckelijc, ende voeghelijc zijn gheveest, die nu onsen Kercken zoo voordelijc niet en zouden vvesen. Wy en willen ooc niet zeggghen / datmen al wat in de Apostolische Kercke gheschiet is / nu in de onse behoort na te volghen. Maer ghelijc niet alnaer te volghen is / zoo moct-men mede tghene behoort ghevolght te werden / niet na-laten.

Daeromme moct-men wijffelijc (zoo-men niet schadelijc dwalen en wil) die dinghen die men moct volghen / van tghene men niet behoort te volghen / leeren onderscheyden: twelc dese Doorsprake niet heeft konnen doen: Want dat hy zeydt vande ghemeenschappe der goeden / die ten tijden der Apostelen

len was / dat het volghen vande zelve; niet anders zoude vvesen als Landen ende Lieden in roere te stelle; heeft gheen ander fundament / dan sijn eyghen droom ende versieringhe: Want dooy een grof misverstant laet hy hem duncken / dat de gheloovighe in de eerste Apostolische Kercke / al wat sy besate moesten tot ghelbe maken / ende dat voor de boeten der Apostelen brenghen / zonder pet te moghen behouden ofte besitten / ende zelfs daer naer als arme met den anderen moesten onderhouden werden / ghelijc in de Cloosteren gheschiet / ende eenighe Doopers tot onsen tijden zoodanighe ghemeenschap der goederen eyghens op ghericht hebben / niet naer het exempel der Apostelen / ende de heylighe Scrijft / maer wt enckele verkeeringhe vande zelve: Want de heylighe Historie en wijst niet wt / dat yemandt ghelouwen zoude gheweest zijn / sijn hupsen ende hoven te verkoopen / oft ooc dat alle gheloovighe hunne liggende goederen verkocht hebben om de armen te helpen / veel min datse niet eyghens behouden zouden hebben. Daer staet ooc niet / dat alle onderschept van rijcken ende arme wech ghenomen worde / zoo datse alle wt de handen der Diaconen / die over de armen ghestelt waren / moesten leven / veel weynigher dat een yehelijc onverbeurt eenen anderen het sijn ontghaelt zoude hebben: Maer een yeghelijcken gaf wt milder ende yvolijcker herten / daer hem de liefde des naeste toe drijvende was; Zonder ooc sijn hoofsta! / ende ghereedt te sparen / naer dat hy den noot groot zach: hierentusschen Heere ende Meester blijuende van tsmie: Ende een yeghelijcke arme worde wtghedeelt zoo vele als hem noodich was / tot onderhoudt des levens. Dit brenghen de woorden deser

43 Antwoorde op de herdrukte
Historie claerlijc mede/als inē daer mach lesen Act. 2.
44.45. Act. 4.32.34. Zoodanighe ghemeenschap der
goeden / als ten tijden der Apostelen ghebruyt is/
kan/ja behoort onder den Christenen op den huydi-
ghen dach mede plaetse te hebben: Dat wanneer
tghetzer ende de noot der armen zoo groot mochte
wesen/alsse doon was/ die van vermoghen zijn/oot
hun liggende goeden tot ghelde maken/vrijwillich-
tijc ende zonder bedwang/om daervan de arme leden
Christi / ende hunne mede-lidmaten / naer eens pe-
ghelijc noot mede te deelen. Zoo dat het Latijnsch
spreec-woort *Amicorum omnia sunt communia*, dat is/
den vrienden is alle dine ghemeyn/in de Ghemeente
Christi wel behoort te gheliden/ daerse al-tsamēn
Broeders ende Sisters zijn in Christo/ja malkan-
ders lidmaten. Dit en zoude gheensins Landen
ende Liedē in roeren stellen / zoo dese Doorzprake
meent.

Maer om hiet af te treden / ende weder te komen
tot ons propoost: Zoo en meent inners dese Doorz-
sprake niet/dat doort navolgen van de Apostolische
kercke/int verkiezen ende ordineren van de Diena-
ren des Goddelijcken Woorts / Landen ende Lie-
den in roeren zoude ghestelt worden: Dat en is daer
van niet te verwachten/maer veel meer van de Obe-
richteyt / wanneer se de Ghemeenten van hunne vrij-
heyt ende recht zouden willen berooven. Hier door
konnen de Ghemeenten bedroeft / verdruet ende be-
roert werden: ghelijc men in sommighe Steden
heeft ghesien / daer men de Ghemeenten niet alleene
van hunne wettelijcke Herders heeft berooft/maer
oot met eenen haer heeft benomen de vrijheyt der
verkiezinghe/ende andere heeft op-ghedronghen/die
sp

sy daeromme voor hunne Herbers niet en komen bekennen / zoo datse zijn als verstroyde verbijssterde Schapen. Dat zijn de vruchten van zoodanighe usurpatie ende tyrannie over de Kercken (alzo noeme ick) ter tijt toe / datse bewesen zullen hebben / dat haer zulcx toekomt.

De wijle nu dese Woorspraak dit bewijs niet en kan hebben wt de H. Schriftuere : zoo gaet sy ons bevechten met het ghevoelen van eenighe Scribenten der Ghereformeerde Kercke / ende met het ghebruyc / dat hier ende daer in sommighe Ghemeenten loffelije onderhouden wort. Maer laet ons besien / oft sy wt desen allen / eenich redelijc bewijs kan voort-brenghen.

Den eersten komt sy voort / met tghene Mensen in sy bespree met den Weder-dooperen t Embden verklaert heeft / inde 60. sessie daer aldus staet: Opde vraghe, oft vvy ooc nieuvelinghen tot Predikers aen-nemen. Daer op antvvoordé vvy, dat vvy gheen macht en hebben om Predikers te beroepen, ofte aen te nemen: Maer dat komt toe de Overheyt ende de Ghemeenten, die de Predicanten behoeven. Ende vvanneer sy ons van den Ghemeenten ofte van de Overicheydt toe-ghesonden vverden, op dat vvyse examineren ende inde Leere ondersoecken zouden, zoo doen vvy zulcx, zoo verre sy goet ghetuyghenisse haers voorgaenden levens mede brenghen. Ende als vvy de zelve in de Leere ondervefen vinden, daer naer gheven vvy haer ghetuyghenisse, aen die haer aen ons ghesonden hebben. Maer dat Menso daer zept / dat sy gheen macht hebben om Predikers te beroepen / ofte aen te nemen / heeft gheensins die meyninghe / dat der Dienaren ende Ouderlinghen
amyt

ampt niet en is / Dienaers des Woorzts te beroepen:
 Want in de 79. actie / mede achter de Justificatie
 ghestelt / daer hy verhaelt de wijze van Dienaren te
 beroepen / die in de Stadt van Embden ghebruyct
 zullen worden / zeydt hy: Zoo vele dese Ghe-meente
 aengaet: Of schoone de Oudtste vander gantscher
 Ghe-meente, verkoren niet raet ende believen, ooc
 door hulpe ende bevorderinghe der Overheyt, eenen
 Dienaer betoepen, zoo wordt doch de zelve der
 gantscher Ghe-meente, en eenen yghelijcken Broe-
 der, zoo veel den armen als den rijcken, ja der gant-
 scher Burgherie, te proeve ghestelt: Ende ooc eenen
 yghelijcken vry ghelaten, zooyemant een vvatach-
 rich manghel mochte vveten, dat hy tzelve voort-
 brenghen mach, al eer de Dienaer voor de gantsche
 Ghe-meente bevelticht vvost. Daer sien wy immers
 dat hy de Oudtste der Ghe-meente / onder welken
 ooc de Predicanten begrepen sijn / binnen de Stadt
 Embden / de macht der beroepinghe toeschryft / ende
 niet de Overheyt / hoe-wel de zelve mede ghekent
 wort: Zo dat het niet hunne raet / believe / ooc hulpe
 ende bevoorderinghe gheschiedt. Maer hy heeft niet
 het voorgaende alleen willen zeggghen / dat sy (name-
 lijck de Dienaers van Embden ende andere naest-
 ghesetene Dienaren / die een Cetum ofte Classen
 maken) gheen macht hebben Predikers op den
 Dorpen te setten / als blijkt wt syn epghen woorden /
 daer hy seyt: dat se hen vander Overheyt ende Ghe-
 meente der plaetsen daer syse behoeven, toegheson-
 den vverden, om te werden gheer amineert ende on-
 dersocht. Al waer wy mede zien / dat hy wel wt-
 druckelijck de Ghe-meenten by de Overheyt voecht /
 om daer mede alle indringhinghe vande Dienaren /
 die

die dood, de Overhepdt zoude moghen gheschieden/
 wt te sluyten. Zoo dat sy gheboelen is, dat de Ghe-
 meente de verkiefsinghe der Dienaren toekomt, ende
 niet de Overhept / dan zoo verre die onder de zelve
 begrepen, ende wel het voornaemste lit daer van is:
 Ghelyc dat openbaer is wt het eynde vande 76. han-
 delinghe achter de Justificatie mede ghestelt: Daer
 aldus staet: Ten tvveeden, devvyle sy zegghen (te
 weten de Doopers) dat de Ghe-meente de Dienaers
 zoude verkiefen: of sy ooc de Overheyt aen dese ende
 andere plaetsen, daer mede onder begrijpē: Ende vvy
 zegghen Ia. Daer naer hem zelve n breeder verklar-
 rende inde 78. handelinghe / zept hy: Wy bekennen
 ten eersten, dat de Ghe-meente Godts macht heeft
 om hun Dienaers te verkiefen. Wanneer vvy de Ghe-
 meente Godts noemen, zoo sluyten vvy de Overheyt
 ende haer ampt daer niet buyten, devvyle sy tot de
 Ghe-meente behooren, ende de verkiefsinghe der Die-
 naren helpt, ende zal helpen voorderen, als een Be-
 vvaerster der Tafelen ende Gheboden Godts. Dit is
 al-tsaemen mede ons zegghen / ende komt zeer wel
 over een met ons gheboelen ende doen: Zoo dat wy
 hebben even de zelve forme van verkiefsinghe der
 Dienaren in onse Ghe-meenten / die sy hebben, ende
 hier voren beschreven is. Daeromme en weten wy
 ooc niet, wat hem mach beweeght hebben / om ons
 tselve teghen te werpen. Maer hy zept in de 79. han-
 delinghe / dat de Apostolische Ghe-meente niet een-
 derley forme op alle plaetsen, in de verkiefsinghe der
 Dienaren ghehouden heeft: Ende daeromme ooc de
 Ghe-meenten heden daeghs de forme moghen hou-
 den, de vvekke sy alderbest naer ghelegentheyt des
 tijts bevinden, devvyle alle dinghen tot opbouvin-
 ghe

ghe gheſchieden zullen in de Ghemeente Godts. Dit en is ons ooc niet teghens: want wy bekennen gheerue / dat een andere forme ghebruyt is in de verkieſinghe Mathie / ende een andere in de verkieſinghe van de Ouderlinghen / daer van wy leſen Act. 14. Daeromme hebben wy hier voren bekent / datter gheē zekere forme begrepē is in de H. Schrift / beſtaende in alle hare wterlijcke circumſtantien / daer aen de Ghemeentē hedens-daeghs ghebonden zouden weſen: Welcke ooc de oorſake is / dat de Predicanten in den Daghe niet en hebben willen bewiſen / dat hurre forme van verkieſinghe alleene recht is / ende dat alle andere formen die vande zelve verſcheyden waren / onrecht zouden weſen: Maer ſimpelijc dat ſe recht was / ende teghen den Woorde Gods niet en ſtreet. Zoo mach dan daer in wel veranderinghe vallen / maer niet zoodanighe / dat het ghene den Apoſtelen ende ander Dienaren / met de gantſche Ghemeente alſdan toequam / de Overheyt zoude toegheſchreyē werden: zoo dat die zoude gherechticht zyn tot de beroepinghe / aen-neminghe / ende af-zettinghe van de Dienaren: Want dat niet eenighe circumſtantien ende ommeſtanden / maer de principale zake / ende ſubſtantie aengaet / welke behoort te blijven / te weten / dat de Woordſtanders der Kercke hurre macht / ende de gantſche Ghemeente hurre vrydom behoude. De reſte mach naer gheleghentheit des tijts ende der plaetſen wel veranderinghe liden / ende tot de meeſte op-bouwinghe der Ghemeente Godts gheſchiet worden.

Daer naer komt hy voort met Musculo / zegghende: dat die wel erpreſſelijc leert / dat de Kercken die gherefozmeert willen gheacht weſen / de Miniſteren
ont

ontfanghen vande Magistraet. Syn woorden zijn dese/achter de Justificatie verhaelt: Daeromme en derf een Christen Dienaer van syn beroepinghe niet tvvifelen, noch beroert zijn, oft die ooc een rechte ende Christelicke beroepinghe zoude zijn, als hy om het Evangelium te prediken, van een viome Magistraet ofte Prince beroepen is. Item/ daer naer; dat een oprecht ende ghetrou Christen Dienaer, hunder gheblaf niet en zal achtē, maer te vreden zijnde met het ghetuyghenisse synder conscientie, ende met de beroepinghe daer mede hy van een vvettighe Magistraet beroepen zijnde, tot den staet om te leeren ghekomen is, zal hy met eenen blymoedighen gheest int vverc des Heeren voort gaen. Dit helpt hem niet een hayz beter dan tbooz-gaende: Want Musculus hier spreekt / van een extraordinaire beroepinghe der ghenen die eerst begonnen hebben de Ghemeente te reformeren / zoodanighe als Lutherus / Zwinglius ende eenighe andere hebben ghehad/ (ghelijc wt syne woorden zelfs openbaer is.) Om dese ommestandē der tijden (zept hy)alzo niet te stont dē Ghemeenten de Apostolische forme van verkiefsinghe ende ordeninge kan vvederghegheven vworden; Zoo en derf eē Dienaer Christi, die van een Godtvreesende Magistraet ofte Prince, om te prediken het Evangelium beroepen is, niet tvvifelen oft hy recht ofte Christelic is beroepen, maer men moet achten dat daer den staet vande Kercke ende Religie verdorven is, een ander maniere moet ghesocht werden, om de zelve verdervinghe vvech te nemen, als die vvas, vvelcke ghehoudē vvorde, in de Ghemeenten doē alle dinghen vvel, ende in haer gheheel vvaeren. Daer ziet men klaerlijc/ dat hy een wel-ghestel-

de Kercke onderschept / van de ghene die verborvert
 is / ghelijcse int Pausdom zijn. Mengaende de or-
 dinaire beroepinghe / hoedanich die behoort te wesen /
 verklaert hy zelve duydelijc / weynich daer naer /
 daer hy verhaelt de forme vā verkiepinghe der Die-
 naren inde Ghemeente van Bern / die mede achter
 de Justificatie ghevonden wordt. Als de noodt der
 Kercken vereyscht (zeft hy) om eenen Dienaer ver-
 koren te vverden; zoo vverdt den Dienaren des
 Woorts vanden Raet te kennen ghegheven, dat sy na
 eenen omme-sien, dien sy bequaem zullen oordeelē,
 ende dat sy desen met ghemeenen stemmen verkie-
 sen, ende daer van rappoort doen aenden Raet. In-
 dient ghebeurde datse zulckē eenē verkiefen, vviens
 gheloove, gheleert heyt ende leeringe niet ghenoech
 bekenit en zij, vvert hy vanden Raet vveder gheson-
 den tot den Dienaren, omme ondersocht, ende t'on-
 dersoec ghedaen zijnde, aen den Raedt vveder trap-
 poort ghedaen te vvorden, hoedanich hy hun lieden
 bedunct te zijn, bequaem ofte anders. Indien be-
 quaem, zoo vverdt syne verkiepinghe van de Magi-
 straet bevesticht, zoo hy tot eenighe Kercke ten plat-
 ten Lande zal vverden ghesonden: Maer indien hy
 den Heere zelfs inder Stadt zal dienen, zoo vvert syn
 verkiepinghe ghebracht totten grooten Raedt, de
 vvelcke bestaende is vvten ghevvoonelijcken Raet,
 ende vvt eenighe Burgheren vander Ghemeenten.
 Hier vvorden de stemmen vergadert, met opheffing-
 he der handen, vvaer door de ghene die verkoren
 is, of bevesticht of ghevveyghert vvort. Met dese or-
 doumantie van Bern / pronct dese Schryver zeere/
 ende zeydt: Dat voorvvaer de Magistraet hem niet
 vveynich aldaer en bemoeyt met het stellen der Pre-
 dicanten.

dicanten: Maer hoe sy haer daer mede benoemt/
 blijkt wt de voor-gaende beschreben forme/ namelijk
 also/ datse de Dienarē des Woorts de verkiepinghe
 laet/ die haer toekomt/ mitsgaders de ondersoerkin-
 ghe ende examinatie / ende alleen haer aen-neemt de
 approbatie/ ofte bevestiginghe: Ghelijc Musculus
 zelfs claerlijc bekent met dese woorden: Zoo is dan
 de verkiepinghe beneffens de Dienaren des Woorts,
 maer de bevestiginghe by den Raedt. Daer naer
 wort verklaert / dat de Dienaer alzoo verkoren/
 ende van de Magistraet bevestight zijnde/ werdt in
 de Kercke/ daer hy den Heere dienen zal/ voor- ghe-
 stelt ende ghepresenteert/etc. Wat is hier doch/ dat
 teghens onse forme van verkiepinghe zoude moghen
 wesen? Ja wat isser dat niet wel daer mede en ac-
 cordeert? Want wy de approbatie ofte bevestigin-
 ghe des Dienaers / de Christelijcke Overhept noot
 hebben willen benemen/ alst blijkt wt de Actis Syn-
 nodi/ daer gheordincert wert / dat de Dienaer door
 den Kercken-raet / met advis van de naeste Predi-
 canten/ ghekoren ende ondersocht zijnde / de Over-
 heydt zal ghepresenteert worden: oec al eer hy de
 gantsche Ghemeente voor-ghestelt wort/ ten eynde
 sy haer ghevoelē daer van mach zegghe. Zoo heeft
 dan onse Overhept zoo wel de approbatie ofte be-
 vestiginghe / als de Magistraet van Bern. Ende
 wordt daer naer de Dienaer alzoo verkoren ende
 gheapprobeert zijnde / der Ghemeente opentlijc
 voor-ghestelt/ ende ten laetsten door een Dienaer des
 Goddelijcken Woords/ in synen dienst bevestight.
 Welc mede ouser Kercken met de Ghemeente van
 Bern ghemeen is. Zoo wie dā op zoodanighe wijze
 van een Christelijcke Magistraet beroepen is / die

(zegghen wy met Musculo) mach met de zelve beroepinghe wel te wieden zijn/ ende syn ampt met eenen blymoedighen gheest bedienen: Maer die alleene syn beroepinghe heeft van de Overicheydt / sonder van de Voorstanders der Kerckie/ ende met bewilliginghe van de Gemeente/ inde welke de ordinaire beroepinghe nu gherestitueert is/ verkoré te wesen/ en mach voor gheen recht beroepen Dienaer der Ghereformeerde Kerckie ghehouden worden/ noch met goeder conscientie syn ampt betreden.

Volght de Edonnantie van Geneven / op het eligeren ende instellen van de Ministeren ghemaect/ welke ons mede wort teghen gheworpe/ ende daer van extract achter de Justificatie ghestelt wordt. Dese Doorsprake zeydt/ daer wt te blijcken/ dat aldaer het eligeren ende het institueren der Ministeren gheschiedt, door de Ministers, de Magistraet, ende den volcke. Wat dient dat teghens ons? want in onsen Kercken gheschiet zulcx mede/ alst blijkt wt de Acten onses Synodi / ende tghene tot noch toe gheobserveert is gheweest. Die vanden Kercken-raedt verhoren is gheweest/ is de Ghereformeerde Overhept eerst aen-ghegheven/ ende daer na/ zoo verre de zelve werde gheapprebeert/ de gantsche Gemeente voor- ghestelt. Is dat niet even het zelve dat te Geneven ghebruyct wort? Zoo dat wy niet en weten/ wat dese Schrijver mach beweeght hebben/ om ons dese dinghen voor te werpen / dan dat hy de werelt heeft willen wijs maken / dat wy teghens het ghevoelen ende ghebruyc van andere Ghereformeerde Kercken/ de Magistraet van de verkiepinghe der Predicanten willen wt- sluyten: Welcke niet dan met openbare valscheyt ende leughen-tael/ ons aen- gheseyt

gheseyt mach worden. Maer laet ons eenmael kortelijc besien / wat de Ordonnantie van Genevè mede brenghet. Wy hebben ghevonden (zegghenise /) dat in desen best zij te volghen de schickinghe vande oude Kercke, ghemerct het niet en is, dan eene zelve practike, die ons betoont is door de Schriftuere. Te vveten, dat de Ministeren eerst kiesē, den ghenen diemen zal stellen int officie, onsen Raedt daer van vervvitticht hebbende. Daer naer datmē hem daer presentere, ende ist dat hyt vveerdich bevonden vvoort, dat hy ontfanghen vverde. ende aenghenomen, hem daer van ghevende ghetuyghenisse, om daer naer voorghestelt te vvorden den volcke, inde predicatie, op dat hy ontfanghen vverde, met ghemeene bevwillighinghe van het gheselschap der Gheloovighen. Daer ziet-men ten eersten / dat by de Dienaers des Woorts de verkiefsinghe is / by de Overhept de approbatie / waer naer volghet het consent ende bevwillighinghe vande gantsche Gemeente. Ende bekennen wel wdruckelijc / dat dit is de selchinghe ende ordonmantie vande oude Kerckie / ende dat de zelve niet de H. Schriftuere over een komt. Daerom behoortse ooc onveranderlijc enderhouden te werden: Ghelijc wy zien / dat de minste veranderinghe daer in / te Geneven niet toe-ghelaten en is gheweest: Want wanneer de zelve ordonmantie te buyten ghegaen was / daer in / dat de ghene die verkorē waren / ende gheapproveert door de Seigneurie / simpellic alleen ghepresenteert wierden in de Kercke / zonder te vzaghen het consent ende bevwillighinghe van het volc: zoo is daer op ghelet vande Ministers / die dese faute de Magistraet hebben aenghewesen / versocckende dat het machte gheredieert worde: bewijle

daer door het volc / ende het gantsche Lichaem der Gemeente / van hun vryheyt berooft was. Dit is ooc alzoo van de Seigneurie verstaen / welke daeromme zoodanighe verslaringhe op den voor-gaenden Artikel ghedaen heeft / ende gheinsereert in hare vordnantie: Dat vvanneer een Dienaer verkoren zoude vvesen, syn Name zoude vverde voorghestelt, met vvaerschouvinge, dat de ghene die yet op hem hadde te zegghen, dat zoude komen aendienē, voor den dach dat hy zoude bevesticht vworden: Op dat, indien hy niet bequaem mochte vvesen, totten zelve dienst, men tot een ander verkiefsinghe mochte komen. Indien sy niet en hebben gheleden / dat het ghemeene volc / hurre vryhepdt hier inne / door de Overhept zoude werde benomen: zoudense niet veel meer daer teghens gheweest zijn / indien men hun de verkiefsinghe / die hun naer luydt der hepligher Schryft / ende ghebruyt vande oude Kercke toequam / hadde willen benemen? Sy en zouden dat gheenstins toeghelaten hebben.

Zoo vele aengaet de forme van eedt / die de Dienaren aldaer moeten doen / in handē vande Overhept / die gaet de Seigneurie / ende den staet van de ghemeene Burgherije van Genevē eyghentlijcken aen: Want sy bekenne daer mede / dat sy onderdanen zijn als andere Burgheren: Twelc niet alleene daeromme gheschiedt / dat d'Overhept van Geneven een hooghe Overhept is / gheen andere onderwoopen / ghelijc die van Leyden / Harlem / etc: Maer principelijc / om dies wille dat de Bisschop van Geneven ghebiecht over de Stadt plach te hebben: Om met zoodanighe Ceremonie te betuyghen / dat splieden die totten dienst der Gemeente verkore zijn / gheen-

sins naer ghelijcke hoochepdt staen. Om twelcke/ ende wat meer daer in begrepen is/ met eede te beloven/ wy niet en denckē/ dat de Dienaers des Woortz in dese Landen/ daer toe versocht zijnde/ eenighe swaricheyt zullen maken.

Eghene dese Schryver hier by gheboeght heeft wt de Religioens vrede/ binnen Antwerpen eertijts ghepubliceert/ en dient mede gantsch niet tot spuen voordeele: Want daer en wort anders niet gheseyt/ dan dat die vande voorschreven Religien (te weten/ Ghereformeerde/ Confessionische en Catholijse) ghehoudē zullen zijn, hunne Predicanten ende Ministers, te presenteren in persoone aen den Schouter ende Wet-houderen der Stadt, om hunnen Name op gheteckent zijnde, mer voorgaende deliberatie, by de voorseyde Schouter ende VVet-houderen, gheadmitteert ende ontfanghen te vvorden, ende daer naer te doen den eedt van ghetrouwicheyt ende onderdanicheyt in alle politijcke zaken, zonder andersins ofte voorder te vsurperen, of te doen enighe acte van Jurisdicte, of te hem ropende de authoriteyt vande Magistracete moghen bemocye, directelijc ofte indirectelijc, in vvat manieren tzelve zoude moghen vvesen. Dit zijn de woorden vanden Artikel/ achter de Justificatie verhaelt. Maer wat raect dit de sake daer wy hier van handelen? Want hier niet gheseyt en wort/ dat de Magistraet de Predicanten van dese verschepte Kercken/ verkoren ende in den dienst ghestelt heeft/ maer datse van de Kercken respectivelijc verkoren zijnde/ moesten de Magistraet ghepresenteert worden/ niet om te oordeelen ofse bequaem waren tot hunne diensten/ maer alleene ofse vreedtsaem waren/ ende alsoo gheadmitteert.

teert te worden / midts doende eedt van ghetrouwicheyt. Zoodat het gheheel politijc is gheweest / ende nergheus toe anders heeft ghedient / dan om te pccaveren de dissentien / die wt de selve verscheden Religionen mochten rijzen / tot nadeel ende schade van de politijcke regeringhe. Dit gheschiet by ons mede: De Dienaer die vanden Kercken raet verkoren is / niet advis van de naeste Predicanten / wordt de Overhept ghepresenteert / om te vernemen / oftse op hem yet wetsen te zegghen / waeromme hy niet en zoude behooden tot een Dienaer der Gemeente aen ghenomen te werden. Ende zoo het noodich bevonden wort / en zal niemant weygheren / den zelven eedt der ghetrouwicheyt en onderdanicheyt te doen.

Hier medes chepdt hy nu af van dit bewijs / niet eens roerende de ordonantie ende het ghebruyc van de oude Kercke / welcke die van Geneven hier boven zegghen / ghevolght te hebbē: Niet anders / dan oftse gantsch hier toe niet en diende / daerse doch epghentlijc ende principelijc daer toe dient: Want daer wt blijcken zal / oft de tijden verandert zijnde (dat namelijk de Gemeenten Christi / Christelijcke Overheden hebben ghekeghen) oot de verkiepinghe ende instellinghe der Dienaren / alsoo verandert zij / dat se niet de Gemeente / maer de Overhept toe-komen zoude. Indien bevonden wort / dat de selve macht ende autoriteyt by de Gemeente / en hunne Voorstanders noch is ghebleven: wat recht ofte reden zullen de Overheden hedens daeghs hebbē / om hun daer van te heroooven / ende tot hun te trecken / het gheene de Gemeente toekomt / en hun vande machtiichste Kersere ende Princen / die souvereine Heer en waren / ghelaten is? Daeromme zullen wy zelfs / hier

Hier eenighe exempelen van velen verhalen/daer wt lichtelijc verstaen kan worden/hoe het inde oude Kercke / wanneer se nu Christelijcke Overheden hadden/is toe-ghedaen.

Tripart. Historia lib. 7. cap. 8. Wy lesen van Valentiano den Keyser / die inde Ghemeente Christi gheborn ende opghevoet was/dat hy tot de vergaderinghe der Dienaren/die om eenē Opfiender ofte Herder der Ghemeente te verkiefen versamelt waren/ gheseyt heeft: Vlieder is zonder twijfel kennelijc, (devvile ghy vvt Godts VVoordē daer van gheleert en onderrecht zijt)hoedanich dat een Bisschop, dat is, Opfiender behoort te zijn, ende dat hy niet alleen met vvoordē,maer ooc met syn leven, syn Ghemeente regieren, ende hem zelve een neerstich navolgher van allen deuchdē ende vromicheyt bevvisen moet: hebbende syne goede vvangelinghe, als een ghetuyghe en versegheinghe syner leere. Daerom zult ghylieden zoodanich een op des Bisschops stoel zetten, onder vvien ooc vvy, die het Keyserrije regieren, onsen hals ghevullich buyghen, en vviens vermaninghe vvy, (vvaunser vvy ons als menschen vergrijpen)als nootsakelijcke remedien eens goeden Medecijs aennemen moghen. Dus verre de Woorden des Keyseris Valentiani. Door wiens Godsalicheyt/de Daderen ende Bisschoppen aldaer vergadert/ beweeght zijnde / hebben hem aengheboden dat hy zelve pēmant/dien hy wilde verkerē hebben/noemē zoude. Daer op hy aldus gheantwoort heeft: Zoodanighe verkiefinghe is boven ons: vvant ghylieden de Goddelijcke ghenade daer toe verkerghen hebbende, zult veel beter eenen bequamen konnen kiefen, als vvy. Ende op dat niemant merne/dat dese

Keysler / door de groote ende onmatighe liefde tot de
 Religie ende de Dienaers der zelve / syn recht dat hy
 hadde / niet gheacht heeft : Zoo laet ons besien / wat
 ghevoelen ten dien tijden de Kercke van dese zake
 heeft ghehad. Dat konnen wy wt Hieronimo ver-
 staen: In Soph. cap. 3. d' Ouderlinghen (zept hy) ver-
 kieslen, ende stelden andere tot Ouderlinghen. Op
 dese wijze is Augustinus van Valeris den Bisschop
 verkoren / met believen der Ouderlinghen ende des
 volcx. Op ghelijcker wijze heeft wederomme Augu-
 stinus / Cradium tot een Bisschop verkoren. Cy-
 prianus ooc / die langhe te voré gheleest heeft / schrijft
 op een plaetse aldus : Wy onderhouden dese ghe-
 vvoonte meest al inden Lande, dat de naest-liggende
 Bisschoppen der zelfder Provincie, by een komen,
 ende den Bisschop in des volcx teghenvvoordicheyt
 verkiezen. Dese ghewoonte en is niet alleen in de
 Latijnsche ende Africaensche Kercken / maer ooc in
 den Grietschen / ende allen Orientaelschen Kercken
 onderhouden gheweest. Nazianzenus is vanden
 Bisschoppen verkoren. Basilius (zoo Chrysosto-
 mus ghetuyght) heeft ghelijcke verkiezinghe ghe-
 hadt : Volghende tghene Epiphanius als eenen al-
 ghemeenen Reghel ende Ordinantie verhaelt / zeg-
 ghende : Der Bisschoppen staet ende vergaderinghe,
 brenghet Vaders, dat is Herders der Kercke voort.
 Ghelijc ooc Augustinus van de Latijnsche Kercke
 zept / dat tot dien tijde / de Bisschoppen vanden Cle-
 ro, dat is, vanden ghenen die totten dienst der Kerc-
 ken toegheeyghent varen, verkoren vorden, zeg-
 ghende: dat dese maniere van verkiezinghe bequacm
 is / om de eergheerichheyt vande ghene die de Kercke
 verstooren teghen te staen.

Daer is ooc een constitutie Caroli des Keyseris/
 ende Lodouici syus soons vande verkieſinghe / al-
 dus luydende : Alzoo ons de heylighe Canones niet
 onbekendt en zijn, zoo laten vvy den Kerckelijcken
 ſtate met onſe beuylliginghe toe, dat de Biſſchoppen
 vandē Clero ende den volcke, naer vvt-vvijſen ende
 inhout der voornoemden Regulen, ghekoren vver-
 den, op dat alzoo de heylighe Kercke inden Name
 Godts hare vryheydt ende eere ghenieten mach.
 Hier mede is ghenoechſaem bewezen / dat de Chri-
 ſtelijcke Kercke / met de Voorſtanders van de ſelve /
 naer dat d' Overheden Chriſten gheworden zijn /
 even wel haer recht ende vryheyt / int verkieſen ende
 inſtellen der Dienaren des Woorts behouden heb-
 ben: Zonder dat wy van eenighe Chriſtelijcke Key-
 ſer oft Prince leſen / die de ſelve macht hun zouden
 willen benemen hebben. Ende oft-men wilde zeg-
 ghen / dat deſe goede ende Godtsalighe Keyſers / ofte
 niet gheweten hebben wat recht hun hier- inne toe-
 quam / ofte datſe dat niet en hebben willen ghe-
 buycken ; Waer door daer na zoude gheſchiet zijn /
 dat de Biſſchoppen de gantsche macht van de ver-
 kieſinghe / tot haer alleen zouden ghetrocken heb-
 ben / vande ſelve wt-ſluytende niet alleene het ghe-
 meene volc / maer ooc de Overheyt ſelve / (ghelijc wy
 bekennen moeten / dat int Pauſdom ghebeurt is /
 daerſe naer hun goet-duncken de verkieſinghe ghe-
 adminiſtreert hebben:) Zoo zouden immers de hoe-
 ghe Overheden / die de Religie / van de Pauſſelijcke
 miſbuycken erſt gheſuyvert / ende de rechte ſorme
 van verkieſinghe / in haer gheheel ghereſtitueert
 hebben / dat wel hebben ghemerct; Ende zouden t'ee-
 ne zoo wel als het ander hebben ghebetert. Maer in

58 Antvvoorde op de herdruete
hebbē naer de exempelē vande vooz-ghentelde Key-
seren ende Christelijcke Overheden/ den kerckelijc-
ken staet/ hare eere/macht en autoriteyt in de ver-
kiefsinghe/ diese van Christo ende syne Apostelē ont-
fanghen hadden/ghelaten: Restituerende alleene het
ghemeene Christen volc hummen vrydom/die hun te
voren was vanden Gheestelijcken benomen: Ende
tot hun nemende / tghene sy achteden hun toe te ko-
men/namelijc de approbatie vanden verkoren Die-
naer/daer mede sy hun hebben ghecont enteeret/ ghe-
lijc wt de foymen van verkiefsinghen hier boven ver-
haelt / die tot Embden / Bern ende Geneven ghe-
bypet worden/te zien is.

Hier mede behooren oot alle andere Christelijcke
ende Gherefozmeerde Overheden te vreden te zijn/
zonder de name te willē draghen datse de eerste zijn/
die de Gheemeente Godts / ende de Dienaren der
zelver van hunne gherechticheydt berooft hebben.
Want dat ware anders niet / dan een tyrannighe
vsurpatie / teghens het ghene dat dese Wootsprake
zelfs zept/ int beginsel vande Justificatie: Datmen
thoofst der Kercken, alleenelijc zoude laten blijven
Iesum Christum, doende aldaer een waerschouw-
inghe/datmen de Dienaers des Woots Godts niec
vveder toe en late, haer zelvē op te vverpen tot Hoof-
den der Kercken. Maer sy en leyt niet over/dat zoo
wel/ja veel meer te besorghenis / dat de Overheden
hun tot Hoofden van de Kercken/zouden moghen
op-werpen / (occuperende alzo den stoel / van den
welken sy den Paus hebben af-ghezet/) als het
is/dat de Predicanten dat zonden doen: Want zoose
dat bestonden/zoo konden de Overheden daer vooz
wesen/ ende ver hinderen wt hunne macht ende au-
thoriteyt/

thoriteyt/ (ghelijc haer toe-staet) datter gheen nieu
 Pausdom opghericht en worde. Maer zo de Over-
 heyt dat bestaet/ ende haer zoo verre vergheet/ datse
 de Ghemeente Christi van hare vrijheydt berooft/
 ende de Meester daer inne wil maken/ in voerende
 andere Wetten ende Ordonnantien/ dan Christus
 in ghestelt heeft/ (welcke eyghentlijc is/ hem tot een
 Hoofd der Kercke te maken) wie zal dat keeren ofte
 verhinderen? zullen niet daer door de vrije Kercken
 wederomme inden staet komen/ daer inne sy te vo-
 ren hebben ghestaen / ende jammerlijc verdruct
 worden?

Van daer komt hy tot de Possessie by den Predi-
 canten gheallegeert / maer eer wy die voor nemen/
 zoo zulle wy onder de verkiefsinghe vande Dienaren
 des Goddelijcken Woorts/ daer van nu ghehandelt
 is / voegghen de verkiefsinghe van de Ouderlinghen
 ende Diaconen/ en besien/ wat hy teghens het ghene
 dat in onse Synode daer van besloten is / weet te
 zeggghen: Want de oneenicheyt tot Leyde, mede was
 (ghelijc hy zeydt) om het eligeren ende deporteren
 vande Ouderlinghen ende Diaconen.

De forme vant verkiefsen der zelver/ inde Synode
 vant Jaer 1574. beslotē/ is dese: Dat de Consistorie
 ofte Kercken-raet, dobbelt ghetal van Ouderlinghen
 ende Diaconen, der Ghemeente zal voor-stellen, op
 datse de helft daer vut mach kiezen. Hier heeft de
 Kercken-raet ofte Consistorie alleen de nominatie
 van het dobbelt ghetal / ende by de nhantsche Ghe-
 meente is de verkiefsinghe. De oorsake waerom an-
 ders hier in ghehandelt wort/ dan inde verkiefsinghe
 der Dienaren des Woorts/ is ten eersten/ dat tot de
 selve zoodanighe stoffen niet te vinden is / als tot de
 Ouder-

Ouderlinghen ende Diaconen. Daer naer: dat dese
 beter zijn bekent / als de welke wt het middel van
 de Gemeente werden ghenomen. Ten derden: dat
 het oordeel vade bequaemheyt der zelver / 300 swaer
 niet en is / als van de Dienaren des Woorts / prin-
 cipalijc wanneer het ghemeene volc / alzoo dooz den
 Kercken-raet gheholpen wort / dat de ghene die van
 de selve ghenomineert ende vooz-ghestelt worden /
 altsamen naer hun oordeel bequaem zijn : Zoo dat-
 men int verkiesen vant half deel / niet kan missen /
 ghelijc anders wel gheschieden zoude / zoose zonder
 zoodanighe limitatie / we de gantsche Gemeente
 kieseren mochten / diet haer believe. En alzoo en kan-
 men niet zeggghen / dat dese forme van verkiefinghe
 stryden zoude teghens Godts Woort / hoe wel ma-
 ghelijc in de eerste Apostolische Kercke / andere om-
 mestanden daer in ghebruyct zijn gheweest. Dat nu
 de Ouderlinghen ende Diaconen / 300 wel de Over-
 heden niet en worden ghepresenteert / als de Diena-
 ren des Woorts / en gheschiedt gheensins wt eyn-
 achtighe vande Magistraet / maer heeft mede syn
 bescheyt ende reden. De eerste is / dat aen den dienst
 vanden Dienaren des Goddelijcken Woorts / meer
 is gheleghē / want sy haer alzoo strect over de Ghe-
 meente / datse niet en aengaet de gantsche Bur-
 gherijc / 300 wel die professie doen van de Gheresoz-
 meerde Keligie / als andere / welke altsamen niet
 hurre predicatien ende andersins werden ghedient.
 De tweede / ende wel de principaelste is : dat de ver-
 kiesinghe van de Ouderlinghen ende Diaconen de
 gantsche Gemeente ghelaten wort / waer onder de
 ghene die in de Magistraet professie van de Keligie
 doen / begrepe zijn / so datse die moghen helpē kieseren.

Maer

Maer dat het dobbele ghetal / van den Kercken-
 raet de Magistraet zoude voozghestelt worden / om
 de helft daer wt te verkiezen : Ghelijc die van Ley-
 den hadden gheordineert / dat / alle Jare gheschieden
 zoude / ziet voozder ; Want daer door zoude de ver-
 kiesinghe de gantsche Ghemeente benomen / ende de
 Magistraet ghegheven werden : Twelcke gheen
 clepne murmuratie zoude konnen veroorsaken /
 wantmen in sommighe plaetsen bevonden heeft / dat
 de Ghemeente haer grootelijc beklaeghe / datse
 niet mochten niet keur-stemmen / hoeft vooz hoeft
 zoodanighe Ouderlinghen ende Diaconen verkie-
 sen / als sy wilden / zonder aen een dobbelt ghetal ghe-
 bonden te zijn : Zoo datse hier van door de Dienaren
 des Wo- rts onderricht moesten werde / dat het ont-
 beters wille gheschiede. Wat oorsake dan van clach-
 te / ja scheuringhe zoudet gheven / wanneer men de
 electie des halfs-deels / wt het dobbel ghetal der
 Ghemeente wilde benemen / ende de Overhepde
 toe-schrijven?

Hier wort ons van dese Voorsprake teghens ghe-
 worpen / dat inden Synodo anno 1574. befloten is :
 dat-men dobbel ghetal der Diaconen / den Magi-
 straet voozstellen zal / om vandē zelven de helft daer
 wt verkoren te worden / in zulcken ghevalle / wan-
 neer het den Magistraet belieft / de ghemeene armen
 goeden / die-men de H. Gheest goeden noemt / ende
 die ghelijcke / zoo wel als andere ghewoonelijcke
 achmissen / van den Diaconen ontfanghen ende wt-
 ghedeelt te laten worden. Isset in zulcken ghevalle,
 ende op zoodanighe conditie goet, (zevt sy) zoo ist
 ooc in hem zelve niet quaet, ende behoort niet al-
 leene inde verkiezinghe vande Diaconen / maer ooc
 van

Antwoorde op de herdruete
van de Ouderlinghen plaetse te hebben: Zoo dat de
Magistraet wt een dobbelt ghetal de zelve zal moe-
ghen kiezen.

Wy antwoorden/ datter onderscheydt moet ghe-
maect worden/ tusschen de dienst der Ouderlinghen
ende der Diaconen: Want de Ouderlinghen hebben
een ghemeen ampt met den Dienaren des Woorts
Godts/ om Opficiers te wesen van de Gemeen-
te/ dat is/ van de ghene die door wterlijke professie
vande Geligie / hun verklaren lidmaten der zelve
te wesen. Zoo ist reden datse alleene vande Ghe-
meente / die daer onder moet staen / ghehooren wer-
den/ ende niet van de Magistraet. De Diaconen is
alleen de besorghinghe der armen bevolen: Hoe wel
in sommighe swaerwichtighe handelinghen/ als in
de beroepinghen der Dienaren (zoo boven ghehoort
is) ende andersins / hunlieder advijs ende raet mede
ghebruyct wort. Dewijle nu desen diest vande Apo-
stelen inde Gemeente is inghestelt / ende datse als-
doen van de Gemeente verkioren zijn gheworden/
ghelijc wy lesen Act. 6: Zoo behoort de zelve by de
Gemeente te blijven/ ende door de zelve alleen ver-
kioren te worden: Ghelijc onder het Cruys/ en daer
naer openbaerlijcken ghebaen is/ ja noch meest over
al gheschiet/ zonder eenighe oppositie. Nochtans de-
wijle met de veranderinghe des tijds/ ooc hare be-
dieninghe wat verandert is / datse haer niet alleene
en strect over de lidmaten der Gemeente / maect
over alle armen int ghemeen/ waer toe sy (ghelijc de-
se Woorzprake mede vermaent) met consent vande
Overhepdt/ onder de Predicatie/ zonder distinctie
van alle Personen/ Burgheren/ inwoonderen ende
toehoorders/ (tzij dat de zelve professie vande Geligie
doen

Doen ofte niet) de aelmiffen ontfanghen ende heffen: Zoo bekenne ic gheerne/dat de Overheden hier inne wat meer zeggkens zoudē moghen hebben: Zoo dat indien sy niet de approbatie niet te vrede en waren/ ooc in de verkiefinghe mochten toe-ghelaten worden: Doch al zoo / dat de Ghemeente daer van niet en worde wtghefloten/maer hare vrijheyt behoude. Hier op heeft de Synode ghesien / wanneer se gheordineert heeft / dat in die plaetsen daer de Overheydt de Diaconen in de ghemeenschappe / ende administratie der H. Gheest/ende andere arme hupsen goederen inne-laten wil / de Conflitorie ofte Kercken-raedt / dobbelt ghetal der Diaconen kiezen zal, ende daer naer de zelve der Ghemeente voor-stellen, op dat / zoo verre sy werden gheapprobeert / de Overheydt daer vut de helft mach kiezen, die al zoo zullen verkoren blijven. Daer by wort gheboeght: Maer daer-men d'eerste verkiefinghe even-vvel hebben kan, zal-men de zelve als de bequaemste houden. Met welke woorden de Synode ghenoech verklaert/dat het alder-best is, dat de verkiefinghe der Diaconen/ ghelaten worde by de Ghemeente / volghende het exempel van de Apostelen: Maer dat het nochtans zulckē weghel niet en is/dat daer in gheen veranderinghe ter noot zoudē moghen vallen: Zoo dat de Overheydt / in zulcken ghevalle als voorszeyt is / ofte ooc van weghē het consent vande collectatie der ghemeente aelmoessen / niet en zouden moghen / zoodanighe ofte dierghelijcke verkiefinghe der Diaconen hebben/wanneer se zulck begheerden.

Maer dewijle dese Doorsprake / ter oorfsake van het voor-gaende besluyt des Synodi / over de ghemeenschap van de Godts-hupsen goederen / ons

calumia

calumnieert ende lastert / dat wy (ghelije hy zeyde) met alle middelen daer toe zouden aspireren, om te komen in de ghemeenschappe van de goederen der arme huysen, voegghende daer by: Godt gheve dat de meeninghe ooc niet en zij, van alle de Gheestelijcke goeden: Ende zoekt daer door/ de Ghereformeerde Religie in een quade suspitie ende achterdencken te brenghen / als oft de Predicanten hun epggen zelfs profijt ende rijckdommen daer inne zochten: Zoo moesten wy hier verklaren/hoe de Synode tot zulcken besluyt ghekomen is. Dit is ghenoech bekendt allen den ghenen die int Jaer 74 daer teghenwoordich waren: Te weten / datter een zeker Dienaer des Woorts Godts was/de welke voorstelde/dat de Overhept der Stadt daer hy diende / van wille was de goederen der H. Gheest-armen / met de aelmissen die inder Kerckie ende elders vergadert worden/ in een Borse te brenghen / om daer wt alle armen int ghemeen te bedienen: Ende alsoo het aldaer/ghelije ooc in anderen plaetsen/ghesbruyckelijc was/ dat de Overhept de H. Gheest-Meesters / ende de Ghemeente de Diaconen stelde/ende de Overhept wel te vreden was/dat de Diaconen dese ghemeene armen goeden ontfanghen / ende bedienen zouden/ doch hierentusschen (ghelijc recht was) mede zeggghen hebbende indē ghenen dienen tot desen dienste zoude nemen: Zoo is dit wel by den Kercken-raedt aldaer goet ghevondē/doch heeft de Dienaer wt den Name des zelven/mede de Synode gheproponeert/wat forme van electie men alder best ghesbruycken zoude: Waer op goet ghevonden is/dat de Kercken-raet ende Ghemeente / de nominatie en approbatie vant dobbel-deel / ende de Overhept de electie vant

half-deel hebben zoude: **O**rdonnerende voort / dat
 in anderen plaetsen daer de zelve casus zoude mo-
 ghen voor-vallen / tzelve onderhouden zoude wer-
 den. Hier wt blijkt / dat hy wt dit Besluyt gant sch-
 gheen oorzake heeft om ons alzoongoddelijcken te
 calunnieren / maer dat het is ghecome wt een qua-
 de en bittere affectie / (waer wt ooc het andere voort
 ghecome is) dat onse meeninghe zoude gheweest
 zijn / naer alle de Gheestelijke goeden te staen. Maer
 t is wel dat hy hem op Godt beroept / want die weet
 het alleen / ende niet hy / wat onse meeninghe in desen
 zy gheweest / ende zalt ooc oordeelen: zoo dat wy niet
 Paulo van hem mochten zegghe 2. **T**imoth. 4: **D**e
 Heere verghelde hem naer syne wercken / zoo hy niet
 syn loon ende vergheldinghe alreede wech hadde.
Indien hy eenighe / ja de minste reden daer toe ghe-
 hadt hadde / hy zoude de zelve wel hebben gheopen-
 baert / ende zoo twijfelachtich hier van niet ghesp-
 ken hebben: Want waer hebben wy opt zulcx laten
 blijcken / ofte ons in de minste met de Gheestelijke
 goeden ghenoeyt? niet teghenstaende dat wy wel
 oorzake daer toe ghehadt hebben / ten minsten om te
 remonstreren / datter wel vaste middelen tot onder-
 houdinghe ende alimentatie vande Dienaren des
 Goddelijcken Woorts behooren gheordonneert te
 werden / op dat het niet van nooden en ware andere
 extraordinaire middelen daer toe te ghebruycken /
 ghelijc niet zonder schadale ende opspraak gheschiet.
 Zoude dat / wanneer het schoone alzooghedaen wa-
 re gheweest / alzoogheduydet worden / als of wy a-
 spireerden na de Gheestelijke goederen? Zoo zoude
 het begriip wel groot / maer de liefde cleyn moet en
 wesen : ooc mede cleyn de vryheyt die de Predican-

66 Antvvoorde op de herdructe
ten / in die dinghen die huunen dienst aengaen / be-
hooren te hebben.

Maer om weder te keeren tot de verkieſinghe van
de Ouderlinghen ende Diaconen : Zo wort ons te-
ghen gheworpen / de ordonnantie van Geneven / die
aldaer int ſtellé van beyde deſe dienſte / onderhouden
wort / daer van extract achter de Juſtificatie wort
gheſtelt. De maniere van die te verkieſen / is deſe:
Dat den nauwen Raedt adviſeert / om te noemen
die beſt daer toe dienen / ende alder-bequaemſt zijn:
Ende om tzelſte te doen / zoo werden de Predican-
ten by hun gheroeven / om met hun daer van te com-
municeren. Daernaer worden de ghene die al zoo
ghenomineert zijn / ghepreſenteert in den Raedt van
twee hondert / de welke die beveſtigt / indiense die
weerdich bevindt : Beveſtigt zijnde / zoo worden
hunne Namen de Ghemeente voorgeſtelt / zoo wel
op datſe zulckie auctoriteyt zouden hebben / int oef-
nen van huunen dienst / dieſe behooren te hebben;
als dat die vande Ghemeente / de vrijhejdt zouden
hebben / om het ghene datſe op de zelve zouden weten
te zegghen / te openbaren / den ghenen die zulcx toe-
komt. Hier op zejt deſe Voorſprake dat te Geneven
noch de Ghemeente, noch de Conſistorie, de Ouder-
linghen en verkieſt, maer de Magiſtraet alleen zelve,
dieſe namaels (naet ſyſe alleenelijcken metten Mini-
ſters ghecommuniqueert hebben) preſenteren voor
den breeden Raet, die dan de zelve (iſt dat ſyſe vveer-
dich daer toe vinden) approberen.

Dat de Magiſtraet de Ouderlinghen nomineert /
brenghet de Ordonnantie ſlaerlijc mede: Maer datſe
die / wanneerſe ghecommineert zijn / alleenlijc zouden
met de Miniſters communiceren / als hier ſtaet / en
zejt

zept sy niet. Maer dat de Ministers gheroepen worden by de Magistraet / om de denominatie met hun advis en raet te helpen: ghelijcse op een ander plaetse van hunne Ordonnantie verklaren / daerse ooc zeggghen / dat het behoorlijcken is, dat de Herders der Gemeente ghehoort vorden, int ghene dat de regeringhe ende politie der zelve aen-gaet. Zoo en worden dan de Ministers niet wt-ghesloten / wt de electie ofte nominatie / maer sy worden ghevoeght by de Magistraet. De Gemeente en wordt mede niet wt-ghesloten / want sy worden / alse alsoo gheseligeert zijn / den breeden Raedt / bestaende wt twee hondert / voozghestelt / die de macht heeft om de zelve te appzoberen / ofte te wepgheren / ende dese doen altsamen pzoessie van de Ghereformeerde Religie / (ghelijc ooc doozgaens doet de gantsche Borgherije) ende zijn wel het beste ende vooznaemste deel van de Gemeente : behalven dat de zelve daer naer het ghemeene volc met Namem werden voozghedragghen / om hun consent ende bewillighinghe daer toe te hebben. Wy en weten in dese Ordonnantie niet te bestraffen : zoudem ooc zeer wel daer mede te vreden zijn / indien onse Stede waren / ghelijc de Stadt van Geneven is / ende dat de zelve dooz de hooghe Overheyt (ghelijc de Seigneurie van Geneven / over de Stadt ende platte Landt daer onder ghelegghen / een souvereine macht heeft) over de Kercken / met hun advis ghestabilieert / ende behoorlijcken onderhouden wierde. Maer wat ghelijckenisse heeft hier by de Stadt van Leyden / dat aldzer teghen de ghebruyckelijcke ordonnantie der Kerckie / de Magistraet het recht ende ghebruyck wil hebben / om wt het dobbel ghetal der Ouderlinghen ende Diaconen / sien by de

Kercken-raet te presenteren) thalf-deel te verkiefen:
 daert dicwils ghebeurt (als ooc in andere Steden
 van Hollandt) dat gheene van alle de Burghermee-
 fteren / t Bloodt des Heeren met de Ghemeente bze-
 ken / ja sommighe ooc niet ter predicatie en gaen / dat
 meer is / eeuighe van contrarie Religie zijn? Item /
 daerse maer een mindere Overichept / en subalterne
 Magistraet zijn / staende onder de Generaliteyt van
 de Staten? De voorszeyde Magistraet verklaert
 zelfs (ghelijc die woorden in de Justificatie ghevon-
 den worden:) Naer dien by de Heeren Staten, naer
 voorgaende vvettelijcke deliberatie by den Steden,
 elc inden synen ghehouden, op hunne generale ver-
 gaderinghe, opt poinct vande Kerckelijcke regierin-
 ghe, een generale Ordonnantie ghemaect, ende de
 zelve over al eenpaerlijc int vverc ghestelt ende ghe-
 observeert zal vvorden, de Stede van Leyden, haer
 daer inne den anderen Steden conformeren zal. Zoo
 moeten sy dan wel belienmen / dat niet dooz eenighe
 particuliere Magistraet / eenighe veranderinghe in-
 ghevoert behoort te werden / maer dooz de hooghe
 Overhepdt / op dat het generael ware / ten minsten
 over een Provincie: want anders / daer zoo vele ma-
 nieren der verkiefsinghen vande Dienaers der zelver
 zullen wesen / alffer steden in Hollant zijn: Welcke
 niet alleene groote oneenichepdt inder Kercke zoude
 causeren / onder de welcke goede correspondentie ende
 ghelijcheyt behoort te wesen / maer zoude ooc dienen
 om de Ghereformeerde Religie den vanden der zel-
 ver tot een spot te stellen. Hoe wel het noch beter
 ware / datter een generale Ordonnantie mochte
 wesen / over alle Kercken / waer naer van de zelve
 langhe ghewenscht ende ghearbept is: Op dat / ghe-
 lijc

Ijck het eenderley Religie ende Kerckie is/ sy alzoo op eenderley wijze mochte gheregeert worden: twelc dienen zoude/ om daer deur te beter de eenicheydt te betuyghen/ ende de verscheyden Provincien/ zonder schade ofte quetse vande Wereltlijcke jurisdictie / te vasten aen malkanderen te verbinden / tot beschaminghe van de vyanden der zelver. Daerentusschen konden de Kercken niet beter doen / dan datse haer hielden aen de forme ende ordonmantie van electie/ diese tot noch toe hebbē ghebruyct/ ende die teghens Godts Woordt niet en strydt / als hier voren is bewesen.

Dese Voorsprake werpt ons teghē/ dat wy openbaerlijc zonden beleden ende bekendt hebben/ in een zeker Libel/ den Heeren Staten overghelevert: Dat de macht vant aen-nemen ende af-zetten der Dienaren/ Ouderlinghen/ ende Diaconen/ zoude staen by de Magistraet / ende achtet daeromme verwonderens weerdich/ dat wy nu daer teghens zouden willen zijn. Maer welcke zijn doch de woorden des Synodi/ inden Haghe/ daer wt hy dit pooght te besluyten: Onse meeninghe (zegghen de Dienaers) en is niet, dat-men Dienaren, Ouderlinghen ende Diaconen, vvelcke de Wet (dat is de Overhept) heeft erkent, om eenighe vvetighe oorsaken verwoydelijcken, ofte tot zulcke plaetsen niet dienlic te zijn, zoude inden dienst houdē ofte nemen: ghelijc achter de Iustificatie vhaelt wort. Hier mede wort de Overhept alleen toe-gheschrevē/ de macht van de Dienaren/ Ouderlinghen en Diaconen te beletten/ datse in hummen diensten / tot de welcke sy van de Kercken raet ende Ghemeente ghekoren waren/ niet en zouden moghen ghestelt / ofte alreede aen-ghenomen.

zijnde/daer inne ghehouden werden/indiense oorzake heeft om haer te verwerpen. Zelve wert ooc een peder bysonder lidtmaet der Ghemeente toe-ghelater: doch alzo / dat de oorzaken voort-gebracht/ende wt de heylighe Schrift/ ofte goede redenen/ vanden Kercken-raet gheoordeelt werden. Maer dat de Overhepdt een absolute macht zoude hebben / om Dienaren/ Ouderlinghen ende Diaconé/ ofte aen te nemen/ ofte af te zetten/ zonder blyckelijcke redenen/ en is den Predicanten/ inden Haghe vergadert/ niet eens indt sin ghekomen/ ic swygghe dat zulcx eenichsins wt hunnen woorden zoude konnen besloten werden / want sy klaerlijc ghenoech het contrarie medebrenghen. Ooc waert gheheel onbehoorlijc/ dat de Overhepdt zoodanich zegghen zoude hebben: want het strecken zoude/ tot een nieuwe Heerschappije ende Tyrannije over de Kercken / teghens het ghene dat die van Leyden dicmael in hunne Justificatie verhalen: Dat hunne meyninghe niet en is, van over de Kercke te vvillen regieren.

Maer hy denct dat het onbetamelijcken zoude wesen/ dat de Magistraet/ eenighe vande voorz-ghestelde personen wzakende / des halven (zoo deses Plupnistrijckers woorden luyden) voor de Consistorie, als voor een hooghe Vierschare, zoude moeten compareren, om aldaer sententie te vervvachten vande partijen zelve. Wy antwoorden / dat het niet noodichen is / nochte van de Magistraet gheepscht wort/ datse zouden voor den Kercken-raedt compareren / veel wernigher datse (ghelijc hy elders naer syn ghewoonelijcke schamperheyt seyd) in Proces zoude moeten treden voor de Consistorie: Maer sy moghen eenighe wt den Kercken-raedt op hun Stadt-

Stadt-huyjs ontbieden / om de swaricheydt diese hebben met hun te communiceren : ghelyc te Geneven (300 boven ghehoort is) gheschiedt / int nomine ren van de Ouderlinghen. Maer wat behoeft de Overhepdt (zal hy zegghe) redenen van hare wepgheringhe te gheven? want dat te Genevê niet gheschiedt / als wt hunne Ordonnantie blijkt / daer den breedten Raedt van twee hondert / de vooz-ghestelde persoonen tzij Predicanten oft Ouderlinghen ap probeert / zoot hun goet dunct / zonder ghehouden te wesen / in ghevalle sy eenighe quamen te waken / redenen daer van te gheven. Daer op zegghe wy: Indien de Overhedê mede zoodanighe hier te Lande waren / alsse zyn te Geneven / datse altsamen professie deden vande Cherformeerde Religie / ende dat wy de zelve Ordonnantie hier mede hadden / dat de Predicanten misschien daer teghens niet en zouden hebben / want daer als dan gheen perijckel in gheleghen zoude wesen vooz de Kercke / ghelyc het nu wêt is. Want zoodit Jaer eenighe goede in de Magistraet zyn / te naeste Jare kander zuleke veranderighe vallen / datter vele zonden wesen / die de Religie weynich toe-stonden / ende die men daeromme niet alzoos en mochte vertrouwen / zonder de Kercke in dat perijckel te stellê / dat de ghene die alderbequaemst waren / van der zelve regeringhe zonden teghens alle recht ende reden / vooz zoodanich middel / af-ghehouden ende wt-ghefloten worden / cude dat andere die zood bequaem niet en waren / zonden moeten daer toe verhoren werden: Ja het mochte komen / dat de Kercken-raet (alzoos het verschot kleyn is) gheen bequame zoude weten te vinden / die zoodanighe Magistraet (alsse qualijc wilde) zoude ghenoeghen. Met

den goeden (zeptmen) is goet handelen/maer de qua-
den zijn qualijc te betrouwen. Wat daer wt zoude
volghen/ blijkt klaerlijc aen zoodanighe Steden/ ja
gheheele Provincien / daer de Overhepdt haer dese
macht over de Kercken aen-neemt. Hoc slijm dat het
daer toegaet/ is ghenoech bekennt/ dat gantsch gheen
acht op de zupverhept der Leere (die nochtans als
de ziele der Kercken is) ghenomē wert: Niet anderz
of daer aen niet ghelegghen waer/ ende dat het een pe-
ghelijc Predicant toestout/ te ghevoelen/ te prediken
ende te leeren wat hem goet dunct / zonder ghehou-
den te wesen rekerschap daer van te ghevē: Ic swij-
ghe de ongheschictheyt ende ongherbondenheyt des
lebens / die mede by velen niet kleyn en is / ende on-
ghemerct wordt ghelaten / tot lasteringhe ende bla-
matie vande Ghereformeerde Religie/ in dese Lan-
den gheaccepteert / ende groot leedtwesen van allen
bromen / die tselve moghen beklagghen / maer niet
beteren. Heeft men niet wel oorsake om hem daer
voor te wachten? Ende te verhoeden / dat de Ker-
cken daer het noch wel mede staet/ tot zulcken verval
niet en gheraken? Indien de Predicanten hun de-
voir daer-inne niet en doen / zoo zal Godt daer in
voorzien/ende dat alsoo (ist te duchten) dat het ghe-
heele Lant dat ghevoelen ende beklagghen zal/ want
hy en zal zoodanighe profanatie ofte ontheplighin-
ghe van sune Religie niet altijts lijden.

Maer wanneer schoone de Overhept zoodanighe
macht hadde/ datse de voorszestelde Dienaren/ ofte
aen-nemen ofte wepgheren mochten / zonder reden
te gheven: zoo en kanse even-wel die niet hebben int
af-zetten van de selve Dienaren / die te voren met
hun eyghen bewillighinghe aen-ghenomē zijn/ datse
zulcx

Zulcx zouden moghen doen zonder hun oorzaken te
 openbaren: Want dat ware een onbehoorlijcke ende
 ongherechtighe heerschinge over de Predicanten/
 ende Kercken / waer door de zelve lichtelijcken van
 hunne goede ende ghetrouwe Herders berooft zou-
 den konnen werden / wanneer het de Magistraet
 slechts believede. Zoodanighe macht nocht as schijft
 dese Voorsprake in de Justificatie / de Magistraet
 van Leyden toe: Zegghende datse zulcx tot noch toe
 binnen Leyden ghehad heeft, ghelijc hy ooc bewijst
 met de acte van de aen-neminghe van Pieter Coz-
 nelisz Dienaer gheweest tot Leyde / die hy seyt dese
 woorden in te houden: By provisie, ende tot kenne-
 lijcke vveder-zegghinghe toe, naer de welke men
 ooc te werck is ghegaen / wāt hy zonder voorgaen-
 de oordeel der Kercke / ende des Classis / alleene naer
 het believen des Magistraets / af-ghedaent ende van
 synen dienst verlaten is. Zeker / die gheen ander ghe-
 voelen van den Predicanten hebben / gheven daer
 mede ghenoech te kennen, datse niet en weten nochte
 verstaen / de weerdicheyt van hun-liever ampt ende
 dienst. Sy dencken moghelijc / om dies wille datse
 Dienaren wordē ghenoeint / dat men met hun mach
 handelen / ghelijc men met de Dienstboden ghewoon
 is te doen / die voor een zeker tijt / ende om zeker loon
 worden ghesuert / ende diemen laet gaen / wanneer-
 men wil. Maer sy behooren te dencken / ghelijc sy in
 haer ampt Dienaren Godts zijn / dat wy ooc in het
 onse Dienaren Christi zijn ende syner Gemeente /
 twelcke verre verscheyden is / van de menschelijcke
 dienstbaerheyt der knechten ofte Maeghden. Ghe-
 lijc een oudt Leeraer / Chrysoft. op 2. Cor. 8. cap. ho-
 milie 18. sprekende vande Dienaren der Kercke te

Antvvoorde op de herdrukte
kennen gheeft / als hy zeydt : Hier en is gheen vve-
vwendighe pracht der Princen : Ten is ooc gheen
dienstbarighe staet der ondersaten , maer het is een
Gheestelijcke Heerschappije , die dies te heerlijcker
is, hoemen meer arbeydt ende zorghe voor v lieden
aen-neemt , ende min eere ende hoocheyt daer inne
zoect.

Maer wanneer noch al de Overhept ghehouden
ware / hunne oorzaken ende redenen te openbaren /
diese mochte hebbe : so valt hier noch de swarichept /
waer dat zoude moeten gheschieden / ende wien het
toekomen zoude daer van te oordeelen. Dese Woor-
sprake zeyt (met bitterhept ende spijtichept / om den
kercken-raedt in hate te brenghen) dat de zelvighe
haer aen-neemt hier over te sententieren , ende dat
sy quansuys de hooghe Vyerschare is, tot de vvelcke
men appelleren mach vant gherichte der Overheyt.
Item / datse heerschen vwillen boven de Magistraet,
met dierghelijcke calumnien meer / die haer zelve
ghenoech weder-legghen. Maer wy zegghe / dat
Godts Woort de Kerchter daer ober behoort te zijn;
waer naer dat beyde de Magistraet ende de Regieer-
ders der Kercke/hen zelve schuldich zijn te reguleren;
Want van beyden isset te verstaen / dat Paulus seyt
2. Corinth. 13. 8: dat wy niet teghen de waerhept /
maer vooz de waerhept vermoghen. Dewijle mi de
wt legghinghe des Goddelijcken Woorts / twelcke
leert hoedanich de Voostanders der Kercke behoo-
ren te wesen / den Dienaren des Evangelij toe-
trout is / de welcke tot raedt ende toe-sicht by hun
hebben / de Ouderlinghen der Kercke : Zoo behoort
wel een Chyristelijcke Overhept / de zelve wt Godts
Woort daer van te laten oordeelen: Altyts mach de
kercken

Kercken-raedt zoodanighe authoriteyt / met rechte wel aen-nemen over de ghemene lidmaten der Ghemente / wanneer vande zelve yet teghens de vooz ghestelde Dienaren / Ouderlinghen ofte Diaconen / voort-ghebracht mochte werden. Maer zoo de Overhept zoude meenen / dat het respect ende de eerbiedinghe die-men haer behoort toe te draghen / daer dooz te kort zoude gheschiede / wanneer se alsoo het oordeel des Kercken-raets hier over zoude moeten verwachten : Zoo kan-men andere raedt ende middel daer-toe gheb uycken / dat sommighe ghecommiteerde wt den Kercken-raedt / by sommighe vande Magistraet tsamen komen / om in de vzeese des Heeren / met mallianderen de redenen te debatteren / tot dat-men over een komt / ende een goede resolutie ghevonden heeft. Zoo en zal de Kercken-raet als dan gheen Richter wesen / hoe wel sy gantsch gheen oorsake en heeft / om haer alsoo van partij-schap te suspecteren als sy doet / zegghende : dat se zoodanighe persoonē zelve ghenomineert hebben-de, voor bequaem, zonder hem zelfs te beschamen, ende van onvoorsichticheyt oft partijdicheyte te inculperen, de zelve personen voorts meer niet inhaabil en moghen pronuncieren.

Dit en sluyt doch niet met allen : want wanneer de Kercken-raet haer beste ghedaen heeft / om te verkiezen ofte te nomineren zoodanighe alse alder-bequaemste achteden te wesen : zoo en is haer gheen schande / dat se daer naer van anderen verneemt zekere oorsaken / waeromme de zelve ofte eenighe van die / zoo bequaem niet en zouden wesen. Sy en konnen daeromme / noch van onvoorsichticheyde / noch van partij-schap beschuldicht worden / even zoo weynich

weynich als te Geneven de nauwe Raet met de Pre-
 dicanten daer van ghesuspecteert worden / wanneer
 eenighe der Ouderlinghen diese ghenomineert had-
 den / van den breedten Raedt worden gheweyghert /
 ja daer zal meerder suspitie vallen van zulcx / wan-
 neer eenighe vande gheproponeerde persoonen wor-
 den als onbequaem gheresuseert / zonder de oorzaken
 te openbaren / als wanneer die worden voort- ghe-
 bracht. Zoo dat de Kercken-raet dit haer veel meer
 mochte belghen / als het andere / denckende dat haer
 onghelijc gheschiedde / ende datse t'onrechte van on-
 voorsichticheyt by den volcke verdacht worden ghe-
 maect. Maer dit en is niet dan eē ydele beuselninghe /
 want waer-toe dient de vooz-stellinghe / die zelfs
 vooz den ghemeenen volcke gheschiedt / anders dan
 op dat een yeghelijcken zoude moghen openbaren /
 tghene sy op de vooz-ghestelde personen zouden we-
 ter te zegghe? Indien daer eenighe swaricheydt
 vooz-komt / dat en kan gheensins tenderen tot bes-
 chaminghe van de ghene dooz de welcke de vooz-
 stellinghe is gheschiet / zoo verre hunlieden zulcx on-
 bekent was / ende sy niet goeder conscientie daer in
 hebben ghehandelt. Dit konde de Magistraet mede
 wel ghebeuren / want wanneerse schoone de verkie-
 singhe hadde van Dienaren / Ouderlinghen / ende
 Diaconen / zoo zoudense immers die noch de gant-
 sche Ghemeente moeten vooz-stellen / zoose niet de
 zelve gantschelijc hare vryheyt wilde benemen: ende
 waer-toe zoude dese vooz-stellinghe dienen / anders /
 dan op datmen eenighe daer-men reden toe hadde /
 mochte wzaaken / ende alsoo verhinderen datse niet
 en zouden inden dienst onfanghen worden? Zoude
 dat dienen tot beschaminghe van de Magistraet:

ofte zoude sy haer niet rechte dat konnen ofte behooren te belghen? Wie is zoo onwijs / dat hy niet en verstaet hoe beuselachtich dit zij?

Noch veel beuselachtigher ende ongherijnder isset datter volghet: Want hy zept / dat zoomen dese zake naer de vvaerheyt in den grondt vvil inne sien, men zal bevinden, dat de Ministers zelve, tot het eligeren van de Ouderlinghen, gheen advis (veel min dan stemme) int kiezen en behoore te gheven: Zoo heeft hy dan dese zake wel veel dieper (maer daeromme niet beter) inne-ghesien / als de Magistraten van Geneven doe / niet welckers Ordonnantie hy nochtans te voren zeere ghepronct heeft / even als of hy wat daer van hielt / daer-mē wel weet wat syn ghevoelen van de zelve is gheweest. Dese en nomineert de Ouderlinghen niet / dan met voor-gaende raedt ende advis van de Ministers / die tot dien eynde by hulieden gheroepen werden / ghelijc wy hier boven hebben ghehoort. Alzoo nu dese goede Ordonnantie begonde te vervallen / ende tselve de Seigneurie van de Ministers worde gheremonstreert: Zoo hebben se een declaratie daer op ghemaect / daer inne sy hare faute ghenoech bekennen / ende hebben haer niet gheschaemt de zelve in hare Kercken-ordeninghe te insereren / die wy daeromme / alzoo se hier wel te propooste dient / zullē verhalen. Ten tvveede (zegghense) devvije klaerlijc is gheseyt, vvanneer men verkiecinghe doen zal van de Ouderlinghen der Consistorie, dat de Dienaren des Goddelijcken Woorts daer toe zullen gheroepen vvet den, om met hun te communiceren, ende dat mē door een onbehoorlijcke vsurpatie de zelve hadde vvt-ghesloten, ende men door zulcken middel eenighe hadde verkoren, die tot dat zelve

zelve officie zoo bequaem niet en vwaren, vvaer door het aensien vande Consistorie zeer was ghemindert; Wy, bevindende dat het inhoudt van onse Ordonnantie, vvas ghefondeert in goede redenen, ende ghereguleert naer den VVoorde Godts: (VVant het is behoorlic, dat de Herders der Ghemeente vverden ghehoort, int ghene dat de regeringhe ende politie van de zelve aengaet;) Ende dat daer mede hunnen staet ende dienst te kort vvort ghedaen, als men verkiest zonder hun vveten, ende zonder hun te moeyē, de ghene die met hun-lieden daer toe eendrachtelic moeten vvaken, om te besorghen dat Godt gheert ende ghedient vverde: Hebben daeromme gheordineert, dat voortaan de voorsz Ministers zullen ghe-roepen vvordē, om raet ende advis te gheven, vvclcke-men behoort te verkiefen. Ende dat men hem al-zoo houde aen de Ordonnantie die int beginsel vvvel vvas ghestelt. Daer blijkt hoe de Heeren van Geneven dese zake hebben inne-ghesien / ende wat men heeft te verwachten vande Overheden / principelijc hier te Lande / indien de Predicanten / naer de opinie van desen subtijlen In-siender / gheen advijs noch stemme en zouden hebben int verkiefen van de Ouderlinghen.

Maer dewijle hy niet en wil schijnen te rasen zonder reden / zoo laet ons besien wat hy voort-brenght; Niemand en mach ontkennen (zeft hy) datter ghebrec mach komen inde Predicanten zelve, zoo behoeve nse dan mede Ofsienders, tot correctie in leere ende leven. Dit staen wy gheerne toe / als ooc mede tghene hy daer voortz verhaelt / en met de beschrijvinghe vant Offitie der Ouderlinghen / by de Kercken-raet de Magistraet van Lepden ghepresenteert
over

Over een komt / datse onder andere, dienen tot op-
 sicht vander Predicanten leere ende leven. Hier wt
 besluyt hy / devviele ghemeenlijcken de vvaerheydt
 vyantschap voort-brenghet, ende de quaden correctie
 haten, dat de Ministers gheen macht behooren te
 hebben, om Censeurs te kiesē over hun eyghen
 feylen: Want hy meent datse als-dan veel eer slappe
 lieden, ja Pluymstrijckers daer toe zouden eligeren,
 dan ernstighe, strenghe ende Godtvreesende Man-
 nen. Dit zoude wat verwys hebben / indien de Die-
 naren des Woordts alleen de Ouderlinghen verko-
 sen. Maer nu is dit hier het werc vanden gheheelen
 Kercken-raet / inde welcke het minste deel Dienaren
 zijn. Daer benevens / zoo werden de verkooren Ou-
 derlinghen de gantsche Ghemeente voor-ghestelt /
 om bymoedelijc te openbaren / wat sy op pemandt
 mochten hebbe / waeromme hy als onbequaem niet
 en behoorde in zulkē bedieninghe gheconfirmeert te
 worden. Wat macht hebben dan de Predicanten /
 oftse schoone de wille hadden / om Ouderlinghen te
 verkiesen / die zelfs schurft zijnde / hunlieden niet en
 zouden derren straffen? Woorts / indien dese bewijs-
 reden krachtighenoech heeft / om de Dienaren van
 de verkiesinghe der Ouderlinghen wt te sluytē : zoo
 zullen naer de zelve / ooc de Ouderlinghen gheen
 macht hebben / om de Predicantē te verkiesen / over-
 mits die mede opsicht moeten hebben / op de leere /
 leven / ende dienst der Ouderlinghen / of men moeste
 willē zegghe / dat onder hun gheen ghebret en konde
 vallen / en datse daeromme gheen Toesinders / tot
 correctie in leere ende leven behoefden. Wie zal dat
 niet waerheydt kunnen doen? Men zal ooc daer wt
 moghen besluyten, dat noch de Magistraet / noch de
 Ghe-

So Antvvoorde op de herdruete
Ghemeynte/eenich zeggghen behoorente hebben/inde
verkiefsinghe van de Dienaren ende Ouderlinghen/
obermits het leven ende de zeden/ zoo wel des Ma-
gistraets als der Ghemeynte/van de zelve (alst noot
doet) bestrast moeten worden: Ghelijc wy hier bo-
ven hebbé ghehoort/ dat Valentinianus de Keysler/
syn hals willich was te buyghen onder den ghenen/
die op des Bisschops Stoel zoude gheset worden/
ende syne vermaninghen / wanneer hy hem quame
te ver grijpen/als nootfakelijckie remedien eens goe-
den Medecijs wilde aen-nemen. Wie zal dan de
verkiefsinghe van Dienaren ende Ouderlinghen
toe-komen?

Nochtans meent desen diepsinnighen In-siender/
dat syn argumēt ghefondeert is/verde op de Griec-
sche ende Romeynsche Historie: Het zelve opsicht
(zept hy) dat de Ouderlinghen behooren te draghen
over de Predicanten, dat droeghen voormaels by
den Spartanen de Ephori op den Coninghen, ende
by den Romeynen de Tribuni op den Burghemees-
teren, daer en liet-men gheensins toe, dat de Conin-
ghen ende Burghemeesteren zelfs medestemdē ofte
adviseerden, in de electie van den Ephoren ende
Tribunen: Zoo behooren nu mede de Predicanten/
niet te stemmen nochte te adviseren in de electie der
Ouderlinghen. Wat orden int verkiefsen van de
Ephoren onder de Lacedemoniers/ende de Tribu-
nen onder de Romeynen ghehouden is gheweest/
achte ic niet de pijnweerdte zelve te ondersoekken/
ende hy heeft misschien zelfs niet vele daer van ghe-
weten. Wat behoest-men in zoo verre Landen te
loopen om erenpelen? Laet ons besien wat by ons
gheschiedt. Men moet immers bekennen / dat de
Staten

Staten des Landts/ als Ephoren ende Tribunen
 zijn gheweest over hunne Hertoghen ofte Graven/
 ghelyc metter daedt is ghebleken; ende nochtans
 heeft men ghesien/ ende siet noch/ dat de Magistra-
 ten in den Steden/ die Leden van de Staten zijn/
 van den Prince ofte syn Stadt-houder verkoren
 werden. Daer beneven zoo ist een andere zake/ Cen-
 seur te wesen van Leere ende leven/ twelcke de Pre-
 dicantē zoo wel zijn over de Ouderlinghen/ als dese
 over de Predicanten: dan macht te hebben/ om een
 meerder ende machtigher Magistraet/ met ghewelt
 en wapenen (alst noot dede) te wederstaen: Twelcke
 het officie vande Ephoren ende Tribunē was: Zoo
 dat het een onghelycke ghelijckenisse is. Maer de
 Romepnen hadden hunne Censores/ welckers offi-
 tie voormaels gheweest is/ het leven ende de manie-
 ren des volcx te bestraffen/ ende gheen schant vleeke
 indē Raet te ghedooghen/ de welcke niet te min door
 keur-stemmen des volcx/ ende niet zonder auctoriteyt
 des Raedts/ ghemactt ende ghekoren werden:
 Twelcke naer syn besluyt niet en mochte bestaen.
 Hier zietmē wat een fraey bewijs-rede is dat dit zij:
 Daer-medehy/ meenēde de Predicanten van de
 verkiefsinghe der Ouderlinghen wit te sluyten / de
 Overhepdt zelfs de macht beneemt / zoo wel van
 Dienaren als Ouderlinghen te verkiefen.

Nochtans zept hy dat de Magistraet (zietment wel
 te recht inne) noch al meerder macht heeft, dan de
 voorseyde: Ende bewijst dat met een sterk ende vast
 argument (zoo hy meent/) van het meeste tot het
 minste/ welcke dit is: De Magistraet heeft macht om
 te eligeren ende accepteren zoodanighe Religie, alst
 haer goetdunckt, te vreten, die vander Confessie ofte

de Ghereformeerde; ghelijc int Iaer Lxvj. ghebleken is, int toe-laten: Ende int Iaer Lxxij. int aen-nemen van de Ghereformeerde Religie: Zoo en kan hunder vromer vermoghen in veel minder zaken, te vveten, int eligeren ende accepteren vanden Kerckendienaren, ja vande ordeninghe der Kercken, niet minder vvesen. Wanneermen dit wel te rechte inne-ziet (als hy hier wil datmen doen zal) zoo zal-men bevinden/ dat het noch het alder beuselachtichste is: ende verwonderē ons daeromme wel/ dat de Magistraet vā Leyden dit al zoo heeft laten passeren. Want indien hy zegghe wil/ dat de Overhept daer aen gherecht is vvoor God/ ende zoodanighe Religie aen te nemen alst haer belieft / ende zulcx met goede consciencie mach doen / zoo zegghe wy dat het gheheel valsche ende onwarachtich is. Sy hebbē naer Godt ende de consciencie/ alleene de macht om de warachtighe Religie aen te nemē/ maer gheensins om die te verwerpen/ ende een andere in hare plaetse te accepterē: Dat ware onrecht ende onbehoorlijc/ ende zouden tselve noch vvoor Godt / noch vvoor den Menschē kunnen verantwoorden: Want wat reden zoude doch dat wesen / dat-men een valsche Religie zoude verwerpen om een andere valsche aen te nemen? Men moet minnes bekennen / dat tselve t'onrechte zoude gheschieden: Ende daerom en kunnen wy dit niet houden vvoor het zegghe vande Overhept / zoo wel hoo- ghe als leeghe/maer willent veel liever houden vvoor de opinie van desen Doorsprake / die als een Plat- teerder ende nieuwe Machiavel/ hier de Overhept toe-ghedicht heeft / ic en weet niet wat recht ofte macht/ aengaende de Religie/ daer hy elders de selve alst hem te passe kout/ gheheel degradeert/ zeggende
 wel

Wel expreffelijc met klare woorden/ (hier horen int
 beginsel van dese beantwoordinghe verhaelt) dat de
 Prince ofte andere Overhepdt / gheen macht, recht,
 ofte ghebieden en heeft inde Religie, int kleyne noch
 int groot, over andere menschen: Hoe zouden se dan
 macht hebben/ om voor hunne Gheemeenten zooda-
 nighe Religie te verkiefen alst hun goet dochte? El-
 ders wil hy/ dat de Overhept alle Religien even vele
 doen zal/ ende d' een niet meer zal aen-uenen als de
 andere/ ghelijc hy dat mede heeft ghesustineert in de
 deghelijche Requeste / die hy voor de Roomsche Ca-
 tholijcken tot Harlem/ eertijds ghestelt heeft/ inde
 welcke men zien mach/ wat macht hy de Overhept
 int stue vande Religie toe-schrijft / te weten / gheene
 met allen. Alzoo accordeert hy met hem zelven.

Zoo hy dit verstaet van een bloote ende absolute
 macht: zoo zegghe wy/ dat die niet en is/ noch an-
 ders ghenoeit kan werden dan Tyrannie/ zoo-
 danighe als die was welcke Pilatus hem zelven
 toe-schreef/ doen hy tot den Heere Christum zeyde
 Joan. 19. Weet ghy niet dat ic macht hebbe / & te
 crupcen/ ende hebbe macht vlos te laten: dese macht
 voeght wel den Tyrannen/ maer niet de Christelije-
 ke Overheden/ noch en komt hun niet toe/ behalven
 dat den Tyrannen de zelve macht / zonder onder-
 scheid niet en kan toegheschreven worden/ van zoo-
 danighe Religie te accepteren alst hun goet dinct/
 overmits sy dicmael/ ja zeer ghemeenlijc / hier inne
 verhindert worden door hun eyghen ondersaten: zoo
 dat zulcke dinghen meer toegae/ door de macht ende
 wille des volct / als des Overhendts / ghelijc in de
 veranderinghe vande Religie hier te Lande gheble-
 ken is: Want wat macht, ofte wille heeft de Koninc

84. Antwoorde op de herdruete
van Spaignien hier inne ghehadt? Ja wat macht
ende wille hebben hier inne ghehadt de subalterne
Magistraten deser Landen? Ende daeromme / dat
hy tot bewijs van syn zegghe hier voort-brenght/
te wetē / dat de Magistraet int Jaer Lxxij. de macht
hadde / om de Ghereformeerde Religie toe te laten /
ontkenne ic / ende zegghe datse die macht niet en had-
de / maer datse de Religie wel moeste toe-laten: want
het zoo wepnich in hunne macht was tzelve te ver-
hinderen / als de Overste der Priesterē ende de Out-
ste des volcx vermochten / den loop des Evangelij /
ende de predicatie der Apostelen / int beghinsel der
Christelycker Kercke te schutten ende te beletten.
Twelcke alle die de zelve tyt hebben beleeft / met my
zullen moeten bekennen.

Zoo vele het andere aengaet / dat het in de macht
van de Magistraet zoude gheweest zyn anno Lxxij
de Ghereformeerde Religie aen te nemen ofte te ver-
werpen / om een andere in haer plaetse te brengen /
ofte de Papistische Religie te behouden / dat ontken-
ne ic mede / want het ghenoech bekend is / dat de Ma-
gistraten de Ghereformeerde Religie als van niet
en hebben inghevoert nochte in-ghestelt / maer datse
die hebben ghevonden / en aenghenomen / nu alreede
in ghevoert zijnde / niet zoo zeere door de Predican-
ten ende het ghemeene volc / als door de bysondere
ende miraculeuse voorszienicheyt Godts: twelc dese
Gheselle niet weten en wil / maer heeft het liever de
Overhept toe te schryven / die hun zelfs (achten wy
wel) dese eere niet en zullen toe-meten. Indien dit
doē in hunne macht is gheweest / de Ghereformeer-
de Religie aen te nemen ofte te verwerpen / zoo zal
het nu ooc in hunne macht wesen / de Religie te ver-
anderen

anderen/wanneer ende al zoo het hun belieft. Wie zal dat kunnen toe-staen? Zoodanighe antwoorde en hadde dese Doorszprake hier op niet verwacht: meenende (ghelijc hy zept) dat vvy ons vvel vvachtē zouden, zulcx te zegghen: te weten, dat het in de macht van de Overhept niet en stondt/de Ghereformeerde Religie aen te nemen ofte te laten. Want zoo de Magistraet (zept hy) in zulc toe-laten ende aen-nemen, ghedaen heeft boven tgunst in hare macht stont, vvic zal moghen negeren, datse de Ghereformeerde Religie t'onrechte gheadmitteert ende gheaccepteert hebben? Dit en sluyp niet met allen: Want hier de questie niet en is / ofte de Overhept te rechte ofte t'onrechte de Ghereformeerde Religie heeft aen-ghenomen: Maer wat macht datse ghehadt heeft / om die ofte aen te nemen ofte te verwerpen. Wp en zegghen ooc niet/dat de Overhept ghedaē heeft boven tgunst in hare macht stont/ wanneerse de Ghereformeerde Religie heeft gheaccepteert: Want wy bekennen gheerne / dat dit in hare macht is gheweest / de zelve Religie die alreede opentlijc wordde gheerereert/gantschelijc aen te nemen: Daer wt en volght niet terstont het contrarie / datse de macht hadde om die te verwerpen/ende een andere Religie in hare plaetse in te voeren.

Zulcke absolute / onghereghelde ende onbehoorlijcke macht / van te moghen aen-nemē alzulcke Religie alst haer belieft/en zal niemant de Overheden toeschryghen/dan een deel Plumstrijckerz/als dese Doorszprake hier is gheweest/ en de Doopers schijnen te wesen/ in hunne Voorrede diesē voor de Iustificatie ghestelt hebben/op hope (dencke ic) dat het de Overhepdt eens in de sui mochte schieten / datse

hunne Religie in de plaats van de Scherfzormeerde
 zonden aen-nemen / dewijle tzelve / naer het voor-
 gaende ghevoelen / in hurre macht is. Maer ghenom-
 men dat de Overhept zulcke macht hadde / alse niet
 en doet / datse zoude moghen verkiesen zoodanighe
 Religie alst haer goet dunct: zoo en kan-mē daer wt
 niet beslupten / ghelijc dese Doorsprake hiet boven
 doet / datse gheen minder macht behoort te hebben /
 int eligeren ende accepteren van de Kercken-dien-
 ren / ofte de ordeninghe der Kercke. Die een Religie
 aen-nemen / en zijer daerom zoodanighe Heeren ende
 Meesters van de zelve niet / datse daer over zouden
 moghen ordouieren watsē willen. Dit ziet men in
 veel mindere zaken. Die van Leyden hebben de
 Zaperije vande Saepen aenghenomen / en konnen
 die verlaten wanneerse willen / maer en vermoghen
 daeromme niet / zoo langhe sy die hebben / alles daer
 over te statueren watsē willen / dat hare voorgaende
 gherechticheyt / ofte tghene in de aen-neminghe be-
 donghen is / contrarie zoude moghen wesen. Op acht
 de electie ende verkiefsinghe der Dienare ende Ker-
 ken-ordeninghe / minder te wesen dan de verkiefsin-
 ghe van de Religie / maer sy is eer voor meerder te
 houden: Want zoo de macht van Predicanten ofte
 een Kerckē-ordeninghe te verkiesen / by de Overhept
 is / zoo zullen de Kercken in breefe staci / niet alleene
 van onnutte en onbequame / maer ooc valsche Die-
 naers te ghekrighen / en qualijc gheregiert te wor-
 den. Maer zoo de Religie niet en werdt ghekoren /
 noch gheaccepteert / sy en zal daeromme te ergher
 niet wesen: ende al zoo is dit verdraghelijcker als het
 ander. Om te beslupten / zoo zeggghen wy / dat de
 Overhept zoodanighe absolute macht / noch int eene
 noch

noch int ander en heeft. Maer ghelijc sy int aen-
nemen vande Keltigie/alleenlijc moet volghé Godts
Woorde / om tzelveniet t'onrechte te doorn : zoo en
heeftse ooc gheen macht / om Dienaers/ Ouderlin-
ghen ende Diaconen/aen te nemen/ofte af te zetten/
dan naer den Woorde Godts / naer het welcke de
verkiefinghe de Kercken-raet ende de Ghemeente
toe-komt/ende niet de Overhept / hoe wel niet zon-
der kennisse/abbijts en bewillighinghe van de zelve.
Dit ghevoelen moetmen ooc hebben aengaende de
Kercken-ordeninghe / de Overhept en heeft gheen
macht/om zoodanighe te maken ofte aen te nemen/
alst haer belieft / maer zulké allcen / die met den
Woorde Godts/ ende de practique vande Apostoli-
sche Kercke over een komt.

Hier op werpt hy ons teghe/dat dese ordeninghe
anders is by de Zwitsers, anders by die van Geneven,
ende anders by de Ghereformeerde vā desen Lande,
ende besluyt daer wt / dat twee van dese dyp/ in dese
Kerckelijcke Ordonnantie dolen/ ofte dat desen aen-
gaende / gheen expresse verklaringhe en wordt ghe-
vonden in de nieuwen Testamente/ende datse mit
dien vry zijn / zoo dat de Magistraet verkiefen
mach / de Geneeffche / ofte de Zwitsersche / ofte de
Ghereformeerde/ende niet en behoort aen een zekere
forme/die wy hun op-dringhen zouden will'n/ ver-
bonden te zijn. Hier op antwoorden wy/dat wel de
Kercken by onsen tijden/ten aensien van zekere om-
mestandicheden / gheen eenderley ordene en hebben/
maer datse nochtans zoo vele den gront/het wesen/
ende de zake zelfs aengaet / gantschelijc niet mal-
kanderen over een komen/ als hier boven ghehoort
is : Zoo dat de verkiefinghe van de voorgende dyp

ordeninghen der Kerche / niet alleen vzij zoude we-
 sen/maer dat men ooc daer in niet en mochte dolen/
 zoo-men niet en moeste letten (ghelijc hy elders be-
 lient dat-men doen moet) op de circumstantien van
 tijden, plaetsen, ende van de costumen ende sinnen
 der Gemeente : Waer naer te rekenen / nochte de
 Ordonnantie van Geneven / noch van Zwitser-
 lant/desen Landen zouden dienen/ende dat van we-
 ghen de groote onghelijcheit en verscheydenheit/
 zoo wel der Politijcke regeringhe / als der Ghe-
 meenten/die tusschen hunlieden ende ons is/ ghelijc
 wy hier voren mede hebben verklaert: Zoo dat dese
 Landen/ nootsakelijcken een eyghen Kercken-orde-
 ninghe moeten hebben/ tzij de ghene die tot noch toe
 ghebruyct is gheweest / ofte die noch / conform den
 Woorde Godts / ende naer eysch deser Kercken/
 zoude moghen ghemaect worde. Maer dit en konit
 niet toe die van Leyden / ofte eenighe andere parti-
 culiere Magistraet (zoo voren mede verklaert is)
 maer den Heeren Staten / als representerende de
 hooghe Overhept / op dat het ghemeen zij allen den
 Steden/die onder eene en de zelve regeringhe staen:
 Ende datter alzo conformiteyt / ghelijc in de Reli-
 gie / alzo ooc in de Kerckelijcke ordeninghe ghe-
 houden werde.

Dit werpt dese Doorsprake hem zelven teghen/
 by maniere van preoccupatie ofte voorkominghe/
 ende noemt het een subtylitateyt/zegghende: Dat naer
 zalcke reden, de eerste Ghereformeerde Kercken in
 Duytlant, in Zvvitserlant, in Savoyen, en in Vranc-
 kerijcke, elc liggende in Lantschappen daer-men
 de superstitieuse Roomsche Kerckelicke ordonnan-
 sie hielt, de zelve ordonnantie van Roomen hadden
 behoren

behooren te volgen, ende hem daer naer te accom-
 moderē: Maer dit mach wel eē subtijle plompicheyt
 heeten: Want wat ghemeenschap heeft doch dit, met
 het ghene dat wy zegghe. Wy en zegghe niet sim-
 pelijc/ dat Leyden/ om dies wille dat het in Neder-
 landt leyt/ hem naer de Nederlandtsche maniere be-
 hoort te accomoderē/ maer dat de Leydsche Ker-
 ke / alsoo sy een lidmaet der Hollantschen Kercken
 is/ ende door Gods ghenade blijven zal/ van de ghe-
 meene ordeninghe der Hollantschen Kercken/ niet en
 behoort af te wijcken / om op haer eyghen hant een
 andere te maken/ ofte te hebben. Hoe past hier op/
 tghene dat dese subtijle Doorsprake zeydt / van den
 Ghereformeerden Kercken die midden inden Lan-
 den ligghen daer de Roomsche Religie is? Want de-
 wijle de Kercken hebben haer zelven afghescheyden/
 van de onsupvere afgodische Leere der Romanistē/
 ghelijc de onse mede ghedaen hebben/ zoo en ist gheen
 wonder / datse een ander Kercken-ordeninghe ende
 regeringhe aen-ghenomen hebben. Maer men zal
 niet bevinden / dat de Ghereformeerde Kercken
 van Franckerijcke / verscheyden Kercken-ordinin-
 ghen zullen hebben onder haer/ noch ooc de Kercken
 forterende onder de Seigneurie van Geneven/ noch
 die in Switserlandt zijn / maer elcke Provincie ofte
 Lant heeft syn eyghen ordeninghe/ welke ghemeen
 is allen Kercken die daer onder ghehooren. Waer-
 omme en zoudet hier ooc alsoo niet wesen? Hoe zou-
 det doch voeghē/ dat elcke Stadt/ staende onder eene
 regeringhe/ ende de selve Religie hebbende/ in de or-
 deninghe der Kercke verscheydē zoude wesen? Waer
 is dat opt ghehoort ofte ghesien? Waeromme heb-
 ben die van Leyden zelfs ghepresenteert den Heeren

Staten / ghelijc in de Justificatie vermaent wort / dat wanneer opt point van de Kerckelijche regieringhe een generale ordonnatie ghemaect zoude wesen / sp hun als-dan daer inne / den anderen Steden conformeren zouden / indien sp meenen dat dat niet noodich ende behoortijc is?

Maer dese Voorzprake meent / dat het zecre wel mach bestaen / dat een Stadt in Hollant / een ordonnantie der Kercke op haer zelven zoude hebben / ende pooght dat te bewyfen / niet die van Antwerpen in Brabant / ende Woerden in Hollant / zegghende dat de Stadt van Antwerpen, de Confessionische ordonnantie ende Kercke toe-ghelaten heeft, ende dat de Magistraet van Voerden de zelve heeft gheeligere ende gheaccepteert. Dit en hadden se (zeydt hy) niet behoort te doen, indien het niet en mochte bestaen. Maer hy meent / dat wy dat gheensins en zullen zeggghen / datse daer onbehoortijcken aen ghedaen / ofte daer inne ghedooft hebben. Wy daer-teghen / zeggghen plat wt / dat de Stadt van Antwerpen gheensins dat behoortde ghedaen te hebben / zoo syt hadde komē keeren / ofte voorzpy wisen: Maer zoo syt wt noot ghedaen heeft (ghelijc wel te gheloovent is / ende dese Voorzprake hier zelfs ghenoech bekent / als hy niet en zeyt datse dese Religie hebben aenghenomen / maer allene toe-ghelaten / want sp op dat mael oec de Papistische Religie noch moesten ghedooghen) zoo en isset haer niet te wijten. Dat-men niet en kan beteren / dat moet-men lyden / ende dat-men al zoo lydt / dat en wort niet gheprobeert nochte voorz goet gheshouden. Dit ghebeurt de Magistraeten dicmael / datse hen zelfs niet en zijn / ende niet al en kunnen doen datse willen / wanneer het schoon goet

goet ende prijselijc is. Ende daeromme hebben wy hier voren ontkenndt / dat het in de macht van de Overheyt (altijts hier te Lande) niet en was / zoo-
 dauighe Keligie aen te nemen / diet haer beliefsde /
 want huine macht dicmael (principalijc in zulcke
 zaken) bedwonghen wordt / datse die niet en konnen
 int werc stellen / waanneerse schoone recht daer toe
 mochten hebben.

Zoo vele die van Woerden aengact / het wijst hem
 zelven / wat men daer van behoort te oordeelen. Zoo
 de Heerē Staten wel ghedaen hebben / datse de Ghes-
 reformeerde Keligie hebben aen-ghenomen : Zoo
 moet de Magistraet qualijc ghedaen hebben / datse
 een andere hebben gheaccepteert : want van de aen-
 neminghe van een Keligie / oftse goet ofte quaet is /
 moet wt de Keligie zelfs werden gheoordeelt. Be-
 halvé dat / zoo was het een sake van quaet exempel /
 vooz anderen Steden / streckende tot dissentie ende
 oneenicheyt / ende gheheel onghevoeghelijc : Twele
 ontwijfelijc de Heeren Staten beweeght heeft / om
 daer in te voorszien / ende de Ghesreformeerde Keligie
 (occase ghekreghen hebbende / dooz de oprocricheyt
 van een zeker Clamant / die se tot een Predicant had-
 den) daer in te voeren / met verlattinghe van de ande-
 re / die se noyt gheaccepteert / nochte zelfs toe-ghela-
 ten / maer alleen dooz conuentic ghehooght had-
 den: Ghelijc Cornhert zelfs bekendt / in de Requeste
 eertijts vooz de Catholijcken tot Harlem / van hem
 ghestelt / daer hy hem niet dit exempel behelpt : Zeg-
 ghende dat die van Harlem , immers gheensins van
 minder conditie behooren te vvesen , dan het cleyne
 Stedekē van Woerden is , daer men nu noch teghen-
 vvoordelijcken ty ves verscheyden Religien exer-
 cuet,

geert, al hoe veel hun-lieden noyt belofte van twee Religions exercitien te hebben ghedaen is gheveest. Dit zijn syne woorden: ende alzo wordt hier mede ooc bevestight/tghene hier recht te boren is ghezeyt/ dat het een quaet exempel voor anderen Steden is gheweest/die daer door mochten beweeght worden/ om mede verscheyden Religien onder hun op te richten: Hoe wel hyt hier qualijc heeft van Woerden/ want daer noyt (myns wetens) twee verscheyden Religien/opentlijc gheexercert zijn gheweest/maer alleen de Confessionische Religie / waer door haer exempel min schadelijc was/ als oftse twee Religien hadden ghehad/ want behalven dat eenighe andere Steden/moghelijc zuler hadden willen volghen/ om de Roomsche Religie neffens de onse te begheeren/ (ghelijc dit het verfoet van de Requiranten tot Harlem is gheweest:) Zoo zoude ooc dat selve Steden daer door vol dissentie/twist / ende oneenicheyt zijn gheweest/twelcke syn onderganc (de wijle het langhe tijt voor de byant ghelegghen heeft) lichtelijc zoude ghecauseert hebben / tot groote schade ende na-deel van het ghemeeene Lant / twelc onwifelijc de Vereeren Staten beweeght heeft/om henlieden boven andere Steden / ja teghens de ghemeeene resolutie by hunne Ed. ghenomen/ zulcke licentie voor die tijt te vergunnen/ tot hunne ende des Lants conservatie/ welcke in eendrachticheyt ende vrede ghelegghen is.

Hier teghens sustincert dese Doorsprake in de voor-ghemelde Requeste / dat niet alleen in een Lant, maer ooc in een Stadt, ja ooc veel in een ende de zelve Kercke, tvveederley Religien kunnen vredelijcken gheexercert worden, en meent dat zulcx grootelijcx konde dienen tot eenicheyt, ruste ende vrede

vrede vanden Landen. Maer d'er perientie van al-
 tijden/ en ooc vande onse/ heeft wel anders gheleert.
 Want wat vrede heeft er doch gheweest binnē Ant-
 werpen/ ende in andere Steden/ zoo langhe alsse de
 Gheresormeerde en Roomsche Catholijcke Religie
 te ghelijc hebbē ghehadt? Wp lesen by Ammianum/
 dat Julianus de Keysar / die een Aposthaet was / de
 twistighe Bisschoppen der Christenē/ met het twee-
 drachtighe volc/ in syn Hof outboden heeft / ende de
 zelve heeft vermaent/ dat elc (de civile tweedrachten
 gheslist zijnde) zonder eenich belet zoude onbevreesst
 syn Religie dienen. Die heeft dan ooc verscheyden
 Religien toe-ghelaten : Maer waerom ist hem te
 doene gheweest? om eendracht ende vrede te verwe-
 ken? gheensins / maer op dat (ghelijc de zelve Am-
 mianus verhaelt) door de licentie en onghbondene
 vryheyt der Religien / de tweedrachten vermeert
 zijnde/ hy daer naer niet en zoude vreesen de eenicheyt
 des volcs. Van dese intentie Juliani spreekt ooc
 Optat. Milevitanus / zeggende : Dat hy meende,
 dat de Christelijcke Name daer door konde vergaen
 vander Aerden, zoo hy de eenicheyt der Kercke (van
 de vvelcke hy af-ghefallen was) benijdde, ende tot
 ongoddelijke tvvedrachten, vryheyt gawe De Ko-
 ninghen van Egypten/ hebben eertijts verscheydene
 ende ghemenghde Religien / in hun Rijcke in-ghes-
 voert / totten zelve eynde als voozsepdt is / op dat
 humme ondersaten/ door de zelve onder mallanderen
 ghedept ende twistich zijnde/ sy niet en zouden heb-
 ben te vreesen/ datse ghelijckelijc ende eendrachtelijc/
 teghens hun zouden op staen. Dese practijcke heeft
 ooc ghebruyct Jeroboam/ de eerste Koninc Israels/
 naer dat de thien stammen / van de stamme Juda
 ende

ende den Huse Davids af-ghevallen waren / sy
 heeft een vreedende ende verscheppende Keligie in syn
 Kijcke op-ghericht / om daer dooz te beter syn volc /
 van die van Juda ende Jerusalem te vervreenden /
 ende daer dooz (de vpantschaftay vermeerdert zijnde)
 te verhiinderen / dat sy niet t'eenigher tijt / wederom
 me met malkanderen vereenicht / en onder de selve
 regieringhe ghebracht zoudé werde: twelc hem niet
 qualijc naer de Werelt heeft gheluct / want het Kij-
 ke Israels / welkers Hooft-stadt Samaria was /
 altydts van die van Juda ende Jerusalem / dooz de
 Keligie verscheppen is ghebleven: Zoo dat zelfs ten
 tijde Christi / om de selve wille / groote dissentie ende
 vpantschaftay tusschen de Joden en de Samaritanen
 was. Dewijle / ghelijc wy hier zien / de verscheppent-
 heyt der Keligie / een middel is van dissentie ende v-
 pantschay / tusschen na-ghebuerde Landen ende Kij-
 ken / wat heeft men te verwachten / wanneer de selve
 in een Lant ofte Stadt tsamen werden ghelogieert:
 anders dan groote ghedeeltheyt / twist ende twee-
 dracht? Dit hebben outwyselijcken de Heeren Sta-
 ten / naer hunne versochte wijsheyt / wel gemerct / en
 zijn daer dooz (zoot wel te dencke is) tot zoodanighe
 resolutie ghelkomen / van maer een Keligie / te weten /
 de Chereformeerde / in hunne Landen te maintene-
 ren. Waer by datse hebben ghepersisteert in de Pa-
 rificatie van Gent / ende daer naer in de Vrede-han-
 delinghe van Ceulen: Zoo datse daer toe niet en
 hebben komen verstaen / dat de Roomsche Keligie /
 neffens de Chereformeerde / erghens in Hollandt
 en ghehoert zoude werden / want sy wel voor-sa-
 ghen / wat quaet ende schade / metter tijdt daer van
 mochte komen. Zoo dat hun ghevoelē vande opinie
 desca

Dese Doozpraken zeer verscheyden is gheweest.

Nu is dit alleen een Politijcke consideratie. Als men op de conscientie wil zien/ zoo en isset gheensins gheoorloft / een Prince ofte Magistraet / meer als een Religie/ te weten/ de warachtighe/ in hun Land ofte Stadt toe te laten : Die anders doen / zonder noodt ende onbedwonghen / die toonen daer mede/ datse zelfs gheen Religie en hebben / ende van alle Religie even vele houden. Ende dit is het ghevoelen gheweest van dese Doozprake/ dat van de dyp Religien / die hedens-daeghs opentlijc gheoeffent worden/ d'een wel wat beter mach wesen dan de andere/ maer gheene de warachtighe en is : ende dat daeromme de Magistraten moghen kieseren / de Religie/ die haer best aen-straet / datse die ooc wel alle dyp/ in een Stadt moghen ontfanghen: Zooder dan de Doozpersche/ Ariaensche/ Jootsche/ ja Turcsche Religie by komt / ten zal niet dan te beter Ollapotrida wesen: *Varietas enim delectat*, dat is/ de verscheydenheyt is aenghenamen. Indiender eeuighe Overhept is/ die zonder Religie haer wil passeren / die en behoeft gheen van allen aen te nemen : Ende dat zoude hem wel alder best duncken te wesen / ghelijck hy zelfs aen den dach heeft ghegheven : Want sy herffenen eens swangher zijn gheweest / met een zonderlinghe wijsheyt / die hy ooc ghebaert heeft in een kleyn Bocryken/ dat hy noemt/ Middelen tot minderinghe der secten en partijschappē/ daer hy desen raet geeft: dat de hooghe Overhept allen Predicanten mochte verbieden/ opten Predic-stoel/ den volcke yet anders te prediken / voor te lesen / ofte te zegghe/ dan den hylarē Tert der H. Schryftuere/ zonder eeuighe Splabe toe ofte af te doen. Dat ooc den volcke op een ghelt-

Antwoorde op de herdructe
 ghelt-straffe gheboden mochte werden / alle hunne
 Boecken van de Schriftuere handelende / ende zelfs
 gheen loutere Schrift wesende / (waer onder syn
 Boecken mede moesten gherekent werden) te bren-
 ghen in handen van de Overhepdt. Wanneer alsoo
 alle oeffeninghen der Keligien af-ghebaen / ende de
 Boecken wt de handen vande Menschen ghenomen
 waren: Zoo meent hy / dat alsdan alle secten / dolin-
 ghen / ende partijchappen om de Keligie / zouden
 ophouden. Ja: wanneerse mede wter herten ende
 tonghe konden wech-ghenomen werden / de welke
 wel zoude behoeven ghesnoert te werden; Schalven
 dat zulk ghebodt der Overhept / voor een notoirlic-
 lijcke dwanc in de consciencie van een yghelijc / ende
 van hem alder meest zoude ghehoudē werden: Ende
 zoude daeromme teghens syn intentie / een middel
 zijn van meerder oproerichept / dissentie ende partij-
 schap / dan opt te voren. Is dit niet wel ghesubtili-
 seert? Mach-rien niet wel zegghen / datter een wijs
 Prophete ofte Broomer in Hollant is op-ghestaen?
 'Tis wonder dat hy niet erghens op een Brugge /
 in Figuerie wordt ghestelt / ghelijc Erasmus te
 Rotterdam.

Ik ben tot noch toe onledich gheweest / om te be-
 wijssen dat de forme van verkiefsinghe der Dienarē /
 Ouderlinghen ende Diaconen / in den Synodo be-
 slotē / ende tot noch toe in de Chereformeerde Kier-
 ken deses Lants ghebruyct / zeer wel over een komt
 met Godts Woort / ende derhalven recht is. Datse
 ooc niet en strijct teghens het ghevoelen vande Scri-
 benten / nochte de costumen ende ordonnantien van
 die van Geneven ende Zwitserlant / zoo vele het we-
 sen ende de substantie aengaet / hoe welse in sommi-
 ghe

ghe circumstantien / daer veranderinghe in vallen kan / verscheyden is : Datse wel accordeert (twelcke het principaelste is) met de practijcke van de oude Kercke / wanneerse Christelijcke Keyseren ende andere Overheden heeft ghesadt. Ende hebben met eenen wederlept / de Argumenten van dese Woorsprake / daer mede hy heeft willen beweere / dat de macht deser verkiepinghe / zoude toekomen de Christelijcke Overhept : ooc syne calunnien / daer mede hy ons valschelijc beswaert / dat wy de Overhept gheheel daer van zouden willen wt-slypen / dat zoo wel de acte onses Synodi / als de practijcke van de selve / contrarie is. Nu zalt tijt wesen / dat wy komen tot de possessie / die hy hier boven gheseyt heeft / van den Predicanten in den Haghe vergadert / mede gheallegeert te ziju / in tghene den Heeren Staten als dan schriftelijc vertoont is gheworden : daerse zegghen / dat de forme van verkiepinghe in hunnen Synodo besloten, te voren tot noch toe, ghevseert vvas ghevveest, in allen Ghereformeerden Kercken van Hollant ende Zeelant, onder het cruys, ende dese zeven laren openbaerlijc: Dit noemt hy de Possessie / daer van zullen wy nu handelen / ende ooc van de permissie der wijer exercitie / ons gheconsenteert by syn Excellentie ende den Heeren Staten / van den Predicanten als doen mede voor-ghewendt. Wat weet hy nu hier op te zegghen? De verklaringhe die de Predicanten doen / op het Woordken Vrij: dat de exercitie ghereguleert moet ziju naer den Woorde Godts, laet hy hunlieden toe / ende dat met groote reden : want buuten dat selve en is gheen rechte vrijhept : Ja wat daer teghen is / en behoort niet vrij te wesen. Maer hy zept / dat daer mede niet en is be-

98 Antwoorde op de herdrukte
vvesen, dat onse exercitie inteligeren ende stellen der
Ministeren, naer den Woorde Godts is ghereguleert.
Gheensins (zeydt hy) maer blijft hier voren ter con-
trarie. Hoe het selve blijkt / mach de Leser wt het
ghene dat tot noch toe ghehandelt is / oordeelen / ende
bezien / oft hy syn zegghe / met een eenich Woordt
bewesen heeft.

Men ziet (zeydt hy) dat sylieden (de Predicanten)
daer allegeren, haer Synodus, daer presideren, advi-
seren, ende concluderen, niet dan Ministers zelve,
ende dit alles daer sy kunnen, tot vermeerderinghe
van hunne, ende tot verminderinghe van des Magi-
straets Iurisdicte, tvvelc gheensins, een ghenoech-
saem bevvisen, kan gheheeten vvorden. Dat de
Predicanten hun Synodum daer allegeren / en is
gheensins om te bewijsen / dat het ghene daer in /
aengaende de verkiefsinghe besluten was / recht zou-
de wesen / maer alleen om te toonen dat zulckie or-
domantie / vanden ghenen Kercken / in hunnen
Synodo ghemaect / ende vande zelve over al gheac-
repteert was gheweest : Want zoose hadden ghe-
meent / dat de allegatie van hunne Synode / bewijs
hadde konnen verstrecken / zoo en zoudense in den
Haghe / op de zelve tijt niet ghepresenteert hebben /
te proberen dat de forme van verkiefsinghe / in den
Synodo besluten / recht was / ghelijc dese Doorspra-
ke hier voren selve heeft bekendt / datse hebben ghe-
daen.

Dat hy zeydt / dat het niet dan Ministers ofte
Predicanten en zijn / die in den Synodo presideren /
adviseren / ende concluderen / daer treedt hy bezijden
de waerheyt / want het niet alleen zijn gheweest
Predicanten / die inden Synodo gheadviseert ende
besluten

befloten hebben / maer ooc Ouderlinghen / die van
 den Kercken / neffens den Dienaren / weghesonden
 waren / de welcke de authorigtept ende macht had-
 den / om daer teghens te wesen / indien de Predican-
 ten yet zouden hebben willen besluyten / dat den
 Woorde Godts niet conform en ware. Maer zoo
 hy den Synodo haer aensienende authorigtept bene-
 men wil / om dies wille datse alleene heeft bestaen
 van kerckelijcke personen / ende dat de Heeren
 Staten gheen ghecommitteerde daer by hebbē ghe-
 hadt / zoo en is hy ghantsch niet ghesondeert: Want
 syn Excellentie ende de Heeren Statē / te voren aen-
 ghedient is gheweest / dat het nut ende noodich was /
 dat de Kercken generalije tsamen quamen / om een
 goede Ordonnantie over de Kercken te maken / ende
 men heeft daer toe hunne bewillighinghe ende con-
 sent versocht / twelc de voorsz Heeren niet ghewep-
 ghert en hebben / maer hebben een Acte van hunne
 hant ghegheven / dat zulcx hun belieste ende wille
 wel was / daer toe zelfs tijt ende plaetse benoemende.
 Indiense niet een eenich Woordt te kernen hadden
 ghegheven / datse eenighe ghecommitteerde daer by
 wilden hebbē / men zoude gantsch gheen swarichept
 daer in ghemaect hebben: Want doen hunne EE.
 hunne ghecommitteerde by den Synodo in den Ha-
 ghe hadden / zijn de Dienaers niet dan te beter te
 vreden gheweest. Ende alzo het zelve nu ordinaris
 ghesworden is / op de particuliere Synoden / die alle
 Jare ghesonden worden / zoo bevinden wy ons zeer
 wel daer mede. Maer daeromme en zullen onse
 Wedersprekers / dese Synoden / by de welcke zooda-
 nighe ghecommitteerde zijn / niet een hant beter hou-
 den / dan de andere. Ghelijc wy gheerne belicmen /

dat daer zoo vele niet aen ghelegghen en is / als wel aen de approbatie / ende authorisatie / vantghene in den Synodis beſloten wordt / welke zoobanighe ghercommitteerde niet toe en komt / maer den Heeren Staten / den welcken / als ooc ſyn Excellentie hogher memorie / tot dien eynde de artijckelen des Synodi van Dorrecht / begrijpende de Kercken-ordeninghe / door twee Dienaren van Delf / daer toe by den Synodo zelfs ghercommitteert / ghepreſenteert zijn gheworden. Ende hebben myn Heeren voorſi daer teghens niet ghelijck / nochtende zelve int minſte niet verworpen: Welc inmers voor een ſtil-ſwijghende beveſtigginghe ende approbatie / ghehouden moeſte werden: Byſonder / aengheſien de intentie ende tboornemē van hunne Ed. inde beſtemminghe ende toelatinghe des Synodi / (volghende t'inhoudt van de Acte) niet anders en vvas , dan dat een goede ordeninghe der Kercke ghemaect zoude vverden.

De zelve Kercken-ordeninghe / is daer naer van de Heeren Staten / aen allen Broedtschappen der Steden van Hollant ghesonden / op datſe die zouden door-lesen ende examineren / ende en hebben de Predicanten gheen contradictie altoos vernomen / die tot hinnen kenniſſe ghekomen zoude moghen wesen. Nochtans iſt mede warachtich / datter gheen noſtoire ende publijcke authorisatie op is ghevolght. Waer aen dat het gheſchozt heeft / konnen wy niet weten / van dat-nien vermoedt / dat ſommighe daer teghens gheſteken hebbē / dat de zelve Ordonnantien van den Kercken waren ghemaect / daerſe hadden behooren van de Oberheyt gheſtelt te wesen: Gheleijc in de Juſtificatie van Leyden mede wordt ghejuſtmeert / want byt extract dat achter de zelve ghe-

zet is / wt de Kerckelijcke ordonnantien van Geneven / op de woorden van de Seigneurie (daerse zegghe dat het hun goet ghedocht heeft / het Gheestelijcke Gouvernement / zoodanich als onsen Heere by syn Woort vertoont / ende inme-ghestelt heeft tot een goede forme weder te brenghen / omme by allen plaetse te hebben / ende onderhouden te werden / ende datse daer omme hebben gheordonneert ende ghestatueert / in hunne Stadt / ende kercks-ghebieden ghevolght ende onderhouden te werden / de navolghende Kerckelijcke Politie / als diese zaghen ghenomen te wesen wt het Evangelium Jesu Christi / etc.) wordt op de kant dese Nota ghevonden: Hier zien men vviens vverc het is, Kerckelijcke Ordonnantien te maken. Wy en hebben noyt daer teghen gheweest / ende bekennen gheerne / dat het is het werc van een Christelijcke Overhepdt / de wterlijcke Politie van de Kerckie te ordonneren / ende datse wel de bysonderste Bewaerders zijn der Kerckelijcke Ordonnantien / ghelijc Beza zept / inden 8; Bries / waer van extract mede achter de Justificatie ghevonden wort / mits dat het gheschiede / als de Heere van Geneven bekennen / ghedaen te hebben naer den Woorde Godts / ende met advijs ofte kennisse van de Dienaren der Kerckie / die zulcx aengaet / twelc hun ghebruyc mede is / ghelijc Beza betuyghyt indē 20 Bries / daer van achter de Justificatie vermaent wort / zeggende: dat de Overheys / indien by ghevalle yet, ofte in de Wetten dient verandert, ofte datter eenighe groote ghevichtighe Kerckelijcke zake te doene komt, ondervraecht niet alleenlijcken het ghevoelen ende den raet van hun Priesterdom, maer der naghebuet der Kercken: Daer wt licht te oordeelen is /

datse hunne Kercken-ordeninghe ende Politie / niet zonder advijs ende raedt van hunnen Kercken-dienaren hebben inghestelt. Dewijle dit hier te Lande vā de hooghe Overhept niet en gheschiedde / ende het gheen reden was / dat de Kercken zonder regiment ende orden langhe zouden blijven / zoo hebbense hun zelven moeten helpen / ende hebbē met malkanderen zoodanighe forme van Kercken-regieringhe besloeten / diese achteden / eude ooc konden bewijfen wt den Woorde Godts / ende het Evangelium onses Heeren Jesu Christi ghenomen te wesen. Indien sy dat niet ghedaen en hadden / zoo zoudense tot op desen dach toe / zonder Kercken-ordeninghe gheweest zijn. 'T is wel waer / dat de Heeren Staten / de zake eens by der hant ghenomen hebben / meenende daer in te voorzien / ghelijct wel tijt was / ende hebben daer toe wt elcke vande Hoofsteden / eenen Politijcken beschreven inden Haghe / om met dē anderen by hunne Ed. ghecommitteert / een concept van Kercken-ordeninghe te ramen. Ic en wil hier niet ondersoeken / oft mit verkiefen vanden persoonē totten zelven wercke / zulcke discretie ghebruypt is / alst wel behoorde / want sy behooren immers professie van de Religie te doen / die zulcx zullen handelen: daer men ter contrarie ghesien heeft / dat daer over ghenomen zijn gheweest / eenighe die indē gront Papisten ende der Staten regieringhe vbandt waren / ende opentlijc daer naer het Pausdom toe-gevallē zijn. Maer men heeft hier inne ghebruyct / Politijcke ende Wereltsche consideratiē / ende verhoopt dat de Steden / aen de welke het zelve concept daer naer ghesonden is / daer door te beter smaect daer in vinden / en tselve ar:horiseren zouden. Doch t is al verghheefs ghe-
weest /

weest/want daer niet af is gheromē. Ooc zelfs niet/
 wanneer voor de tweede reyse tzelve concept ghe-
 resumeert/aen de Steden ghesonden was. Dewijle
 dan dit alzo te vergheefs versocht is/ en daer noch
 zeer cleynie apparentie toe is/dat by de Heeren Sta-
 ten / naer voorgaende vvettighe deliberatie by den
 Steden, elc inden synen ghehouden, op hunne gene-
 rale vergaderinghe, opt point van de Kerckelycke
 regeringhe, een generale Ordonnantie ghemaect,
 ende de zelve over al eenpaerlijc int vverc ghelheit,
 ende onderhouden zal vverden, (want zoo luyden
 de woorden van die van Leyden / in hunne Justifi-
 ratie:) Zoo zijn inners de Kercken ghevoersacct/
 haer te houden aen de Kercken-ordeninghe/in haren
 Synodo besloten/ter tijdt toe Godt de Heere gratie
 zal verleene/dat het ghene tot noch toe/niet en heeft
 willen vallē/zoude moghen gheefftuert worden.

Dat dese Doorsprake hier seyt/ dat de Predican-
 ten in hunnen Synodis / alles zouden concluderen,
 tot vermeerderinghe van hunlieder Jurisdicte, ende
 tot verminderinghe van des Magistraets, is niet an-
 ders / dan een vileynighe calumnie. Zeker indien
 die van Leyden (als ic achte datse niet en doen)
 zoodanich ghevoelen van de Predicanten der Ghe-
 reformeerde Religie / int ghemeen hebben ghehadt:
 zoo ist wonder / datse met den Predicant / ooc de
 gantsche Religie niet en hebben afghedaent/ende wt
 hunne Stadt verdreven; Want-men wel kan denc-
 kē/wat gunste ende affectie datse de Religie moghen
 toedraghen/die zoo tot de Dienaren der zelve zijn
 ghesint. Indien dese Calumniatur in de plaetse
 van de Magistraet ware gheweest / hy zoudet wel
 hebben ghedaen / ofte het zoude hem aen de macht

(die hy den Magiftraten in desen toefchryft) hebben ontbroken. Laet de Overheyt vry toefien/ende acht op onfe handelinghe hebben/ghelijcmen tot dese tijt toe niet bevonden heeft / dat wy hunne Jurisdicte te naer zouden ghekomen zijn / ofte ons int minfte/ met de zelve zouden bemoept hebben: Zoo hopen wy dooz de ghenade Godts/datmen voortaan zulcx niet vernemen en zal: maer eben zoo noode zouden wy hebbē/dat de Kercken in hunne gherecticheyt/ dooz de Magiftraten vorkort zouden werden/want dat mede onbehoorlijcken ware.

Hy zeydt voortz / dat vvy vvel vveten teghens de Romaniften, allegerende mede hunne poffeffie, te antvvoorden, dat lanc onrecht in Goddelijcken zaken, zulc onrecht nimmermeer recht en kan makē: willende daer mede te kennen gheven/ dat onfe poffeffie vande verkiefinghe der Dienarē/ zoo weplich fondament heeft in Godts Woordt/als de poffeffie daer de Papiften mede voortkomen: Hier mede heeft hy nochtans hem beholpen / in de deghelijcke Requefte/van de Roomsche Catholijcken tot Harlem/ hier voren ghementioneert / daer hy zeydt / dat her veel meer betaemt, datmen maintenere een Religie, die van aenbegin in Hollandt vvas, dan datmen permitters een Religie, die daer over tvvintich Iaren noyt opentlic gheexerceert,ende over tseftich Iaren noyt af ghehoort en vvas. Doe fix dat fyn calculatie van tijden is/ die hy hier maert/ willen wy niet onderfoecken/ende zegghen alleen/dat onfe Religie out ghenoech is/ zoo fe warachtich en oprecht is. Ende of fchoone van dese Doorzake/ende fons ghelijcke daer aen ghetwijfelt wordt / zoo ift ons ghenoech/ datter vele zijn / zoo wel Overheden/ als ghemeene
 Chriften

Chyistenen/ ja gheheele Konincryckē ende Landen/
die daer aen niet en twijfelen / maer hun wt den
Woorde Godts daer van verseliert houden: Dit is
de rechte possessie ende outheyt / daer de andere niet
en is/ dan een onrechtighe usurpatie ofte quade ghe-
woonte. Zoo de possessie die de Predicanten gheal-
legeert hebbē/ opt stuc van de verkiepinghe der Die-
naren / mede zoodanich is / zoo machse niet rechte/
by de Papistische vergheleken worden: Maer wy
hebben hier vorē ghenoechsaem bewesen/ datse ghe-
sondeert is in Godts Woordt / ende over een komt
met het ghebruyt van de oude Kercke/ doense Chri-
stelycke Keyseren ende Overheden ghekegghen had-
de/ ende zullent daeromme hier by (om niet tot ver-
dziet ende overlastinghe des Lesers / tselve weder-
omme te verhalen) laten blijven.

Daer naer komt hy voort / met het onderscheydt
tusschen tijden/ wanneer daer Chyisten Magistra-
ten zyn ofte niet. Ghelijc (zeydt hy) het niet al vva-
ghedaen is by den Apostelen, die gheen Christen
Magistraet en hadden, voor ons lieden, nu Christe-
lijcke Magistraet hebbende, te imiteren staet. Alzoo
en volght mede niet, dat-men den Wedersprekeren,
nu ter tijdt Christelijcke Magistraet hebbende, die
hunne exercitie mainteneert, zoude moeten permit-
teren, alles vvat hunlieden de noot dede doen, onder
de Tyrannische Magistraet, die hunlieden de exerci-
tie gheensins en permitteerde, maer de zelve met
Ghalghe ende Radt, met Vyer ende Swaert persecu-
teerde. Zoo vele dit onderscheyt der tijden aengaet/
daer van is hier voren mede ghesproken. Wy kon-
nen (Godt lof) dat zelve wel maken/ ende bekennen/
datmen Christelijcke Magistraten hebbende/ de zel-

we behoort te respecteren ende ghehoorsaem te wesen/ in alle het ghene/ datse naer den Woorde Godts ons bevelen. Maer dat d' Apostelen in hunnen dienst yet zouden hebben ghedaen/ dat ons onder een Christelijcke Magistraet/ niet en zoude staen te imiteren/ en weten wy niet: Zoo verre isset van daer/ dat wy haer niet en zouden moghen imiteren/ in de verkiefsinghe van Dienaren/ Ouderlinghen/ ende Diaconen/ ende de zelve macht/ diese van den Heere Christo daer toe hadden ontfanghen/ niet en zouden moghen ghebruycken: Want wy hebben hier boven bewesen/ dat de zelve by de Kercke/ van de eerste Christelijcke Keyseren ende Overheden ghelaten is/ ende daeromme ooc nu behoort ghelaten te worden: doch alsoo/ dat de Christelijcke Overhept/ in de zelve verkiefsinghen mede wordt ghekendt/ ghelijc int voorgaende ghenoech ghehoort is.

De zelve onderschept stellen wy mede tusschen dese tijdt/ in de welcke wy een Christelijcke Magistraet hebben/ die de Aeligie aen-ghenomen heeft/ ende mainteneert (ghelijc hier staet) ende die/ in de welcke wy stonden/ onder de Tyrannighe Magistraet/ die de zelve vervolghde. Wy en weten niet/ dat wy alsdan onder het Cruys/ yet dat de regeringhe onser Kercken aengaet/ hebben ghedaen/ dat ons nu niet en behoort ghepermitteert te worden/ ten ware dit/ dat wy dan de Magistraet in de verkiefsinghen van de diensten der Kercke/ van noodts weghe/ moesten voorby gaen/ ende die nergens toe en mochten moeten/ maer nu schuldich zijn/ de zelve hier in/ ende in andere dinghen te kennen/ ghelijc wy doen. Maer zoo hy meent/ dat ons niet en behoort ghepermitteert te worden de regeringhe onser Kercken/ daer
over

ober wy van Godt tot Herders ende Op-sienders
 zijn ghestelt / met het ghene dat daer van dependeert /
 als de instellinghe van de diensten der zekwer / maer
 dat zulcx alles nu zoude toekomen de voornoemde
 Overhept : Wy verstaent alzo niet / ghelijc het ooc
 gheheel onbillijc ende onredelijc zoude wesen. Het is
 inners recht / dat nu onse conditie onder zoodanighe
 Overhept beter zij / dan sy is gheweest onder de
 Tyrannen ende Vervolghers : Waer in bestaet nu
 dese verbeteringhe ? Zeght-mien daer in / dat wy nu
 niet en worden vervolght ; dat hebben alle andere
 secten ende soorten van menschen / hier te Lande niet
 ons ghemeen : Zoo-men die daer in wil stellen / dat
 wy openlijc Godts Woort prediken / ende onse Re-
 ligie oeffenen / dat hebben wy mede ghedaen mit Jaer
 66. ende int beginsel van de tweede vrye tijt / eer onse
 Religie was gheaccepteert. De Doopers doent ooc
 zoo openlijc in Schuren ende groote Kamers / als
 wyt doen in de Kerckie. Wendt-mien voor / dat de
 Predicanten worden vant ghemeene Landt ghega-
 geert / dat moeste nootsakelijc de aen-neminghe van
 de Religie volghen / want waer zoude men anders
 met de Dastorie goedē ghebleven zijn / die en konden
 zonder sacrilegie oft Kercken-roof / niet verveent
 noch tot ander ghebruyt / als daer toe sy ghegheven
 zijn / ghewent worden. Tis waer / dat het dient tot
 ontlastinghe van de schamele Ghemeenten : maer ic
 en twiffel niet daer aen / ofte sy zouden hem liever
 benauwen / ende de Predicanten mede / hoe wel sot
 nu sober ghenoech hebben ; dan datse daeromme
 hunne vryheyt zouden moeten quijt gaen / ende van
 hunne gherechticheyt berooft wordē : Zoude dat het
 voordeel wesen / dat wy hebben van dese vryheyt ?

Hy zeydt hier / dat de Magistraet de exercitie van onse Keligie mainteneert. Dat onse persoonen ende goederen / neffens andere worden ghemaintineert is notoir / ende is outwifelijc voor een groote ghenade te achten: maer wat voorstant heeft onse Keligie (wanneerse aen allen kanten bebochten ende beftreden is gheweest / ende noch wort / niet min injuriefelijc als met onwaerhepdt) oyt ghehadt? die is voorwaer zeer keyne gheweest: ghelijc ghebleken is / wt het ghene met Cozhert zelfs eertijts is ghepasseert / zoo dat men niet veel reden en heeft / om ons zelbe te verwijten. Dese heeft al int Jaer 77. doen Thomas van Thielt / Predicant tot Delf zal. ghten versoerke van de Heeren Staten / ghesondé was naer Harlem / om aldaer de Chereformeerde Keligie in te voeren / den zelven Dienaer een zeker Schrift behandicht / daer in hy sustineerde / dat de Roomsche Kercke scheen de warachtighe te wesen / ende dat volghens dien / onse Kercken / gheen ware Kercken / maer niet dan secten en zoudén zijn. Dit Schrift is van die van Delf / alzo Thomas Tilius voorz gantsch onledich was / beantwoort / ende is naer de schriftelijcke handelinghe / ghevolght een mondelijc bespreec tot Delf / tusschen Cozhert ende eenighe Predicanten der zelver Gemeente / twelcke maer begomen zijnde / ten huuse van een Burghemeester / met besluten deuren / door myn Heeren de Staten / die tot dien eynde hunne Procureur general hadden ghesonden / op gheshouden ende belet is gheworden. Alzo nu de Predicanten niet en wisten / wat myn Heeren daer toe mochte beweghen : ende hun van Cozhert niet alleen mondelijc / maer ooc schriftelijc naer gheshouden worde / dat zulcken verbot / door hun oft

oft penāt anders van hument weghef mochte ghe-
 procureert wesen/ zoo hebben sy met laqueste/ zulck
 aende Heeren Staten vertoont/ en versocht/ datse in
 het begonnen bespreec met Cornhert/ mochten voort-
 gaē. Daer in hebbē de Heere Staten (mits redē ghe-
 vende van hun voorgaende verbot) gheconsenteert/
 ende gheordonneert dat het zelve opentlic zoude
 gheschieden/ in de Academie tot Leyden/ ten over-
 staen van twee Commissarissen/ die presideren ende
 de wrerlijcke actie dirigeren zouden. Dit is alzo
 gheschiet. De dispute begonnen zijnde den 14. Apri-
 lis/ heeft des anderen daeghs ten elf uren op-ghe-
 houden: want alzo de Commissarissen niet wilden
 ghedooghen/ dat Cornhert teghen de commissie hun
 vandē Heeren Staten ghegheven/ ooc mede teghens
 de conditien der disputatien/ by hem zelfs te voren
 aen-ghe-nomen/ de Schriften ofte Namen Calvini
 ende Beze/ als ooc andere menschelijcke Schriften/
 tot deser sake allegeren zoude/ maer gheboden hem/
 alleene te handelē wt de H. Schriftuere: zo beswaer-
 de hy hem in zulcker manieren/ laughet met de Pre-
 dicanten te spreke/ ende is zeer haestelijc op dē zelven
 middach/ van Leyden naer Harlem vertrocken/ na
 middaeghs van de ghantsche vergaderinghe te ver-
 gheefs verwacht zijnde. Dese disputatie (hoe welse
 maer beghonnen was) heeft hy daer naer op syn ep-
 ghen hant/ en naer syn goetduncken wtghegheven/
 ende een heel Boec daer van ghemaect/ daer in hy
 niet anders en triumphheert/ dan of hyt al ghewon-
 nen hadde/ daer hy schandelijc de plaetse gheruynt
 is/ hoe wel hem inenandt en jaeghde: Hier teghens
 hadde minners van de Heeren Staten (die de zelve
 dispute aen-ghestelt hadden) wat behooven ghedaen
 te we-

Antwoorde op de herdruete
te wesen / tot ontlastinghe / ende noodighe verant-
woordinghe / van de Predicanten ende hunne Ker-
cken / by den volcke.

Daer naer zoo heeft Cornhert verschepté Boeck-
kens wt-ghegoten / teghens de Leere der Ghere-
formeerden Kercken en hare Dienaers / inhoudende /
niet alleene vele grove ende leelijcke dwalinghen van
de erf-sonde / vrije wille / predestinatie / justificatie /
volmaectheyt / zendinghe der Predicanten / waterlijc-
ke Kerckie / ende oeffeninghe der Sacramenten / ende
andere poincten meer / (Want daer en is nauwelijc
pet in de Leere der Ghereformeerden Kercken / dat
hy niet bestreden heeft) maer ooc vol versierde ca-
lumnien / bittere bespottighen / ende lasteringhen.
Hier mede hem niet contenterende / heeft wederom-
me in Augusto Anno 1579 / aen de Predicanten van
Delf een Brief gheschreven / oorsake nemende / wt
de korte beschrijvinghe des onderscheydts tusschen
de Politijcke ende Kerckelijcke bedieninghe / door
bevel van de Heeren Staten ghemaect / ende over-
ghegheven / by den Predicanten vergadert in den
Daghe / daer van hier naer breeder zal worden ghe-
sproken. In welcken Brief / naer eenighe beschim-
pinghen ende calumnien / hy hen aenbiedt te bewij-
sen / dat de Leere in onsen Catechismo begrepen /
Menschen Leere is / ende te wederlegghen tghene de
Predicanten tot bewijs van hunne zendinghe / zou-
den weten voort te brenghen / daer by verklarende /
dat hy niet meer voor Commissarissen / nochte ooc
mondelijc wilde handelen / maer metter Penne / op
dat het oprechtelijc ghedruct / ende van alle Lesers
gheoordeelt mochte werden / ende dreyghet de selve /
zoo sy hunne zaken wepgherden te verantwoorden
met

met de H. Schrift/ dat hyt zoude moeten klagen de
 Overhept. De Predicanten/ aen den welken dien
 Brief ghesonden was/ hebben syn presentatie afghe-
 slaghen / ende dat niet zonder wichtighe oorsaken/
 want behalven dat het gheheel onredelije was / dat
 hy hun leden te voren leydde/ om met mallianderen
 in een schriftelijcke handelinghe te tredē/ daer hy die
 schoone ghelegghentheyt van zels verloopen hadde/
 die hem by der Overhept vergunt was/ om monde-
 lijc voor de gātsche Werelt onse Leere te moghē be-
 verchten / soo en zaghe sy ooc niet alzoo handelende/
 wāneerse eē eynde zoudē hebbē/ ofte hoe de last hun
 dienst/ zulcx zoude moghen lijden / neffens andere
 redenen meer/ die tot syner tijdt/ de Heeren Staten
 gheremonstreert zijn gheweest. Hier op is ghe-
 volght een Boeckken dat hy teghen den Catechis-
 mum onser Kercken gheschreven heeft / pooghende
 te bewijsen/ dat de zelve inhieldt Menschen Leerin-
 ghe / ende heeft hem niet outsien / tselve den Heeren
 Staten te dediceren / ende toe te schrijven / met een
 Voor-rede/ daer in hy zeer vileynelijc/ de Predican-
 ten ende hunne Leere lastert/ ende hem bekendt par-
 zije te zijn teghen den Catechismum, ende teghen
 allen den ghenen, diese voor oprecht vvilten verant-
 vvoorden, presenterende hem breeder teghen de
 Voorstanders der zelve te verklaren, op dat dē Ghe-
 reformeerden gheen gheloove meer en vvorde ghe-
 gheven, tot verdruckinghe van alle andere Religien,
 maer datse andere neven hun lijden, &c. Op wil ghe-
 acht wesen/ niet anders te doē, als de ghene die brant
 ende alarm roepen, vvanneerse in een Stadt een vyer
 zien opgaen, ofte de vyandt de vvalen beklimmen.
 Op zijn de Stoochie-branden (soo hy ons noemt)
 ende

ende de vbanden / teghens de welcke hy / 300 wel de
 Overhepdt als het ghemeene volc / sijn verkioren
 Rechter zoect op te maken. Door zoodanighe onbes-
 chaemtheit van desen Weder-spreker / sijn de Pre-
 dicanten ghenootsaect gheweest / om met weder-
 legghinghe van sijn schandelijcke Woor-rede ende
 dedicatie-Brief / by forme van Remonstrantie / aen
 den Heeren Staten wel ernstelijc te versoeken / ende
 te begheeren / dat hunne E. met den alder eersten or-
 dre daer op wilden stellen / dat Cornhert / met den
 ghenen die hem zouden willen helpen / teghens de
 onse gheschoort mochten werden. Dit is den Predi-
 canten gheaccordeert / ende is door aenstellinghe der
 Overhept / daer op ghevolght een openbaer bespreec /
 met Cornhert inden Haghe / ten over-staen vanden
 hooghen Raedt / die daer toe was ghecommitteert.
 Dit mondelijc bespreec / is door zekere oorsaken / te
 lanc te verhalen / verandert in een schriftelijcke han-
 delinghe / waer van de stucken / in handen van den
 hooghen Raet ghestelt sijn. Wat is daer naer ghe-
 volght? Niet niet allen: de dispute is blijven steken /
 ende Cornhert heeft in eenighe ghedruete Libellen /
 sijn eyghen triumphhe (ghelijc te voren) ghesonghen
 door de victorie. Men heeft versocht / dat de begon-
 nen handel zoude moghen wtghevoert werden: ende
 wanneer daer gheen appaentie toe en was / door
 dien dat den hooghen Raedt andere occupatien had-
 de / dat ten minsten het Protocol / vant ghene alreeds
 ghehandelt was / door hunne E. ordonmantie ende
 authoritept / in den druc wtghegheven mochte wer-
 den: Maer ten is niet gheraden ghebonden / over-
 mits daer oncruste ghenoech in Holland was / ghelijc
 den Predicanten werde gheantwoort. Hier door is
 alder

alderley bedencken onder het volc gheweest / sommighe meenende dat zulcx ghelaten wordde / tot verschooninghe der Predicanten / als oft sy hunne Leere niet en hadden kunnen verantwoorden / teghens Cornhert. Andere vermoedende / dat hy syn Fauteurs ende Christoffels hadde / die door hem huij Personnage speelden / want het anders niet moghelijcken scheen te wesen / dat hy zoo onbeschaemdelijc ende stoutelijc zoude te wercke gaen. 'Tis altijdt kennelijc / dat die van Leyden / ontrent de zelve tijdt hem hebben ghebruyct.

Maer wat zoudemen den Man gheleert hebben? mocht yemandt vraghen : woudt ghy hem in lijden ende swaricheyt brenghen? Gheensins / dat en was niet van nooden : wy zoudé ons daer mede wel ghecontereert hebbé / dat de Heeren Staten / die tot tweemaal zulcké openbaer bespreec / tusschen hem ende de Predicanten hadden gheordineert / verklaringhe hadden ghedaen / hoese de zake hadden bevonden / ende wat sy van de beschuldighinghe Cornherts hielden / daer mede hy niet alleene de Leere van de Predicanten / maer ooc hunne personen / zoo schandelijc ende leelijc / voor hunne E. hadde beschuldicht ende beklaeght / niet alleene voor Ziel-modders / maer ooc vpanden des ghemeenen Lants / ende van des zelve vijsherd : teghen de welke men moeste vrant ende alarm roepen / ghelijc hy bekent ghedaent hebben. Zeker / indien wy daer in te schuldich waren / zoo bekenen wy gheerne / dat wy weerdich zoudé gheweest zijn / exempelrijc ghestraft te worden / maer zoo wy onschuldich waren (ghelijc wy hopen / dat wy in de ooghen van myn Heere de Staten zijn gheweest) zoo hadde wel behooren / daer van

D

eenighe

eenighe wt-spraak ende declaratie te gheschieden / al waert dat wy maer particuliere Borghers / ende gheen Predicanten waren gheweest : want de zake al te ghewichtich was / als betreffende het welvaren des Landts / niet alleene naer de Zielen / maer ooc naer de Lichamen / dan dat men niet meer daer toe zoude doe. Ten hadde hem ooc noch goet noch bloet ghekost / nochte en zoude daeromme vooz gheen Martelaer te houden zijn gheweest : Behalven / dat het ooc zoude hebben ghedient / om myn Heeren te ontlasten van de suspitie / die Cornhert / door het dediceren van syn Boeckken teghen de Catechismum / op hunne E. ghebzacht heeft / als oft hunlieden tzelve aenghenaem ware gheweest. Dit heeft ontwijfelijc de Magistraet van Leyden beweeght / om zulcx te doen teghen den zelven Gheselle / wannec hy hunlieden hadde ghededicert (van weghen de oude kennisse ende vrientschap / zoo ic achte / die hy meende noch te dueren) het Proces Politijc / teghens Lipsium gheschreven : Sy hebben opentlijc verklaert / hoe zeere dat hun tselfde mis haeghde / ende van hun Stadthuyss / den 19 Octobris 1590. doen publiceren / dat het Boec teghens Lipsium, hun by Cornhert ghededicert, opioerich vvas, ende daer teghens het Schrift Lipsij, goet ende heerlijc, niet teghenstaende het zelve Schrift / d'opinie die de Magistraet van Leyden / in hare Justificatie ende Remonstrantie ghedreven heeft / directelijc wederspreekt / daeromme ooc Cornhert / hem daer mede teghens Lipsium / in syn Proces beholpen hadde. Dit hebben se ghedaen / ter eeren ende liefden van een Persoon / die zoodanighe eere niet weerdich en was / als daer naer ghebleken is / hoe wel Cornhert wel weerdich was de schande /

schande/die hem daer mede is aenghedaen. Behoort men niet wel zoo vele ghedaen te hebben / ter liefde van alle de Predicanten / ofte veel meer van hunnen dienst ende Kercken? Van mocht niet waerheydt ghesepdt worden / dat de Overheydt onse Keligie mainteneert.

Even zoo wepnich voorstandts heeft de Keligie/ teghens de inwendighe vranden der zelver / ie meene sommighe onghereghelde Predicanten / die ofte egherlijc van leven zijnde / ofte valsche opinten ende leeringhē voerende / teghens de belijdenisse des ghegheloofs onser Kercken / ja de zelve in openbaren duc wt-ghevende / wt een weer-zien diese hebben in de Kerckelijcke censuren / een Tale met Cornhert voerē / ende hunne ghetrouwte mede-Dienaers / wel opentlijc van Tyrannije en dwanc in de consciencie / deren beschuldighen / de Synoden / en andere Kerckelijcke vergaderinghen verachtē: De welke Cornhert ontwijfelijcken ghemeent heeft / als hy eene spner Boerckens / ghenaeint Synodus / vol lasteringhen ende calunnien teghen de Ghereformeerde Keligie / in duc wt-ghevende / tzelve ghededicceert heeft / Allen Godtvreesenden, onpartijdighen, ende recht-verstandighen Ministeren, der Ghereformeerde Keligie in den Nederlanden : Want hy wel ghemert heeft / dat hy volc daer onder hadde van syn huneuren, de welke hy zochte aen syn zijde te krijghen / om ons niet ons epgen volc te moghen bestrijden. Wanneer de zelve / den Kercken groote moepten ende kosten hebben aen-ghedaen / ende dat men ten laetsten met hunlieden / naer wtwijfen van Godts Woort / ende goede Kercken-ordeninghe wil handele / om de Wolve / die onder dē schijn van Her-

ders / groufsame schade doen onder de Kuddē des
 Heeren / te weeren : zoo vindense lichtelijc faueur
 ende voorstant by de Overheden / die gheensins wil-
 len ghedooghen nochte toelaten / datmē yet tegheng
 de zelve zoude statueren : Ende al zoo worden de
 Dienaren int oeffenen van de Kerckelijcke straffe /
 (zonder de welke de Kercken niet bestaen en mog-
 ghen) dicmael verhindert / zoo datse hunne authori-
 tept ende macht niet en moghen ghebruycken. Dat
 en heet niet / de Ghereformeerde Religie / maer de
 vbanden en verderbers vande zelve te mainteneren.

Daerentusschē / zoo wort dē Weder- dooperen de
 volkomene oeffeninghe ghepermitteert / van hunne
 valsche Religie / datse bannen ende af- snijden / zoo
 syt goet vinden / ja gheheele Ghemeenten malkan-
 deren / datse Man ende Wijf van malkander ē schep-
 den / door hunne echt-rujdninghe / waer door sy
 gheen kleynē swaricheyt / hier te Lande hebben ver-
 oorsaect / ghelijc myn Heeren den Staten niet onbe-
 kent is. Datse trouwen in hunne vergaderinghen /
 teghen de publijcke Ordonnantien ende Placaten /
 ende daerentusschen wel gheerne zouden zien / dat
 wy hunne kinderē / diese onghedoopt als Onchriste-
 nen op- ghebracht hebben / in onse Kercken zouden
 trouwen / ende andere dinghen meer. Zoo datse ner-
 ghens in / van pemanden worden verhindert : ende
 slachten daeromme den Leeu / die vry ende vranc is /
 onghedonden ende onbedwonghen : Wy daerteghen
 zijn als dē Hont die den Hals- bandt moet draghen /
 ende daer door vast ghelept wort / als men wil. Ende
 hier wt nemense oorsake / als rechte Ismaels / ons /
 die wy voor Erfghenamen / ende kinderen van de
 vrye gheacht worden / te bespotten / ghelijc sy ooc
 hebben

hebben meenen te doen / met het wt-gheven van dese
Iustificatie / waer deur wy ghenootsaect zijn ghe-
weest / ons zelven daer op te verantwoorden.

Tot noch toe / hebben wy het eerste stuc der be-
schuldinghe / in dese Iustificatie begrepen / weder-
lept / ende bewesen ons ghevoelen gheensins te zijn /
ghelyc ons valscheijc toeghedicht wort / dat de Ma-
gistraet haer int alder-minste metter Kercken niet
en hadde te bemoeven. Sy mach zeer wel haer daer
mede moeuen / ja behoort het ooc te doen / zoose een
Christelijcke Magistraet wil wesen / doch niet met
een absolute macht / om te doen watsse wil / ende haer
alzoo Heere ende Meester te maken van de Religie /
maer naer den Woorde Godts / niet om de Ghe-
meente / ende de Dienaers der zelver / van het recht
der verkiefinghe / ende ander dinghen de regeringhe
der Kercken aengaende / te berooven / maer veel eer
om die daer by te mainteneren : midts datse worde
ghekent / ende behoorzlijcken gheresperteert / waer
over wy achten / datmen gheen oorzake heeft om te
klaghen.

Du zullen wy komen / tot het ander deel der be-
schuldinghinghe / welc is ; dat wy naer het exempel
der Papisten / de Overhept vroet willen make / hant
offitie te zijn / den wterlijcke vrede der Kercken te
procureren ende mainteneren / waer door wy zouden
zoeken in tevoeren / een nieuwe dwanc inde conscien-
tie / ende het Volc weder te berooven van de Lieve
Wijheyt / zo langhe ghewenscht / ende zoo diere ghe-
kocht wesende. Laet ons bezien wat dese Woorspra-
ke hier van zegghen wil.

Of yemant (zeydt hy) de Leere verachte ofte ver-
valschte, ende de Kercke alzoo in haren vterlijcken

vrede perturbearde, zoo en zoudē de Ministers ende Consistorianten, ghevisselijc niet zegghen dat hen de Magistraet int alder-minste, metter Kercken niet en hadden te bemoeyen. Dats recht/ dat en zouden wy doch niet zegghen / noch ooc tghene hy daer by voeght/ dat het des Magistraets officie is. onse persoonen te beschermen, maer gheensins onse Leere, ende dat, als onse persoonen, van de Magistraet voor ghevvelt beschermt zijn, dat die dan syn ampt heeft volbracht: Wāt wy houden daer voor/ dat haer ampt ende officie is/ zoose voor Christelycke Magistratē willen ghehouden werdē/ niet alleen onse persoonen/ maer ooc onse Leere ende Religie voor te staen/ ende te beschermen: Want hoe kanse anders gheseyt worden / onse Religie ende exercitie te mainteneren / als haer hier boven toe-gheschreven wort? Indien het zelve alleene bestaet in de bescherminghe van onse persoonen/ dewyle tselve ons met allen anderē Inwoonderen ghemeen is/ zoo zalmen moete zegghen/ dat de Magistraet mede de Religie van de Wederdoopers/ ende alle de vreemde ende verscheyden opinien/ van de Libertijnen/ Wyse-gheesten/ ende andere Kettere die hier te Lande zijn/ mainteneert. Wat voordeel zal onse Religie dan hebben boven de zelve? Zoude dat wel het voordeel wesen / datse op een staercken als een Wol verheben zoude staen/ om van alle soorten van Voghelen aengheranst/ bespot/ bescreten/ ende verbeten te worden/ ende dat de Overhept / die de zelve aen-ghehouden heeft te mainteneren/ zuler met goeden ooghen zoude aenzien/ zondet pet daer toe te doen?

Maer hy meent/ dat het de Predicanten betaemt/ ende hun ampt is/ hunne Leere zelfs te defenderen,
met

met het ryvee-snijdende Svvaerdt der almoghende VVaerhey, dat gheen Magistraets assistentie en behoeft: vvant niet met ghevvel van Menschen, maer met klaer bevvijs der Schriftueren, vvort alle ketterije beschaemt, vervvonnen, ende vernielt. Dit staen wy gheerne toe / ende bekennen zulcx ons offitie te wesen / ende niet des Overhepts / die met haer wterlijcke Swaert ofte macht / daer toe niet en kan doen: zoo dat wy tzelve / tot zulcx niet en behoeven / maer het kan alleene gheschieden door het ghetrouwe Woordt / dat naer de Leere is / daer aen d' Apostel Paulus wil dat wy ons zullen vast houden / op dat wy machtich zijn / te vermanen door de ghesonde Leere / ende de ghene die teghē staen te overwinnen / Titum 1. 9: ghelijc d' Apostelen zelfs ghedaen hebben / wanneer sy gheen Christelijcke Overhept en hadden / ende wy ooc hebben moeten doen / onder de Tyrannen ende Vervolghers. Maer ghelijc ons nu mede toekomt de Gheestelijcke defensie / die door den Woorde Gods gheschiet: al zoo komt de Overhept toe de wterlijcke defensie / niet om de ketterije te beschamen / ende te overwinnen / maer om de onbeschaemthept / goetdunckenthept / ende vermetenthept van de overwonnen Ketteris te bedwinghen / ende de schade diese voorder mochten doen / te verhoeden: Want de aert ende natuere van de Ketteris / ghenoech bekendt is wt den Woorde Godts / dat wanneer se schoone dupsent-mael worden overwonnen / ja in hun eyghen conscientie wordē overtuyghet / sy daeromme niet en zullen af laten de waerhey te bestrijden / ende de eenvoudighe ofte onbedachte Menschen / met huime listicheydt te bedrieghen ende te verleyden. Behoort niet een Christelijcke Over-

heyt daer voor te wesen / ende zulcx niet alle bequa-
me middelen te beletten? Wat heeft dan hare Chri-
stelijke Name ende Titel dese voeren / ende daer
mede sy vande Tyrannen ende Vervolghers onder-
scheyden willen werden / te beduyden / indien sy niet
meer daer toe en doen / dan dese hebbē ghedaen? Wat
onderscheyt zalder wesen / tusschē dese tydē / ende die /
in de welke wy onder de Tyrannighe Overhepdt
leefden? Of meenen wy dat het ghenoech is / om een
Christelijke Overhepdt ghenoemt te werden / datse
de warachtighe Religie niet en vervolghē? latende
daerentusschen toe / datse van een pghelijc bespot /
ghelastert / valschelijc beschuldicht / ende volghens
door de senijnighe Tonghe ofte Penne vervolghet
worde? Zoo zal voorwaer het onderscheyt / twelcke
tusschen zoodanighe Overhepdt ende tijden is / zeer
kleyn wesen / ja bykans gheen / want het niet min
swaer is alsoo / als na den Lichame vervolghet te
worden: Immers heeft d'Apostel Paulus daer
voor ghehouden: want 2. Timot. 4 zeyt hy / Alexan-
der de Smit heeft my vele quaets bewesen / de Heere
verghelde hem naer syne wercken. Wat was nu dat
quaedt? Dit / namelijk: dat hy (ghelijc hy daer ooc
zeyt) syne Woordē ofte Leere zeer heeft wederstaen;
daerteghens / daer hy spreekt van de lichamelijcke
verdruckinghen / daer zeydt hy / dat hy een behaghen
daer inne heeft / 2. Cor. 12. Zoo hebben dan de Die-
naers des Goddelijcken Woorts / meer oorsake / om
hun te bedroevē over de lasteringhe van hunne Lec-
re / als over de wterlijcke vervolghinghe: door dien
dit / zoo wel hunne Persoonē / als hunne Ghemeen-
ten profijtelijc is / daer het anders de zelve in allen
manieren schadelijc is.

Wy zept / vvanneer yemandt onse Leere verachte
 ofte vervallichte, dat vvy ernstelijc aen de Magistraet
 zouden versoecken, te doen met den Swaerde, tghene
 vvy schuldich zijn te doen metten Woorde Gods.
 Maer waer / ofte teghens wien hebben wy dit opt
 versocht? Indien wy innerner oorsake hier toe
 mochten hebben : zo moet-men wel bekennen / dat
 Cornhert / de Smit van alle Ketterijē / ende van dese
 Justificatie / ons overbloedighe oorsake daer toe
 ghegheven heeft / met syn onophoudelijc lasteren /
 schelden / bespotten / ende valsch beschuldighen onser
 Leere ende Religie. Wy hebbē (t is waer) de Heeren
 Statē teghens hem aenghesocht / doch niet eer / vooz
 dat wy van hem openbaerlijc / vooz de zelve zeer lee-
 lijcken en schandelijc beschuldicht warē / ghelijcmen
 zien mach / in de dedicatie van syn Boerken teghen
 den Catechisminn gheschreven. Maer wat is ons
 versoet gheweest? Dat machmen zien / inde Remon-
 strantie daer teghens den Heeren Staten van eeni-
 ghe Predicanten over-ghegheven / welke ooc tot
 twee-mael toe ghedruct is gheweest / daer zeg-
 ghense / hun ernstighe versoet ende begheerte te we-
 sen : Dat hunne E. metten alder-eersten orden daer
 op stellen vvillen , dat hy , met den ghenen die hem
 zullen vvillen helpen, teghen d'onse ghehoort mach
 vvorden : vvant de Dienaers des VVoorts, zijn (Godt
 lof) die niet, vvclcke de noodighe ende nutte beris-
 pinghen niet zouden moghen lijden, noch de onder-
 soeckinghe van hunne Leere verdraghē, vvant goe-
 de Aloy den Proef-steen niet en vveest. Dat is verre
 van te versoekē / dat de Magistraet met de Swaer-
 de teghens hem zoude doen / dat wy schuldich waren
 te doen met den Woorde Godts / dat wy zulcx / ofte

dierghelijcke teghens hem oft penant anders zouden versocht hebben / en zal nimmermeer bevonden worden : ende blijkt ooc klaerlijc daer wt / dat hem van de Overhepdt int minste gheen wederstaedt is gheschiet / want hy even stoutelijc voortghezaen is / in het wt-ghieten van syne laster-schrijven / teghens de Chereformeerde Leere ende Keligie / by de Overhept gheaccepteert / niet anders als of dat hem zoo vry ware gheweest / als het ons is onse Keligie te exerceren.

Maer wat zullen wy zegghe / dat sy versoet is gheweest aen de Overhept teghens ons / als hy ons alzo leelijc vooz de zelve beschuldicht heeft / in den Bries ghestelt vooz het boven-gheinelde Boeccken? Hy zept aldaer / dat hy met open ooghen ziet , dat de Kercke, die haer noemt Chereformeert, af-gheweken is, vande Apostolische Leere, ende dat in Hooft-sakē. Hy zept ooc / dat ons voornemē is / met verbiedinghe van alle andere, onsen Catechismum alleen inden ghemeenen Scholen in te voerē: **welcke voornemen;** zoo in dē dvanghe des gheloofs, als int vergiften vande teedere verstandē der Ioncheyt, hy niet minder, maer veel meerder schadelijc gheacht heeft, dan een vyandlijcke in-val, ofte verderffelijcke brant in een goede Stede, ende achtet nu tijt, ofte anders nimmermeer, daer teghen brant ende alarm te roepen, tot vvaerschouvinghe van de Politijcke Overheyt, ende onderfaten, teghens desen smoockenden brant, ende heymelijcken in-val der vyanden in de Kercke. **Maer toe heeft dese waerschouwinghe ghedient aen de Overhept / anders / dan op datse onsen Catechismum zouden verbieden / ende alzoo verhoeden / dat de Ioncheyt daer vooz niet en zoude werden ver-**

vergift/ datse ooc ons met onse Leere / als schade-
 lijcke Brant-stoockers ende Vyanden / zouden we-
 derstaen/ ende wt de Kercke weeren? Dat is dan sijn
 versoec gheweest. Int beginsel des zeluen Briefts/
 vergelijct hy den Berisper der ghebrieken der Kerc-
 ke (zoodanich als hy hem meende te wesen) by eenen
 die ziende int heymelijc in een Stede, een brant op-
 gaen, ofte de Vyanden op de vullen klimmen, brant
 ofte alarme roept. VVanneer nu zoodanich een van
 de Overheyt dier Steden, niet alleene niet bedanct,
 maer ghedreyght ofte mishandelt vvoit, zoo zeydt
 hy/ dat zulcke Overheden te houden zijn/ als lieden
 die met den Vyanden heymelijc verstant hebben:
 Zoo houden wyt mede. Maer zal men ooc tselve/
 niet wel ende niet rechte moghen zegghe / van die
 Overheyt/ die vvoor zoodanighe schadelijcke brandt
 ende Vyanden ghewaerschout zijnde/ daer op ziet/
 zonder yet daer toe te doen / ende zulcke schade van
 hunne Steden ende ondersaten (zoo vele in hunne
 macht is) niet af en keeren? Dit is dan naer sijn
 zelfs bekentnisse / hun ampt ende offitie / twelc sy
 behoort te doen/ zoo wel aen ons/ zoo wy schuldich
 zijn / als aen hem ofte andere. Ende dit is zoo rede-
 lijc / dat zelfs Menno/ eene van de principale Hoof-
 den der Dooperen/ van wien sy Mennonijten wer-
 den ghenoeit/ niet en heeft konnen ontkiemen (hoe
 weynich sy ooc van de Overheyt houden) dat zulc-
 den Overheden toebehoort/ want hy zeyt in sijn ver-
 maninghe aen de Overhepdt / in sijn Fondament-
 Boec: daeromme lieve Heeren, neemt v zelven vel
 vvaer, dit is tghene daer ghy toe gheroepen zijt: dat
 ghy in teynder Godts vreesse, de openbare quaedt-
 doenders, met alle billicheyt ende Christelijcke be-
 schey-

fcheydentheyt tuchtighen ende straffen zult, ghelijc
 als Dieven, Moordenaers, &c. Ende wepnich daer
 naer / dat ghy de openbare Verleyders (die de arme
 ellendighe zielen, by zoo vele hondert duysenden,
 zoo jammerlijc int verderven leyden) met rede-
 lijcke middelen (verstaet zonder Tyrannije en bloet)
 beletten zult, sy zijn dan Papen, Moniken, Predican-
 ten, ghedoopte ofte onghedoopte, &c. Dit bekennen
 wy dat de Overhept aen ons behoort te doe / indiensē
 bevindt / dat de beschuldighinghen Coznherts wa-
 rachtich zijn: Ghelijc de Predicantē tselve in hunne
 Remonstrantie aen de Heeren Staten / hebben ver-
 klaert met dese Woorden: Dat sy vvel te vreden zijn,
 indien sy bevonden vverden zelfs-gheloopen Die-
 naers te zijn, hunne Diensten te verlaten : Zoo ooc
 bevonden vvert, hunne Religie valsche ende vervoe-
 risch te zijn, niet alleen andere Religien neffens haer
 te lijdē, maect zelfs te ghedooghen, datse (ghelijc recht
 is) verboden vverde. Maer daer-teghen / indient be-
 vonden ware gheweest / dat het berispen Coznherts
 een valsche beschuldighinghe ware / ende syn brandt
 ende alarm roepen valsche ende onwarachtich / om
 de Menschen zonder oorsake op de beenen te helpen/
 ende een schadelijcke commotie aen te richten : zoo
 zoudet immers redē zijn gheweest / dat de Overhept
 zulcx niet onghemerct / nochte onberispt ghelaten/
 maer syn onwijse ende onvoorsichtighe vpericheydt
 zoude bedwonghen hebben : hoe-wel men niet zeg-
 ghen en zal / dat wy zulcx hebben versocht: de Over-
 hept behoort van zelfs wel te weten / wat haer offitie
 in desen is: Zoo syt doet / t'is goet / dan mach men
 zegghe met waerhept / datse de Religie mainteneert/
 doet syt niet / wy zullen even wel het onse doen / ende
 ons

ons contenteren alleene met de defensie van onse
Persoonen.

Daeromme en trecken wy ons niet aen/het voor-
der ghesnater van desen Calumniateur / daer hy
spreekt van de vveeldighe Buyc-dienaren, ende tra-
ghe Epicureische Swijnen int Pausdom, de vvelcke
in vveeldighe ende moghende rijkdommē sittende,
niet en konden hunne Leere meer defenderen, ende
bestonden daeromme de Magistract aen te roepen,
tot bescherminghe teghens de aenvechtinghen der
Ketteren, ja ooc der Christenē, misbruyckende alzo
de Goddelijcke macht, des betooverdē Magistracts,
die sy-lieden besichden voor hunne Dienaers, Beuls,
ende Voor-vechters van hunne abominbale dolin-
ghen ende afgodische superstitiē. Dat dit int Paus-
dom alzo gheschiedt zij / bekennen wy gheerne met
hem / ja dat het quader is dan men zoude konnen
schrijven. Maer wat gaet ons dat aen? Want de
Dienaers des Woorts/en zijn (Godt lof) zoodanich
niet: T'is ooc niet te besorghen/datse zeer rijcke ende
weeldighe Prelaten haest werden zullen/want daer
wert ghenoech in voorszien / de Aeligie daer van sy
Dienaers zijn/en zal gheen groote rijkdommen ba-
ren/waer door de Moeder verstonde ende vernielt
werde / veel meer staet voor de armoede te vreesen/
datse die niet eenmael onder de voet en helpe.

Zoo onghelijc nu als de Predicanten hier inne zijn
den Papiſten/zoo onghelijc zijns ooc in de reste: zoo
datse (Godt lof) hume Leere wel konnen defenderen
metten Woorde Godts / waertoe sy altyts bereydt
zijn gheweest / teghens desen Calumniateur / ende
noch zijn / teghens alle Ketteren ende valsche Lee-
raers: ende behoeven daer toe niet de bescherminghe
ende

ende macht des Overhepts: maer wel om goede oorden te stellen/ dat het gheene zoodanighe Berisping teghens onse Leere ende Religie hadden/ op behoorlijcke wijze voorghestelt/ ende wy daerteghens ghehoort mochten werden: Twelcke tot twee mael toe teghens Cornhert/aende Overhept versocht is gheweest / ghelijc hier voren is verhaelt / maer niet anders. Ende bekennen even wel/het ampt ende officie vā de Overhept te wesen/ niet alle voeghelijcke ende Christelijcke middelen te beletten / dat de Ketters ende Verleppers (naer datse ghenoeghsaem ghehoort / ende niet den Woorde Godts overwommen zijn) niet onbeschacendelijc in hunne verleydinghe voort en gaen/ ghelijcse ghemeenlijc doen / maer dat hun bevolen werde hun stille te houden/ende andere Menschen in vrede te latē. Wanneer wy daer toe de Overhepdt aensochten/ (als wy niet en hebben gedaen:) zoo en zoude daeromme niet moghen ghezeyt worden / dat wy de macht des Overichepds misbruypten/ende ons Leere zelfs niet en konden defenderen/want het teghens malkanderen niet en strijct: ghelijc te zien is/aende Geneeffsche ende Zwitserische Kercken/die (ghelijc dese Woorsprake selve inde Justificatie bekent) zoo veel gheleerde Scribenten/ als Calvin/Beza/Viret tot Genevē/ Musculus/Wulinger ende Gualter / in Zwitserlandt hebben ghehad: Hy en kan immers van dese/ teghens syu zelfs ghetuyghenisse niet zegghen/dat het weeldighe ende luere Bupc dienaren/maer wackere Leeraers/ende diligente Studeerders (ghelijc hy hier spreekt) vande heplighe Schriften zijn gheweest: Hoewel sy nu zeer wel konden hunne Leere defenderen / en hun debitoer daer inne deden : zoo hebbense nochtans daeromme

niet ghelaten/ de Overheydt aen te zoeken/ teghens
 eenighe onrustighe ende onghese gheleijcke ketters/
 die ghenoeghsaem met den Woorde Godts bes
 schaemt ghemaect zijnde / niet af en lieten hunne
 dwalinghen te stropen/ ende de ruste der Kercken te
 verstooren: Hoe hierinne ghehandelt wert/ is open
 baer wt de procedure/ eertydts ghehouden teghens
 eenen Jan Morelli gheborn van Paris / die een
 Boer wt-ghegheven hadde van de Kerckelijcke dis
 cipline / welke procedure/ met hem door den Kerck
 ken-raet van Geneven ghehouden/ ende de sententie
 vā de Magistraet/ teghens hem daer op ghevolght/
 achter de Kerckelijcke ordonnantien der zelve Ghe
 meente/ ghedruet is gheweest / ende daeromme on
 twisfelijc van de Steller deser Justificatie/ wel ghe
 lesen is: dewijle hy wt de zelve Ordonnantien/ eeni
 ghe dinghen die de verkiepinghe der Dienaren ende
 Ouderlinghen aengaen/ voort-ghehaelt heeft.

Dese Voorzprake gaet voort/ in sijn zeer onghes
 lijcke ghelijckenisse/ daermede hy ons by de Papiste
 vergelijct/ en naer dat hy verhaelt heeft / hoe dat se
 den onvoorsichtighen Magistraten vroedt hebben
 ghemaect, hunlieder officie te zijn, dat se vvt kracht
 hunsghebedts schuldich vwaren, zoodanighe ver
 metele Menschen (zoo noemden se die, vvelcke hun
 ne Leere dorsten verachten, ende dese Buyc-diena
 ren in hunnen vvtelijcken ende goddeloosen vrede
 verstooren) als perturbateurs van der Kercken-vrede
 te bedwinghen, inciterende den Magistraet, dat sy de
 zelve aen den vvtelijcken Mensche, met vvtelijcke
 straffe, als Ghevanckenisse ofte Lijf-straffe, zouden
 straffen. Zoo zejt hy (komende tot de applicatie van
 de voorgaende ghelijckenisse) dat het te beduchten

is, indien datmer by tijds niets in en vvilt voorsien, datter niet beters van te vervvachten staet. Wanneer hy alsoo spzeect / zoo bekendt hy inners / dat zulcx tot noch toe hier te Lande niet gheschiet en is / want dat te beduchten is / ende te vervvachten staet / dat en is noch niet / ghelijc-men ooc niet en heeft bevonden / dat yemant om die oorsake wille / van de Overheyt ghestraft is / dat heeft hy by hem zelven wel gheweten: want zoo yemandt zulcx hadde verdient / zoo was hyt aldermeest weerdich.

Maer wat reden heeft hy / om zulcx te duchten ende te vreesen / dat het daer toe zoude moghen komen / daer toe het int Pausdom ghekomen is? Hy meent dat men groote reden daer toe heeft / zonderlinghe als-men (zoo hy zendt) neerstelijc in-siet zeker gheschrift, ryvelcke den Heeren Staten onlancx gheexhibeert is, daer by hunne E. ghepersuadeert vvenden, dat des Magistracis officie is zulcx te doen: ende zendt de ghene die zulcx niet en mach ghelooven / tot de beschrijvinghe van een zeker onderschept / tusschē de Politijcke ende Ecclesiastijcke vegieringhe / dat by de Predicanten inden Haghe vergadert / den Heeren Staten is ober-ghelevert / daer van extract ghestelt wort achter de Justificatie: Wy zullē de woorden alsoose kort zijn / hier verhalen: Ten tweeden / des Overheydts ampt is; de verachtters ende vervalschers des Goddelijcken VVoorts, sy zijn dan Kercken-dienaers, publike ofte private Persoonen, vvt macht haers ghebiedts te dvinghen, om den Kercken den vvterlijcken vrede te laten. Ten derden: des Overheydts ampt is: den vvterlijcken Mensche met vvterlijke straffen, dat is, de ghene die den vvterlijcken vrede der Kercken verstooren, met ghevanckenisse

nisse aenden lijve, ofte met ghelt-boeten te straffen.

Wat weet nu dese Doorsprake hier op te zegghe?

Die van de Consistorie (zept hy) versoecken aende Heeren Staten, datmen hunlieden late vrijheyt in de exercitie. Hier af is het minste deel niet, het belijden syns gheloofs, mer ooc berispinghen van dolinghen: dese berispinghe doen sylieden op den Romanisten, Mennonisten, ende allen anderen, vrijmoedelijcken. **Dits noch al wel: Maer waer wil hy heuen?** Hy zept dat het te beduchten is, dat vvy-liedē, die doch Menschen zijn, ende mede dolen moghen, qualijc zulcke berispinghe zouden moghen lijden. Hier komt hy wederomme met syn beduchten voort: waer is doch ghebleken/dat wy zult berispen van onse Leere/niet en zouden moghen lijden? **Immers hebben wy al syn teghen-spreken/berispen/bespotten/ en lasteren/ zoo vele Jaren gheleden.** Wat licentie zoude hy/de Mennonisten ende andere Kettere / meer mogheit wenschen/ danse ghehadt hebben/ ende noch hebben teghenwoordelijc? Hy zept/dat vvy verbot, d'vanc, ende straffe versoecken, over allen die zulcx teghens ons doen, ende onsen Kercken-vrede perturbieren zouden vwillen. **Te zegghe/dat het valsche ghelogen is: want wy noyt zulcx hebben versocht/noch teghens hem/noch teghens vermanden.** Daer toe en heeft ooc dit onderschept tusschen de Politijcke ende Kerckelijcke regieringhe / den Heeren Staten overghegheuen/ gheensins ghestrect/ om vermant die wy int ooghe mochten hebbē/te beswaren/ ofte de voorszende Heeren tot eenighe strenghicheyt te inciteren. Daeromme zal het niet buyten propooste zijn / dat ic verhaele de occasie / waer door het ghekomen is/ dat de Dienaers de vooz-ghemelde beschrijvinghe

over-ghegheven hebben. Sy en hebben dat niet ghe-
 daen van zelfs noch onghewozet: maer alzo by
 den Heeren Staten / klachten ghedaen waren van
 zonnighe / ter oorzake van desen troubel tot Ley-
 den / dat de Dienaers hun zelven in de Politijcke re-
 geringhe steken / ende beyde de Regimenten tsamen
 vermenghen wouden: Zoo hebben se / om recht be-
 schept daer van te weten / den Dienaren gheboden /
 wt den Woorde Godts een beschrijvinghe te doen /
 van beyde de Regieringhen / waer in sy niet malkan-
 deren over een komen / ende ooc van malkanderen
 verschelen: Twelcke de Dienaers zeer gheerne ghe-
 daen hebben / als dienende tot huuwe ontschuldigin-
 ghe ende verantwoordinghe / teghen de gheuen diese
 by huuwe E. in eenighe quade suspitie mochten ghe-
 bracht hebben. Sy en konden immers zulcx huuwe
 Overheft niet wepgheren / want dat niet alleene on-
 behoortlic ware gheweest / maer zoude ooc ghestrect
 hebben / tot versterkinghe en vermeerderinghe van
 de voorszepde suspitie. Dewijle sy van schuldich wa-
 ren / het versoec der Overheft na te komen / wat
 zoudense hebben gheantwoort? Zoudense ghesepdt
 hebben / ghelijc dese Voorszake heeft ghedaen / ende
 de Doopers mede zouden doen: dat de Overheft
 de besorghinghe van de Beligie niet toe en komt?
 datse gheen macht / recht / ofte ghebieden daer in en
 hebben / int kleyn noch int groot? dat beyde de regie-
 ringhen zoo verschepde zijn / als Hemel ende Aerde?
 datse gantsch gheen ghemeenschap met malkande-
 ren en hebben? dat wanneer de Magistraet onse per-
 soonen voor ghewelt beschermt heeft / sy haer anwt
 heeft volbracht? dat het ons betaemt / en ons anwt
 is / onse Leere te defenderen met den Woorde Godts /
 ende

ende dat wy gheen Magistraets assistentie en be-
hoeven: ghelijc hy hier voren ghemeent heeft / dat
wy behooren te spreken? Dan mochtmen niet rech-
te zegghe / ons gheboelen te zijn / dat hem de Ma-
gistraet int alderminste niet de Kercke niet en hadde
te bemoeven / twelc ons nu t'onrechte ende valsche-
lijc/op verscheyden plaetsen in dese Justificatie toe-
ghedicht wort. Nu wy ons gheboelen rondelijc ende
onghevepndelijc (ghelijc behoort) hebbē verklaert:
ende daer mede het contrarie hebben doen blijcken:
te wetē/dat wy niet alleenlijc de Overhept int min-
ste niet berooven van eenighe hare macht ende ghe-
rechticheyt/maer gheven haer ooc meer dan het dese
Doorsprake en de Doopers lief is. In plaetse daer
het zelve / een zeer goet gheboelen van den Diena-
ren behoorde te verweckē/wortet ghesjeel averechtē
ghenomen / ende alsoo gheduydet / even als of wy
van de Magistraten / onse Dienaren ende Beulē
wildē maken/ende hunne macht misbruycken/als
eertijts int Pausdom is gheschiet.

Dit is tghene dat dese deghelijcke Ghezelle daer
wt pooght te besluyten: ende meent dat alsoo in pe-
rikel zullen staen van hun goet te verliezen, ghevan-
ghen te vvorden, en lijf. straffe te lijdē, alle de ghene
die dolinghe siende sluypē inder Kercke, vvt drangh
hunder conscientien daerteghens zullen pooghen te
spreken, en zulcke schadelicke vrede te perturbē.
Ende voeght daer by/dat de bloedighe Romanisten
dit voormaels deden teghen de Ghereformeerde, dat
de moordadighe ende bloet-gierighe Inquisitie van
Spaignien, anders niet ghesocht en heeft, dat dit is
de grontoor sake van dese bloedighe oorloghe. Ende
wil dat een pghelijc / hier van onpartydich zal oor-
deelen,

deelen, of dit niet en schijnt, een nieuwe in-voeringhe te vvesen vandē dwangh der consciëntien; ende oft vvy niet openbaerlic daer naer en staen. Tot antwoorde/ zoo zegghe wy als voren / dat hy hier een gantsch onghelijcke ghelijckenisse maect / want ons ghevoelen gheen gemeenschap altoos en heeft/ met het ghene datmē int Pausdom niet alleene ghevoelt/ maer ooc ghedaē heeft: Daer hebbense de Menschen ghedwonghen teghens de consciëntie/ tot hunne valsche Leere ende Godtsdienst/ ende zoo pēnant dooz Godts ghenade beter verstant ghekreghen hebben/ de / hun superstition ende grouwelijcke afgoderien verliet/ dien hebbense vervolghet/ ende wreedelijc omghebracht/ zonder eenighe defensie ofte verantwoordinghe/ wt dē Woorde Godts te willen hooren/ ofte aen-nemen: Hier toe hebbense de macht des Overhepts misbruyct/ van de welke strenghe ende bloedighe Placaten / teghens de ghene diese Ketteren noemden/ zijn wt-ghegheven: Dit mach met rechte een dwangh in de consciëntie ghenoeemt werden. Dit is gheweest de moordadighe Inquisitie van Spaignien / om welke te beter in te voeren ende te bevestighen/ sy ghesocht hebben/ de Vrijdommen/ Gherechtigheden / ende Privilegien der Landen/ te verninderen / ja allenkens wech te nemen / welke de eenighe middelen waren / om hunne Tyrannije/ Biericheyt ende ambitie te weder-staen: ten epnde sy aldus den Landen (by maniere van spreken) Handen ende Voeten ghebonden/ ende de middelen harer defensie wech-ghenomen hebbende/ met de zelve omme-springhen mochten naer hunnen wille. Dit zijn de gront-oorzaken / van dit teghenwoordighe bloedighe oorloch: Maar wat gaet dit den Dienare des Woorts

Woorts aen? Waer hebben die opt ghesocht/ om pe-
 mant met ghewelt te dwinghen/ om hyn Leere ofte
 Religie aen te nemen? Wanneer hebben se pellant die
 van hunne Religie/ hoe wel zonder reden af- gheval-
 len was/ door de macht des Overhepds wederom
 ghesocht daer toe te brenghē/ ic swijge datse de Over-
 hept gheinciteert zouden hebben / om zoodanighe te
 verbolghen? Hoe kan- men dan zegghe/ datse een
 nieuwe dwanc inde conscientie zoude willen in-voe-
 ren/ ende naer de zelve openbaerlijc zouden staen? dat
 en volghet immers wt het Schryft niet/ by de Predi-
 canten den Heeren Staten over- ghegheven / want
 daer niet en wort vermaent van de ghene die wt on-
 verstant dolen / ende eenighe quade opinie aen- han-
 ghen. Wy weten wel (Godt lof) datmē met alle lief-
 lijcheyt snē dolenden naestē/ behoort te zoeken op
 dē rechtē wech te brenghen/ dē Heere die een Ghever
 des wijshepts ende gheloofs is/ voor hem biddende:
 Wy wetē mede wel/ dat alle dwalingē niet evē scha-
 delijc zijn: ende heeft daeromme den Dienaren noyt
 ghedroomt/ dat- men allen Menschen/ welker ghe-
 voelen niet het hunne ofte met Godts Woordt niet
 over een en quam / eenighe moeyte zoude aen- doen.
 Maer daer wort vermaent van zoodanighe verach-
 ters ende vervalschers van Godts Woordt / die de
 wterlijckie vrede der Kercken verstooren/ sy zijn dan
 Predicanten ofte andere: dat- men die naer hunnen
 wille ende voor- nemen zoude laten beghaen / int
 verbeyden ende stropen van hunne valsche leerin-
 ghen/ om de Menschen daer mede te bedrieghen / te
 verleyden ende van de supbere Religie af te trecken/
 achten de Dienaers gantsch niet te behooren: maer
 ghevoelen wt den Woorde Godts / dat het officie

Antvvoorde op de herdrukte
van een Christelijcke Overheydt is / zoodanighe te
bedwinghe (naer datse gheuechsaem zijn ghehoort
ende gheconvinceert) door de bequaemste middelen/
die daertoe ghevondē maghen werden / want sy om
niemants straffe aenden lijve / veel weynigher doot-
straffe belustet zijn. Dit is de meeninghe van dit zel-
vighe Schrift.

Maer hy meent / dat wy die al tsamen voor Per-
turbateurs vā de vynde onser Kercken zoudē willen
houdē / naer het exempel van dē Papisten / die eenighe
dolinghe in onse Leere ziende , vyt drangh hunder
conscientie daerteghens zoudē pooghen te spreken,
ende dat vvy straffe en dyvangh daer teghens zoudē
versoecken. Wy antwoorden / dat wy hier-inne zoo
onghelijc zijn den Papisten / als int voor-gaende:
want wy de ghene niet en zijn (Godt lof) die niet en
zouden moghen lijdē / dat ons Leere aen den Woord-
de Godts beproeft / ende de dolinghe die daer inne
mochte wesen (dewijle wy mede menschen zijn / ende
dolen kunnen) zoude berispt werden. Wy zijn altijts
bereypt gheweest / onse Leere teghens een pghelijc-
ken / die yet op de zelve zoude weten te zegghen / te
verantwoorden: ja zelfs en hebben wy desen teghen-
spreker / hoe onbeschaemt ende vermetel dat hy hem
teghens onse Leere ende Religie ghestelt heeft / niet
af-gheslaghe ; ghelijc dat wt de demonstrantie van
de Predicanten / certijds aen de Heeren Staten te-
ghens hem gheedaen / te zien is : daerse verklaren
hunne begheerte niet te zijn, dat men hem, als alle
voordere antvvoorde onvvaerdich, gheheelijc af
zoude slaen: maer dat hunne E. metten eersten orden
daer op zonden vvillen stellen, datse teghens hem
mochten ghehoort vverden. Zoo men hem toe ghe-
laten /

laterw/ende de vryheyt gheghevē heeft; hoe/en zoude
 zulet niet meer gheschiedē/ den ghenen die op Chri-
 stelijcke en behoorzijcke wijze/ eenighe dolinghe ons
 zouden willen aen-wijzen: Wederomme isset verre
 van ons/dat wy zonden doen tghene men int Paus-
 dom heeft ghedaen: Daer hebbense den Rechteren
 wijs ghemaect in Religions zaken/ watse wilden/
 hen niet toelatende/daer vā wt de Bibelsche Schryft
 (weleke sy henlieden ontnomē hadden) te oordeelen:
 Zoo dat-men met waerhepdt van hunlieden mach
 zeggghen/datse de blinde ende betooverde Overhept/
 tot hunne Dienaers ende Beuls alleen ghebruyt
 hebben. Daertegghens ist kennelijc/dat de Dienaren
 den Magistratē de kennisse der Religions ende ghe-
 loofs zaken/ opt alderhoochste recommanderē ende
 bevelen / ten eynde datse moghen zelve oordeelen/
 van tghene datse voortaen ofte wederstaen zullen/
 ende niet blindelincx naer eenighens Menschens
 opinie te wercke gaen: Ghelijc als Godt in de Pro-
 phetische Kercke bevolen heeft / dat de Koninc het
 Wet-boec van den Leviten ontfanghen / neerstelijc
 door-lesen / ende daer naer oordeelen zoude. Syn
 Excell. hoogher Ghed. met den Heeren Staten/en
 hebben immers niet lichtveerdelijc/maer naer voor-
 gaende oordeel wt den Woorde Godts / de Ghere-
 formeerde Religie alleene aen-ghenomen / ende be-
 looft te mainteneren: zoo zullense ooc wt den zelve
 Woorde Godts wel konnen oordeelen / vant ghene
 dat tot berispinghe van onse Leere ende Religie zou-
 de moghen voortsghebracht werden: zoo datse onse
 Dienaers niet behoeven te wesen/maer zelfs Rich-
 ters moghen wesen ende blijven/ghelijcse zijn.

Hier zietmen nu/hoe fraey dat het over een komt

dat dese Voorſprake gheerne ghelijc zoude ghemaect hebben: zoo dat ic niet en weet/ hoeder grooter onghelijcheyt zoude moghen weſen/ als hier in tuſſchē ons ende de bloedighe Romanuſten is. Waer voorſalmen dan dit alſamē/ dat hy teghens het Schryft vanden Predicanten den Heeren Staten overghelevert/ tot noch toe heeft voortghebracht/ houden dan voorſongoddelijcke calumnien (hoe verre dat hy ooc het zelve werpt) ja zoo ſchandelijcke calumnien/ dat de Duyvel zelve wt dē afgront vander Hellen/ gheen leelijcker zoude konnen voort-halen. Daeromme en vraghen wy niet een Siere naer ſyn gheblaf en ghetier / dat hy hier maect / wanneer hy als een rafende Menſche wt-roept: VVordet een-mael vvacker vvt deſen betooverden ſlape, O alle Magiſtraten, ende Lief-hebberen van de vrijheyt der conſcientien, ende van tghemeene vvelvaren: ende ghy zult met handen moghen taſten, dat de ſtricken al vvt-gheſpreyt ligghen, om v te belaghen, te vanghen, ende te berooven van de lieve vrijheyt der conſcientien, by v zoo langhe ghevvenſcht, ende zoodiere ghekocht vvellende. Is dit niet wel brant ende alar-me gheroepen/ ghelijc hy zeydt in ſynen Brief aen de Heeren Staten / dat hy doet? zouden de Menſchen al zoo niet wel wacker ghemaect wordē? Men zoudt zegghen. Op zulcke wiſe/ zyn eertijts in Duytſlant de Boeren op-gheewect/ ende op de beenen ghebracht teghens de Overheden. Maer hy heeft het hier alleen (zoude permant moghē zegghen) op de Predicanten/ en niet op de Overhept: Ja/ ghelijc hy hem hier hout. Maer de Heeren Staten weten wel beter/ natielic/ dat hy van hunne Ed. immers zoo quaet ghevoelen heeft/ als vanden Predicanten. Ten is hunne Ed.

Ed. niet onbekendt / wat over een deel Jaren gheschiedt is : Dewijle het alzo te passe komt / soo zal ick hier verhalen / op dat de valscheyt van desen Op-
 roerder te bekender zij / ende dat men weten mach / dat hy zelfs schuldich is / int ghene dat hy ons hier te laste leyt: Te meer zal icket doen / om dat men nu niet en mach zegghe / dat wy de Overheyt teghens hem zouden willen inciteren / en alzo eenighe straffe over hem brengen / want hy nu daer van gheen noot en heeft. Int Jaer 1581 / ontrent twee Jaren naer dat dese Justificatie wt-ghegaen was / heeft Corn-
 hert hem laten ghebruycken van de Roomsche Catholycken tot Harlem / om een siequeste te fabriceren aen syn Excell. Hoogh. Ghed. daer mede sy versoekende waren / de vrije ende openbare exercitie / van hunne Pauselijcke supersticien ende Afgoderijen: Dese heeft hy zeer Meesterlijc ghestelt / bekileedt met verscheyden reden / daer van de probatien / naer syn verstant / daer onder gheboeght zijn. Onder andere zept hy / dat de Supplianten klaerlijc zien / dat rontsomme in Hollant / de exercitie van de Roomsche Religie / den Roomschen Catholycken vvert verboden / op pene van ghestraft te vvoiden / als Petturbateurs van de gheemeene ruste / tvvelc een onloochbare dvvanc in de conscientie / ende ooc het vveede lidtmaet van Keyser Caerls strenghe Placaten / in desen mede verresen zijnde / als mede in-voerende Lyfstraffe / om Religions zaken. Heeft hyt hier teghens de Predicanten : Reen hy voorwaer / maer teghens syn Excellentie ende de Heeren Staten / ghelijc wt d'Apostillen die daer op ghevolght zijn / lichtelijc is te oordeelen. D'eerste luydt aldus: Syn Excellentie / ghehoort de Lecture van dese Requeste / verstaet den

Antvvoorde op de herdructe
 in-houdt van dien meest te betreffen den Staten van
 Hollandt, de vvelcke daer by grootelijcx schijnen te
 vverden belast. In de andere komten dese woorden:
 Ghehoort by syn Excellentie, t'aen-gheven ende be-
 klach by den Staten van Hollandt ghedaen, op den
 in-houdt ende narré van dese Requeste, als contrarie
 der vvaerheyt ghefabriceert, tot groote injurie, de-
 blamatie, ende oneere van dé zelve Staten, mitsga-
 ders in vilipendentie, ende verminderinghe vā hun-
 ne autoriteyt, &c. Hier ziet-men/ hoe tselve ghenom-
 men ende verstaen is ghewordē/ ende dat hy de Hee-
 ren Staten openbaerlye beschuldicht/ niet ghelijc de
 Predicantē hier/ datse zoudē staen naer een dwangh
 in de conscientie/ ofte die zoudē willen in-boeren/
 maer datse die alreede in-ghevoert hadden/ doort
 verbieden van de exercitie van de Roomsche Religie
 over Hollant. Dewijle dan de Heeren Staten/ hier
 inne met den Predicanten eens zijn/ zoo moet syn
 bzant ende alarm roepē/ over alle bepde gaen. Ende
 waer toe doch? Om de andere Lief-hebberen van de
 vryheyt der conscientie/ ende vant ghemeene welva-
 ren/ namljck/ het Volk ende de Onderstaten teghens
 de zelve te verwecken/ en̄ alsoo de Knotse op Strate
 te brenghen. Daer toe heeft ooc ghestrect / dat hy
 over het Proces vant Ketter-dooden ende dwangh
 der conscientie/ teghen Justum Lipsium/ het Volk
 (ghelijc hy zelve bekēndt) tot een Richter ghemaect
 heeft/ alsoo (ghelijc hy daer zeyt) de zelve zake voor-
 namelijc is betreffende, allē ghemeenē Lantsaten
 niet min dan d'Overheyt zelve. Ende daer hy tot het
 op-lesen van den Titel des Proces komt/ zoo zeydt
 hy: Proces, &c. Tusschen Iustum Lipsium Eyscher,
 vvt den Name vanden Heere, ende Dirric Volckers
 Corn-

Cornhert Vervveerder, vvt des Volcx ende des ghe-
meenen besten Name: Zoo dat het Volc daer par-
tije ende Riechter moet wesen / in syn Proces teghen
den Heere/dat is/de Prince ofte andere Overhepdt.
Wanneer dese ghekoren Riechter (het Volc) oordeelt
dat de Heeren Staten/ zoo wel als de Predicanten/
onghelijc hebben/ ende datse naer het ghevoelen van
dese Voorſprake / zoeken in te voer in een nieuwe
dwangh in de consciencie/ ende de Landen te beroo-
ven vande Lieve Vrijheyt/ zoo langhe ghewenſcht/
ende zoo diere ghehoort zijnde/ doort weder verwe-
ken vant tweede lidemaet van Keyſer Caerls stren-
ghe Placaten / ghelijc de voor-ghemelde Requeſte-
lypdt: Wat zal d'executie van zoodanich vomiſſe
wesen / anders dan een ſchadelycke ende verberve-
lijcke commotie/ ofte oproer teghens de Overhept?
Dit heeft de verſochte wijsheyt vande Heeren Sta-
ten wel ghemerct / ende hebben daeromme het in-
houdt ende narré vande voorſz. Requeſte/ niet licht/
maer zeer ſwaer ghewoghen / oordeelende tzelve te
ſtrecken / tot hunne groote oneere / injurie / ende
vilipendentie van hunne auctoriteyt / ghelijc het
niet wepnich en doet/ op dat ic niet ergher en zegghe.
Voorwaer/ de Heeren Staten en hebben dan in zul-
ken diepen ende betooverde ſlaep niet gheleghen/ als
hy hunne Ed. ende allen anderen Magiſtraten hier
toe-ſchrijft. Sy zijn wel haest ghewaer gheworden/
waer-toe Cornhert tenderde: Sy en hebbe oot zoo
blint niet gheweest / datse naer de ſtricken die hunne
Ed. van hem ghelept waren/ behoefden met de ſon-
den te taſten/ maer hebben die naectelijc voor hunne
ooghen ghesien: Ooc mede hebbenſe wel met een half
ooghe ghemerct (hoe ſlaperich ende zoogheloos dat
hyſe

hysse hier af-maect) dat syu doen stricte niet tot wel-
 varen van het Lant/ nochte tot weeringhe van den
 dwangh in der consciëtie/maer tot inboeringhe van
 de zelve/en beroovinghe van de langhe ghewenschte
 Vrijheyt. Hy heeft immers hier voren de aert ende
 natuere van den Papiſten zoo lebendich beschreven/
 hun noemende de bloedighe Romanisten, hun toe-
 schrijvende de moordadighe ende bloetgierighe In-
 quisitie van Spaignien, ende dwangh over de con-
 scientien, welke de oorsake van dit bloedighe oor-
 loch is gheweest. Hy zal ooc wel moeten belien-
 den datse dese aert niet en verwerpen / maer als Op-
 panden vant ghemeene welvaren / altyts pooghen ende
 trachten daer naer/ om de Landen van de vrijheyt
 der consciëntie te berooven/ en de oude dwangh ofte
 Tyrannije weder op te richten / dit konnense zoo
 wepnich laten/als een Erter haer huppelen. Wan-
 neer dan zulcken Velt/de openbare oeffeninghe van
 hunne valsche Catholijcke dwalinghen / in desen
 Lande ghegunt zoude werden/waer dooz sy middel
 hadden/om te vergaderen ende te conspireren/waer
 niet daer dooz de wech ghebaent/om wijders te ko-
 men / ende tot hun bloet-gierich voornemen te ghe-
 raken? Zoude daer mede niet het Lant/ende de ghe-
 meene sake in groot perijckel werden ghestelt? prin-
 cipalijc in zoodanighe tijden / in de welke wy te-
 ghens (huns ghelijcke) wtwendighe Opanden te
 doen hebben/die alle occasien neerstelijc zoeken ende
 waernemen/om ons wederomme onder de oude sla-
 vernije te brengen? Dit heeft ontwÿselijcken / de
 Heeren Staten beweeght tot het nemen van zooda-
 nige resolutie/dat in dese Lande de Ghereformeerde
 Religie alleen zoude werden gheverreert: Waer wt
 ghe-

ghesproken is/het verbot vande exercitie der Roomscher Religie / op pene van ghestraft te worden/ als Perturbateurs van de ghemeene ruste : daer mede sy inmers te kennen gheben/dat zulcx tot conservatie van de ghemeene ruste / ende behoudnisse des Landts/ gheheel profijtelyc ende noodich is. Ende zyn standvastelyc by dese resolutie ghebleven / zoo wel in de Pacificatie van Gent / als de Vrede-handelinghe van Colen/ zonder eenichsins te willen toelaten/dat de exercitie van de Roomsche Catholijcke Religie / erghens in Hollant ofte Zeelant zoude inghevoert worden:want sy wel overleyden/waer toe zulcx ten laetsten zoude komen. Tghene dan de Heeren Staten/als wijse Regenten ghedaen hebben/tot conservatie vande Drijheyt der consciencie/ende des Vaderlants / heeft dese sijne Gheselle ghedudet / te strecken tot invoeringhe van een dwangh in de consciencie/ ende beroovinghe van der zelver Drijheyt/ niet ziende (zoo groot is syn versochtheyt gheweest in Politischen handelinghe) dat sy willende de exercitie van de Roomsche Religie in-voeren/de Doorte met eenen zoude gheopent hebben/ tot de in-voeringhe van de oude af-gheworpene Tyrannije / ende dwangh der consciencie.

Daer-teghens en kan-men gheensins zegghe/ dat daer toe zoude strecken / het ghevoelen dat de Predicanten/ den Heeren Staten op hume E. verzoec ende bevel/ schriftelijc over-ghegheven hebben: Daer mede sy verklaren/der zelver ampt te zyn/ de Verachters ende Vervalschers van Gods Woort/ (sy zyn dan Predicanten/publijcke ofte private personen) wt kracht hants ghebiets te dwinghen/ouden Kercken den wterlijcken vrede te laten/ende de

Verstoorders van de zelve te straffen: Maer vele zijn (zoude yemant moghen zegghe) de Perturbateurs vande vrede der Kercken/die int voorghemelde Schrift ghemeent worden: Daer voor en houden wy gheenings / die wt drangh haerder consciencie/ eenighe doringhe in onse Leere zouden willen aenwijzen / want de Predicanten hebben in de Remonstrantie / aen de Heeren Staten teghens Cozhert eertijts ghedaen / bekendt / ende bekennen als noch / datse zulcx onverbeurt / ende zonder eenighe molestatie moghen ende behooren te doen. Maer daer voor zijn ten eersten de Predicanten te houden / die een valsche Leere voeren ende prediken / ofte die door ghedructe Boeckien aen den dach gheven: ende alzo onder een schijn van Herders / hun draghen als grijpende Wolven / van de welke d' Apostel Paulus verniaent Act. 20. die de kudde niet en sparen / ende verkeerde dinghen spreken / om de Discipulen af te trecken achter hun; dese make (ghelijc de zelve Apostel zept / Rom. 16.) tweedracht ende erghernisse / teghen de Leere die opentlijc gheleert wort / ende aenghenomen is / ja diese zelfs te voren ghepredict hebben / ende beroeren alzo de Ghemeenten: Wat isser rebelijcker / dan dat zoodanighe ghedwonghen werden door de Christelijcke Overheyt (die aenghenomen heeft / de Schereformeerde Religie te mainteneren) de Kercken hare wterlijche vrede te laten / van hunne Diensten af te staen / ende hun stille te houden / zoose inuwers met hurre mede- Broeders niet en willen vereenighen / noch met de zelve niet en konnen oer een komen. Daer naer zijn ooc daer voor te houden / alle andere private Persoonen / buyten ofte binnen de Kercke / die mond elijc ofte schriftelijc

de aenghenome Leere / openbaerlijc bestrijden ende
aenvechten / zoeckende de Menschen daer dooz van
de warachtighe Religie af te trekken / ende te verley-
den. Dese (naer datse ghenoeghsaem ghehoort zijn/
ende bevonden wort / hunne beschuldighinghe / daer
mede sp de Leere onser Kercken beswaert hadden/
valsche te wesen) behooren desghelijc ghedwonghen
te worden / voortaan de Kercken gheen moeyte meer
aen te doen / ofte de vrede der zelver langher te beroe-
ren. Hoe kan dat doch / een dwangh in de consciencie
ghenoemt werden? want niemants consciencie daer
dooz wordt ghedwonghen; maer alleen / de onbes-
chaemtheit / stouticheyt / ende oproericheyt van de
Ketters / op dat dooz de zelve / de eenvoudighe niet
verlept / ofte in hunne consciencien ontrufft ghemaect
worden / ende in de Kercke zoo wel als inde Politie /
vrede ende eenicheyt werde onderhouden: het eene
is de Overheyt zoo wel bevolen als het andere / ja
het eene en kan zonder het andere niet wesen: want
de Kercke is immers in de Politie / als een deel der
zelver: Hoe kan dan de Politie goede vrede hebben/
wanneer de Kercke vol moeyte / twist / ende oneenich-
heit is / ende zoo wel van binnen al van buyten / dooz
onrustighe Gheesten wort beroert? Men de wterlijc-
ke vrede der Kercke / is immers zoo vele ghelegghen /
als aende Politijcke: Ic swijghe dat zonder de zelve
de Politijcke vrede niet langhe en kan bestaen: zoo
groot is de ghemeeenschap / diese niet malkanderen
hebben. Dit zullen de Overheden zelfs wel beken-
nen moeten: Want wat is de oorzake / wacrom dat
die van Leyden / vander Gonde / ende andere / hant
ghemoeyt hebben / ende noch moeten / met de twist
ende oneenicheyt / die om de Leere ofte andersins / in
de

de Kercken ofte onder de Predicanten altemets ghesesen is / ende noch rijst: zoo die de Politie niet en raect/ende zulcx (naer het ghevoelen van dese Voorzpraak) de Overhept niet aen en gaet? Of zoude de meeninghe wel wesen / datse hun wel mochten daer mede moepen / tot voorstandinghe van de onghereghelde ende onsupvere Predicanten/om die de Hant koben t'Hoofst te houden / maer niet om de supvere Leere / ende alle godde orden teghens de zelve voor te staen?

D'Apstel Paulus beveelt / 1. Timot. 2. dat men bidden zal voor de Koninghen/en alle die in hoocheyt zijn ghestelt / op dat wy een stil ende gherust leven onder hun moghen leyde/in alle Godtsalicheyt ende eerbaerhepdt. Daer leert hy klaerlijc/ dit het ampt ende offitie der Christelijcker Overheden te wesen/ datse besorghen de vrede der Ghemeenten / niet alleen tot vorderinghe van de Politijcke ende ghemeeene eerbaerheyt/maer ooc van de Godtsalicheyt. Hoe konnen de Overheden ghesepdt worden / dit te doen? indie sy alle oproerighe Kettere/Verleyders/ Sectarissen/ende dierghelijcke laten begaen? zonder de zelve mit minste eenich belet te doen / zoo dat het hun gheoorloft zij/de Religie/die in dese Lande van de Overhept zelve/voor de warachtighe aenghensme is/mitsgaders de Dienaers der zelve/naer hune moerwille te bespotten/te lasteren / valschelijc te beschuldighen / ende door huane verboerische Leere/ die een vudighe Menschen met hoopē te bedrieghen ende te verleyden. Hier voren/ heeft dese Voorzpraak zelve bekend/dat de Magistraten zijn Oppervoochden ende Mesnagiers, vāde generale mesnagien over de gantsche Stede. Waer zal mē nu een Christelijcke
Hups.

Hups-vader binden / die ghedoooghen zal / ende met
goeden ooghen aensien / dat sijn kinderen ofte an-
dere Hupsghenooten / van pement binnē den Hupsē
zouden werden verlepdt / ende van den rechten wech
op een dool-wech ghebracht ? dat en zoude hem niet
lief wesen / maer zoude door alle behoorlijcke midde-
len / zulcx zoeken te beletten. Behooren de generale
Mesnagiers ende Hups-vaders (ic meene de Over-
heden) min te doen ontrent hunne Ondersaten? Of
meenē wy ghenoech te wesen / datse zorghe draghen /
dat de generale mesnagie (ghelijc hy spreekt) vverden
profytelijckē beleyt, zoo vele het tijdelijcke goet be-
langht / ende dat sijn hun niet en behoeven aen te trec-
ken / dat eenighe Idelsprekers / ende Werlepders der
sinnen / gheheele Hupsghesinnen omme-keeren / lee-
rende dat niet en betaemt / om schandelijc ghewins
wille / zoo d' Apostel Paulus zejt Titum 1.?

Zoo en streect dan het voor-ghemelde Schrift der
Predicanten / gheensins tot in-voeringhe van een
dwaangh in de consciencie / ofte tot beroovinghe van
der zelver Vrijheyt. Hoe mach dese Calumniatour
zoo onbeschaemt wesen / dat hy zulcx den Predican-
ten derf na houden? Daer-men moet bekennen / niet
alleene datse wel alder-meest naer dese Lieve Vrij-
heyt hebben verwacht / maer ooc alle wterste neer-
sticheyt hebbē aenghewent / om daer toe te gherakē:
Ja alsoo / dat zonder der zelver ghetrouwe diensten
(naest Godt) de Landen nimmermeer tot ontlossin-
ghe van dat bitter joc / ende tot ghenietinghe van de
ware Vrijheyt hadden moghen komen? Wat heeft
doch Cornhert hier toe ghedaen? wat heeft hem de
Lieve Vrijheyt (daer hy zulcken Voorstander van /
wil schijnen te wesen) ghekost? 'T is sommighen wel
K
bekent /

bekent / ende het moet hier ghesepdt wesen (delwijle
 syn onbeschaemthejdt zaker meriteert) hoe hy hem
 int beghinsel van dese Vrijhejdt heeft ghedraghen/
 ic meene int Jaer 1572; Hy heeft syn Vaderlandt/
 ende den Dienst/ daer hy mede in het zelve was ver-
 eert/ ontrouwelijc verlaten/ ende van verre buptens
 Lants/ des zeluen ellende aenghesien / ende alle ure
 verwacht de tijdinghe van hun onderganch/ die hy
 naer syne diepe voorsichtichejdt (waer door hy te
 min op de voorsichtichejt Godts vertroude) zach
 komen: Hier over hebbe ic zels/ met noch een ander
 wt Hollant / hem aen- ghesproken tot synen Hupse
 bhinen Santen; ende staet my noch wel vooz / wat
 propoosten hy daer van hielt. Hy heeft ooc daer van
 aen eenighe hier te Lande/ ontrent de zelve tijt ghe-
 schreven / noemende syn Vaderlandt een kleyn wt-
 gheput Landeken/ dat niet langhe en zoude konnen
 teghen houde/ maer haest het onder- spit zoude moe-
 ten delven/ ofte dier ghelijcke spot- rebenen/ naer syn
 Laster- konst / daer hy ghenoech professie van ghe-
 daen heeft: Hier vā zoude moghelijc Copie tot Delf
 noch wel ghevonden worden. Waert dat de Predi-
 canten mede zoo ghedaen hadden / datse wt hunne
 Diensten (naer syn exempel) waren gheschepden/
 wat hadde- men anders daer van konnen verwacht-
 ten/ dan de verstroynghe van hunne Schapen/ ende
 volghens/ de desolatie ende onderganch vande Vrij-
 hejt der consciencie/ ja des gheheelen Lants? Heeft
 dan Cornhert niet wel oofsaec ghesadt / om zoo te
 pveren teghen de Predicanten/ vooz de Lieve Vrij-
 hejt der consciencie? die hem zoo diere staet/ en daer
 hy hem zelve zoo vooz ghewaeght heeft/ als hy van
 verre bupten scheuts speculeerde / hoe het vergaen
 zoude

zoude? ende het hem leedt was (wt schaemte) datter niet vele andere zijn exempel na volghden?

Maer wat ist vā dese Lieve Wyzheyt / die hy dus ghesint heeft / en daer hy zoo vele werck van maect? Hy noemt het een Wyzheyt der consciencie. Nu ist hemelijc / dat Godt alleene van de consciencie / vant gheloove / ende inwendich ghevoelen des ghemoets kan oordeelen / dat en kan gheen Menschē eenen anderen gheben / noch hinderen / noch weeren: Ja niemant en kant ooc weten / dan voor zoo vele alst hem wterlijcken openbaert / door de bekentenisse / leeringhe ofte andere wercken / daeromme is ende blijft dat zelve altyts wyz / zoo vele de Menschē aengaet / ende en kan niet ghedwonghen werden. Hoe wel het niet wyz en is voor Godt: want de consciencie / het gheloove / ende ghevoelen der Menschen aen het Woordt Godts ghebonden is / zoo datse niet en moghen ghelooven nochte ghevoelen / wat hun belieft / maer alleene tghene met de H. Schrifstuere over een komt. Dat is den reghel des gheloofs / des ghevoelens / ende der consciencie / daer naer moetse dan ghereguleert wordē / zalse Godt behaghen / ende een goede consciencie voor hem wesen. Wanneer nu dese consciencie / dit ghevoelen ende gheloove hem wterlijcken openbaert / door de belijdenisse des Monts / Leere / ofte oeffeninghe der Keligie: zoo kan het zelve vanden Menschen / ofte toeghelaten ofte verhindert werden: ende daeromme hebben wy hier voor altyts gheklāeght / dat wy niet mochten wijelijc onse gheloove belijden / noch onse Keligie oeffenen / door de Tyrannije ende wreetheyt der Papisen / verhindert zijnde. Dewijle wy nu dat onverhindert ende onverbeurt moghen doen / zoo hebben wy de Wyzheyt

Antvvoorde op de herdruete
heyt der consciencie/ naer de welcke wy langhe heb-
ben ghewenscht.

Hi heeft Cornhert ghemeent / dat alle andere
Menschen/ van wat gheloove/ ghevoelen/ ofte Reli-
gie sy zouden moghen wesen/ de zelve Wijshet mede
behooren te ghenieten/ zoo dat elc onberhindert zou-
de moghen openbaren / ende voorstellen syn gheloo-
ve ofte ghevoelen/ ende syn Religie openbaerlijc exer-
ceren: Dit noemt hy de Wijshet der consciencie/
maer het is veel eer te houden / voor een onghewon-
dene ende verdervelijcke Licentie/ die niet en behoort
toe-ghelaten te werden. Want zoo vele aengaet de
Religie/ ende de openbare oeffeninghe van de zelve:
dewijle eē alleene de warachtighe is/ welker waer-
heyt wt de Leere voornemelijc bekent wort/ wan-
neer die metten Woorde Godts over een komt: zoo
moeten alle de andere / contrarie Leere voerende/
valsche ende onwarachtich wesen: Ende behooren
daeromme de Wijshet niet te hebben nochte te ghe-
nieten/ die de warachtighe ghegunt wort: maer veel
eer/ vande Christelijcke Overhedē af-gheschaft ende
gheweert te wordē/ naer het exempel vanden Godts-
salighen Koninghen in Juda/ die dē waren Godts-
dienst die hū van Godt bevolen was / wanneer se
mochte vervallen ende ghecorrumpeert wesen / we-
deromme hebbe opghericht/ met wtroepinghe ende
wech-neminghe van alle Afgoderije / ende valsche
versierde Godtsdiensten. Wy lesen mede Josue 22.
wanneer de twee stammen Israels / die op ghene
zijde van dē Jordane woondē/ eenen grooten schoo-
nen Altaer haddē ghebout/ dat Josua ende de gant-
sche menichte des volcs Israels/ niet anders weten-
de (tot dat se beter door hunne Ghesanten onderricht
waren)

waren) dan datse dien hadden op-ghericht teghens den Altaer des Heeré/om daer op hunne offeranden te doen / hun op-ghemaect hebben / om zulcx met ghewelt te verhinderen/ ende teghen te staen: want sy tzelve hielden voor een af-wyckinge van Godt/ ende den waren Godtsdienst/ wger door den toorn Godts / over het gantsche Volk ontfeken mochte werden/ghelijcse daer verklaren. Hier wt blijct/dat gheen andere / als alleene de warachtighe Religie/ eenighe Wijshet toekomst: ende dat de Christelijcke Overhett (zoo vele in hare macht ende vermoghen is) de valsche Religien behoort te weeren / als dinghen die Godt op het hoochste mishaghen / ende waer door syu rechtveerdighe straffe over het Land ghebracht konde werden.

Hier teghens is dese Doorsprake / dit houdt sy voor een dwangh in de conscientie / wanneer-men eenighe Religie zoude willen verbieden: Dit noemt sy het tweede Lidmaet van Keiser Caerls strenghen Placaten/welcke sy zept/in het verbot der Heeren Staten/vande Roomsche Religie over Hollant/weder verresen te zijn / zoo voren is ghehoort: Dit moet met hem heeten/een veroovinghe vande Liebe Wijshet der conscientie / zoo langhe ghewenscht/ ende zoo diere ghekocht wesende. Maer wie ist doch/ die naer zoodanighe confusie ofte vermenghinghe der Religien heeft ghewenscht? Altijt de Roomsche Catholijcken niet: want sy veel eer ghewenscht hebben/dat het hadde moghen blijven/ghelijc het te voren was/ende wenschen noch wel/dat het weder al zoo mochte komen. Zoo vele de Chereformeerde belanght/ die hebben ghewenscht naer de Wijshet van hunne Religie / maer niet van eenighe andere.

De Menningten en hebben ooc daeromme niet be-
 lust gheweest/want sy noyt naer openbare oeffenin-
 ghe van Keligie hebben ghestaen / het zij dan sake/
 dat dit hunne conditie zij/datse altyts schuyple moe-
 ten/soo datse daer van professie doen/ghelyc de Mo-
 nicken ofte Jesuyten/van de armoede/ende zoerken
 een roem daer inne/ dat sy quansups het kleene ver-
 schoben Hoopken zijn: ofte datse het licht schuwen/
 ghelycse daer toe wel oorsake hebben / van wegghen
 niet alleene de ydelheyt hummer Leere / maer ooc de
 verschepdentheyt hummer Serten: want wanneerse
 int openbaer hun Keligie moesten oeffenen/soo zou-
 de voor al de Werelt hunne ghedeyltheyt ende scheu-
 ringhen klaerder blyckē/twelc alleen ghenoech zou-
 de wesen/om een walghinghe van hunlieden/in den
 Menschen te verwerken. Dat de Overhepdt daer
 naer niet ghewenscht en heeft / blyct opentlijc daer
 wt/dat de Heeren Staten de exercitie vande Room-
 sche superstition hebben verboden/ende onderlinghe
 hebben beloofst niet oedtplichtinghe/niet toe te laten/
 dat eenighe andere dan de Chereformeerde Keligie/
 opentlijc zoude gheexerceert worden. Maer dit acht
 hy/al het werc te wesen vanden Predicanten: want
 syn begheerte is in de Brief/daer mede hy syn Proe-
 ve des Nederlantschen Catechismi/dē Heeren Sta-
 ten ghedediceert heeft/dat de Ministeren gheen ghe-
 loove meer en vverdegghen, tot verduckinghe
 van alle andere Religien, maer datse andere nevens
 hun lieden. Niet anders/dan oft de Heeren Staten/
 door de Predicanten daer toe gheinduceert ende ghe-
 persuadeert waren gheweest: Twelc nimmermeer
 bevonden zal werden: Hunne Ed. hebben soo vele
 van hun zelven wel gheweten/ende zijn daer toe be-
 weeght

weeght gheworden / zoo wel door de eere Godts / die in de oeffeninghe alleen van de warachighe Religie gheleghen is / als door het welvaren des Landts / twelcke bestaet / in ruste / vrede / ende eenichheyt / die niet van de veelheyt der Religien / maer van de eenicheyt der zelve te verwachten is / ghelijcse lichtelijc naer hume wijsheyt hebben ghemerct.

Wie zijns dan / die naer dese Wijshheyt der verscheyden Religien hebben ghewenscht? Dat moeten die wesen / die alsoose zelfs gheen Religie en hebben / van alle Religien eben vele houden: ende daeromme wel moghen lyden / datse altsamen opentlijc gheereert werden / ghelijcse ooc wel mochten lyden / datse altsamen verboden waren: welc wy hier boven ghehoort hebben deses Doorspraken ghevoelen te wesen / in syn nieu Interim. Wat profijt kan hy (ofte syns ghelijcke) dan hebben / van dese Wijshheyt der Religien? dewijle sy hunlieden niet aen en gaet / als die gheen wterlijcke Religie en hebben? Wie en ziet niet / dat hier wat anders onder schijnt / te weten een bittere haet / die hy aen ghenomen hadde teghens de Ghereformeerde Religie / waer door hy haer benijdede dit Privilegie / haer boven andere by de Heeren Staté vergunt: Dit en heeft hy niet moghen lyden / ende daer toe heeft hy ghestaen / naer de invoeringhe van andere Religien / niet ziende (zoo hadde partijdicheyt syn ooghen verblind) dat daer door / de dissentie ende oneenicheyt vermeerderd zynde / dese kostelijcke ende Lieve Wijshheyt / die hy zoo wil schijnen te behertighen / niet alleen voor ons / maer ooc voor het gantsche Lant / lichtelijc verloren soude werden.

Aengaende de Wijshheyt / van al te spreken / schrijven / ende leeren wat men wil / die is even zoo onbe-

hoozlijc/als de voozgaende/ ende is anders niet dan
 een verderbelijcke Licentie/ die niet en behoort ghe-
 dooght/maer bedwonghen te werdē. Wy bekennen
 wel / dat sommighe swac zijn in den gheloove / zoo
 datse niet al en konnen gheboelen ofte bekennen/dat
 wel van anderen bekendt wordt: Van dese spreckt
 d'Apofteel Rom. 14: De eene gheloofst dat-men alle
 dinc eten mach/ ende die kraanc is in den gheloove ete
 Moes. De eene acht den eenen dach meer als den
 anderen/de andere acht alle daghen ghelijc. Hy wil
 dat-men zoodanighe swacke zal verdraghen: Den
 ghenen(zeft hy)die swac is in den gheloove / neemt
 op/maer niet tot twiftighe tamen-fprekinghen: en
 Rom. 15 Wy die fterc zijn / zijn schuldich der swac-
 ken kneancheden te draghen/ende niet ons zelve toe
 te gheven. Een peghelijc van ons/gheve spuen nae-
 ften toe tot het goede/namelijc tot stichtinghe. Zoo
 moet-mē dan niet zoodanighe swacke/die noch dooz
 onverstant erghens in dwalen/ghedult hebben/(wel
 verstaende) zoo verre sy hun stille houden / ende an-
 dere niet vzeben laten / waer toe sy van den Apofteel
 Paulo mede worden vermaent: want hy zeft: Wie
 eet/die en verachte hem niet/die niet en eet/ende wie
 niet en eet/die verdoeme hem niet die eet/wāt Godt
 heeft hem aen-ghenomen. Wie zijt ghy/die eens an-
 ders Dups-knecht oozdeelt/ hy staet ofte valt spnen
 Heere. Ghelijc-men nu dese behoort te verdraghen/
 ende toe te gheve in hun onverstant ende swacheyt/
 verwachtende dat hun Godt zal verstercken / ende
 openbaren tghene sy noch niet en verstaen: Alzoo en
 is onse meeninghe gheensins / dat hun wterlijcken
 eenighe swaricheyt/ dooz de Overheyt behoort aen-
 ghedaen te werden.

Maer een andere zake isset met de ghene/die twist
 ende tweedzacht aen-richten / teghen de aen-gheno-
 miene Leere der Kercken / ende een openbare over-
 ghewonnen valsche Leere onder den Menschen/ zoo
 mondelyc als schriftelyc stropen / hun zelven hart-
 neckelyc daer in behagghende : Dese en behoeven
 de Dienaren des Goddelycken Woorts/ niet te vie-
 ren nochte te sparē/maer zijn schuldich hunne dwa-
 linghen/ met den Woorde Gods te weder-legghen/
 ende te beschamen / ghelyc d'Apistel Paulus ver-
 maent Titum 1: Daer zijn (zeft hy) vele Idel-spre-
 kers/ Hartneckighe/ Verleyders der sinnen/ boozne-
 melijc die wt de Besnydenisse zijn/ den welcken men
 moet den mont stoppen : Die gheheele Dupsghe-
 nen omme-keeren / ende leeren dat niet en betacnt/
 om des vuyt ghewins wille. Maer dewyle sy over-
 wonnen zijnde/ even wel niet en rusten/ nochte af en
 laten hunne valscheydt te stropen/ tot verleydinghe
 ende verdervinghe vā de eenvoudighe/ die hun noch
 al zoo daer voor niet en konnē wachten/ zoo behoort
 hui op een andere maniere de mont ghestopt te wor-
 den/ namelijc/ dooz de autoriteyt der Overhepdt/
 principelijc wanneer de opinien die sy voort-bren-
 ghen/ zoo grouwelijc en lasterlijc zijn/ dat de Dup-
 vel hem zelfs daer van schamen zoude/ ghelijc alte-
 mets wel is ghebeurt / ende wy alder-meest in dese
 laetste tijde vernemen. Daeromme d'Apistel Pau-
 lus vande selve propheterende 1. Timoth. 4 wel niet
 rechte hun ghenoeft heeft / verleydende Gheesten/
 ghevepnsde Leughensprekers/ der welker conscien-
 tie als met een brant-ijser is af-ghebrant/ ende hun-
 ne Leere de Leeringhe der Dupvelen. Zoodanighe
 zijn die te achten/ die niet Hymeneo ende Philetos de

opstandinghe van den dooden loochenen/ be zelve in een gheestelijcke verrijfeninge veranderende/ghelijcke alle andere dinghen doen. Die ontkennen dat de zielen onsterbelijc zijn/datter Gheesten ofte Dupvelen zijn. Die de Heylighe Schryft te niete maken ende verpdelen / die alleene houdende voor een kindtsche onvolmaecte Leere/een groen Lapke voor de krankhe ooghen/die hunnen Dienst (daerse gantsch gheen bewijs van en doen) boven den Dienst Moysis ende Christi/ onder den Titel van den H. Gheest/ofte de Liefde/wel derren verheffen. Die de Menschen in Godt willen veranderen/welcke Cornhert niet ontbekent zijn gheweest/wat hy hujne Alcoranē ghesesen / ende teghens hujne grouwelen zelfs gheschreven heeft. Die gheen ander Vyant nochte Dupvelen kennē/dan de consciencie/diese zoeken te dooden/op datse zonder eenighe woeghinghe / zouden doen ende bestaen / al wat hunnen Swijmel-gheest huj zoude in-gheven. Die de veelheyt der Vrouwen voorstaen / ja een grouwelijc misbruyt des Houwelijcx achten te wesen/alsinē hem aen een Vrouwe alleene hout/ghelijc daer een zekere Secte is/die een Boecken daer van heeft wt-ghegheven. Het ware zonder eynde/indien men zoude verhalen alle de Monstereen ende grouwelen der opinien/die de Sathan wt den afgront der Hellen voort-ghehaelt heeft.

Zal de Overheyt dese altsamen/ ende dierghelijcke / moeten laten begaen / wt vreesse van de Lieve Vrijheyt der consciencie te verstooren? Zalse niet daer toe zegghe ofte doen? Zoo zal ic wel derren zegghe/datse dien Titel ende Name niet weerdich en zijn / en ergheer zijn dan de ongheloovighe Turcken ofte Heydenē: want die zoodanighe goddeloose

Vrijheyt ofte veel eer Licentie / noyt gheleden heb-
 ben / ende noch hedens-daeghs niet en lijden : ja by
 den Turcken hoe welse Erf. vpande van den Chri-
 stenen zijn / worden die aen den Lijve ghestraf / die
 den Name Christi (den welcken sy alleene voor een
 groot Prophete houden) zoude derren lasteren / ofte
 onteeren. Ende de Christelijcke Overheden / die den
 Heere Christum voor den Soue Godts ende hume
 Salichmaker houdē / zullen moete ghedooghen / dat
 syne Persone / sy officie en Leere / zoo grouwelijckē
 onteert / vervalscht en gheschent worde / behalvē de
 schade en tverderf van zo vele onwijse zielē / die daer
 door verlore gaē. Ware dat wel voor hui te verant-
 woordē? Isset moghelijc dat zoodanighe Vrijheyt /
 vā peinant anders ghewenscht zoude moghē wesen /
 dan vā die welke alles in twijfel treckē? zonder pet-
 zekers te hebben ofte te ghelooben? Ende daeromme
 meenē / dat door zoodanighe verscheydē valsche opi-
 nien / nochte de eere Godts / nochte de salicheyt der
 menschē gheledeert wort? Dat ghevoelē en hebbē de
 Heeren Staten (Godt lof) noyt ghehadt / ghelijc daer
 wt blyct / datse altemets orden op de Druckerijen
 hebben ghestelt / hoe wel de selve niet zecre gheobser-
 veert is gheweest. Die van Leyden hebben mede
 wel ghetoot / datse een ander ghevoelen hier van
 hadden als Cornhert : Want wanneer Casparo
 Colhaes / in syne ghesimuleerde versoeninghe met
 de Kercken / op-gheleydt was / dat hy alle syne ove-
 righe Schriften ende wt ghegheven Boecken / in de
 handen van de Overheyt zoude stellen / om daer me-
 de te doen zoo hume E. gheraden zonden vinden /
 zoo is zulcx volbracht. Sy hebben mede de Schrif-
 ten van eenē Arpaen / die by Caspar Colhaes thups
 lach /

lach/tot hun ghenomen ende verdupstert/datse niet en zouden (ghelijc syn boornemen was) in dese Landen ghestropt werden. Sy hebbē ooc laetst het Boec Cornherts / daer in hy dese Vrijheyt der consciencie vooz-staet / teghens Lipsium ende de Predicanten/ vooz oproerich verklaert / zoo boven ghehoort is: Waer wt licht is af te nemē / datse al een ander ghevoelen hier van hebben ghehadt / als Cornhert hier in hunne Justificatie zelfs heeft gheopenbaert: Zoo dat dit gheensins vooz hun zeggghen / maer alleene vooz het zeggghen van dese deghelycke Voozspzake te houden is / die hier inne grovelijc syn commissie te buyten is ghegaen / ende syn eyghen zake heeft ghehandelt.

Daeromme houden wy ons wel verskert / dat het Schrifst der Predicanten/daert dese Voozspzake dus quaet op heeft/welcke eertijts den Heeren Staten is ober ghegheven/ inhoudende het onderschept tusschē de Politijcke ende Kerckelijcke regeringhe/ niet qualijc/maer zeer wel van hunne E. ghenomen is gheweest/ende wel verstaen: al ist schoon dat het niet alzo en wert ghevolght / nochte int werc ghestelt alst wel behoorde / twelcke zoo vzeandt niet en is; dewijle de Overhedē zelfs/ de dinghen die de Politien belanghen / niet al konnē hebben naer hunnen wille. Daeromme en hebben wy ooc noyt zoo onvoorzichtig ofte indiscreet gheweest/dat wy teghens pemandt / tzij Cornhert ofte andere / de macht ende autoriteyt van de Overhept zouden aen-ghezocht hebben/hoe-wel wy wel reden daer toe hadden: hier toe en heeft ooc het voozsepde Schrifst niet ghedient/ dat de Predicanten daer niede / den Heeren Staten zouden hebben willen prescriberen watse zouden doen/

doen/ maer alleenlic hebbenſe naer tghetuygbeniſſe van hunne conſcientie/ hun ghevoelē datſe achteden met den Woorde Godts over een te komen / gheopenbaert/wanneer tzelve vanden Heeren Staten/wel expreſſelijc af-gheepſcht is gheworden/te meer/ overmidts het diende (ghelijc boven mede ghehoort is) tot hunder ontlastinghe/ om de ſuſpitie te weerens die op hun was ghevallen / datſe de Politijcke ende Kerckelijcke regeringhen tſamen wouden vermenghen. Latende voorts de Overhept hunne regieringhe bevolen weſen/ zonder hun int minſte daer mede te bemoepen.

Hoe kan dan het zelve Schriſt alſoo miſdruydet/ ende ſoo qualijc ghenomen worden/ghelijc van deſe Woorsprake ghedaen wordt? Oft meent hy / dat de Lieve Wijhept (ſoo hy die verſtaet) voor hem ende ſyns ghelijcke alleene is? om te moghen zegghe/ ende ſchrijven watſe willen/ende dat wy niet en zouden moghen ons ghevoelen openbaren/wanneer wy daer toe zelfs van de Overhept verſocht worden? Verſ hy voor-gheven tot kleyn-achtinghe van de Overhept/ende verminderinghe van hunne autoriteyt/dat het ghenoech is / datſe de Perſoonen van hunne Onderſaten alleene beſchermē/teghens wterlijc ghewelt / ende voorts hun niet en behoeven met de Religie ofte Kercken te bemoepē/ maer behooren een peghelijc te laten begaen: Zoo derren wy wel opentlic het contrarie zegghe / dat het des Overhepts ampt is/niet alleene onſe perſoonen/maer ooc Religie ende Leere / die ſy voor de warachtighe bekennt ende aen-ghenomen hebben/ voor te ſtaen/ende ſo wel de Kerckelijcke als de Politijcke vrede/wterlijcken ende op hunne wijsse te beſozghen/ ende te beletten

letten de ghene diese zoude willen verstooren: welke macht/ wy verstaen wt de Woorde Godts hin toe te komen: Indien dit ons ghevoelen alleene ware/ zoo mochtet niet rechte suspect wesen / ende zouden ons moghen daer van schamen: Maer nu is ons dat ghemeen / met allen anderen Kercken onser Leere ende confessie/ in Engelant/ Schotlant/ Duyflant/ Franckertijcke/ Zwitserlant ende Geneven/ alwaer tselve ooc/ ende in allen anderē plaetsen daerse Christelijcke Oveheden hebben / ghepractiseert ende nit weert ghestelt wort / naer dat de conditie ende ghelighentheydt der plaetsen ofte des volcx lijden mach: ende bevinden hin zeer wel daer mede / ghelijc wt hurre vreesdame ende voorszpedighe regieringhe te mercken is.

Dit zij nu ghenoech tot verantwoordinghe / van het onschuldigh Schrifft der Predicanten / dat zoo swaerlijc vā dese Woorszprake / hoe wel t'onrechte en valscheijc / is beschuldicht gheworden: Daer van wy nit af treden / om te komen tot de reste van syn calumniē. Ghelijc hy ons hier bovē vergheleke heeft by den Papisten/ als de jonghere Phariseen / alzo verghelijct hy ons hier by de oude Phariseen. Dese (zejt hy) permitteren dry Iaren lanc, dat onse Heere Christus opentlijc teghens hunlieden predichte, hun Leere ende leven strengelijc voor den volcke beschaemde, ende groote audientie ende navolginghe kreech, maer en meent niet dat de jonghste Phariseen (dat zijn wy in synen ooghen) zulcx den Apostelen Christi, ja ooc den Heere Christo, oft sy hier te Lande quamen, gheen dry daghen zouden permitteren, maer dat vvy crucifige zouden roepen, over sulcken Perturbateur in onsen ooghen, niet alleen vander

vander Kercken, maer ooc (ghelijc vvy zouden glo-
seren) van de ghemeene Lants vrede. Wat dat dese
Kerc-upl hier versiert ende voorstelt / (daer by mach
hy met meerder reden vergheleken worden / als wy
metten Phariseen / overmidts hy syn leven anders
niet ghedaen heeft / dan door de Kercken te vliegghen/
die te overkrigten ende te beschijten / ghelijc de Wlen
pleghen.) De Predicanten (naer syn meeninghe) en
zouden gheen dyp daghen de Heere Christum tyden/
maer zouden crucifige over hem roepen. Hoe komt
dan / dat se dat niet ghedaen en hebbé over Cornhert /
die met den Heere Christo noch met syne Apostelen/
niet te vergheleicken en was / maer eer voor eenen
oproerighen Theudas / ofte Judas Galileus mocht
te ghehouden werden. Desen hebben wy gheen dyp
alleene / maer wel twintich Jaren ofte bet ghedra-
ghen / zoo dat hy noch ten laetsten / ter Goude ghe-
rustelijc (ten zy dat hem syn conscientie onrustich
heeft ghemaect) op syn Bedde ghestorven is. Maer
wat zoude Cornhert ghedaen hebben / indien de Hee-
re Christus in dese Landen ware ghekommen? Hy en
zoude gheen crucifige gheroepen hebben / want dat
zoude hebben ghestredé / teghens de Lieve Vrijheyt
in der conscientien : maer zoude hy hem anders wel
met vreden ghelaten hebben? Wy meenen wel / meen-
maer dat hy met syn Lasterkonst ende bittere Pen-
ne / dapper in de weere teghens hem zoude zijn ghe-
weest : ende met dese soorte van vervolghinghe (niet
wepuigher als de Phariseen / de gantsche tydt van
syn predicatie ghedaen hebben) hem zoude hebben
vervolght.

Hy zept daer voorts / dat dese Phariseen in hunne
tijden, noch neffens hun leden leden de Saduceen,
opent-

opentlijk de onsterffelijcheyt der zielen negerende, ende dat de Predicanten den Heeren Staten vullen persuaderen, hun ampt te zijn, datmē niemant hunlieder Leere verachtende, ofte hunlieder vuterlijcke vrede perturberende, ongheltraft behoort te laten, in goet, bloet ofte vrijhey. Hier zietmen/hoe verre dese Boorsprake syne Lieve Vrijhey wstrect/namelijc datmen alle Vervoerers ende Verleyders/hoe grouwelijc dat hunnie opinien zijn/behoort te lijden: wanneerse schoore met de Saduceen/opentlijk de onsterffelijcheyt der Zielen negeerde/ghelijc hy hier bekent datse hebben ghedaen: ende met de zelve dorsten zegghen/datter gheen wesentlijcke gheschapē Gheesten en zijn/om datse noyt gheen ghesien en hebben/waer door spoor lichtelijcken mochten komen te twijfelen met den Acheisten / ofter erghens een zelfs standich Goddelijc wesen is: want niemant dat opt ghesien heeft. Dese ende dierghelijcke grouwelijcke Menschen / behooren de Predicanten neffens hun te lijden/om dat de Phariseen hun wel gheleden hadden. Is dat niet een fraey argument? Of ic daer op antwoorde / dat de Saduceen zoo machtich waren/ende moghelijc machtigher/dan de Phariseen/ ende datse daeromme de zelve wel moesten lijden. Item/dat de Phariseen zoo wel gheveynsde Hypocriten ende Verleyders waren/ als de Saduceen/ ende dat twee quade Honden zelden maskanderen bijten/zoo zoude daer mede dat zelve argument ghenoech ghesolveert wesen. Maer wy bekennen gheerne/dat wy een ghesheel ander gheveesen hier van hebben/te wesen/datmen zo danighe/ende dierghelijcke grouwelijcke opinien/ onder den ghenen die de Christelijcke Name voeren/niet en behoort te lijden/alsment kan

keeren/

keeren. Waer wt dan klaerlijc blijkt / dat wy verre van de Phariseen verschepde zijn; ende dat wy daeromme by de zelve / ghelijc dese Calumniateur hier doet / niet en kunnen vergheleken worden / maer wy laten hem ende andere die zoo ghesint zijn / den Pharisseen hier in ghelijc wesen.

Daer naer meent hy / dat ons zegghe niet ons doen niet over een en komt: Want vvy zegghe (zept hy) dat de Magistraet Politijc, hem niet en behoort te moeyen metter Kercke, ooc niet int minste: ende maken even-vvel de zelve Magistraet vroet, dat hem die daer mede zal bemoeyen, namelijk, int maken vant accord, tusschen de Kercke ende de Stadt van Leyden, int approberen van onsen Synodum, ende int bedvvinghen van de Verachtens onser Leere. Wy antwoordē / dat dit is een versierde strydicheyt / die gheen ander fundament nochte gront heeft / dan een valsche loghen: want wy noyt ghedacht en hebben / veel wepingher gheseyt / dat de Magistraet Politijc / hem niet de Kercke niet en zoude behooren te bemoeyen / ooc niet int minste; dat mach syn zegghe ende ghevoelen wesen / als voren ghehoort is / maer niet onse. Bouwende hoort s op dit valsche fundament / dicht hy ons dese exceptie toe / dat wy de Magistraet niet en bemoeyen int oordeelen, vvat rechē zij ofte onrecht in de Leere, maer om onse Leere en recht te approberen, te mainteneren, ende den ghenen die zulcx verachten, anders leeren, ofte daerteghens doen, aenden Lijve te straffen: en dat vvy over zulcx, ons verstat niet des Magistraets oordeele, maer des Magistraets verstant onsen oordeele vwillen onderwerpen, ende alzo haer Swaert naer onsen lust ghebruycken, ja misbruycken. Dit is hier voren al

wederlept. Daer is ghezept / dat wy de kennisse des Religions ende gheloofs zaken / den Magistraten gheerne toelaten / zoo datse zelfs moghen oordeelen / van tghene sy voorsaen ofte wederstaen zullē / ende niet blindelinc / naer eenighes Menschens opinie te wercke zullen gaen. Ende daeronne / ghelyc wy gheensins hier inne (zoo wy mede ghehoort hebben) met den Papisten te verghelijcken en zijn / ende dat ons niet aen en gaet tghene by huliedē is ghedaen: zoo en gaet ons mede niet aen / dat dese Doorsprake hier verhaelt / vande alder outste Phariseen in Christi tijden / die Pilato gheen oordeel toe en lieten, ofte kennisse van hunne Religie; maer vouden hebben dat hy naer hun oordeel te vercke zoude gaen, ende alleene de Executeur daer van zoude vvesen, zonder voorder ondersoekinghe te doen, ofte kennisse van de klachten, die teghens hem ghedsen vvierden, te nemen. Alzoo dat dit niet dan strickende ralunnien en zijn / tot de welcke hy gantsch gheen redē ofte oorsake en heeft / zo en achten wy niet noodich / eens den mont daer teghens open te doen.

Maer hy haelt hier wederomme voort / tghene boven int laughe ghesandelt is : dat wy de Magistraet willen benemē de kennisse / electie / ende approbatie van de Dienaren des Woordts / waer wt hy besluyt dat de Consistorie de Magistraet dicmael zoude aendringhen, om een Wolf onder den schijn van een Herder te beschermen, ja ooc om de onnoosele Schapen, by zulcke Wolfsche Herders voor Wolven beschuldicht zijnde, voor Wolven te doen dooden ende ommebrenghen : tvvelcke niet anders en zoude zijn, dan vande Overheden Pilaten te maken, die blindelinghe, zonder kennisse van zaken, alleene doort

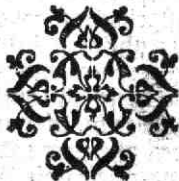
dooft aengheven ende opsegghen van den quaden,
 de quaden zouden defenderen, ende de goeden ca-
 stijden: ende alzo openlijke contrarie doen, vant
 ghene daer hun lieden de macht van Godt toe ghe-
 geven is. Dit altsamen/ bekennen wy gheerne dat
 zoude moghen volghen/ indien het eerste warachtich
 ware: Maer wy ontkennen plat wt/ dat wy de Ma-
 gistraet de kennisse en approbatie van den Kercken-
 dienaren benemen. Wy hebben hier boven openlijke
 ghenoech verklaert/ dat de selve haer toekomst/ ende
 wenschen van herten/ dat alle Overheben een neer-
 stich op- sicht daer op hadden/ om te weten ende te
 oordeelē/ oft de Persoonē die inder Kercke ofte
 Schaepstalle Christi wil stellē/ ghetrouwe Herders
 ofte Wolven zijn/ en te precaverē dat de Schaepkens
 Christi (ghelijc hy zept) den Wolven niet en vorden
 bevolē. Maer aengaende de electie ofte verliesinghe
 der selver/ wy zegghe dat die de Kercke toebehoort/
 ende dat de Overhept die niet en behoort aen hun te
 trecken; want daer door de Kercken in openbaer
 perijckel zouden werden ghestelt/ om voer ghetrou-
 we Herders Wolven te krijghē/ die de Ludder Christi
 niet en zouden sparen/ maer verderven: Hier in
 en bestaet ooc de kennisse van de Herders niet/ maer
 in een neerstighe ondersoekinghe van hunne Leere
 ende leven: welcke wel volkommelijc/ niet alleene van
 de Overhept/ maer ooc van een peggelijc/ kan ghe-
 schieden/ al ist datse juste de verliesinghe niet en
 hebben.

Hier mede hebben wy nu de stinckende calunnien
 ende valsche beschuldighingen/ daer mede dese
 Doorsprake/ in de Iustificatie van Leyden/ de
 Predicanten ende hunne Ghereformeerde Kercken/

int ghemeyn beſwaert heeft / ghenoeghſaem weder-
 leydt : Ende hebben noodich gheacht / dewyle de
 zelve van eenighe Weder-dooperen / naer de tijdt
 van vele Jaren weder op-ghegraven waren / zoo
 danich ſieuc-werc daer teghens te bereyden / om de
 Derten van de Leſers / daer door / als voor een ſcha-
 delijcke ſtanc ofte Peſte te bewaren. Indien-men
 ons hier zoude willen teghen-werpen / dat de Man
 doodt is / ende dat wy daeromme hem behooren te
 laten ruſten : Wy zullen wel bekennen / dat-men an-
 ders niet de Doodde als niet de Levende moet han-
 delen / ende meerder maticheydt teghens de zelve
 moet ghebruycken : maer dat-men nochtans huone
 valſche opinien / laſteringhen / ende calumnien / dieſe
 gheſchreven achter ghelaten hebben / wel mach
 weder-logghen / princijpalijt wanneer men daer-toe
 zoodanighe oorſake heeft / als ons hier van de We-
 der-doopers ghegheven is / wanneer ſe deſe dinghen
 wederomme hebben gheroert ende vernieut : Zoo
 dat dit niet ons / maer deſe onſe Weder-partijen te
 wijten is / zonder de welke / tzelve (ghelyc te voren
 zoo langhe tijdt) onbeantwoordt zoude ghebleven
 zijn : Dat wy even-wel teghens Cornhert niet
 anders hier hebben ghehandelt / dan oft hy noch
 int leven ware gheweest / is daer door gheſchiedt /
 dat wy eerſt naer ſyn doodt / wt ſyn laetſte ſchrijven
 teghens Lipſium / zekerlijc hebben verſtaen / dat
 hy den Aetheur ende Fabriceerder van de Leyd-
 ſche Juſtificatie was gheweest. Dewyle de Doo-
 pers de zelve een eeuwige Memorie weerdich
 hadden gheacht : zoo hebben wy den Aetheur daer
 van / mede willen bekendt maken / op dat de Pa-
 romers / tot welckers Memorie het hun belieft
 heeft

heeft tzelve te brengen / daer wt van het werc te
beter mochten oordeelen : Welcke wy den ver-
standighen Lesers / hier mede willen laten bevo-
len blijven. Godt biddende / dat hy door synen
Gheest / hun verstandt alzo wil verlichten / dat
sy vrij zijnde van alle partijdicheydt ende quade
affecten / de waerheyt van dese sake moghen be-
kennen / tot syns Naems eere / ende ontlastinghe
van syne Gheemeente.

F I N I S.

Verantwoordin-

ghe van den Dienaer / Ouder-
linghen ende Diaconen / der Kercke
tot Leyden / eertijds naer het wt-gheben
van de Justificatie van Leyden ghestelt / ende
nu door occasie van de vernieuwinghe / ende
herdrukkinghe der zelver Justificatie / int licht
ghebracht.

Anneer men slechts wil letten / op eeni-
ghe circumstantien des Leydschen twistes /
tusschen de Magistraet ende de Kercke al-
daer eertijts gheresen ; zoo zal men lichte-
lijk daer wt kunnen oordeelen / wie ghelijc ofte on-
ghelijc heeft ghehad. Ten eersten is kennelijc / dat
de Magistraet vā Leyden / niet weynigher teghens
de ghemeene Kercken van ghaentsch Hollandt ende
Zeelant / als teghens hun eyghen Kercke / haer heeft
ghestelt : dit blijet wt hare Justificatie / die zoo
wel de ghemeene Kercken ende Predicanten raect /
als ons / zoo niet wt de generale Antwoorde die vooz-
henen gaet / ghenoeghsaem vernemē kan : maer zulcx
blijet noch veel klaerlijcker wt de Remonstrantie /
die de zelve Magistraet / niet teghens hare Kercke /
maer directelijc teghens de ghemeene Gherefor-
meerde Kercken deser Landen heeft wt-ghegheben /
waer op ooc by laste vande Synode als doe gheant-
woort is gheweest. Daer naer heeft de tijt ooc ont-
dect / wien de Magistraet ghebruyct heeft tot het
stellen /

2 Verantvoordinghe van den Dienaer
stellen / zoo wel van hare Justificatie / als van de
ghemelde Remonstrantie / te weten / een ghesworen
Opandt van de Chereformeerde Religie / ende der
zelver Predicanten / de welcken de zelve Magistraet
daer naer beter heeft leeven kennien / ende hem opent-
lijk van haer Stadthuys (doe hy teghens Lipsium
hadde gheschreven) als een oproerich Mensch heeft
wt-ghetopen. Hier wt mach men oordeelen / wat
herte ende ghemoedt sy als doen / zoo wel de Kercken
int gemeen als huij eyghen Kercke / moeten toe-
ghebraghen hebben. Ten derden / heeft Godt ooc
gheopebaert wat Caspar Coolhaes voor eenē was /
welcke in de zelve jammerlijke twist / van de Ma-
gistraet als een Instrument voornemelic is ghe-
bruyt gheweest / dewijle hy niet alleen van de Che-
reformeerde Religie af-gheballen / maer ooc een
Opandt van de zelve is gheworden. Zoo dat myn
Heeren van Leyden (zoo wy verhoppen) nu wel zullen
bekennen / datse van hem in velen gheabuseert ende
bedrogghen zijn gheweest. Dewijle dese dinghen niet
weynich dienen tot onse onschuldinghe / zoo zou-
de het moghen schijnen / dat wyt by de generale ant-
woorde wel hadden moghen laten berusten : maer
alzoet wel konde wesen / dat de ghemeene Kercken
recht / ende wy in eenighe dinghen aengaende het be-
leedt der zake / onrecht ende onghelijc zoudē hebben :
zoo hebben wy noodich ghewonden / dese particulie-
re verantwoordinghe daer by te voegghen / bestaende
in een bloote ende eenvoudighe vertellinghe / vant
ghene in de zelve twist is ghepasseert / op dat onse
onschult daer wt te beter blijcke / ende van een peder-
gheoordeelt mach werden. De Aetheur van de
Justificatie / volghende de stoffe hem van elders ghe-
ghevē /

ghevē/zept/ dat de groote ambitie ofte eergiericheyt
 Petri Cornelij Predicant tot Leyden/ ende sommig-
 her anderen vanden Kercken-raet/ oorsake zij ghe-
 weest/ dat het snoockende vper is op-ghelommen.
 Dit mach niet beter grondt der waerheyt van ons
 ontkent werden/ alst van hem ghesepdt wort. Want
 dat de voornoemde Predicant/ ende die van de Kerk-
 ke zuleke eergiericheydt over hun zouden ghehadt
 hebben / blyct wt desen handel niet. Indien sy eer-
 ghierich waren gheweest / sy zouden hunne eerghe-
 richeyt veel eer ghesocht hebben te versadighen/ met
 de gunste ende grootachtinghe der Oversten van de
 Stadt te zoeken/ en na te jaghen/ die de macht ende
 middelen hebben/ om yemant die sy gunstich zijn tot
 grooter eere te verheffen/ dan dat sy Casparo Cool-
 haes / de welcke hem zelven in de gunst ende groot-
 achtinghe van de Overicheyt ghebracht hadde/ ghe-
 lyc ghenoech bekennt is / dat hy daer toe over langhe
 te voren ghearbeyt heeft/ wederstaen zoudē hebben/
 in syn onghereghelcheyt/ ende quaet opset teghen de
 goede ordeninghe der Kercken/ zonder te vreesen den
 haet der grooten in desen deele/ maer alleen voor oog-
 ghen hebbende de gherechticheyt der sake. Doch hoe
 vry Casparo Coolhaes van eergiericheyt/ ende van
 heerschinghe over syne mede-Brøederen is / zal in
 den wt-ganc blycken / wt dien dat hy hem vele din-
 ghen aenghenomen heeft/ die niet hem alleen/ maer
 den ghemeene Brøederen toequanten te doen. Maer
 laet ons hooren wat hy voort-brenghet / om te be-
 wijsen de oproericheyt/ eergiericheyt/ ende muterijē
 van sommighen. Hier verhaelt hy / hoe dat Claes
 Janzoon verstoort door sommighe van de Weder-
 sprekere / eertydts wt synen Dienst ghenuypt is

4 Verantvoordinghe van den Dickeer
gheweest: ende dat Pieter Cornelisz met den synen/
ooc Casparinn Coolhaes heeft ghesocht wt te mup-
ten. Aengaende de zake van Claes Jansz/ is warach-
tich dat Pieter Cornelisz/ en Caspar Coolhaes/ op
een tijt by de Overicheyt ghekomen zijn / ende heb-
ben de zelve te keunen ghegheven/ dat de voornoem-
de Claes Jansz/ syn Dienst der Gheemeente van
Hazerswou toegheseyt/ en hem daer aen verbonden
hadde: dat daeromme by den Kercken-raet / niet be-
williginge van myn Heeren/ een ander Dienaer in
syn plaetse behoefde beroepen te werden/ waer inne
de voorszeyde Heere bewillichden: Was nu hier inne
een mupterije teghens Claes Janszoon gheleghen:
hoe quam het / dat myn Heeren de Auteurs der
zelver niet en wederstonden? maer te vreden waren
dat de voornoemde Dienaer vertraet hem zoo lich-
telijc die van Hazerswoude latende volghen / ende
gheen moeyte doende om hem te behouden / niet te-
ghenstaende de merckelijcke goede diensten / die sy
bekennen van hem ontfanghen te hebben: Is die
dan een wt-bijtinghe gheweest wt synen Dienst?
zoo moet ooc Caspar Coolhaes daer inne schuldich
zijn / die zelf in persoone mede by myn Heeren ghe-
weest is. Hoerende de zake van den zelve Cool-
haes / het is wel waer dat Pieter Corneliszoon/
gheseyt ende van hem ghegheven heeft / dat hy met
hem niet en konde noch niet en begheerde te dienen:
maer dat tselfde zonder eenighe redenen voort te
brenghen zoude gheschiedt zijn / is onwarachtich/
ghelijc ooc daer inne van des waerheydts padt
ghemist is / dat hy zulcken synen haet opten zelve
Coolhaes ghenomen zoude hebben / ter oorsake dat
Caspar Coolhaes mochte leerē het wtwendich ghe-
haer

ende Ouderlinghen tot Leyden.

baer wat min/ ende het inwendich wat meer ter salicheydt van nooden te zijn / dan den zelven Pieter Cornelisz goet dochte. Wat de Calumniatent door het wtwendich ghebaer wil verstaen hebben / en kunnen wy niet plat wt zegghen: hy weet het zelf alder-best. Meent hy eenighe prouderinghen van Menschen verstert ende ghebroont / ofte een wtwendighen blooten schijn der Godverreestheydt: Wy bekennen gheerne / dat de zelve niet alleen ter salicheydt niet en helpen / maer ooc schadelijc zijn/ maer indien hy wtwendich ghebaer noemt/ de wterlijckie oeffeninghen der heyligher Sacramenten/ die Godt in syn Woordt/na syne wijsheyt ons bevolen heeft te onderhouden: zoo zegghen wy noch/ dat de alleen wijse Godt / ende syn Sone Jesus Christus onse eenighe Leer-meester/ ons niet opgheleydt ofte bevolen heeft / het en dient tot onsen besten ende salicheyt/ hoe slecht dattet al in de ooghen der Wijzen deser Worelt hem laet aen sien: Het welcke van allen dien wel verstaen wordt/ die het rechte inwendighe/ dat is/ het gheloobe inden Sone Godts/ niet in den Mondt ende op de Lippen / maer in het Herte hebben: Want hoe zeer de inwendighe vromicheydt van Caspar Coolhaes beherticht wort/ gheue syne wtwendighe wercken (Godt betert) meer als gheuoech te kennen. Wilt ghy dan de redenen weten/ waeromme dat Pieter Cornelisz teghens sommighe gheseyt heeft/ dat hy niet de voornoemde Coolhaes niet en konde nochte niet en begheerde te dienen: Hoe wel de zelve redenen v. liepen niet en konnen onbekent wesen / ghemerct hy die wel wtzuckelijc heeft te kennen ghegheuen/ nochtans dewijle hy die listelijc verswuyght / zullen wyse op het kortste hier verhalen.

6 Verantvordinghe van den Dienaer
halen. Caspar Coolhaes (zoo de gantschen Kercken-
raet tot Leyden/ ende den Classi van Rijnlandt wel
bekendt is) heeft tot meer mael gheweyghert/ hem
het oordeel der Broederen te onderwerpe/ de meeste
stemme te volghen/ en het besluyt der Kercken-rade
na te komen / zoo dat-mien die wils met hem niet en
konde eggen noch eeren (zoo-men zept) dit heeft niet
alleen P. C. maer allen vromen ende Godtvliesen-
den niet weynich bedroeft ende verdroet / dat Cool-
haes hem het oordeel der Kerckie zochte te ontrecke/
dat hy in de Kerckie Christi zocht wt te muypen/ dat
hy niet en paste op alle het ghene / dat hem niet en
gheviel/ oft het schoon van den gantschen Kercken-
raet ende Classe van Rijnlandt / voor goetd bekendt
werde: dese syne eyghensinnicheyt en dit hartneekich
welbehaghen syns zelfs/ twelc een Kercken-dienaer
na de Leere Pauli/ niet en betaemt/ is d'oorfakē ghe-
weest/ dat P. C. met Coolhaes niet en begheerde te
dienen/ ende niet de voor-ghewende inwendicheyt.

Datter nu volghet / dat P. C. van doen voort
heeft moeten speure na eenighe middelē/ waer door
hy de voornoemde Coolhaes wt syne Dienst zoude
moghen stooten / is alleen op eenen onbaste gront
van suspicie ende erghe-waen ghesondeert/ daerom-
me al wat hier op ghetimmer is / zeer licht is om
omme te stooten/ ja moet van zelfs/ zonder eenighen
stoot verballen / bysonder dewyl de voornemste
timmeragie des handels/ met de Heerlicheydt van
Noortwije hier op ghegrondet / zoo kortz hier na
zal blycke/ gantschelijc inder waerheyt niet en mach
bestaen: ghelijc ooc onwaerachtich is/ dat de Cam-
niateur wt dien dat P. C. te Woorschoten buyten
Leyden/ een wyle tijts/ na dat hy vande Overicheyt
van

van synen Dienst binnen der voorsz. Stede afgheset was/ghinc prediken/ een besluyt maect/ dat hy van Leyden niet en begheerde te scheidten / waer wt hy voorder syn ghysinghe maecte / nademael hy met Coolhaes niet en begheerde te dienē / dat hy nootsakelijc eenighe middelen heeft moeten zoeken / om hem wt te krijghen. T is immers openbaer/ ende onsen Weder-sprekeren altsamen wel bekendt / dat P. C. van de Gemeente in den Bziel / tot een Dienaer ernstelijc aenghesacht en begheert is gheweest/ zoo van de Kerke tot Leyden/ als van de Magistraet aldaer : Tot welke beroepinghe / hoe gheerne ende ghewillich hy terstont heeft verstaē / is sommighen/ die de minste onder onse Wedersprekers niet en zijn/ zeer wel bekendt/ aen den Welken hy ooc aenghehouden heeft / dat de zelve beroepinghe plaetse mochte hebben/ en dat hy die van den Bziel (zynde de Stadt daer hy van kindts been op- ghevoedt is) ghegunt mochte worden: het welke al langhe voor de handel te Voorsz. gheschiedt is. Ooc mede weten die van den Bziel wel/ hoe zeer dat de voorsz. P. C. ghesarbejdt heeft / om van Leyden te gheraken / voorsz. siende de toekomende swaricheyt/ ende dat sy synen wille ende consent al wech hadden/ om hen te dienen/ waer van sy ons ooc een schriftelijc ghetuyghenisse/ daer toe versocht zijnde/ ghegheven hebben.

Dat nu de Calumniateur voort zeydt/ dat P. C. staende alsoo in voornemē om synen mede-Dienaer Coolhaes te verdrjven/ bestaen heeft de herten van de ghene die int Kerckelijc regiment waren/ allenskens tot hen te trecken/ de vromen ende vreedtsamen daer wt te ruyten/ ende de partijdighe ende onverschandighen daer inne te dringhen. Zoo veel het eerste
aect

8 Verantvoordinghe van den Dienaer
aengaet/ van den vromen ende vreedtsamen wt-ghes-
muytet te hebbē/ dewijle hy tselfde onbewesen over-
loopt/ achtē wy onnodich te zijn/ tguut van hem zo
onachtsamelijc teghen gheworpen is/ zo schuldelijc
te wederlegghen: niet twijfelende/ alle verstandighe
ende onpartijdighe kōmen wel bemercken / dattet
niet en is van een valsche beschuldighe/ die van be-
wijs-reden zoo naect ende onvoorsien is / dat hy nu
tot bewijs van het anderde deel/ van partijdighen
ende onverstandighen in ghedronghen te hebben/
voort-komt niet de blamerighe des persoons van
Mathijs van Banchem / de welcke (zoo hy voer-
gheeft) als een bequaem Instrument/ van P. C. tot
den Kercken-raet gheavanceert is gheweest/ niet te-
ghenstaende de selfde van Banchem (zoo hy voorder
zeydt) wat min is dan vreedtsaem/ niet vrcemt van
ambitie/ en niet vij van een schijn des heylicheyts/
ende zoo voort; antwoorden wy kortelijc / dat onse
Weder-sprekers (zoo veel wy bemercken kōmen) al
wat veel min dan Christelijc hier inne doen/ ende dat
het humlieden kōnst zoude wesen/ zulcx te bewijzen/
dewijle de selve van Banchem/ van ons voor een an-
der Man is bekent gheweest: want dat P. C. hem
eertijts voor een Twist-maker en oproerich Men-
sche bekent / ende anderen voor hem ghewaerschout
zoude hebbē/ daeromme hy ooc van onghestadicheyt
berispt wort / dat hy zulc eenen die hy te voren ghe-
waect hadde/ achter na selve in den Dienst ghehol-
pen heeft. Zoo belijdt P. C. dat hy eertijds alffer
woord'n van de verkieuinghe vielen / teghens zom-
mighē wel gheseyt heeft/ ooc teghens Coolhaes selve/
dat Banchem neffens syne gaven / waer mede hem
Godt hadde begaest / ooc syne ghebreken hadde/
want

want hy wel eer in sommighen voorsz. gevallen quæ-
 stien / als hy mede in Dienst was / syn Strenghe al
 wat te strenghe ghetrocken hadde: maer nochtans /
 nademael de ghene die den Heere recht vreesen / da-
 ghelijc hebben te keeren ende toe te nemen / bysonder
 in eenighe sware Ampten / die hun op- ghelept zijn;
 Zoonkan-mē (oft schoonde voorsz van Banchem
 hem in synē vorighen Dienst erghens in vergrepen
 hadde) daer wt niet beslupten / dat hy nimmermeer
 tot den Dienst der Kercke / wederomme ghebruyct
 behoorde te werden: bysonder / aenghenieret hy daer
 na / merckelijckie ende warachtighe teeckenen van
 meerder moderatie ende rijpheit / van hem gheghe-
 ven hadde: Twelc daer wt ooc blijkelijc is / dat hy
 daer na de Ghemeente als Ouderling / wel ende ghe-
 trouwelijc bedient heeft / contrarie dan desen Ca-
 lumniateur den Leser gheerne wijs- maken zoude.

Belanghende de zake van Noortwijk / dat wy by
 dien van Noortwijk zouden onder kropen hebben /
 dat Caspar Coolhaes vā hun beroepē mochte wer-
 den: Is aldus inder waerheyt gheschiet: De kerr-
 ken-raedt tot Leyden / heeft die van Noortwijk tot
 humen versoecke bewillight / dat alle Sondaghe /
 een van hume dry Dienaren / by ghebeurte den
 Dienst humer Kercke (alzooy sy gheen Dienaer had-
 den) zoude komen bewaren: twelc nu sommighe
 Sondaghen gheschiet gheweest was / binnen welc-
 ken tijdt de Ghemeente aldaer / niet een peggelijc
 Dienaer int bysonder ghesprolien hadde / hun af-
 braghende oft sy niet wel ghesint zijn zouden / hun-
 lieden als eyghen Dienaer te bedienen / waer op een
 peggelijc van hun verlaert heeft / wanneer tselfde
 niet consent der Ghemeente ende Magistraets van
 Leyden

10 Verantvoordinghe van den Dienaer
Lepden gheschieden konde/te vreden te zijn. Zoo ist
ghebeurt dat die van Noortwije / by den Kercken-
raet tot Lepden verschenen zijnde / van de selve be-
gheert hebben / dat hun-lieden een van hunne dyp
Dienaren / voor altydts mochte ghegunt werden:
Twelc hun van den Kercken-raedt plat af-ghesla-
ghen is / gheen van dypen bewillighende / want-mien
gheen van dypen ontbeeren mochte. Daer na zijn
sommighe van Noortwije / tot eenen Schepen van
Lepden ghegaen / ende hebben hem hunliedert weder-
baren metten Kercken-raet vertelt / klagghende dat
sy niet verkreghen hadden: Waer op de zelfde Sche-
pen (wt wiens mont P. C. zels dit heeft) hun voor
antwoordt ghaf / Wat gaet ghy by de Consistorie?
Waeromme komt ghy by myn Heeren niet? Ten
gaet hun niet aen / maer myn Heeren / versoect aen
hun / ghy zultet wel eenen verkrighen. Die van
Noortwije dit hoorende / (daer inne sy zeer verblijdt
waren) zijn een wepnich daer na / by myn Heeren opt
Raedtszins verschenē / al waer sy tselfde versochten /
datse van den Kercken-raedt te voren begheert maer
niet verkreghen hadden. De Magistraet niet langhe
hem daer op beradende / heeft hun een van de dyp
Dienaren toe gheseydt. Twelc den Kercken-raedt
kenlic is ghewordē / na dat die van Noortwije / hun
begheerte van de Magistraet verkreghen hebbende /
tselfde wt blijschappen by velen gheopenbaert had-
den. De Magistraet daer na hem bedenckende / heeft
om wel-staens wille / om datse immers noch niet
schijnen zonden / alleen na hun autoritept alle din-
ghen in de Ghemeente Christi te willen doen / hare
Dienaren zonder hun weten versendende / twee
wt hun Collegie aen den Kercken raet ghesonden /
de

de welke den zelven tversoer van dien van Noort-
 wijc voor-hielden / bedectelijc verswijghende con-
 sent dat sy daer op ghegheben hadden. De Kercken-
 raedt noch niet wetende van den bedecten handel/
 tusschen den Magistraet ende die van Noortwije/
 heeft twee daghen wt-stel begheert om te antwoor-
 den/alzoo sy op datmael niet stere ghenoech by mal-
 kanderen waren. Middeler tijdt heeft de Kercken-
 raet (by ghevalle als voren) vernomen/hoe sijn nyu
 Heeren met hun ghehandelt hadden. Hoe wel sy nu
 noyt ghesint waren gheweest/ eenighen Dienaer te
 missen / nochtans voor zeker wetende / hoe qualijc
 d'Overicheyt van haer voornemē ende besluyt zou-
 de konnen ghebracht werden / niet willende by die
 van Noortwije lichtveerdich van haer Woorden
 ghehouden wesen/ en zaghen gheen beter raedt/ dan
 mede te consenteren / in de verlattinghe van eenen
 Dienaer teghens haren danc / om der Overicheyde
 wille/alleen vriendelijc op de selve begheerende/ dat
 de Kercken-raedt de keur houden zoude : want mo-
 ghelijc zeyden sy/oft die van Noortwije onsen Broe-
 der P. C. begheerden/wy en zouden hem niet gheer-
 ne verlaten/ alzoo sy de Ghemeente hier wederom-
 me eerst vergadert heeft / de welke daeromme ende
 om andere redenen/meest op hem ghepast is. Waer
 op terstondt een Burgheemeester met name Pieter
 Adriaenszoon / voor antwoort gaf: Nu P. C. dient
 zult ghy behouden / maer van d'andere twee willen
 myn Heeren tsegghen hebbē : waer van op dat mael
 niet meer ghehandelt en werdde. Na sommighe da-
 ghen/is den Kercken-raet belast by den Magistraet
 te verschynen/de welke hem voorhielt/datse advijs
 gheven zouden / welken van de dzy Dienaren sy

12 Verantvoordinghe van den Dienaer
begheerden te verlaten: Na dat splieden/te weten de
Ouderlinghen ende Diaconen/alleen met den ande-
ren ghesprec/ende elc syn ghevoelen gheseydt hadde/
zijn de stemmen meest al op Caspar Coolhaes ghe-
ballen/twelc daer na door sommighe wt den Kerck-
ken-raet/den Magistraet aenghegheben is/daer by
voeghende/indien myn Heeren oorsake ende redenen
begeerden te hooren/waeromme sy meer Coolhaes/
als een van d'ander twee daer toe bestenden / dat sy
bereypt warē zelve te doen: Maer myn Heeren d'een
op d'ander ziende / sweghen daer op stil / zegghende
datse de Mannen van hun advijs bedancten. Alzoo
is nu de zake sommighe daghen blijven staen / zoo
dat de Kercken-raet niet en wiste/wat Dienaren sy
behouden / noch welken die van Noortwije hebben
zouden. Ten laetsten heeft de Magistraet/ dien van
Noortwije een Acte in Papier ghelevert / in welke
sy hare meeninghe/waer naer sy hun zouden hebben
te reguleren / verklaerden / te weten dat D. C. voor
een tijt van d'z Maenden hun zoude dienen/midde-
ler tijt zoudē sy hun zelve van een eyghen Dienaer
maeten voorzien / ghelijc de Acte mede brenghet : De
goede Lieden van Noortwije / ziende in de voorsz
Acte den Naem van D. C. waren niet weynich ver-
heught / maer na dien syso neerstelijc door-sien had-
den/ bevonden sy datse met alsulcken Acte niet ghe-
holpen waren (als sy ooc inder waerheyt niet en wa-
ren)indien anders de voornoemde Magistraet/haer
meeninghe ende wille (ghelijc sy van herten ghesint
was) daer inne eenvoudelic verklaert heeft ghehadt:
Maer wie zoude doch anders van hun derren ver-
moeden? Ghewisselijc de zaken des zelve Magi-
straets hebben haer naderhant alzoo verstoont / dat
sy

sp int net (twelc sp voor P. C. wtghesprept hadden) zels ghevanghen zijn gheweest; want zoo haest als sp die van Noortwijk met zule een beghelijcken Acte voorszien hadden/ hebben sp een Bode met Brieven/ beyde van hun ende van den Kercken-raet / om een Dienaer met Namen Cornelis Kijwaert te beroepen/naer Engelant ghesonden. Die van Noortwijk hadden op het goedt beschepdt van den Magistraet (zoo sp eerst meenden) terstont een Huys schoon doen maken/ op dat de Dienaer op breken/ ende by him lieden huys-houden zoude: maer hoe onbequaem ende onghelegghen het is/ in d' Maenden tweemael met syn ghantsche Huys op te breken / kan lichtelijc van een peghelijc gheoordeelt worden: Daeromme P. C. zulcx als onredelijc / ghewerghert heeft / ten waer dat die van Noortwijk vande Magistraet vercreghen / dat sp hem ghantschelijc voor altoos ontsloegghen/ hem belovende/ dat hy/ indien tselfde gheschiedde/ zonder vertrec op-breken/ ende by hun verhuysen woude: Maer sp en kondent na veel versoekens niet vercrighen: maer de Magistraet brachghde hem/ oft P. C. onwillich was hem te dienē: twelc die van Noortwijk metter waerhepdt niet zegghen konden/ bewijle de voorsz P. C. nu al etlijcke Boeken te Noortwijk ghebracht hadde / van meeninghe zijnde / hem zelve voor een vierendeel Jaers met pemandt aldaer in de kost te besteden / op dat hy de Acte van myn Heeren voldoen mochte. Die van Noortwijk dit ziende / verklaerden hem meeninghe nopt gheweest te zijn / om een Dienaer te leen/ maer enghen te hebben / ende dat sp hem ooc op gheen ander voet begheerden te ontfanghen/ ontslaende over zulcx den voorsz P. C. voor zoo veel hun aeghinc:

14 Verantvöordinghe van den Dienaer
waer mede hy D. C. noch niet te vrede zijnde / op dat
hy inmers alle vermoeden van qualijc ghehandelt
te hebben / zoude moghen wech nemen / heeft twee
wt den Kercken-raedt versocht / die met hem na
Noortwijk gaen zouden / om in hunne teghenwoor-
dicheyt noch eens te verklaren / dat hy bereydt ende
willich was / de voorsz Acte naer te komen. Maer
die van Noortwijk / verklaert hebbende als voren /
dat sy noyt een Dienaer voor by Maenden begeert
hadde / hebben ten versoecke van D. C. ende den ghe-
committeerden van de Kercken-raet / de voorsz Acte
(alzo sy de zelve van de Magistraet ontfanghen
hadden / ende daer mede niet ghedient waren) aen-
ghenomen te verantwoorden / ende D. C. (als recht
was) te onschuldighen / als die hem ghewillich aen-
ghedoden hadde / d' Acte naer te komen. Maer 't is
gheensins warachtich / tghene dat de Calumniateur
D. C. zonder schaemte op-leyt / dat hy zelf ende met
syn eyghen hant / d' Acte die die van Noortwijk hem
hier van gaven / gheminiteert zoude hebben / ghelijc
hy met klare ghetuyghenisse bewijfen kan. Wt dese
warachtighe vertellinghe der zake van Noortwijk /
kan lichtelijc voor een veghelijc blijcken / dat D. C.
ende die van den Kercken-raet / met openbare loghe-
nen beschuldicht werden / alffer gheseyt wordt / dat
sy doozsteken zouden hebbē by die van Noortwijk /
om aen de Magistraet oorlof voor eenen Dienaer te
zoeken / om den zelve te Noortwijk in den Dienst
aen te nemen / meenende alzo Caspar Coolhaes be-
hendelijc ende zonder moepte te loosen: twelc (alzo
hij niet en ghelucte) D. C. van die tijt af oor op den
Magistraet een haet ghedraghen zoude hebbē. Hier
wt kan nu een verstandich ende onpartijdich Leser
klaer

klaerlijc bemercken/wat hy van dese Justificatie te
houden heeft/in de welcke hem zulcke dicke ende ta-
stelijke loghenen in de hant ghesteken worden/van
een die syn Tonghe ende Perue verhuert heeft/om
te zegghen en te schryven/tghene dat de passien ende
vleeschelijke affecten onser Weder-sprekeren/hem
in-ghegheven hebben. Maer oft nu ooc D. C./Ma-
thijs van Banchem/ende eenighe andere/hun zelve
alzoo ghedraghen hadden/als hier voor ghegheven
wordt/ende wel van nooden gheweest ware daer in
voorsien te worden/dat in hunne plaetse vreedtsa-
miche/ootmoedighe/ende bequame Mannen ghe-
stelt mochten werde:zoo hadde doch de Magistraet
een anderen wech behooren in te gaen/om hier toe te
komen/op dat de Christelijke straffe over de schul-
dighen/na wettighe kennisse der saken/hadde mo-
ghen gaen/ghelijc in Kerckelijke zaken behoort te
gheshieden.

Sp zegghen voorder/dat D. C. ende syne aenhan-
ghers/bestaen hebben de kennisse van de electie/ende
de macht om de Kercken dienaren te versenden/den
Magistraet te ontnemen/ende de zelve te trecken tot
het zegghen/believen/ende goetduncken vande Con-
sistorie alleenlijc: Is zeker/dat de Magistraet int
minste noch int meeste/pet by ons van hun ghe-
woonlijke ende behoorlijke recht vermindert ofte
benomen is:want hunlieder advijs/zoo in de beroep-
pinghe ende verlatingshe van de Dienaren/als ooc
in de verkiepsinghe van de Ouderlinghen ende Dia-
conen/van ons altijdts versocht ende begheert is:
Maer ter contrarie/is de Kercke haer recht van de
Magistraet ontnomen/zoo klaerlijc in de beroepin-
ghe van Joames Hal ende Lucas Hesp/ende de

16 Verantwoordinghe van den Dienaer
verlatinghe van P. C. ende de af-stellinghe vande elf
Guderlinghen ende twaelf Diaconē/blycken mach:
Want dat sy/aengaende de verlatinghe Petri Cor-
nelij / zegghe dat de Acte van syne aen-neminghe/
dese Woorden houdt/By provisie, ende tot kennelij-
ke vvedersegginghe toe, van dese Acte en weet P. C.
niet te spreken / alsoo hy zulcke eene Acte van aen-
neminghe/van de Magistraet niet en heeft: Hier wt
is ooc openbaer hoe onwarachtich dattet is / datse
zegghe/ dat wy van ons ghegheven hebben/dat de
Magistraet hem niet de Kercke int minste niet had-
de te benoepen: welc wy tot allen tyden metter
daet bewesen hebben/ verdicht ende valsch te wesen:
Daeromme al tghene dat desen Ghesel/met zoo ve-
len schamperen ende bitteren woorden/op dit quade
fondament tsamen raspelt/ en is niet dan een euckel
scheermutsinghe teghen syn eyghen schaduwē / ende
een loghenachtich ghesnater/nerghens toe dienende
datt om de principale giestie te verdonckeren / ende
ons/ ja de gheheele Ghemeente / by de ghantsche
Werelt stinckende te maken / ghelijc hy terstont int
begin van dese Justificatie/daer toe ghearbeyt heeft:
daeromme wy hier van scheidende/zullen nu komē
totten handel van Joannes Val/en besien met wat
conscientie de Weder-sprekers den handel van Jo-
hannes Val/Dienaer des Woorts tot Warmond
(die vaderhant aen-ghehouden is tot Leyden vande
Magistraet aldier) vertellen / om te bewijsen dat
P. C. niet syn aenlant/Casparum Coolhaes synen
mede-Bröder noch meer dan vooz is / wt synen
Dienst ghepooght heeft te stooten / ende dat hem
zelve belettet is. Hier behelpen sy hun eensdeels met
onwaerheyt / eens deels vers wygghen sy ooc listelijc/
tghene

tghene dat tot de gantsche verklaringhe van de zake
 ende onse onschuldighen mochte dienen: want dat
 sy voorzheben/dat Johannes Hal de Vlaminghen
 (van den welken hy versocht wert) onbekent was/
 ende hun daer over verwonderen / dat sy zulk eenen
 beriepen/dien sy moghelic noyt hadden hooren noe-
 men/ verwonderē wy ons veel meer/dat onsen We-
 der-sprekeren niet eens in den sin ghecomen is / dat
 Carel Rijkewaert alias Theophilus/ doen ter tijt
 Dienaer tot Yperen/ende Casparus Goudt/Die-
 naer des Goddelijcken Woordts tot Brugge/den
 zelven Hal zeer wel kenden / die al een goede wijle te
 voren / eer de Ghecommiteerde wt Vlaenderen te
 Leyden quamen / in Vlaenderen gheweest hadden.
 Om nu voorzē ende breeder verklaringhe van dese
 zake voor te stellen/ waer wt alle verstandighe ende
 onpartijdighe Lesers zullen konnen oordeelen / hoe
 onrecht de beschuldighen van onse Webersprekeren
 zij / daer sy de zepndinghe van de voorzē Hal / by de
 verspndinghe der Grauwen Broederen ghelijcken:
 Is warachtich dat de Classis van Rijnlandt / ter
 oorsake vande voorzē Ghecommiteerde wt Vlaen-
 deren/die met Zieven van beroepinghe op Johan-
 nem Hal/tot Leyden ghekomen waren/ opten vijf-
 den Novembris 78. binnen der voorzē Stede ver-
 samelt is gheweest / de welcke van den grooten
 noodt ende ghebrek van Dienaren in Vlaenderen/
 door de voorzē Ghecommiteerden onderrecht zijn-
 de / ende den voorzē Hal (om dat hy een een-loopich
 Ghesel was/die gheen Duyts en hielt/oor mede om
 dat hy als doen noch gheen forme van Kerckē tot
 Warimont/daer hy preditte/en hadde) bequaem ach-
 tende / om na hun-lieder begheerte ende versoec in-

18 Verantvoordinghe van den Dienaer
Vlaenderen ghesonden te worden / heeft raedtsaem
ghevonden / dat Hal voorsz ten minsten voor den tijt
van dyp Maenden / de Vlaminghen gheleent soude
werde / den zelve vermanende en biddende / om rede-
nen van de Gherommiteerde voorsz verklaert / dat
niet te willen wepgheren : niet te min / nademael de
zelve Hal daer toe niet wel verstaen en konde / is de
zake na woorden ende weer-woorden zoo verre ghe-
bracht / dat men na aenroepinghe des Goddelijcken
Raems / tot lotinghe komen soude : in welke lotin-
ghe hy bewillight heeft / belovende zoo hy door het
lot verklaert werde / de reyse in Vlaenderen aen te
nemen. Casparus Coolhaes die als doe Preses was
van de Classicale vergaderinghe der Predicanten /
heeft den Raem des Heeren aen-gheroepen / het lot
is ghetrocken / de Raem van Johannes Hal is on-
der anderen wt-ghekomien : hier en konde nu gheen
wepgheringhe vallen : ende op dat alle dinghen oz-
dentlic ende wettelijc toegaen soude / is by den Clas-
sen besloten / dat twee Ouderlinghen van Leyden /
op den 9. Novembris / wesende den eersten Sondach
na dese handelinghe / na Warmondt metten voorsz
Hal gaen soude / om met de Vrouw van Warmont
ende de Ghemeente aldaer te spreken / ten eynde sy
int vertricken van humen Dienaer wilden bewilli-
ghen : maer een van de zelve Ouderlinghen verstaen
hebbende / dat de Vrouw van Warmondt op den
ghesetten dach daer niet en was / en is tot Warmont
niet ghegaen / maer is ten zelve daghe de ander Ou-
derling met Hal derwaerts ghegaen. Merct hier de
dobbelt heyt van Caspar Coolhaes / die twee oft dyp
dagh en onbegrepen / te voren tot Warmondt in de
weer gheweest was / ende daer toe ghearbejt hadde /
dat

dat die van Warmondt hunnen voorsz Dienaer gheensins zouden laten vertrecken: Desen niet te ghenstaende / heeft de zelve Dienaer op den voorsz 9 Novembris / na dat hy syn predicatie gheepndichte hadde / in teghenwoordicheyde van den voorsz Ouderling / syne beroepinghe in Vlaenderen / dien van Warmont vooz-ghehouden / hun ooc vertoonende den grooten noot / ende hongher na Godts Woordt albaer / zoo dat het scheen / dat hy niet lievers begeerde / dan met hunnen oozlof ende consent in Vlaenderen te trecken: Die van Warmont hebben hier inne / zonder weten ende willé van de Vrouwe van Warmont niet willendoen. Daeghs daer aen / is een van de voorsz Ouderlinghen / by de voorsz Vrouwe ghegaen / haer vertoonende den noodt van Vlaenderen / ende andere ghelegghentheyt van de zake: Waer dooz de zelve Vrouwe beweeght is gheweest / den voorsz Hal dien van Vlaenderen te consentieren. De zelve Ouderlingh / na dat hy van de voorsz Vrouwe ghescheyden was / is ontrent ten twaelf uren tot den voornomden Hal ghekomen / hem het consent van de zelve Vrouwe te kennen ghevende: Den welken de zelve Hal vooz antwoordt gaf / Zoo ic zult consent wt demondt van de Vrouwe van Warmont zelf hoorde / zoo zoude ic zonder swaricheyt bereyt wesen te reysen: waer op de voorsz Ouderlingh antwoorde / komt gaet terstont met my / ghy zultet hooren: maer hy begheerde wtstel tot twee uren toe. De zake scheen inners nu klaer te wesen: maer nee / Coolhaes (met den welken de voorsz Hal als doen te kost ghingh) maect hem hierentusschen op de been / aen de Vrouwe van Warmont / ende maect haer wijs / dat het ghantsch gheen oirbaer zijn zoude / dat Hal na

20 Verantvoordinghe van den Dienaer
Vlaenderen trocke. De voorsz Ouderlingh dit ver-
nomen hebbende / is wederomme tot de Vrouwe
ghegaen / die hem beleeden heeft / dat Coolhaes het
water (zoo men zeydt) vuylgemaect hadde: noch-
tans is sy dooz den zelven Ouderlingh over-redet/
en op een nieu beweeght Hal te consenteren / zoo
nochtans / dat sy eerst met haer voorsz Ghemeente
van Warmont wilde sprekē/ende daer na haer ende
harer Ghemeynte advijs schriftelijc over-seyden:
Twelc sy ooc al zoo ghedaen heeft / want op den elf-
den Novembrijs/is de Brief in de welke het consent
van Johannem Hal te laten gaen / begrepen was/
in den Kercken-raet tot Leyden gheopent/ en vooz-
ghelesen. Hier en viel nu langher (zoo t'scheen) gheen
wt-blucht meer: Waer Coolhaes/beduchtende dat
syn borighje trecken mislucken mochtē/hadde zonder
met den Kercken-raet ofte Classe ins minste te com-
municeren/dooz sommighe te weghe ghebracht/ dat
myn Heeren de Staten (Lants van Hollant/by ze-
kere Missive (van hunne E. E. dooz onrecht aen-
gheven vande zake verkreghen) aen hem Cool-
haes/ende den ghemeynen Dienaren van Sijnlant/
verklaerden dat sy niet goet noch raetsaem vonden/
datmen Sijnlant van Dienaren blooten zoude. Tot
desen Brief heeft hy Coolhaes / ten laetsten als tot
een Plicht-ancher/syn toevlucht ghenomen/ om op
een nieu de zake te verwerren. Want als de Ker-
cken-raedt op dese zake van Johanne Hal versamelt
was / zoo heeft hy dien Brief voort-ghebracht / den
welcken hy al te voren op syn epghen handt op-ghe-
broken hadde/hoe welse int ghemeyn aen de Diena-
ren van Sijnlandt gheschreven was. De Kercken-
raet bemerkende/dat Coolhaes hier in en in tghene
vooz-

voorzeydt is / niet weynich te beschuldighen was / heeft besluten / dat men eerst daeghs den Classen by een roepen zoude / om van synen mis handel te handelen / ende Johannem Hal mede na gheleghentheyt van de zake te vermanen. Als nu de Classis vergadert was / waer by ooc de twee Professours Theologie gheroepen waren / als mede zynde Dienaers des Goddelijcken Woordts / om hunnen raedt ende hulpe in dese wichtighe zake te ghebruycken (waer inne ooc het advijs ende goet-duncken des laetsten Synodi ghevolght is:) Zoo zijn de Articulen / die men Coolhaes ende Hal voorhouden zoude / den Presidi schriftelijc overghegheven / tot hulpe syner memorie: de welke den voorsz Dienaeren voorgehouden zijnde / heeft Coolhaes terstont alderley wyluchten ghesocht / om niet te antwoorden: eerstelijc begheerende den epsch op schrift / om daer na schriftelijc te antwoorden: boven dien / de Professores voorsz wraekende / mede P. C. metten ghantschen Kercken-raet opdinghende / hunlieden als beschuldighers houdende: behalven dit vorden Presidem / alsoo hy op syn vertrocken lach na Vlaenderen / hoe wel hy noch een Lidmaet des Classis was / van de welke hy noch gheen attestatie en hadde: dese altsamen zijn goedichlijc wtghegaen / maer zijn van de reste des Classis die binnen bleef / gheoordeelt niet partijdich te zijn / noch opghedonghen te moghen worden: Coolhaes dit siende / heeft een ander Register (300 men zept) ghetrocken / ende hun alle tsamen niet voor Saehters / maer alleen voor Arbiters ghkent / altyts daer by blijvende / hy wilde niet monde niet antwoorden / alsoo tgunt daer hy in beschuldicht werde / by gheschrijfte ghestelt was: Een wt
den

22 Verantvoordinghe van den Dienaer
den Classe dit hoorde/ dat Coolhaes dit gheschryft
twelc (zoo boven gheseyt is) allern om der memorie
wille begrepen was / altijd tot een wtvluchte ghe-
bruycte/ heeftet wt hem zelven/ zonder yemants we-
ten ghescheurt / hopende (als hy zeyde) dat als dan
Coolhaes antwoorde/ ende gheen wtvluchten meer
zoeken zoude: maer al te vergheefs / want hy is
even-wel onwillich ende in ghebreke ghebleven/ om
op de mondelinghe beschuldiginghe / mondelinghe te
antwoorden / niet teghenstaende dat hem tselfde by
den Classen op gheleyt ende belast was: zoo dat de
Classis ten laetsten is ghenootsaect gheweest / dese
zake teghens eenen particulieren Synodum te hou-
den ende wt te stellen/ blyckende by de schryftelijke
verklaringhe/ die de Classis daer van ghedaen heeft.
Caspar Coolhaes dit verstaende/ heeft hem met den
Magistraet beghinnen te behelpen/ de welke alzo
sp ober langh met een waen ende opinie swangher
gheweest waren / dat daer een Christelijke Ove-
richedyt is/ de Kerckelijke Censure ende straffe on-
noodich is / zoo hebben sy terstondt eenighe wt den
hinnen / doende professie van de selighe / tot den
Kercken-raedt ghesonden/ die aldaer een langh ghe-
schryft/ int welc de vrede met verscheyden argumen-
ten aengheprezen werde / op-ghelesen hebben: tselve
gheschryft gheepndicht zijnde/ heeft Coolhaes d'oor-
sake des voorgehenden twists/ langh ende breedt ver-
haelt/ hem zelven in aller manieren schoon makende.
Als nu H. C. onder anderen begonnen hadde te ant-
woorde/ ende zeyde/ indieu Coolhaes voor de Classe
zoo veel gheseyt ende verklaert hadde/ als hy alsdoe
voor de Ghecommitterden des Magistraets dede/
dat moghelijc de zake zoo verre niet en ware gheko-
men

men gheweest / zoo began-men int Gasthuys vooz
 den rij uren ter predicatie te luden / al zoo dat-men
 vooz dien ghenootsaert was te scheidten. Na den
 middach / is de Kercken-raet teghens sanderdaeghs
 smorghens opt Stadthuys ontboden / al waer de
 voozsz Ghecommitteerden vergadert waren / vooz-
 houdende dat-men alle zaken tusschē Coolhaes ende
 den Kercken-raet ende Classen van Rijlandt / on-
 gheroert zoude laten / alles begravende ende verghe-
 tende : Waer op de Kercken-raedt vooz antwoordt
 gaf / dat het haer zake niet en was / maer des Classis.
 Waer op haer belast is / een wepnich bupte te staen:
 weder in-gheroepen zijnde / isser een Sententie (by
 Schout / Burghermeesteren / ende Gherechte van
 Leyden ghewesen) voort-ghetzacht / waer by haer
 verboden werde met Caspars zake voort te gaen/
 maer die te begraven ende te versmooren / op correctie
 van myn Heeren.

D is verre van den handel van Johannes Dal/
 welke onghetwijfelt een occasie gheweest is vooz
 den Magistraet / om het gunt daer sp (zoo bovē ghe-
 zept is) langhē tijt swangher mede gheweest waren/
 eens ter quader ure te baren. Hoe wel wy onnoedich
 gheacht hebbē / alle de beschuldighen onser Weder-
 sprekeren / die sp teghen ons in desen handel doen/
 deene na d'andere bysonderlic te weder-legghen/
 want het ons ghenoech is / de zake zelfs blootelic
 ende eenvoudelic / hoe die toe-ghegaen is / vertelt te
 hebben / want de zelve onrechte ende valsche beschul-
 dinghen / teghen de Some der waerheyt ghehouden
 zijnde / als Mist ende Nevel verdwijnen moeten / zoo
 zullen wy nochtans op desen handel wat bliuen
 staen / ende sommighe stuckē wat byeder verklaren.

De

24 Verantvoordinghe van den Dienaer
De Calumniateur zeyt / dat de incivilité ofte onbe-
leeftheit die men teghens Hal ghebruyct heeft / Cas-
par Coolhaes mis haeghde. Wy zegghe daerente-
ghen / zoo daer in de versendinghe van eenighen
Dienaer / die men inden dringhende noot / ordentlic
ende wettelike spnen Nabueren over-doet / eenighe
onbeleeftheit gheleghen is / dat Coolhaes zelf van
incivilité ende onbeleeftheit niet weytlich te beschul-
dighen is / dewijle hy tselve heeft ghesocht anderen
over den hals te dringhen / dat hem in Johanne Hal
als incivil mis haeghde / daer nochtans de zelve Hal
(zoo voren verhaelt is) in de lotinghe bewillight /
ende hy Coolhaes zelve als Preses / den Naem des
Heere over de voorsz lotinghe aengheroepen hadde.
Johannes Hal hadde bywillich gheconsenteert /
ende was te vreden / zoo hy door het lot verklaert
werde / na Vlaenderen te trecken : hy is by lotinghe
verklaert / maer niet ghetrocken : het welcke wy daer
voorz houden / dat het principalijcken door het beleyt
van Coolhaes gheschiet is. Wasser dan zoo veel aen
gheleghen / dat Johannes Hal voor een tijt van dvy
Maenden / van dien van Warmont ontkeent zoude
worden ? Hoe konit dan / dat hy daer na der zelve
Chemepute gheheel ontnomen is ? Ghy zult zeg-
ghen / dat is niet bewilliginghe van de Chemepute /
ende ooc van de Vrouwe van Warmont gheschiet :
niet de zelve bewilliginghe ende ghelijcken consent /
zoude hy na Vlaenderen ghetrocken hebben. Ten
laetsten / zeght doch / waeromme en doet ghy gantsch
gheen moeyte / om niet wt den Classe van Rijnlandt
te laten ver trecken / Johannem Arcorium / Caspar
Goudt / Carel Rijckewaert / Johannem Aloprium
ende andere meer ? Waerom en versocht men doen
in de

mede van myn Heeren den Staten gheen Brieven/
 om de voorsz Dienaren alhier te behouden? oft hinc
 de schade ende verderf des Classes van Sijnlandt/
 t'eenemael aen Johanne Val/ ende niet aen zoo vele
 vromen/ouden/en ervaren Ministers? Maer neen/
 t'en was v niet zoo zeer om Sijnlant oft Vlaenderē
 ghedaen / als dat ghy aen den voorsz Val een Man
 van wten humeuren meendet te hebben / dien ghy
 lichtelijc na v hant fassonneren zoudt / ghemerct de
 voorsz Val noch onlanck totten Kercken-dienst aen-
 ghecomē was. Als nu de Overichept van Leyden/
 het Recht der Kercke aldus door de ontrouwichept
 van Coolhaes / thups ghebracht was / heeft sy dese
 gheloghentheydt willen waerneemen / ende haer van
 desen tyt aen / daghelijc meer ende meer in de regie-
 ringhe der Kercke ghesocht in te steken: daeromme/
 hoe schoon ooc haer Baen ghemaect was / daer de
 Calumniateur voorder in de Justificatie zeydt / dat
 de Magistraet / om desen twist met haren oorzaken
 opt stilste te moghen wech nemen / in meyninghe
 was / wt de Consistorie te houden Menschen die den
 twist wt huns Moeders borsten schenen ghesoghen
 te hebben: Tselve en is niet anders dan een blauwe
 verwe / welke zonder moeyte kan af-ghestrecken
 worden: want zulcx / zoo daer zoodanighe tot den
 Kercken-raedt verkoren waren / hadden sy evenwel
 kunnen verhinderen / mits wepgherende de zelfde te
 bebestighen / zoo dat sy hier inne daer door niet en
 konden verhindert worden / dat de selve Ouderlin-
 ghen de Ghemeynte vooz-ghestelt zijn gheweest / eer
 datse der Overichept aen-ghegheven waren. Want
 dat sy zegghe / dat wy hier inne ghedaen hebbe con-
 trarie het doen van voozgaende Jaren: Wy en wil-
 len

26 Verantvordinghe van den Dienaer
len hier niet verhalen / hoe dat wy volghende het
exempel van anderen Kercken / de Namē der ver-
koren Ouderlinghen ende Diaconen / ettelijke Ja-
ren den Mag:straet niet en hebben voor-ghestelt/
noch van haerlieden approbatie der zelven begeert/
rer tijt toe / dat de Magistraet hem zulcx heeft ghe-
belght. Dewijle onse Weder-sprekers het selve / hoe
wel tot onser onschuldighē in desen dienende / lich-
telijc tot onse beschuldighē zouden zoeken te trec-
ken / als oft zulcx van ons / door sleynachtighē des
Magistraets naghelaten hadde gheweest: Daer ey-
ghen Acte van Date den xxiiij. Octobris Anno 77.
vermeldet ghenoech / dat de verkiessinghe des zelven
Jaers voor de bewillighinghe ende bevestinghe des
Magistraets (zonder dat sy int minste te kennē ghe-
ben / eenigh onghenoeghen daer aen te hebben) ghe-
gaen ende ghedaen is: zoo hebben wy niet te min den
Magistraet ghepresenteert / hun-lieden teghen het
toekomende Jaer / de Namē der ghenen die van den
Kercken-raet tot Ouderlinghen ende Diaconen be-
noemt zouden werden / voor de af-kondinghe van
den Predicstoel / ende verkiessinghe der Ghemeente
voor te houden: maer tselvde was al te vergheefs/
alzo het hun-lieden hier niet en looch / twelc wt den
voort-ganc deses handels ghenoeghsaem ghebleken
heeft.

Dat ons de Calumniateur voort hatelijc zoekt
te maken / door zekere antwoort / ghegheven (zoo sy
zegghen) van eenighen wt den onsen / op zekere vra-
ghe des Magistraets / aengande het wt-monsteren
van eenighen Persoonen / tot den Kerckelijcken que-
stien onbeguaem zijnde: daer op hunne E. zoude
gheantwoordt wesen / Dat de Magistraet zoude
compa

compareren voor de Consistorie/ende haer sake daer
ontdecken / de Consistorie zoude kennisse daer van
nemen/etc. Zoo verklaren wy/dat wy daer van niet
en weten:dat wy ooc niemant last ghegheue hebben/
zulcke woorden by den Magistraet te ghebruycken/
ende waer ons leede dat sulcx van onsent weghe
gheseyt ware. Daeromme dat hy ons voorder aen-
seyt / dat wy meer meeninghe hebben om over den
Magistraet te regieren / dan om den zeluen te ghe-
hoorsamen / blijkt wt tghene hier boven verhaelt is
onwarachtich te zijn : want wy onse Overicheydt
hinne behoorlycke ghehoorsaenuheyt altyts bewee-
sen hebbe/ende alleen ghesocht dat de gherechticheyt
plaetse hebbe / ende Godts Woort over ons beyden
regieren mochte : Want dat wy in onse beschryuin-
ghedes Ampts der Ouderlinghen zegghen / dat de
zelue met bewillighinghe der Christelicker Ove-
richeyt/verhooren ende beroepen behoore te werden/
ende dat wy nochtas als wy de bewillighinghe ofte
approbacie van onse Overicheyt versochten/ende so
sommighen vanden voor ghestelden Ouderlingheit
wzaken/ende reprocheren wilden/redenen ende ooz-
saken van zulcke wzakinghen begheerden te hooren;
achten wy niet / dat int minste teghen malckanderen
strijt:maer hier vā wort inde generale verantwoor-
dinghe breeder ghehandelt : zullen daeromme voort
trede/tot de beschuldiginghe welcke ons van den Ca-
lumniateur wordt op-gheleydt/dat wy het Schrift
waer inne het Ampt der Ouderlinghen by last ende
bevel des Magistraets beschreven / ende hant van
onsent wegghen over-ghegheuen was/gheueghert
hebben te onderteekenen : ewelc wy bekennen wa-
rachtich te zijn / maer onse Weder-sprekers behoor-

28 Verantvoordinghe van den Dienaer
den de redenen onser wepgheringhe niet versweghen
te hebben/dewijle de zelve hun niet onbekent en sijn.
Dit eerste Schrift/van twelc hier ghesproken wort/
was op een scel ende sprongh (300-men zeydt) van
Caspar Coolhaes ontworpen/waer inne het voor-
neemste dat tot het Rijnt des Ouderlinghschaps
behoort / verswegghen was / namentlijcken / dat de
Ouderlinghen op de Leere ende het leven der Die-
naren ende Ghenevute / behooren acht te nemen/
dat den Dienst des Woorts / ende de Sacramenten
niet ontheplicht ende gheprofaneert en worden: ooc
en was de Christelijcke straffe / alzo het behoorde/
daer inne niet aengheroert. Mocht yemant zeggghen/
waeromme hebben die van den Kercken-raedt / zult
een onvolkomen Schrift den Magistraet doen over-
leveren? Erst is de kortheyt des rijts / van de Ma-
gistraet ons voor-gheschreven / eens deels hier van
de oorfake gheweest : hoe wel dat dit d'eenighe ende
de principaelste oorfake niet en is / maer veel meer
de onachtsaemheydt (300 het niet meer listicheydt
dan onachtsaemheydt en is te noemen) van Cas-
par Coolhaes / die zult een onvolkomen Schrift
ontworpen heeft / welke Gheschrift metter haest
van sommighen van den ouden Kercken-raedt/
meer overloopen dan rijpelyc door-lesen zunde / (die
ooc als doen noch beter ghevoelen van Caspar had-
den/dan dat hy hem in desen op-gheleypden last niet
ghetrouwelijc en zoude quijten) is alzo den Magi-
stract over-ghelevert / zonder dat tselve van de nieu-
we verkoren Ouderlinghen / ghesien ofte ghelesen
was: In welke zake wy gheerne bekennen/dat ooc
onvoorsichtelijc van ons ghehandelt is. Als nu den
voorsz. nieuwe verkore Ouderlinghen/vanden Ma-
gistraet

gistraet de onderteekeninghe des voorsz. Schrifts af-gheepscht werde: sy-lieden bemerkende/ dat het Ampt der Ouderlinghen / nergkens na zoo gronde-lijc/volkomentlic/ende ten volle daer inne verklaert was alst wel behoorde/ hebben (niet zonder oorsake) tselve ghewepghert te onderteekenen. Nengaende nu het tweede Schrift/by ons den Magistraet overghelevert/ zoo sy ons de onderteekeninghe van dien af-gheepscht hadden / wy en zouden gheen groote swaricheyt daer inne ghemaect hebbe/hoe wel zulcx een nieuwicheyt was/ niet zijnde ghesondeert in eenighe Ordinantie ofte Crenpel der anderer Kercken: maer sy en hebben ons hier toe niet ghedronghen / moghelic om dat sy wel verstonden / dat sy door de onderteekeninghe van tselve grondich ende volkomen Schrift / ons zulcken voordeel niet zouden konne af-sien/als sy wel door de subsignatie des eersten (waer inne veel noodtwendighe zaken vergheren waren) ghedaen zouden hebben.

Datter nu volghet / hoe dat P. C. met Caspar Coolhaes voor de Magistraet zijn verschenen/ aen-ghevende dat sylieden een bequaem middel ghevonden hadden tot beslichtinghe der zake:welcke middel de Calumniateur daer na op het scho-nste voorstelt/ de waerheyt daer van/goetgunstighe Leser/ is danich / als wy hier sechtelic (al zoo de waerheyt gheen toe-ghemaecte rebene en behoefst) op het kortste zullen verhalen: Caspar Coolhaes staende dese oneenicheydt / is in Februario Anno Lxxix/ op een Woonsdach voor de middach/ in de Vrouwe-Kercke/na dat P. C. syn predicatie aldaer gheepndight hadde/by den zelven P. C. ende twee van den Nieuwkercken Ouderlinghen ghekomen/al waer hy van

30. Verantwoordinghe van den Dienaer
zels voorszelde/ dat het goet ware datmen het ver-
schil tusschen de Magistraet/ende de Kercke in tijts
ter neder leyde: Waer op de voorsz. P. C. en de twee
Ouderlinghen gheantwoordt hebben / dat sy tselve
van herten gheerne zaghen / maer gheen middel en
wisten / hoe-men dat te weghe zoude kommen bren-
ghen. Waer op Coolhaes voor antwoordt ghaf dat
hyt ghemaect wiste/wilden wy de Magistraet daer
inne te wille wesen/datter beneffens de andere negen
Ouderlinghen/in plaetse van de dyp/die hun van de
bedieninghe des zelve Ampts aen te veerden ont-
schuldhicht hadden/dyp andere verkoren werden/die
de Magistraet na haren believen ende goetduncken
gageren zoude/ten eynde sy hui Ampt met meerder
neersticheyt/en minder verhinghe van humen
huys-oirbaer mochten na-komen. Pieter Cornelisz
met de twee Ouderlinghen / als die anders niet en
begheerden/dan datter tusschen de Magistraet ende
de Kercke/ goede eendracht ende onderlinghe vrient-
schap wesen mochte/ en dat alle voozder swaricheyt
tijdelijc bejeghent mochte werden; hebben(na dat sy
de sake niet malkanderse ghecommuniceert hadden)
Coolhase gheantwoort/dat sy niet en twijfelden/oft
het consenteren van dien zoude by andere Kercken
al wat vrecmt luyden (daer zulcx onghehoort was)
niet te min / na dien daer dooz een ergher verhoedt
zoude werden(300 sy verhoopten) wilden sy de Ma-
gistraet daer inne te ghemoet komen/datter vooz dat
teghenwoordich Jaer / dyp Ouderlinghen op een
nieu/inde plaetse van de dyp verontschuldighde/van
de Ghemeente zouden verkoren werden/die de Ma-
gistraet gageren zoude/als boven. Die vandē Kerk-
ken raet zijnde nu in een goede hope ghekomen/ dat
dooz

door het consenteren van dese begheerte / door Cool-
 haes hunlieden aenghegheven / de zake op een goede
 voet ghebracht was / ende dat de nieuwe verkoren
 Ouderlinghen ende Diaconé / onverschindert in hun-
 nen Dienst toeghelaten zonden werden (twelc Cool-
 haes voorsz beloofte hadde by de Magistraet te we-
 ghe te brengen) hebbe **P. C.** ende Coolhaes aen den
 Magistraet ghesonden / om den zelven hunne bewil-
 lighinghe aen te dienen: maer de **Kans** (Godt betert)
 is heel anders ghefallen: want als wy vrede ende
 eendrachticheyt verwachteden / zoo is ons materie
 van meerder onsenicheyt ende twist oberghelomen/
 door dien dat de Magistraet twee Acten aen den
 Kercken-raet ghesonden heeft / waer inne sy in d'ecne
 hun meyninghe aengaende t'beginnet der Kercke/
 bescheydelijcker als opt te voren verklaerden: ende
 in de andere Acte / die eyghentlijc het consent van de
 voorsz drie Ouderlinghen te gageré aengaet / stellen
 sy wel wdrukelijc / dat sy de drie die sy daer noemē,
 tot Ouderlinghen ghestelt hebben, ende stellen, ooc
 verklarende / dat zoodanighe hunne Dienst niet vari-
 lare te lare veranderlijc, maer bestendich, ende ghe-
 doerich zal zijn, na wt-wijzen der zelver Acte / die sy
 met haer Justificatie in drie hebben laten wtgaen/
 wesende al tzelve merckelijc ende tastelijc teghen de
 meyninghe / ende het consent van den Kercken-raet/
 zoo wt tghene dat door hene kostelijc ende warach-
 telijc verhaelt is / blijcken mach. Hier en konnen wy
 niet na-laten / de listighe ontrouwicheyt van Cool-
 haes te ontdecken / die hem teghen **P. C.** en de voorsz
 twee Ouderlinghen / niet anders verdoont en hadde/
 dan oft sy den vrede ende het welvaren vande Kere-
 ke van herten meynde / die ooc beloofte hadde / sy wil-

32 Verantvoordinghe van den Dienaer
de by den Magistraet daer toe arbejden / ende aen-
houden / dat de meuwe verkoren Ouderlinghen ende
Diaconen / in hunne Diensten zouden bevestight
werden / zoo slechts den Magistraet toe-ghelaten
werde / by andere Ouderlinghen inde plaetse vande
by verontschuldighde / voor dat Jaer van de Ghe-
meente te verkiezen / gage te gheben : zoo en hebben
wy nochtans niet kunnen vernemen / dat hy syne be-
lofte in het minste ghesocht heeft na te komen / maer
ter contrarie / niet teghenstaende dat hy wel wiste /
datter zekere twee Acten voor handen waren / strek-
kende tot jaumerlijcke guetsinghe der Kerckie / ende
hy by de Magistraet aenghenaem was / zoo en heeft
hy nochtans gheen devoir niet-allen ghedaen / om
de aenstaende swaricheyt te beletten / ja heeft het zel-
ve voor de Kerckie verborghen ghchoudē / hem veyn-
sende nergghens van te weten / als de zelve Acten te
voorschijn quamen / ende in den Kercken-raet ghele-
sen werden / daer hy daeghs te voren / ten Dypse van
een Ouderlingh ghenoech te kennen ghegheven had-
de / dat het inhoudt van dien hem zeer wel bekendt
was. **Wt dese bloote ende warachtighe narratie /**
kan-men lichtelije af-nemen / hoe warachtich dat
het is / datter in hunlieder Justificatie volght / daer
sy zegghen / dat sy dien vander Consistorie / hun ghe-
heele petitie gheconsenteert hadden / ooc hoe onrecht
de beschuldighinghe des Calumniateurs zij / daer
hy ons na-gheeft / dat wy verkeerde meyninghen wt
den voozsz Acten ghesubtiliseert zoudē hebben / daer
nochtans splieden ons onse begheerte / na onser meyn-
inghe ende versoec niet gheacordeert hebben / (ghes-
lijc wt t voozgaende verhael blijkt) ende wy (niet zom-
der ghewichtighe redenen) hunlieder Acte ghewey-
ghert

ghert hebben na te komē/ ende daer op onsen Dienſt aen te beerden/ Welcke redenen wy nu kortelijc zullen gaen verhalen.

Ten eerſten / oft wy wel bekendt hadden/ dat de ordinantie in de voorsz. Acten begrepen niet quaet en was/ zoo en mochten wyse nochtans niet wyer her- ten niet aennemē: Want aenghesien sy in deser Ghe- meynthe tot noch toe niet ghebruycet en was ghe- weest/ noch ooc in gheen Kercke van Nederlant ghe- bruycet werde/ maer een ander ordinantie desen aen- gaende/ inde ghemeyne vergaderinghe der Dienaren tot Dordrecht Anno Lxxvij was ghemaect/ toe- rende alle onse Kercken int ghemeyn/ om welcke or- dinantie te helpē make/ ooc een Dienaer deser Ghe- meynthe van Leyden (ghemaent Carel Rijckelwaert) wt-ghesonden is gheweest / met Johanne Arceno/ op die tydt Dienaer tot Riepsburghe / weleke twee Ghebeputeerden eenē Credents-brief van de Classe mede namen / van Caspar Coolhaes zelfs mede on- derteeckent (de weleke nu de ordinantie met syn- eyghen bewillighinghe ghemaect/ veracht ende ver- werpt:) zoo mochten wy in dese meewicheydt niet bewillighē/ zonder niet alleen onse Gemeente daer- door te beroeren / maer ooc andere onne-lygghe-nde Kercken grootelijc te prejudiceren/ ende oorsake te gheben om niet recht over ons te klaghen / als die wat niens op ons eyghen handt hielpen in-voeren/ lichtelijc ende onghestadelijc verlatende / tghene dat te voren voor goet aen-ghenomen ende van onsen Dienaer onderteeckent was. En voorwaer indien Coolhaes yet anders van de Kerchelijcke regierin- ghe/ ende niet namen van tſtuc der electie ghevoelde/ waeromme protesteerde hy in den Classe niet / dat

34 Verantvordinghe van den Dienaer
hem de Ordinantien des Synodi Anno Lxxiiij ghe-
maect/ende dierghelijcke andere Ordinantien/ja ooc
de Synodi zelve nuf haeghden? Waeromme hielt hy
haer niet vooz/ dat de nominatie der Ouderlinghen
ende Diaconen/ der Overicheyt in dobbelen ghetale
ghedaen/ ende de electie haer behoorde ghegheven te
werden? Waeromme en stelde hy niet vooz/vā twee
wt der Overicheydt tot Presidee: ders in den Ker-
ken-raet te stellen? Waeromme verklaerde hy niet/
syn meyninghe ende wille te zijn/ dat eenighe ghe-
gagete Ouderlinghen altydts in hunnen Dienst
blyven zouden/ ende dier-ghelijcke dinghen meer?
Waeromme heeft hy niet syn eyghen hant/den Cre-
dentsbrief der Broederē/die op den Synodum gin-
ghen onderschreven? Waeromme versocht hy niet/
zels mede te reysen/om dese zaken den Synodo aen
te dienen? Want wat konde beter zyn/ dan dat dese
Ordinantien zoo sy goet zyn/ mit generael aen-
genomen gheweest hadden? oft zoo het hem tot dier
tijt toe noch niet voozghekomen was/maer daer na
eerst tot dit ghevoelen ghekomē is/waeromme heeft
hy niet veel liever ghehadt/dat-men met dese Ordi-
nantien(die hy beter achtete)noch vertoefde/tot dat
van den Scheempen generalijc daer in ghehandelt
ende besluten was? Wy houdent daer vooz/dat niet
terstont een particulier ende bysondere Kercke/ een
Ordinantie die generalijc ontfanghen is behoort te
veranderen/al ist dat haer een andere beter aenstaet:
ten minsten/behoortmen met anderen Kercken daer
over mede raedt te pleghen/want anders zal een pe-
ghelijc syn eyghen wijse ende ghebruyc (die hem best
aenstaet/terstont willen in-voeren: groote verschey-
dentheyt zalder terstont opstaen/tot erghernisse van
vele

vele menschē / want elckie Kerckie zal haer bysondere
 Ordinantie hebben. Maer het tweede is voornemelijc
 te bemercken / dat in dese Acte des Magistraets
 vele dinghen zijn / die wy gantschelijc in haer zelven
 niet prijsen / ende daeromme ooc niet vryen ghetwisse
 niet aen-nemen mochten / daer van de redenen ende
 oorzaken inde generale verantwoordinghe / van we-
 ghen de ghemeene Kercken / na malkanderen ver-
 haelt worden / soo dat wy onnoodich achten tselve
 hier wederomme vooz te stellē / allecnlijc dat wy hier
 na van de vry ghegagete Ouderlinghen / ende het
 presideren in den Kercken ract / daer van in het ge-
 nerale ghesweghen wordt / zullen handelen / tot ver-
 antwoordinghe van de wepgheringhe / by ons hier
 inne mede ghedaen soo wel als in het vooz-gaende /
 belanghende het dobbel ghetal der Ouderlinghen
 ende Diaconen.

De Calumniateur verwijs ons / dat wy de Dis-
 cipline niet strengelijc ghenoech ghebruyct hebben.
 Welc wy opentlijc ende vrymoedelijc bekennen /
 wenshende dier-ghelijcke oprechticheydt in onsen
 Weder-sprekeren: Sommighen onder hun-lieden
 staet zeer wel vooz / oft wy niet altemet niet hun
 bronckenschap door de vingheren ghesien hebben /
 hopende hun niet sachte vermaninghen te winnen /
 dewijle wy bemercten datse meer gheleydt dan ghe-
 trocken wilden wesen. Wy gheven eenen wt hun-
 lieden te bedencken / oft hy niet altemet van weghen
 des Magistraets ons vermaent ende gheradē heeft /
 dat wy in velen (soo om des heroerlijcken tijts / als
 om des ghemeynen volcx wille / twelc in de selighe
 noch jonc en teer was) oochluyttinghe wildē doen:
 wat onbeschaemheyt is dan dit? dat sy ons niet te

Verantvoordinghe van den Dienaer
 min de al te groote sachticheyt in de sonden te straffen / in een openbaer gheschryft streckende tot onser
 sneere/verwijten? bysonder aenghemerct de grobe
 zonden / die sy verfwijghende den Naem des schul-
 dighen/vertellen/zoose van yemant begaen zijn/ alse
 aldaer verhaelt staen/over langhen tijt begaen zijn/
 ende zoodanighe zijn / die van de Magistraet / wt
 Wiens Naem ons dit verweten wort / behoort had-
 den ghestrafte te worden. De Kercken-raet/berre-
 kende dat de Heere van Popelles (wiens Naem ver-
 sweghen wort) in velen te bestraffen was/ heeft hem
 (zoo doot Pieter Cornelisz/ Claes Jansz Verstroot/
 als ooc doot Adriaen Jansz den Calinc / Dienaren
 des Goddelijck Woorts in dier tijt) tot meermael
 doen vermanen/ die hem ooc ernstelijc tot boetvee-
 richeyt verwert/ende hem voor-ghehouden hebben/
 dat hy/zoo langhe hy zoo ergherlijcken leven leyde/
 tot des Heeren Tafel niet en zoude konnen toe-ghe-
 laten werden. Belanghende dat hy ghearbeyt zoude
 hebben/om by Burgheemeesteren/met hunnen Die-
 naer/sonder eenighe schult ofte suspitie te doen han-
 ghen: hoe listelijc / ende met hoedanighe valscheyde
 Popelles daer inne ghehandelt heeft / is den Magi-
 straet niet onbekent: zoo dat het niet wonder en is/
 dat de Kercke van den dobbelden ende ghevernsden
 Boef is bedrogghen gheweest/ eer hy hem zelven zoo
 groffelijc gheopenbaert heeft: na welcken tijdt / die
 vander Kercke gheen ghemeenschap met allen meer
 met hem ghehouden hebben. Hebben ooc die van den
 Kercken-raet/ vā syn schelmachtich voornemen int
 minste noch int meeste niet gheweten. Hy is althans
 by de Malcontenté: zoo is dan syn Princelijcke Ex-
 cellentie (hoochloffelijcker ghedachtenisse) certijds
 wel

wel bedroghen gheweest / die hem de Stadt van
 Leyden / om te gouberneren toc-vertrout heeft.
 Hoe konnen wy ons voor den Hypocriten zoo nau-
 we ghewachten / dat sy niet mede altemet onder ons
 en zonder insluppen? Datmen ons voorder teghen-
 woyp dat eenighe wt de Consistorie (na dat men
 groote inrepte hadde ghehadt hem wter Stede te
 krijghen) ghesolliciteert zoudē hebbē / om zoo deucht-
 samen Man weder in de Stadt te dringhen: sulcx is
 ghantsch onwarachtich / ende zal van onse Weder-
 sprekers nimmermeer konnen bewesen worden / dat
 de Kercken-raet na de ontdeckinghe des boven-ber-
 haeldē Schelmstuer / yet niet Nopelles heeft te doen
 ghehadt / Ja heeft hem als een Weste vermijdt: zoo
 veel schillet / dat sy om hem belust gheweest / oft hem
 wederom in de Stadt begheert zouden hebben in te
 dringhen. Voorder verwijt-men ons / dat wy hebe-
 ben onghestraft ghelaten / den ghenē die in een open-
 baer Predicatie / dē Magistraet inder tijt voor Epi-
 cureische Swinnen heeft ghescholden: De waerheyt
 hier van / is alffer volghit: De Magistraet hadde op
 haer Papierē ghelt / doen slaen Hęc Libertatis ergo.
 Abuaen Jansz Calinc / Dienaer des Goddelijcken
 Woorts / hadde in sijn Predicatie dit Op-schriift al-
 zoo aen-gheroert / dat hy zeyde / Dat niet alleen om
 de wterlijcke Liberteyt ende Vrijheyt des Vader-
 lants / maer veel meer om de Aelghe / ende Gheeste-
 lijcke Vrijheyt der Conscientien / dese Landen in be-
 roerte ende veranderinghe waren: anders / zoo men
 niet voorder / ende alleenlijc op de vleeschelijcke Vrij-
 heyt wilde zien / dat sulcx beter den Werckenen (die
 alffe een goede Soenie hebben / wel teyreden zijn / niet
 voorder denckende) zoudē passen / dan den Christe-
 nen /

38 Verantvoordinghe van den Dienaer
nen/etc. Ende als dit aen den Magistraet ten erch-
sten was over-ghedraghen/300 heeft hy (voor de zel-
ve ontboden zijnde) rugnt recht te voren gheseyt is/
verhaelt/ en de Magistraet ghenoech ghedaen: ende
daer by en heeft hyt noch niet laten blijvé/maer heeft
syn vooz-verhaelde mepinghe/in syn naeste Predi-
catie breeder verklaert/300 dat hier dooz de Laster-
tanden van den Calumniateur / daer mede hy den
vromen Dienaer indē Heere ghestorvé/aenknacht/
zegghende dat hy verstoort was / om dat-men hem
doo de eere niet en hadde ghedaen/ vā syn opinie daer
over af te vraghen / ghenoech ghekrenct worden.
Wien meent ghy doch / daer ghy zeght dat wy niet
en straffen den ghenē/die haren Ouderen om kleyn
beuselinghen met Proessen quellen? Ghy gheeft het
ons te raden / ende daeromme en konnen wy niet
weten op wien ghyt hier gheladen hebt. Ghelyc wy
ooc niet en konné doen/inde navolghende blamatien
ende kladden/die sy ons aen-werpen. Wy achten ooc
onnoodich/alle de raspelinghe die de Calumniateur
hier tsamen gheschrabt heeft / zorchvuldelyc te we-
der-legghen: Nochtans op dat wy niet dooz stil-
swijghen/by sommighen vooz schuldich ghehouden
worden/ zullen de zelve schant-blecken ter loop wt-
wiffchen. Ons wort verweten/datter vanden onsen
zijn gheweest / die buyt-Koepen ghekocht hebben.
Het is waer / datter twee van den onsen zijn ghe-
weest/die elc een ghebuptede Koe ghekocht hebben:
Maer wt verscheydē mepinghe/ende niet tot eenen
eynde / 300 wt de korte ende warachtighe verhalin-
ghe deser zake / blycken zal. De eene heeft syn Koe
ghewillichlyc weder overghegheven/ vooz het ghelt
daerse hem vooz stontt; maer d'ander niet/diese 300
langhe

langhe by hem ghehouden heeft / tot datse ghekalft
 hadde: daer na heeft hyse doë mesten/en een Vleesch-
 houwer verkoelt / ende het Kalf ghemest hebbende/
 heeft daer op (zoo de sprake ghinc) eenighe van onse
 Wedersprekers te gast ghehad. Hy zoude het exem-
 pel van den anderen na-ghevolcht hebben/zoo had-
 det moghen blycken / dat hy zulcx wt epghe-foet-
 kelijcheyt niet ghedaen en hadde: Maer wat-men
 hem vermaent heeft/is onwillich ende in ghebreken
 ghebleven. Wy wilden om des aenstoets wille/dat
 sy het beyde ghelaten hadden/nochtans kommen alle
 onpartydighen hier wt oordeelen/wie min/ende wie
 meer te beschuldighen is. Wy wilden gheerne weten
 wiese doch moghen wesen / die oproer in de Stede/
 ende niet alleen in de Steden onder den Burgheren/
 maer ooc onder den slechten Dupslieden ghemaect
 hebben/die sy ghearbeyt zouden hebben onderlinghe
 tot twist op te rocken / ende te verwerren in partij-
 schappen. Het gautsche beleyt onser zake/sheest onse
 onschult in desen klare ende ghenoeghsamen ghetuy-
 ghenisse/dat niemant van de onsen/binnen oft buy-
 ten der Stadt van Leyden/de minste ghedaente van
 oproerichheit van hem heeft ghegheven: Maer dit is
 de oude klachte der ghenen die de gherechticheyt te-
 ghen-staen/de Voorstanders der zelver/den lac van
 seditie en oproer op te werpen. Zoo veel den Dups-
 lieden aen-gaet/het schijnt wt dese beschuldighinghe of
 daer een Boeren kriech op-handen ware gheweest.
 Wy en twijffelen niet/de Calumniateur heeft hier
 op den Heere van Wijngaerden gheladen. Is dat de
 Dupslieden oproerich maken/dat men hinc lieden in
 hunne goede begheerte / ende rechtveerdich versoec/
 om met Godts Woordt gheleert ende ghetroost te
 worden/

40 Verantvordinghe van den Dienaer
worden/ te wille is? zoo mach dese beschuldiginghe
voor warachtich ghehouden worden: Maer wie zal
dat innermeer derten zegghe / ten zij dat hy wt-
sinnich/ ende voor syn boose affecten verruct/ dat is/
desen Calumniateur / ofte die hem te werre ghestelt
hebben / ghelijc zij? Maer hoe onrecht dese beschul-
dinghe zij/ zal hier na (als wy den handel tot Voor-
schoten zullen verhalen) beter bliicken. Wy en weten
niet / datter yemant van den onsen/ doende professie
van de Religie/ de ordinarijsche Bedeldaghen by den
Heeren Staten gheordineert / niet droncken drinc-
ken ofte andersins ontheplight heeft / ooc die alle-
man injurieert / ende elc een niet de alder-bitterste
schamperheden de huyt vant hooft spreekt; ende ver-
klaren/ dat sulc voor niemants aen-gheven opt tot
onser kennisse is ghekomen/ ende wenschen van her-
ten / dat niet alleen tot Leyden / maer in ghantsch
Hollant/ niet goede Ordinantien daer inne voorzien
moghe werden/ dat den Sabbath ende de Bedelda-
ghen/ niet langher zoo schadelijc gheprofaneert ende
ontheplight en werden. Dat hy van de Vasten-
avontsche Gecheert voort-brenght/ die ooc den Wij-
sen tot erghernisse strect. Wat Wijsen doch? Wy en
willen gheene lichtveerdicheyt ontschuldighen/ welke
den Christenen niet en betaemt: maer wy en konnen
ooc niet laten/ de ghebevnstheyt des ghenen, wt den
welcken dit ghekomen is (doch verswingghende synen
Name) te ontdecken. Het is in het Jaer van Lxxix
ghebeurt/ dat een onser Broedere/ des Vastenavonts
den Bal niet synen Vueren opter Strate heeft ghe-
worpen: wy/ ende ooc hy zelve/ wilden wel dat hyt
ghelaten hadde: Maer is dit weerdich voor alle de
Werelt wt-ghecroepen te worden: hoe veel te meer is
hy

hy te beschuldighen / die ten zelven daghe / tsavonts
 wel laet ende beschoncken thups komende / hier me-
 de in teghenwoordicheydt van sommighen professie
 van de Religie doende / en ooc van anderen / die gheen
 professie daer van en deden / niet alleen syn tande ghe-
 stoort / maer vry opentlic wt den mont heeft derren
 zegghe / dat hy op het exempel des onvoorsichtighen
 Broeders / die syn Nabuerē wat te veel was te wille
 gheweest / ghesondicht / ende int drincken ober tswoor
 hadde ghehouden? Ende hy (contrarie uwe beschul-
 dinghe) ober syn faute aenghesproken / en vermaent
 zijnde / heeft syn schult en onvoorsichticheyt gheerne
 bekent; maer oft wel uwe daedt ende woorden vooz
 den Menschen niet zoo bekendt en zijn / meent ghy
 daeromme vooz Godt ontschuldich te wesen? De
 Calumniateur gaet voort / ende monstert met op-
 ghehoopte ende verbloemde Woorden. Hy vraeght
 oft-men de Soeckers van schandlic ghewin straffe?
 voozder / oft-men de daghelijcsche Tusschers straffe?
 ooc den Verachters der Ghemeente / de Bepotters
 des Magistracts / de ghene die onbejaerde Dochte-
 ren etc. En daer op gheeft hy hem zelven antwoord /
 gheensins. Wy daerenteghen antwoorden / ja-men
 in alle manieren / wanneer zoodanighe sonden ende
 grove feylen tot onser kennisse komen / ende moghen
 met goeder consciencie betuyghen / dat wy niet en
 weten / datter onder den ghenen / die hy ons professie
 van de Religie doen / zoodanighe bevonden worden.
 Dese bittere Ghesel vaert voort met syn Gal te
 schieten: Dit is (zept hy) al een goet Ghesindeken, in
 den oordeele van dese strenghe Censeurs, de vvelcke
 ongheltraft laten, la laten door dese onbuyghelijcke
 Censure passeren, &c. Wie zijn doch dese verkeerde

42 Verantvoordinghe van den Dienaer
Verkeerders? Door de bykinghe des Broots/Wor-
den onder anderen / de Cupffchers ende Spelers/
onder de welke de Verkeerders mede be grefe zijn)
wel fcherpelijc van de heplighe Tafel af-ghefchric:
hoe zouden wy dan/wanneer wyfe wiften / die daer
mede ommegeaen niet bestraffen? Iffer pemandt die
den Magiftraet ghedreycht heeft niet gheweldt te
refifteren? ja te verdrijden? Wy hebben (door Gods
ghenade wel anders bewefen / ende het gantsche be-
lept onfer zake van den begiune aen/ gheeft ghenoech
te kennen/dat zulcx van ons metter waerhepdt niet
en kanghezepdt worden. Wy achten oimoodich op
dese wt-ghegoten fcheldt-woorden des Calumnia-
teurs/die van fyn onghetemde affecten opentlijc be-
tuyghen/breeder te antwoorzen: Moeten nochtans
(eer wy hier af fchepden) defen strenghen Epfcher
der Discipline af-vraghen / oft hpt ooc meent / dat
hy hem over onfe floffichept ende flappichept/in de
kerckelijcke Censure wt te voere/ aldus beklaecht?
Men hoort daghelijc vele klachten / dat wy al te
precis ende hart zijn/ wat zoude het wesen/ zoo wy
de Duff-huyfen begonften te doorfoecken/ende zoo
pemandt van fyn vorighe leven / ende den tijdt syner
onwetenhept eenighe verhael dede/ terftondt niet de
Censure daer by waren? Doorwaer / al de Werelt
riep wel Crucifige over ons. Het is eenen onfer We-
dersprekeren (wiens Penne wy achten hier inne me-
de ghearbept te hebben/ om den Calumniateur van
ftoffe te voorzien) niet unbekent / dat hy ons de ver-
maninghe/ in een zekere zake tuffchen hem ende een
anderen / mede by ons profeffie van de keligie doen-
de/ van wegghen den kercken-raet aen hem niet alle
beleefchept ghedaen/ zeer onlieffelijc en onvriendelijc
heeft

heeft afghenomen / ende noch beschuldicht men ons /
 dat wy het onse niet en hebben ghedaen / in het ver-
 manen ende bestraffen / ende dat wy in het oeffenen
 ende wtvoeren vande Kerckelijcke Censure / verſup-
 nich zijn gheweest : daer nochtans onsen Weder-
 ſprekeren niet en kan onbekent zijn / dat de zelbe aen-
 ſommighen is te were gheſtelt / min als wy wel wil-
 den / (ghelijc wy te voren bekent hebben) nochtans
 meer als eenighen van onsen Wederſprekeren is lief
 gheweest. Nu zullen wy verhalen / het ghene dat
 voort in de Ordinantie / ons van de Magiſtraet by
 Acten over-ghegeheuen miſhaeghde / ende twelc wy
 niet aen-nemen noch toe laten en konden / te weten /
 van de dyp Ouderlinghen / de welcke een jaerlijſche
 penſioen ontfanghen / ende altyts in den Dienſt blij-
 ven zouden. T'is waer / dat wy wt oorzaken / ende in
 maniere hier boven verhaelt / dyp ghegagere de Ou-
 derlinghen hebbe verſocht : waer inne wy ooc geer-
 ne bekennen ons vergrepen te hebben / alſoo wy een
 dinc / twelc nergkens ghedaen worde / buyten raedt
 ende aduys van anderen Kercken beſtonden in te
 voeren / hoe wel wt eenē grooten luſt die wy hadden /
 tot bevredinghe ende wel-ſtandt deſer Gemeente.
 Doch hier inne is de meeſte ſchuldte ende ſaute niet
 gheleghe / maer veel meer daer inne / dat d'Overicheit
 heeft ghewilt dat de dyp ghegagere de Ouderlinghen
 (die ooc vander Gemeente niet en zijn verhoeren /
 alſt behoort) altydts in den Dienſt blijven zouden /
 zonder vernieut te worden / als d'andere : Twelc wy
 verklaren noyt onse ſin ende wcpinghe gheweest te
 zijn / ghelijc wy het ooc niet met een eenich woort be-
 gheert hebben : Zegghen hier en boven / dat ons (na
 dat wy de zake wat beter in-ghelien hebben) dit
 gantsche

44 Verantvoordinghe van den Dienaer
gantsche stuc met recht mis haeght heeft: Want wy
zult eene onghelijcheit tusschen den Ouderlinghen/
mit ghebruyc der Apostolischer Kercke / noch in den
ghenen die der Apostelen tyden ghevolght zijn / niet
en konnen bemercken. Wy zien / dat ten tyden der
Apostelen / sommighe (die ooc Ouderlinghen werden
ghenaemt) hen tot de Leere ende Predicatie des E-
vangely gheledicht hebben: sommighe Ouderlin-
ghen hebben toeficht over het leven ende wandel der
Ghemeente ghehad / den welcken ghelijc als van
den H. Paulo (1. Tim. 5.) onghelijche eere toe-ghes-
schreven wort / om dat d'eene in de Woorde arbeys-
den / ende d'andere niet: alzoo blijkt ooc / dat de ghene
die in den Woorde niet arbeysden / onder malkande-
ren ghelijc ghestelt worden. Want door d'onghelijc-
heyt / dat d'een gage heeft ende d'ander niet / wort de
wech ghebaent tot eerghiericheyt ende twist: maect
daer-en-boven / dat Liedten van eenighen aensien / de
welcke tot dien Dienst zouden moghen ghebruyct
worden / niet zoo ghewillich daer toe zijn: of immers /
dat d'andere Ouderlinghen (ghelijcken last ontfan-
ghen hebbende) die ooc gheerne ghelijcke vereeringhe
ghenieten zouden / daer door te luyt ende tragher
ghemaect worden / schuyvende den last op den hals
der ghenen / die belooninghe daer van hebben. Ende
nochtans / alzoo de pensioenen van myn Heeren ver-
ordent / niet groot ghenoech zijn / dat d'Ouderlinghe
daer op leven / en hun gantsche werc van den Dienst
maken konnen / zullen sy ooc al den last op hun niet
nemen willen. Want het is een ydele waen / datter
ghezept wort: Alzoo r'Offitie vā een Ouderlinghe
noech den gantschen Menschē requireert / dat dese
Ouderlinghen hun Hups-zorghē verlatende / in de
ghe

ghetrouwe bedieninghe huns Ampts / al hun tijdt
 ende vlijt besteden zullen / om de Ghemeente wel te
 besorghen. Wat kan doch een eerlijc Man met sijn
 Dupsghesin doen / op eens hondert Gulden s Jaers
 in dese diere ende kostelijcke tijden? Onse Weder-
 sprekers vernemen nu zelfs wel / hoe trouwelijc dat
 de dyp ghegagete Ouderlinghen al hun tijt doen /
 tot de bezorghinghe der Ghemeente / hoe neerstelijc
 datmen de vergaderinghen des Kercken-raedts / al
 waer alle voorvallende swaricheden der Kercke ple-
 ghen ghehandelt te werden / waerneemt ende onder-
 houdt; zoo dat (Godt betert) alle Lief-hebbers des
 welstandts der Ghemeente Christi / hun daghelijc
 over tsaegment wel grootelijc hebbē te bedroeven.
 Daeromme dat de Calumniateur ons na-duybet /
 dat wy indē Magistraet / de beneerstinge tot dē vze-
 de / en tot de ghetrouwe bedieninghe der Kerckelijckē
 Ampten lasterē / is ontwarachtich: want wy prijsen
 ende eyschen in een Christelijcke Overichypt zulcke
 deuchden: maer wy beklaghen ons daer over / dat de
 Magistraet de rechte middelen tot vrede ende ghe-
 trouwe besorghinghe der Kercken niet en heeft ghe-
 buyct. De Ouderlinghen behooren allegader met
 vrije bewillighinghe der Ghemeente verkoren te
 werden: sy behooren alle tsamen / oft altydts aen te
 blijven / oft somtijts af te gaen en verandert te wer-
 den: sy behooren alle te ghelijcke / oft Loon te ont-
 fanghen / oft Loon te outbeeren / twelc wy achten /
 verre het dienstelijcste te zijn tot vrede. Doort wen-
 schen wy van herten / dat alle Ouderlinghen / zoo
 veel hun Dups-zorghē hun immermeer toe-laet /
 hunnen tijdt ende vlijt aen legghen tot de op sichte
 der Kercke (waer inne Godt betert groote flau-
 wicheyt

46 Verantvoordinghe van den Dienaer
wichept ende onarthsaeihept / niet alleen tot Ley-
den/maer ooc elders bevonden wordt) ende een ghe-
lijke ende onberbiende loon by Godt / ende lof by
den vromen behalen moghen. Want ist dat tot velen
Politijcsche Diensten/daer gheen belooninghe noch
gage toe en staet / Mannen ghebonden worden / de
welcke vroom zijnde / hun zelven wt liefde huns
Vaderlants daer toe begheven/ die wils dyp oft vier
uren op een dach / in Stadts zaken besognerende:
Hoe veel te meer behooren de vromen / die Godt de
Heere niet verstant beghaest heeft/ende ooc tamelij-
ken niet tijdelijc goet ghezeghent/hun zelve gheerne
tot den Kerckelijckē Diensten door wettighe beroe-
pinghe te begheven/ende daer inne niet een ijber ende
vperichept te arbejde/Wat hoe wel hier inne gheen
Leere voor de Werelt grootelijc ghelegghen is ; zoo
is de Leere by Godt nochtans veel hoogher te ach-
ten. Wy en hebbē ooc niet moghē aen-nemen tghene
dat de Magistraet voort gheordineert heeft / dat in
alle vergaderinghen des Kercken-raedts/ twee van
den humen presideren zoudē/op welc point de Ca-
lumniateur ons na syn oude ghewoonte/met onwa-
rachtighen calunnien beswaert int eynde van syn
Boeckhen / waer op wy hier als in syne ghelegghene
plaetse (dewijle wy van de Acten des Magistraets
spreken) kortelijc antwoorden zullen. Wy zept/dat de
Magistraet wilde dat twee wt den heuren/op allen
vergaderinghen der Consistorie present wesen zou-
den. Maer wy segghen / waert datter in de Acten
alzo gheschreven gheweest hadde / hoe wel ons de
niet wichept niet zoude hebbē aen-ghestaen/dat wy
nochtans om vredes wille/tzelve niet gheuepghert
en zouden hebbē aen te nemen : maer dewijle dat het
pres-

presidenten wel wdzytelyc in de Acte staet/ende wy
 nu wt velen dinghen ghespeurt hadden (als ooc hier
 vooz ghenoechsaem aen-ghewesen is) dat de Magi-
 straet het Recht der Kercke verkortten/ en haer zelve
 int Regiment der zelve in stekē wilde: zoo laten wy
 ons bedwuckē tselve met recht verwoyden ende ghe-
 wepghert te hebben. Want dat de Calumniateur
 ons teghen-woypt/ dat wy als quaet-doenders het
 licht haten ende vlieden / ende heynelijcke Conventi-
 culen beminnen ende versoeken / ons voort wer-
 pende twee contrarie loffelijcke Exempelen van ee-
 nen Romeyn/ ende eenen Dienaer des Woorts ghe-
 naemt Jorjaen Ipens/ ons ooc verwijtende kyba-
 gien/ende nuyterjen in onse vergaderinghen: Daer-
 op antwoorzen wy/ Hoe wel tot sommighen tijden
 in de vergaderinghe des Kercken-raets / wel eenich
 gheschil ende oneenicheyt vooz-ghevallen is (ghelijc
 dan in allen vergaderinghen van menschen / daer-
 men van eenighe wichtighe zaken spreect / wel som-
 wijlen plach te gheschieden/ ende de Magistraet ooc
 zelf wel weet/ dat in haren tsamen-komsten niet al-
 tijt eendzachticheyt/ ende volle overeenstemminghe
 des gheboelens is) dat nochtans gheen nuyterjen
 noch oproericheden aldaer omneghegaen hebben/
 waeromme wy de presentie der Overicheyt/ ja van
 pemaent ter Werelt behoeven zouden te vreesen ende
 te vlieden. Waert sake dat het dē Kercken-raet hier
 lettede/ zoo zouden sy inimers tot gheenighen tijden
 pemaent van den ghenen die in de Wet ofte van de
 Weertich zijn / tot Ouderlinghen oft Diaconen no-
 mineren / twelc nochtans meer-mael by hui ghe-
 daen is: ooc mede zoo isser in den Kercken-raet een
 Boec/ in dē Welcken de handelighen der zelve ver-

48 Verantvoordinghe van den Dienaer
gaderinghe op gheschreven worden / daer wt d'Overichept na gheleghenthept der zake / altyt extract moghe hebbe / alst hun belieft: Is dit niet ghenoech? wy zijn wel te vreden / niet alleen twee wt de Overichept / maer ooc de gantsche Wet by onse vergaderinghe toe te laten / ja ooc Deuren ende Weynsteren (by manieren van spreken) open te zetten / op dat een pegheltje hoore ende wete wat wy handelen. Wat wil-men ons dan verwijten dat wy tlicht schouwen? Wat wil-men ons dus danighe valsche oorzaken onser wepgheringhe toe dichten? daer van wy noyt en hebben ghedroomt. Woude de Magistraet alleen kennisse hebbe / van tghene dat indē Kerckenraet ghedaen wort / zoo was het immers ghenoech / datse ghezet hadde / dat hun beliefte twee wtē herten daer by te hebben / en hadden vant presiderē niet behoeven te spreken. Want wat gaet ons doch Calvinus ende Beza ghevoelen teghen? de welke niet anders en zegghe (zoo de Leser zelfs ghenoech bemerct) dan dat eē die het Ampt der Overichept bedient / wel mach tot het Regiment der Kercke toeghelatē worden: twelc wy ooc toestaen / verstaende dat een Weithouder wel tot Ouderline verkoren mach worden / ende dat hy ooc gheen Ouderline zijnde / by de vergaderinghe mach toeghelaten wordē. Wy wenschen ooc niet lievers / dā dat tghene de Calumniat eur wt Beza by brenghet / plaetse hebben mochte: Dat d'Overichept niet alleē de macht des Priesterdoms (dat is des Ouderlinghschaps) wt den Woorde Godts brydelde / maer dat sy als de besonderste Bewaerster der Kerckelijcker ordeninghe / volghende haer Ampt neerstelijc voorszagen / dat het Ouderlinghschap behoorlijcken wt den Woorde Godts ghestelt werde.

Maer

Maer nu (Godt betert) ghebeurt het/datmen onder
 valsche pretet van de Tyrannije / ende onbehoor-
 lijcke heerschinghen der Consistorien (ghelijcense
 hatelijc noemt) te willen bedwinghen/den Kercken-
 raedt/ende Discipline der Kercke gheheelijc poocht
 af te doen/ hoe wel wy dat gheensins den verstandi-
 ghen ende waren Liefhebberen der Religie na-denc-
 ken en willen. Ghelijckerwijs nu een Wet-houder
 Ouderling der Gemeente zijnde / hoe wel hy als
 Overicheyt in Burgherlijcken zake/een Hoofd ende
 Regierder is over de Dienaers des Woordts ende
 andere Ouderlinghe/ nochtas als Ouderling gheen
 Hoofd noch Regierder is/ ende bekennē moet/dat in
 den Kercken-raet de Dienaers des Woordts behoo-
 ren te presideren/dat is/het Woort te voerē/de voor-
 vallende zaken te proponeren/ de keurstemmen af te
 vraghen / de Resolutien aen te gheven; kortelijc/de
 gheheele Actie te regieren: alzoo heeft het ooc syu be-
 scheyt/met den ghenen die wt der Wet in den Ker-
 ken-raet zouden moghen present zijn ende assisteren/
 die en moghē niet presiderē/ als ghezeyt is/ ja nade-
 mael sy vant Corpus der Collegie niet en zijn/zoo en
 is ooc hun were niet keurstemmen over de voorsz-
 stelde dinghen te gheven. Dat nu onse Weder-spre-
 ker voortkomt/ met het Schrift van den Dienaeren
 in den Daghe / ende metten twee Commissarisen/
 van myn Heeren dē Staten neffens den Synodum
 aldaer gheordineert / is niet teghens ons: want op
 wat voeghe ende wijze de voorsz Commissarisen
 ghepresideert hebben / is hemelijc. Sy hebben van
 wegghen der Staten inder vergaderinghe voor- ghe-
 stelt/wat der voorsz Heeren voornemē ende intentie
 was/in de beschryvinghe deses Synodi: sy hebbe de

50 Verantwoordinghe van den Dienaer
Actie (die van eenen Preside/wt tmidde der Diena-
ren des Woorts verkoren/ beleydet ende gheregiert
worde) aenghehoort/ Rapport aen myn Heeren den
Staten ghedaen/vā tghene datter ghehandelt was/
op dat die schadelijche scheuringhe zoude moghen
ghebeter worden. Doe wel het nu een ander zake is/
wanneer inder Kerckie een extraordinaris ende on-
ghewoonlijche swaricheyt op-staet/te weten/ eenich
merckelijc Schisma / ofte wijt-loopende Ketterije/
dat de Hooghe Overicheyt solennielyc ende extraor-
dinarlyc de Dienaers der Kercken beschryft ende
tsamen roept/ om zulk een groot en ghemeyn Quaet
te stillen/ende de wtreljche Actie/ met haer authori-
teyt in goeder gheschictheyt houdt/ (in welker voe-
ghe wy van Constantino / Martians ende anderen
lesen/ dat sy in Synodis ghepresideert hebben:) ende
een andere zake / dat d'Overicheydt ter plaetse daer
een ghestelde Kerckē-raet is/ de ghewoonlijche ende
ordinaris Actien zoude komen regeren: zoo sijn wy
nochtans wel te vreden/ dat in sulcken verstant/ ee-
nighe vander Wet zoo langh sy willen/ presideren/
dat is/ daer zitten / als die met hun ontsich alle ghe-
schictheyt en goede ordene voozstaen. Maer na wat
presideren men ghestaen heeft tot Leyden/ blyet (ley-
der) maer te veel/ wt dē handel van den voorsz Cool-
haes/ den welken d'Overicheyt (niet achtende op de
fauten by den zelven begaen) den oordeel ende Censu-
re sijn Kercken-raets ende Classis ontrockē heeft/
al-waer de ghepretendeerde partijchay der mede-
Dienaren des voorsz Coolhaes / hunlieden niet en
mach ontschuldighē/ ghemerct dat sy ooc de Classes
ende Synodes (diese van gheen partijchay konden
beschuldighen) verworpen hebben.

Ten laetsten: alzoo de Magistraet int eynde van haer Acte wel wtduchelijc stelde/dat sy zulke Ordinantien als nu verhaelt zijn/by provisie ghemaect hadden/ter tijt toe dat by haer int bysonder/ofst van myn Heeren den Staten int generael/aen-gaende kerckelijcke Regiment anders voorszien ende gheordineert zoude worden: zoo hadden wy niet zonder oorsake een vrees ende achterdencken/dat dese nieuwicheden een beghinsel waren van meer nieuwicheden/die de voorsz Magistraet allenskens dochte in te voeren/Waer-toe wy niet onse bewillinghe in dese nieuwe eyghen-ghevonden Ordinantien/hunlieden gheen voetsel gheven en wilden noch konden/zonder ons Anijt te buypen te gaen.

Daer hebben wy nu (behalven het ghene dat te voren in de generale verantwoordinghe gheseyt is/aengaende de nominatie ende electie vanden Ouderlinghen ende Diaconen) kostelijc verhaelt/de oorsaken waeromme wy in wepgheringhe gheweest zijn/om de voorsz Acten des Magistraets aen te nemen/ende int werc te legghen. Dat nu de Calumniateur seyt/dat wy onse swaricheden den Magistraet noyt aenghegheven hebben: contrarie hier van blyct daer wt/dat na dien ons de voorsz Magistraet op den xxvij Martij opghelept hadde/haerlieder gheschrieffen aengacnde de verkiepinghe der Ouderlinghen en anders/tusschen dien dach ende maendach daer aenschrijftelijc te beantwoorden: hebben wy ten zelven daghe/d' oorsaken waeromme wy het begeeren van myn Heeren niet en konden naer-komen/schrijftelijc over-ghelevert/welc gheschrijfte hier na van hunlieden zelfs aen-gheroert wort: Wt welc gheschrijfte ooc openbaer is/dat wy onse swaricheden door sommighen

52 Verantvordinghe van den Dienaer
mighen wt den onsen/ den Magistraet hebben doen
aen-gheben / ende dat wy ons niet anderen Kercken
hier op veraden hebben.

Zoo veel aengaet het verwijt/ dat de Diaconē tot
Leyden den Magistraet onghetooftsaem gheweest
zijn/wepgherende vooz de zelve Rekeninghe te doen/
van den Ontfanc ende Wegheef: Antwoorden wy/
dat de Rekeninghe te voren/ altyds van den zelven
ghedaen was in den Kercken-raedt/ na voozgaende
af kondinghe / dat een peggelijc die wilde / daer te
ghenwoordich mochte verschijnen / om de zelve Re-
keninghe te aen-hoore/daer van de Magistraet niet
wtghesloten was. Oec en is dese wepgheringhe om
die vander Overicheyt opt Stadthups rekeninghe
te komen doen / niet dooz inobedientie ofte verach-
tinghe des Magistraets gheschiet: maer wt oorzake
dat te voren int Jaer Lxxvij / eenighe moepte aen-
gaēde de Diaconie/ tusschē de Magistraet tot Ley-
den ende de Kercke gheballen was / maer wordde
alsdoen dooz tusschē-gaen der Vlaminghē beweecht
zuler naer te laten: zoo dat wy niet zonder oorzake
ghevreesst hebben / dat dese af-epschinghe van Reke-
ninghe opt Stadthups te doen/ daer toe strecte/dat
de Magistraet dooz desen middel tselve wederom-
me aen-hief / dat haer te voren niet wel gheluct en
was/om namentlic het Diakenschap metter tijt af
te doen/ende de gheheele bedieninghe der Armen aen
het Politijcke te brengen. De voozdere kladden
ende schandt vleckē die de Calumniateur den Dia-
conen op-leydt/en sijn niet dan valsche ende bijtende
lasteringhē/wt een ghemoet vol quade passien voozt
rehekomen/ teghen de welckē wy gheen ghelijckē la-
ster-woozden wederomme en willen zekten / maer
alleen

alleen tghetuyghenisse onser Conscientien (ja der Conscientie der Weder-sprekeren zelve/wanneer sy met eenen bedaerden sin in hun zelve willen gaen) ende den Lof der Vrouwen / voorts niet alleen ghe- troost wesende / maer ooc verwachtende ende wen- schende/dat-men de waerheyt hier van/zoo neerste- lijc als-men wil/ondersoecke ende onder taste.

Komende nu tot het besluyt spner Justificatie/ beschuldicht ons de Calumniateur / dat wy ons gheensins ghevoechlijc stellende om de sake tot stille ruste te brynghen/met onse ambitieuse ende mytter- sche Doleantien/gheloopen zijn aen spne Princelijc- ke Excellentie/etc. Maer wat voor ambitie ende mytterije is dat doch/dat-men veronghelijc zijnde spnen toeblycht neemt tot spne Wertighe Overich- heyt/te meer/ghemerct zulk overlustich onrecht niet onsen Personen / maer der Gemeente Christi / in onsen Personen was aen-ghedaen? Sy en verhin- derden ons nu niet alleen in onsen Dienst te treden/ zoo sy tot dien dach toe ghedaen hadden/ maer had- den den gantschen Kercken-raedt/by hunlieden opt Raedt-hups ontboden zijnde / op den naest-lesten Wareij/onbehoorlijc ende schandelijc af- ghezet/wt- ghenomē een van den xij Ouderlinghen/die daer na een van den dyp ghegagerden ghelworden is: zonder dat sy yet metter waerheyt/ op hunlieder Leere oft leven te zegghen hadden / alleen om dat sy in hunne twee voorz. Arten (daer der Gemeente niet goets wt te verwachten stont) niet en wilden bewillighen/ zoo sy ooc niet goeder Conscientie de zelve Arten niet en konden aen-nemen/waerinne sy niet op haer zel- ven ghesien/maer het oordeel ende eenstemmich ghe- voelen van anderen Kercken ghevolght hebben/

den

54 **V**orantvordinghe van den Dienaer
den welcken het voor-nemen des Magistraets tot
Leydē opt alderhoochste misgaechde/als een Peste/
streckende tot een iannerlijc verberf ende verwoes-
tinghe der Ghemeente Christi. Ooc mede heeft syne
Princelijcke Excellentie wel bewesen/datse dese zake
zoo kleyn en licht niet en achtede / alse onse Weder-
sprakers achten: Want behalvē dat syne Excellentie
de E. C. Heeren Gerrit vā Wijngaerden en Lenaert
Kasenbroot Raden Hofe van Holland/ghecommit-
teert heeft/ om den Magistraet van Leyden te ver-
toonen de inconuenienten/ die wt ghelijcke inconve-
nienten zouden moghen ghebeuren (als blijkt by sy-
ner Excell. Dissive:) zoo heeft daer-en-boven syne
Excellentie aen den Magistraet int bysonder ghe-
schreven / hunlieden wel ernstelijc vermanende/ ten
eynde dat sylieden desen aengaende / alles onveran-
dert ende inden staet/ zoo tselve tot dien tijt toe ghe-
weest hadde / laten zouden. Als nu dan de Kercke
Christi by ons / zoo ellendich van haer Regierders
(dooz een onghehoorde ongherechtigheyt des Ma-
gistraets) bevooft was/wat best stonter noch te doē
by den zelven Magistraet / de welke / niet teghen-
staende wy te vorē met alle goedicheyt ende behoor-
lijcke eerbiedinghe / haer ghesocht hadden te onder-
gaen / haer biddende dat sy ons in onse Conscientien
niet en wilden beswarē / aldus met ons handelende:
Wat stonter ooc by den Classe oft Synodo te doen/
als sy wel expresselijc verklaert hadde / datse gheene
van de Predicanten met de zake wilden ghemoeyt
hebben: Zoo zijn syt dan/die ons dē noot op-ghelept
hebben / om te doen tshene dat wy ghedaen hebben:
ende noch beschuldighen sy ons van ambitie ende
muyterije.

Hoe wel wy nu voorzder onnoodich achten/alle de calumnieuse beschuldighen des Weder-sprekers zorchvuldelyc te weder-legghen; zoo en konnen wy nochtans sommighe schandt vlickten/ die sy met namen P. C. oplegghen/om alzo in syn Persoon onse gheheele zake leelijc te maken/niet voorby gaen/zonder daer op kortelijc ende als ter loop te antwoorde. Ten eersten/aengaende het oordeel ende de prophetie die Joriaen Jpensz Dienaer des Woorts / van P. Cornelisz inden Helm tot Leyden ghesproken zoude hebben/waer mede de Calumniateur zeer monstert. Ghelijckerwijs P. C. tusschen Godt ende syn Conscientie niet en weet/dat de voor-ghemelde Joriaen die woordē tot hem ghesproken zoude hebben/alzo weter ooc de Vrouwe in den Helm niet van te zegghen/maer haer ghedenet wel/dat de selve Joriaen niet lanc voor syn over-liden / by haer wesende in Noort-Hollant/na P. C. ghevraecht en hem vriendelijc doen groeten heeft: Ooc is P. C. door recom-mandatie van Joriaen Jpensz (niet langhe na dat sy tsamen tot Leyden ghelogeert waren gheweest inden Helm) vā syn Princelijcke Excellentie (hoochloffelijcker Memorien) tot Dillenborch beschreven/om niet hem in het secreet / van eenighe zaken van belanghe te communicere. Ja onse Weder-sprekers refuterēn hun zelven: Want by zoo verre sy de ghedroonde prophetie Joriaens Jpensz gheloof hadden ghegheben/zoo en zouden sy immers nader hant gheen moepte ghedaen hebben/om P. C. van Mid-delburgh (daer hy lief ende weert was) wederomme tot hunnen Dienaer te beroepen. Ziet waer toe de Menschen door hunne passien komē/ende hoe blijdelyc datse te werc gaen? Sy zegghen ooc/dat P. C.

56 Verantvordinghe van den Dienaer
de Copije van den Brief by ons van de Princelijche
Excellentie/aende Overichept verwoyde/den Volcken
van den Predicstoel voor-ghelesen heeft/ oft ten
minsten het inhoudt van dien te kennen ghegheven.
Het eerste is onwarachtich / dat hy de Copije des
Brieffs af-ghelesen zoude hebben. Het tweede is al-
dus toeghegaen: Alsoo de arme Gheemeente in groot
verlanghe ende verwachtinghe was/ dat de Ouder-
linghen ende Diaconen wettelijc ende met aenroe-
pinghe des Naems Godts van haer verkoren/door
sine Excellentie weder in hunnen Dienst ghestelt
zouden wordē/ende sy nu van de wederkomstē hun-
ner Ghecommitteerden verstaen hebbende/zulcx te-
ghen den Daesch-dach wesende den xix Aprilis / wt
het staen van haren Diaconē/om de Aelmissen voor
den Armen te ontfanghen/verhoopten te vernemen:
zoo heeft P. C. kortelijc verhaelt waeromme zulcx
noch niet en gheschiedde/te wetē/dat de Magistraet
de Brieven van sine Excellentie noch niet gheopent
en hadde/ daer by zeggende/om de bedroefde Ghe-
meente een weynich te vertroosten/ dat sine Excell.
de sake behertichde/ (zoo hy wt dē voorsz Ghecom-
mitteerden verstaen hadde) ende dat hy verhoopte
de Magistraet zoude haer van sine Excellentie late
ghezegghen / oft viergheltijcke woorden/ meer stre-
kende tot bezedinghe ende stillinghe der Ghemeen-
te/dā tot eenighe minste ghedaente vā oproericheyt/
waer toe sy (Godt betect) van de Weder-sprekeren
gheduydet worden.

Doort wort P. C. beschuldicht / dat hy in gheene
van sine Predicacien afghelaten zoude hebbe/d'oor-
saken van dē gheschille tusschen de Magistraet ende
de Kercke/ na sijn partijdighe meyninghe wt te leg-
ghen/

ghen / ende den Volcke in te planten. Maer alle de
 ghene die de Predicatie van D. C. onpartijdelijc
 ende met goede achttinghe ende oordeel ghehoort heb-
 ben / zulle metter waerheyt anders niet kunnen zeg-
 ghen / dan dat hy in allen synen Sermoenen tot den
 Volcke / synen Text grondich ende met bescheyden-
 heyt verklaert heeft / applicerende ende passende den
 zelven tot profyt syner Toehoorders / met alle voor-
 sichticheyt ende maticheyt / twelc eenē rechten Die-
 naer betaemt / die de eere Godts en stichtinghe syner
 Kercke / meer ende hoogher achtet dan de gunst van
 eenighe Menschen : heeft hy nu (waerneert in syne
 Materie te passe ghekomen is) somwijlen ghestraf-
 de ghene / die de Ghemeente in hare behoorzlycke Re-
 geringhe ende Ordinantie verkorteden ende veron-
 ghelijcten / ten eynde datse tot redelijcheydt ende bes-
 cheydenheyt mochten ghebracht worden / ende hun
 tot een waerschouwinghe voor de straffe Godts.
 Wylaten ons duncken / dat hy daer inne niet te bes-
 schuldighen is / ende bidden den Heere / dat hy den
 ghenen die hier over klagghen / voor Dienaers bewa-
 ren wil die hun alleene prediken zouden dat sy geer-
 ne hooren.

Sy beschuldighen den voorsz Dienaer ooc / dat hy
 achter weghen zoude ghelaten hebbe het biddē voor
 den Magistraet / ooc het recommanderē der Armen.
 Het eerste is onwarachtich / dies hem ghetupchnisse
 kornen gheven / alle die hem ghehoort hebben. Dat
 hy den Armen niet en heeft gherecommandeert / is
 warachtich / ende heeftet daerom uue na-ghelate / dat
 hy met zulcke recommandatie in d'ontwettighe ver-
 kiesinghe der Diaconen / opt Stadthuys by de Ma-
 gistraet ghedaen / niet en zoude schynen te bewilli-
 ghen:

58 Verantvoordinghe van den Dienaer
ghen: Want dat hy der Armen Woort/onder prote-
statie wel heeft willen houden / bekennen onse We-
der-sprekers zelf.

Dat nu inde Justificatie volcht/dat die van hun-
nen Kercken-raet te rade ghewordē sijn/den voorz.
Coolhaes met twee Ouderlinghen ende Diaconen
aen den voorz. P. C. te zeyden/om hem (zoo sy zeg-
ghen) broederlic te vermanen / dat hy immers de
Armen wilde recommanderen / dat hy ooc by hun-
heden wilde komen in de Kerckelijcke vergaderin-
ghen/twelc hy bespottelijc ende hartnackelijc af-ghes-
laghen zoude hebben. Is warachtich/dat de voorz.
noemde Persoonen ten Huuse van P. C. ghekomen
sijn/onlanck voor syue verlattinghe van syue Dien-
ste. Doch hoe broederlic dit alles toe-ghegaen is/
blijct daer wt / dat sy (van hem ghescheyden zijnde)
terstont tot den Magistraet sijn ghegaen/waer op
na twee oft dry daghen ten lancten / de verlattinghe
van den voornoemden Dienaer ghevolcht is. Waer
dat ooc openbaer wort/hoemerckelijc onwarachtich
dat het is/dat sy zegghe/dat zulck alle noch eē goede
wijle vande Magistraet gheleden wort/op hope dat
P. C. hem noch ten laetste eenmael zoude bedenckē.
P. C. hadde Coolhaes met den voornoemden Ou-
derlinghen ende Diaconen(aen hem ghesonden) met
alle beleeftheit gheantwoort: Waeromne hy niet
en konde doen/te gunt sy op hem versochtē/te weten/
dewyle hy den nieuwen Kercken-raedt opt Stadt-
hous ghemact voor onwettelijc hieldt/dat hy noch
in hare vergaderinghe komen/noch hare Diaconen
recommanderen konde met goeder Conscientie(hoe
wel hy by protestatie/zoo gheseyt is/dit tweede wel
te weden was te doen.) Wat ghedult was hier den
Ma.

Magistraet van noode/ om tzelve noch al een goede wijle (300 sy zegghe/maer niet metter waerheyt) te lijden? 300 anders Caspar ende syne Adjoincten hun rappoort te recht aenden Magistraet ghedaen hebben. Hoe lichtelijc is een Stoc te vinden (ghelijc-men zeyt) als-men een Hondt wil slaen?

Wat sy voordr zegghe/ datse ziende P. C. van tquade in ergher voort-gaen/ den zelve voort hun ontboden hebben/etc. Wat voort-ganc doch vant quade in ergher/ hadde sy in twee oft dry daghen ghedaen? Maer wil-men de waerheyt weten? Sy hebben hun niet langher konne onthouden/ den vromen Dienaer/ die hun onrecht voornemen niet en wilde dienen/ hun quijt te maken/ daeromme hebben sy hem d'een lac op d'ander op-gheleyt. Ten is hun niet ghenoech/ datse hem van synen Dienst onbehoorlijc ende onwettelijc af-gheset hebben; sy zoeken hem ooc voort alle de Werelt schandelijc te maken/ noemende hem een seditieus Man/ een schandelijc Twistmaker/ een Catelinaen en 300 voort an/ meenende al 300 hun dabelijcke ongherechtigheyt/ onder de schaduw der valscher beschuldighen ende lasteringhen te verberghen.

Om nu hier eens een af-scheyt van te maken/ ende tgunst voordr in dese zake/ 300 by den voornomden Commissarisen van syne Excellentie/ als by twee anderen huilieden van den Heeren Staten toe ghevoecht/ met name Joncheer Jacob heer van Wijn-gaerden/ ende M. Willem Bardesem Burghermee-ster der Stadt Amstelredam ghedaen/ ende tgunst daer op ghevolcht is/ ordentlijc op het kortste te verhalen: zullen wy voort het leste de beschuldighe wederlegghen/ daer de Calumniateur P. C. na-ghest/

60 Verantvoordinghe van den Dienaer
dat hy wt syn epghen loop/ zonder eenighe wettighe
beroevinghe te hebben / tot Doorschoten ghepredic
heest. Na dat P. C. / zoo recht te voren verhaelt is/
van synē Dienst verlaten was/ heeft de Gheemeente
tot Lepden / dewijle sy Caspar Coothjaes ende syn
Medehulpers/ niet goeder Conscientie niet en konde
hooren / liever gheschadt den Dienst des zelven Die
naers tot Doorschoten te ghebruycken/ dan de Pre
dicatie ghesheel te ontbeeren / bysonder nademael de
voorznoemde Heere van Wijngaerden/ niet sommig
ghen van het voorsz Dorp verzochte/ dat P. C. zoo
langhe hy syne Gheemeente binnen Lepden niet en
konde bedienen/ albaer mochte predicken/ twelc daer
naer ooc van den Heeren Staten/ den voornoemden
Heere van Wijngaerden synen verzoecke / toe- ghe
laten ende bewillicht is.

Nu zullen wy weder-keeren tot de voornoemde
Commissarisen / beyde van syne Excellentie ende
van den Heeren Staten : Dese zijn op den achtsten
dach Mey/ alzo P. C. den voorgaenden zesten des
zelven Maendts van synen Dienst verlaten was/
binnen Lepden ghekomen/ om met den Magistraet
aldaer (wt-wissende huulieder voorsz commissie) te
handelen : De welcke/ na dien sy den zelven Magi
straet de inconuenienten die wt ghelijcke verande
ringhen zouden moghen komen/ (alzo ooc de zelve
in gheene andere Steden ofte plaetsen gheploeghen
wert) voorsz- ghehouden hadden/ doende alle goet de
boit om den zelven te doen verstaen/ datse hui con
formierende nietten anderen Steden ende Kercken/
de Gheemeente aldaer in den staet zoo de zelve te vo
ren gheweest hadde/ wilden weder stellen ende laten
blijven : zijn ten zelven daghe / zonder dat sy den
voorz

voornocinden Magistraet hier toe in eenigher maniere hebben kunnen beweghen/ van daer gheschepden/ om hun Gappoort aen myn Heeren den Staten te doen. De Heeren Staten hebben teghen den xix des selvē Maents/ tot besichtighe der oneenicheyt binnen Leyden gheresen / wt eenen pghelijcken Classe van Holland eenen Dienaer des Woorts beschreven in den Haghe. De beschreven Dienaren (als voren) zijn tē selven daghe in den Haghe tsamen ghekomen. De tsamen-komste der Dienaren den Heeren Staten aenghezept zijnde/ hebben de plaetse der vergaderinghe op het Hof in de Greviste-kamer ghedesigneert/ alwaer de Heeren Gerrit van Wijn-gaerden ende Lenaert Kasenbroot Radē s Hof's van Holland/ als Commissarisen by den Heeren Staten tot deser sake ghedeputeert / hun by den Dienaren des Woorts ghebonden hebben: ende is aldaer ghesamentlijc gheadviseert/ dat men Caspar Coolhaeg tot de selve vergaderinghe ontbieden zoude/ welckent volghende / na Leyden van de vergaderinghe gheschreven is: Waer op van dē Magistraet der selver Stede antwoordt is ghekomen/ datse Coolhaes hunnen Dienaer niet missen mochten: ende is alsoo voordie reyse achter ghebleven.

Den xxij dach in Mey/ zijn by den Commissarisen ende zekere hun toe-ghevoechde Dienaren / den Heeren Staten onder anderen de Articulen van de verkiesinghe ende verlatingshe der Dienaren / ghetraheert wt den Synodalibus van Dordrecht/ over-ghegheven/ met presentatie/ tzij schriftelijc oft mondelijc / wt den Woorde Godts ende tgebruyc der eerster Kercke/ mitsgaders wt dē Kerckelijcken Historien te bewijsen / dat de verkiesinghe der Die-

62 Verantvordinghe van den Dienaer
naren/Ouderlinghen ende Diaconen/toekoemt der
Kercke Christi.

Den xxv dach in Mey / zijn Caspar Coolhaes
ende P. C. achter-volghende de beschrijvinghe van
den Heeren Staten aen hun-lieden ghedaen / in den
Staten verschenen/vandē welcken hun bevolen is/
voor de voornoemde Commissarisen ende de ver-
gaderde Dienaers hun zake voor te draghen/ twelc
by hunlieden ten zelven daghe na den middach alzo
is naer-ghetomen/datse de gantsche gheleghenthey
des twists / in de voornoemde vergaderinghe ver-
haelt ende verklaert hebben.

Den xxvj dach in Mey / zijn Caspar Coolhaes
ende Pieter Cornelisz weder in-gherocpen / en Cas-
par alleē vermaent zijnde van tghene daer inne men
oordeelde dat hy misdaen hadde/heeft onder anderen
bekendt / dat het besluyt des voornoemden Synodi
van Dordrecht/aengaēde de verkiepinghe ende ver-
latinghe der Dienaren/Ouderlinghen ende Diacon-
nen/teghen Godts Woort niet en street/ende dat hy
wel wilde/dat het met het aen-nemen ende af-zetten
der Dienaren / Ouderlinghen ende Diaconen/ wat
ordentlijcker toe-ghedaen hadde/maer dat hy anders
in syn conscientie niet en konde bevinden / dat hy on-
recht hadde ghedaen / ende dat hy niet en konde ver-
verstaen/dat de Magistraet van Leydē niet en zou-
de moghen doen / tguut datse ghedaen hadde. Ende
alsnē met vele Remonstrantiē niet wt en rechte de/
zoo is hy daer op wt-ghedaen : Doch hebben noch
vele Dienaers/hem syn onghelijc int bysonder voor-
ghelouden / ende ghebeden dat hy de zake beter be-
dencken / ende tgroot quaedt dat wt syn voornemen
niet alleen inde Kercke Christi/maer oec in de Polt-
rijcke

tijckie regeringhe gheschapen was te komen: Dit alles niet teghēstaende/ is in hem gheen bekeeringhe ghemerct/maer heeft alleen beloest dat hy noch eens de vergaderinghe aen-spreken zoude. Als hy nu weder ghekomen was/ zoo heeft hy onder anderen ver- klaert/ dat hy hem beter ende vreder bedacht hadde/ ende beloefde den Magistraet te inducieren na syn vermoghen/ datse door hem/ oft door eenen anderen Dienaer bekennen zouden/ dat sy in dese zake incon- sideratē, dat is / onbedachtelijc ghelhandelt hadden/ dat sy ooc zouden bekennē hun meyninghe noyt ghe- weest te zyn/ noch als noch te zyn/ de Discipline der Kercke wech te nemen / oft de Kercke haer recht te benemen in eenighen zaken/ ende voornementlic int verkiefen en verlaten van Dienaren/ Ouderlinghen ende Diaconen; En zoo veel hem aengint/ verklaer- de hy Coolhaes voorsz/ bereypt te wesen vanden Pre- dicstoel te bekennen/ dattet onvoorsichtich van hem ghedaen was / dat hy by het verkiefen der Ouder- linghen ende Diaconen gheweest/ ende dat hy tgun- t by den Magistraet ghedaen was in syn Predicatie bevesticht hadde/ met verklaringhe dat syn meynin- ghe noyt en was gheweest de Christelijcke Disci- pline te helpen wt-roepē/ ofte hem der zelve ende allen anderen ordeninghen teghens Godts Woordt niet stridende niet te willen onderwerpen. Woorder be- loofde Coolhaes voorsz/ zoo verre hy dē Magistraet tot tgun- t voorszepdt is niet en konde beweghen / dat hy als dan (dewyl hy tselve vooz goet hieldt) synen Dienst den Magistraet zoude af- slaen/ en hem daer van ontslaen. Tgun- t voorszepdt is / was hy te vreden met syn Dant te onderteekenen: maer overmits het op een kladde gheschreven was / daer ooc meer an-

64 Verantvoordinghe van den Dienaer
ders op stont/ ende hy niet langher toeven en konde
midts syner Hupsvrouwen krankheyt/ zoo is hy be-
schepden des anderē daechs goets tijts weder te ko-
me/ ende is hem voor- ghehouden dat het goet ware/
om ten eynde te komen/ de Magistraet voor dien tijt
hier niet af te zegghe/ daer mede hy te vreden was/
ende nam aen tanderendaechs vroech weder te ko-
men. Daer des anderen daechs is een Brief gheko-
men aen de vergaderinghe/ in de welcken Coolhaeg
schreef/ dat hy hē met syn ghebeurlijke Overicheyt
beraden moeste (contrarie syn advijs des voorgaen-
den daechs) ende dat de Consistorie ten zes ende de
Magistraet ten zeven uren zouden tsamen komen/
dat hy daeromme zoo haest niet en konde komen/
als hy beloofst hadde/ maer dat hy ter stont daer na
komen zoude. Des zelve daechs na middach/ is den
Commiffarisen met humen toe-gheboechden Die-
naren/ in de Staten gheroepen zijnde/ by den zelve
Heeren Staten een Brief van den Magistraet van
Leyden voor- ghelesen / inhoudende onder anderen/
dat sy niet raedsaem en vonden / dat Caspar haer
Dienaer om dese zake (wesende haer werck/ ende niet
het syne) meer derwaerts zoude gaen / begheerende
voorts/ datmen den Commiffarisen ende Dienaren
verwittighen zoude / dat sy humen tijdt niet en be-
hoefden te verliesen / met kennisse van haer zake te
willen nemen. Zoo heeft de voornoemde vergade-
ringhe/ na datse haer oordeel tot beslittinghe deses
twists / in den Staten schriftelijc verklaert hadde/
den zelve Heeren Staten ghebedē/ dat hunne E. E.
haer de voir ende arbeydt in de zake na haer vermo-
ghen ghedaen/ ten besten wilden nemen/ biddende de
zelve hunne E. E. datse van weghen huns Ampts/
op

op de zake wilden dencken / ende daer inne remedie / ende is alzoo dese vergaderinghe ghescheyden.

Hi zullen wy voort kortelijc verhalen / t'gint hem na het vertrecken der voorsz Dienaren in dese zake toe-ghedraghen heeft. Eerstelijc is Caspara Coolhaes voorsz by Resolutie van myn Heeren den Staten schriftelijc belast / hem van de Predicatie des Goddelijckē Woorts te verdraghen ende op te houden / ter tijdt ende wijle toe / dat by huime **E. C.** dooz behoorzijckie ende in ghelijcke zaken ghewoonlijcke middelē / daer in voorszien ende gheordoneert ware / bevelende den zelven Coolhaes wel wdruytelijc / dat hy op gheene bevelen van den Magistraet tot Leyden / contrarie pooghen zoude te doen / op pene inde selve Resolutie verbatet. Desen niet teghenstarnde / is hy in synen Dienst blijven volherdende. Hoe kan doch oft hy oft d'Overicheydt van Leyden (zoo sy hem hier inne ghestijft heeft) van onghehoorsaemheyt onschuldicht werden? Moeten sy niet beyde bekennen / dat myn Heeren de Staten huime Overheyt zijn? Zoo blijvē sy dan met recht zelf in de selfde schult van onghehoorsaemheyt / die sy ons met onrecht zoeken op te dzinghen. Want wy-lieden hebben in een zake / die onghehoort ende onghewoon was / ende in Godts Woordt ende tghebruyt der Apostolischer ende na-volghenden wel-ghestelden Kercken (zoo boven bewesen is) niet bestaen mochte / niet zonder ghewichtighe redenen / conscientie ghemaeect hunlieden te ghehoorsamen. Sy-lieden daer-enteghen / hebben het besluyt der Heeren Staten / die nu de Handt acn t'Werc gheslaghen hadden / ont den schandelijcken ende schadelijcken twist ter neder te legghen / onbehoorzijc ende onghehoorsamelijc ghe-

66 Verantvordinghe van den Dienaer
wegghert naer te komen. Waer wat wonder ist? de-
wyle sy van te voren het ernstich ende zoerchvuldich
vermanen van syne Excellentie / om van alle nieu-
wichept af te staen / ende daer toe het goet devoir sy-
ner ende der Heeren Staten Commissarisen voorsz
aen hunliedē ghedaen / zoo luttel gheacht / ja gantsch
veracht hadde? Zoo sy ooc naderhant (om van hun-
ne onwillichept volkomentlic te betuyghē) ghedaen
hebben. Want niet teghenstaende syn Princelijcke
Excellentie ander-mael aen den zelven Magistract
gheschreven heeft / haer te kennen ghevende / hoe dat
hy de goede Resolutie die by myn Heerē den Staten
f Lants van Holland ghenomen was / op het sissen
van de voornoemde oneenicheydt / zeer gheerne ghe-
hoort hadde / haer daeromme ernstelijc verzoeken-
de / dat sy niet en wilden laten de voornoemde Reso-
lutie naer te komen / ende haer niet de zelve te con-
formeren / (als blijkt by de Missive van syn Excell.)
zijn even-wel by haer onrecht voornemen vast ghe-
bleven. Syne Excellentie hadde ter zelve tijdt aen
myn Heeren den Staten gheschreven / hun bedanck-
kende vant goet devoir int sissen ende vereenighen
van het voornoemde different / midtsgaders van de
Resolutie by hunnen E. dien aengaende ghedaen
ende ghenomen / zeer bedanckende : De zelve Heeren
Staten mede vermanende / dat hunne E. de zelve
Resolutie in diligentie wilden wt. voeren / ende bin-
nen de voornoemde Stadt in effecte doen stellen / om
redenen in de voornoemde Missive verhaelt : Waer
wt dan noch openbaerder wordt / tgint boven van
ons ghezeydt is / dat syn Excellentie de zake beher-
richt heeft / ende niet zoo licht gheacht als onse We-
der-sprekers te verstaen willen gheben.

Ontrent

Ontrent desen zelfden tijt/ heeft Coolhaes contra-
 rie sprac bekentnisse in de voozsz vergaderinghe (300
 bove verhaelt is) ghedaen/ de zake des Magistraets
 op een nieu vanden Predic-stoel begonnen vooz te
 staen ende te verantwoorden / twelc hy daer na tot
 meermael ghedaen heeft. Gheeft hy hier mede niet
 te kennē wat hy vooz een is? ende niet wat conscien-
 tie dat hy handelt? Zoo heeft ooc daer na den xvij
 Junij/ de Magistraet twee Dienaren wt de Classe
 van Aijnlant/ ten zelven daghe binnen Leyden ver-
 gadert zijnde / by haer opt Stadt-huys ontboden/
 vraghende de zelve / wie hun 300 stout gheraden
 hadde / binnen de Stadt van Leyden / zonder hun
 voozgaende weten ende consent te versamelen/ ver-
 klarende voozder/ 300 de Classis voozin daer toe ver-
 gadert was / om in de zake tusschen haer ende de
 Kercke aldaer/ ofte aengaende haerlieder Dienaren
 pet te bestuyten/ dat tselfde te vergheefs zoude zijn:
 daer en boven zegghende/ dat sy verstaen hadde/ dat
 wy ons beroent zouden hebben 600 Man sterc te
 wesen / Maer dat wy komen mochten als wy wil-
 den/ Godt zoude de stereste helpē/ ende dierghelijcke
 redenen/ 300 men zulcke onredelijcke woorden rede-
 nen noemen mach. Hoe verre wy van alle oproe-
 richteyt zijn/ is alle de Werelt ghenoech bekent / kan
 ooc wt de beleydinghe onser zake van begin aen tot
 noch toe af ghenomen worden/ ja dat meer is/ onse
 Weder-sprekers zelf (300 sy in hun eyghen conscien-
 tie willen gaen) zullen van onse onschult overtuycht
 worden. Daeromme hier af schepdende/ keeren wy
 wederomme tot de propoost vant Classis. Dewijle
 in de zelfde Classijcke vergaderinghe onder anderen
 besloten was / dat sy raedtsaem vonden dat P. C.

68 Verantwoordinghe van den Dienaer
ophouden zoude te Doorschoten te predikē / om den
Magistraet niet te verbitteren. De Kercken-raedt
van Leyden hem beswaert vindende by tzelve be-
sluyt / heeft teghen den xix Junij / den voornoemden
Classen tot Keijnsburck beroepen / alwaer sy ten
zelven daghe haer redenen voor-ghestelt hebben /
waeromme het niet gheraden / noch de Gemeente
tot Leyden profijtich zoude zijn / de Predicatie tot
Doorschoten naer te laten. De Classis onse redenen
ghehoort hebbende / heeft haer voor-gaende besluyt
verandert / ende contrarie besloten / datse niet ongher-
aden en vandt / datmen niet de Predicatie te Door-
schoten voort zoude gaen. Is ooc ten zelven daghe
ende plaetse / tgunst acngaende d'examinatie van
sommighen die onwettelijc van Casparo in den
Dienst ghedronghen waren / teghen den vij Julij be-
sloten was / verandert ende te niere ghemaect / om
dat de Classis de zelve niet bequaem en achtete / om
totten Kercken-dienst ghebruyct te werde. Mochte
pemandt zeggghen / Hoe is dit toe-ghegaen / dat de
Classis van Rinlant zoo onghestadich is gheweest?
Zoo veel t'eerste besluyt (aengaende de Predicatie te
Doorschoten naer te laten) aengaet / tzelve was in
af wesen van Pieter Cornelisz / zonder hem oft pe-
mant van de voorsz Kercken-raet daer op ghehoort
te hebben / door Caspar ende den synen te weghe ghe-
bracht. Het tweede / belanghende d'examinatie ende
t'ondersoec van sommighen onwettelijc indē Dienst
ghedronghen / was van den zelven Caspar ontwijf-
felijc voor-ghedreven / die hem in dese ellendighe ver-
stropinghe ende verstooringhe der Kercke / met dese
ende dieghelijcke middelē daghelijcx zochte te ster-
ken. Onlancx na de voornoemde vergaderinghe
tot

tot Riepnsburch / is Everardus Geisteranus Dienaer des Woorchts aldaer / van den Magistraet tot Leyden opt Stadthuyjs ontboden / al-waer sy den boornoemden Dienaer belastende de waerhejdt te verklaren / onder anderen ghevraccht hebben / wie de Classen tot Riepnsburch beroepen hadde / ende wt wiens Naem? Wat daer voor-ghestelt was gheweest / ende van wien? Wie daer verschenen waren gheweest? ende zo voort. Waer op de zelve Dienaer gheantwoort heeft / ende verhaelt / hoe hem al tghene dat sy hem afvracchten / inder waerhejt toeghedraghen hadde. Saterdaechs daer aen / hebben sy den Dienaer van Benthuyjsen doen arresteren / dien sy tzelve als voren / ende by na op ghelijcke wijze ende met den zelfden woorden afghevraccht hebben / die van ghelijcke de waerhejt daer van voor antwoort ghegheven heeft.

Den xxij des zelve Maendts Junij / zijn twee onser Ouderlinghen in den Raech ghetrocken / al-waer sy een Requeste aen myn Heeren den Staten over ghegheven hebben / verhalende den ellendighen staet der Kercke tot Leyden / ende verzoekende dat hun E. daer inne met den eersten wilden remediëren. Hier op hebben de Heeren Staten twee Commissarisen aen den Magistraet tot Leyden ghecommitteert / om de zelve tot naer-kominghe der Resolutie / by hun E. op het siffen ende vereenighen deses twijfs (als boven verhaelt is) te vermanen ende te induceren. Maer is de voorz. Magistraet in eenen doen ghebleven / ende door de Commissarisen gantschelijc niet beweecht.

Siende dan den jammerlijcken staet onser Kercke van quaet tot ergher vervallen / hebben wy den xxij
 Julij

70 Verantvoordinghe van den Dienaer
Julij onse tweede Requeste aen den Heeren Staten
over-ghegheven / in de welcke wy den dringhenden
noodt onser Gemeente vooz-ghestelt hebbende / de
teghenwoordighe handt ende hulpe hunner E. E.
oetmoedelyc verzochten.

Den xxvij des zelve Maendts Julij / zijn Ma-
thijs van Banchem / ende Claes van Dam / midts
dien sy de zake der verduycter Kercke tot Lepden /
van wegghen huns op-liggghenden Ampts / als Ou-
derlinghen van de zelve Gemeente wettelijc ver-
koren / zoo veel in hun was / beneersticht / ghevoorz-
dert ende met alle behoorlijcke middelen vooz-ghe-
staen hadden / niet teghenstaende de zelve zake (zoo
voren verhaelt is) vooz den Heeren Staten was
hangghende / na dien sy tegghen den thien uren op het
Stadthys vooz den Magistraet ontboden zijnde /
aldaer ter zelve uren verschenen waren / ontrent
den twaelf uren met klokke-gheflach van de Buys
af / wt Lepden / Rijnlant / Daech en Daech-ambacht
den tijdt van d'z Jaren ghebannen. Ende is den
zelve Ouderlinghen belast / binne s'daechs Sonne-
schijn wt Lepden ende Rijnlandt / ende binne d'z
dagghen wt Daech ende Daech-ambacht op meerder
ende swaerder straffe te vertrecken. Sy stellen in
hunlieder Bonnisse van bannissement / dese na-vol-
ghende oorzaken / waeromme sy de voozsz Ouder-
linghen ghebannen hebben. Erstelijc / dat de zelve
Ouderlinghen niet tegghenstaende hun interdictie
ende verbodt van den naest-lesten Martij / hun als
Ouderlinghen ghedragghen hadden / dat sy de Clas-
sen tot Bepus burch hadden beroepen. Dat sy aen
de Steden ende Kercken van Noordt-Hollandt ghe-
reysst zijnde / den Magistraet by den zelve swart
ghe-

ghemaect hadden. Ten laetsten / dat sy Requesten aen den Heeren Staten hadden over-ghegheven / streckende tot oproer / ghelijc blijkt by de Donnissen. Maer laet ons doch kortelijc bezien / hoe wichtich dese oorzaken zijn. Sy hebben hun als Ouderlinghen ghedraghen teghen u verbodt / midtsgaders d'andere Ouderlinghen ende Diaconen / hebben sy met goeder Conscientie anders konnen doen? Zouden sy niet met recht / van onghetrouwicheyt te beschuldighen zijn / zoo sy ziende de Kercke Christi / over welke sy als Voorstanders ende Versorghers ghestelt waren / zoo ongherechtelijcken veronghelijc / de zelve goeds moeds van haren Weder-partijen voorts met voeten hadden laten treden? Sy hadden immers wanneer sy opt Stadt-hups ontboden waren / ende overmits de Wepgheringhe van ulieder Acten naer te komen / van hun bedieninghe door ulieder interdictie af-ghezet worden / wel wtductelijc wt eenen Mondt / d'een na d'ander verklaert / dat sy teghen hunlieder Conscientie niet en konden noch begheerden te doen. Men hoort ulieden daghelijc met vollen Monde wt-meten / dat men niemant in syn Conscientie behoort te dwinghen / ghelijc ghy ooc in dese uwe Justificatie / van de ghewenschte Vrijheyt der Conscientien groote dinghen spreect / even als oft wy de Conscientien van haer Vrijheyt / die haer wt den Woorde Godts toe-komt / zochten te berooven / twelc wy hier boven verklaert hebben onwarachtich te zijn. Tghene dan dat alle de Wereldt vrij is / (na ulieder eyghen zegghe) waeromme en isset ons niet vrij? Waeromme wilmen onse Conscientien juist alleen dwinghen / in een zake die wy doch met allen wel-ghestel-

72 Verantvoordinghe van den Dienaer
den Kercken ghemeyn hebben / ende ghegrondt is
in het Woordt Godts? Den Weder-dooperen laet
ghy toe de vrye exercitie van hun Religie binnen
den Nypsen / welke Religie ghy doch oordeelt on-
recht te zijn : Sp hebben hun Leeraers / hun Ou-
derlinghen / hun Diaconen / diese verkiefen ende be-
roepen na hunnen wel-ghevalle. Waeromme laet-
men ons gheen ghelijcke Vrijheydt toe / waeromme
moghen onse Ouderlinghen hun Auyt niet vry-
moedelijc bedienen / tot het welke sp vander Ghe-
meente verkoren zijn / zonder dat yemandt hun in
gheloof ofte leven met recht weet te beschuldighen?
Spue Excellentie (300 boven verhaelt is) heeft met
verscherpen Missiven / 300 aen den Heeren Staten /
300 ooc aen ulieden / ghenoech verklaert / dat hem
de nieuwicheydt by u lieden ghepleecht / niet wep-
nich en misshaeghe. De Heeren Staten hebben
gheen kleyn moeyte met ulieden ghelacht / om v
van v schadelijc voornemen / dooz hun auctoriteyt
ende goede onderrechtighe af te doen staen. De
Provinciael Synodus / over de zelve sake van den
voorz Heeren beschreven / gheeft onser onschuldt
ghetuyghemisse / dat wy met goeden rechte ende re-
den / ghewepghert hebben aen te nemen ende te be-
willighen in de veranderinghe in de Kercke-regie-
ringhe tot Leyden / by ulieden voor-ghenomen ende
aen-gherechtet / ghelijc ons dan by den zelve Syno-
dus een schriftelijcke Attestatie ghegheven is / wt
welcke voor-ghaende redenen intmers ghenoech-
saem blyct / dat de eerste ghepretebeerde oorzake
des Magistraets / te weten / dat de twee Ghebänden
hun als Ouderlinghen ghedraghen hebben / gheen-
sins wichtich is om de zelve wt der Stadt te ban-
nen.

nen. Belanghende voort de andere oorzaken / dat de Ghebanden den Classen tot Reynsburch beroepen hebben / in Noordt-Hollandt aen de Kercken zijn ghereyft / Requesten myn Heeren den Staten hebben over-ghegheven : Aenghesien al tselve van hunlieden als Ouderlinghen / van wegghen als voren ghedaen is / ende anders niet / zoo zouden wy hier niet onse voort-gaende verantwoordinghe wel konnen volstaen : Nochtans zullen wy noch wat bysonderlyc antwoorden op tghene dat sy zeggghen / dat de Ghebanden aen de Kercken in Noordt-Hollandt ghetrocken zijn / ende den Magistraet van Leyden aldaer swart ghemaect hebben / want van de beroepinghe des Classis te Reynsburch / is hier voort ghenoech ghezeyt / waer wt men onse onschult bemercken kan. Dat sy dan zeggghen van swart te maken : Ghewisselijc / de Magistraet van Leyden was voort haer voort-gaende Acten / ende voort de nieuwicheden ende veranderinghe in de Kercke inghevoert / by den verstandighen ende vromen al te voren zoo leelijc gheworden / dat de voornoemde Ghebande Ouderlinghen / zoo sy anders in Noordt-Hollandt ende elders niet te doen ghehadt hadden / dan dat sy den voorsz Magistraet aldaer mochten swart maken / de reyse wel hadden moghen sparen ende achter-laten : Maer sy hebben niet alleen het advijs ende ghevoelen van anderen Kercken / over de Acten des voorsz Magistraets versocht ; maer in sonderheyt niet den zelven raedt ghepleecht / hoe sy ende de Kercken raedt tot Leyden / haer in dese voort ghevallen swaricheyt zouden hebben te draghen / ende hoe de selve op het ghevoechlijcste zoude moghen ghebetert ende wech ghenomen wer-

74 Verantvordinghe van den Dienaer
worden. Is dit den Magistraet swart maken? zoo
worden de voornoemde Ouderlinghen te recht be-
schuldict. Maer is het niet anders ghedaen/ (zoo
het inder waerheyt niet anders gheweest en is) dan
hun op-gheleyde Auyt waer-ghenomen / zoo is
openbaer dat dese beschuldighinghe moet vallen.
Ten laetsten / zoo veel de Requesten belanght / by
den zelven Ouderlinghen aen den Heeren Staten
over-ghegheven: Verdient dat ghebannen te wor-
den/ dat sy van wegghen der Kercke tot Leyden/ by
Requeste aen den Heeren Staten versocht hebben/
dat hun E. den ellendighen staet der zelver Ker-
ke wilde behertighen / ende daer inne voor-sien?
Datse zeggghen dat de zelve Requesten tot oproer
strecken / daer inne doen sy den Heeren Staten
gheen kleyn onghelijc / want het alleens is / oft sy
hunne E. van onverstandt oft van ongherech-
ticheydt beschuldichden. Want willen sy zeggghen/
dat by den Heeren Staten niet ghemerct en is datse
tot oproer strecken / zoo houden sy min van hunnen
E. als sy behooren. Hebben nu hun E. wel
verstaen dat de voorsz Requesten oproerich waren/
hoe komt datse de ghene diese over-ghegheven had-
den niet ghestraf en hebben? Het is voorwaer te
recht/ dat ghy in u lieder Donnissen voort brenghet/
alle Man kan lichtelijc mercken/ hoedanighe de zel-
ve zijn / namentlic / gheprecipiteert ende teghens de
gherechticheyt. Want datter in de zelve Donnissen
gheclausuleert staet / Dat de Ghebande Ouderlin-
ghen / in tghene sy tot hunne excuse ende defensie
hebben willen proponeren volkomentlicken ghe-
hoort zijn/ dat en is niet al zoo: want sy in gheroep-
pen zijnde / is hun alleenlijcken voor-ghestelt / dat
hun

hantoyten xxx Martij van den Magistraet verbo-
den was / van dien tijdt aen voorts meer te draghen
als Ouderlinghen / welke verbodt sy niet en waren
ghehoorsaem gheweest : Daer op de selve Ouder-
linghen gheantwoordt hebben / Dat sy van Con-
scientie wegghen niet en hadden konnen laten / der
Chermeinte Christi van de welke sy tot het Ou-
derlinghschap wettelijc verhooren waren / niet hun-
nen Dienst / daer sy konden ende mochten voorder-
lijc te wesen / daer het den noot grootelijc vereyse-
te / ende daer op zijn sy wt ghegaen / gheen dine mit
verwachende / dan dat sy ghebannen zouden wer-
den. Ende zoo veel Claes van Dam aen-gaet / is
wel te verwonderen / dat ghy hem hebt ghebannen /
die onder u lieden niet en stondt / maer een Lidmaect
van de Uniuersiteyt was / daer voor hy ooc nader-
handt van den Professoren is bekende gheworden /
wt-wysende zekere Missiue wt den Raem van de
Uniuersiteyt aen hem gheschreuen. Ware de selve
van Dam oproerich gheweest / hy en zoude zooda-
nighe Donnisse niet ghehoorsaem zijn gheweest
maer hy heeft meer op de brede ende gherustheydt
van uwe Stadt ghesien / als ghy selve doet / ende
is daer inne het Exempel van syne Dooz-ouderen
na-ghevolcht / welke de Stadt van Leyden een-
tijds niet meerder discretie ende billicheydt ghere-
geert hebben / als (Godt betert) ieghenwoordelijc
gheschiedt / ende verhaopt dooz Godts ghenade in
zodanighen Christelijchen ghemoedt ende ghedul-
dicheyt te volherden. Nu keeren wy weder tot het
ghene dat berde de ghebande Ouderlinghe te samen
aengaect. Myn Heeren de Staten / ende t Hof van
Hollant wt den seluen Ouderlinghen verstaen heb-
Q
beude

76 Verantvoordinghe van den Dienaer
bende de oorzaken hunnes bannissements / hebben
ghenoech te kennen ghegheven waer vooz sy zulcke
onbehoorlijcheit hielden. Maer niet teghenstaende
de zelve Ouderlinghen by den Hove van Hollandt/
niet weten ende advijs van hunne E. E. dooz pro-
visie van Justitie in hun gheheel waren ghestelt/
is niet te min de Magistraet blijven volherdende/
hunlieden den in-ganc in de Stadt van Leyden te
weggheren / tot dat ten lesten hunlieder Donnisse
van bannissement / by Sententie van den Hove van
Hollandt is gheaboleert / ende te niere ghemaect.

Hiu zullen wy (om een eynde te maken) kortelijc
over-loopen / tguindt van eenighen belanghe zijnde/
hem in dese zake voozts meer heeft toe-ghebraghen.
Niet teghenstaende dat wt de daghelijcsche handel
onser Wedersprekeren / kienne hope tot vereenighin-
ghe scheen te wesen / zoo hebben wy nochtans ont
in gheerne beneerstinghe tot vrede ende eendzachtich-
heyt te ontbreken / dooz sommighen wt den onsen/
by eenighen van onse partije / die (zoo sy met den
monde voorgaben) de vrede der Kercke begheerden/
met alle vlijt ende vriendelijcheydt daer toe ghear-
beydt / dat desen twist beslichtet / ende de Kercke we-
der omme in goeden staet ghebracht mochte worden.
maer tzelve is al te vergheefs gheweest / Want als
wy meynden aldernaest te wesen / zoo waren wy
noch zeer verre van onse goede voornemen. Hoe
schandelijc uwen Dienaer Lucas Hesse ons / ende
voornementlijc Pieter Cornelisz / in Augusto van
den Predic-stoel gheblameert ende ghelastert heeft/
is alle de Werelt bekendt / daer hy nochtans daerhs
te voren teghen den abondt / met sommighe onser
Ouderlinghen zeer gemeensaemlijc ende vriende-
lijc

lijc ghesproken hadde. Wat kan-men van zoodanighe lichtveerdicheydt lichter zeggghen / dan dat de zelve een Predicant niet en betaemt? Onlancx hien na / is Pieter Corneliszoon by den Magistraet van Leyden verboden / niet meer tot Voorſchoten (alwaer hy met consent ende bewillighinghe der Heeren Staten/ als boven ghezeydt is/ zekeren tijt gheleert hadde) te predickien / op correctie/ etc. Dese oproerighe Catilina (zoo ghy lieden hem noemt) wat heeft hy ghedaen? Hy is v-lieder onveranderlijcke ende ongheneselijcke hardicheydt ghewecken/ ende heeft na-ghelaten tot Voorſchoten te prediken. Waer kondt ghylieden nu met uwen Dienaer Caspar Coolhaes blijven / die myn Heeren den Staten in ghelijcke Verbodt ongheloozsaem is ghebleven? te meer / ghemerct sy twee / Coolhaes ende Pieter Corneliszoon/ een zeer onghelijcke zake hebben; zoo wt het ghene hier voren verklaert staet / ghenoech bewesen wordt.

Onlancx na dit Verbodt aen Pieter Corneliszoon (als voren) ghedaen / is dese Justificatie / teghens het begheeren ende ernstich vermanen der Heeren Commiffarisen / zoo van syne Princelijcke Excellentie als der Heeren Staten/ ende ooc van anderen aensienlijcken Personen/ aen ulieden tot meermael ghedaen/ int licht ghekomen: daer mede men wel in alle manieren ghearbeyt heeft ons leelijc ende stincgende te maken/ daer toe gheen injurieuse ende scheltwoorden sparende / als-men zien mach: Maer wy hebben alzucken vertrouwen ghehadt op onse goede zake / die wy met allen anderen ghereformeerden Kercken ghemeen hadden/ en niet alleen vande Dienaren der zelve/ in den Haghe by den Heeren Sta-

78 Verantvoordinghe van den Diaer
ten beschreven/ maer ooc van hunne E. E. ende syne
Princelyche Excellentie gherechtveerdicht was/
dat wyt niet de mochte weert hebben gheacht / daer
op te antwoorden/ in sonderheyt/ dewylt de droevi-
ghe stant van de Kercke tot Leyden / zulk als doen
niet wel en mochte liden / ende datse meer met ons
stil-swijghen ende patientie / als niet ons spreken
konde gheholpen worden: want hoe jammerlyc dat
het met de zelve Kercke ghestaen heeft/ is ghebleken
wt het houden des Avontmaels/ Daer wel eertijts
voor dese verstooringhe/ min ofte meer als acht ofte
neghen hondert tot des Hoeren Tafel pleghen te
gaen / zynder alsdan niet veel meer als ecu hondert
ghetelt / onder die gherekent de Armen / die wt
vreesse van hunne ghewoonlycke achnissen te verlie-
sen/ daer toe ghekomen zijn. Wie kan doch zoo hart
ende steenachtich van herte wesen / dat hem dese el-
lendighe verstooringhe van een 300 gr oote ende heer-
lycke Ghemeente niet en zoude smerten? Daerom
hebben wyt liever over ons laten gaen/ dan dat wy
onse partije teghens de zelve Ghemeente / door onse
antwoorde meer zouden verbittert hebben : Ende
zouden gheen ghedachte ghohadt hebben / om yet
daer toe te doen / indien ons door de vernieuwinghe
ende herdruckinghe van dese Justificatie gheen
nieuwe oorfake ware ghegheven ghewerft: Want
als wy hebben ghemerct dat de Spanden der waer-
heyt/ te weten/ de Doopers/ hun profijt daer mede
meenden te doen / (ghelijc ooc de Wapisten hebben
ghedaen) ende voor hadden een ewighe ghedach-
te (ghelijcse in hunne Woor-rede segghen) den Na-
homers achter te laten; zoo hebben wy gheraden/
ja noodich ghevonden / onse Verantwoordinghe
daer

daer teghens wt te gheven / op dat de onpartijdighe
 Leser onpartijdelyc ende oprechtelyc van beyden
 mach oordeelen / ende dat het blycke / dat onse We-
 der-sprekers zulche stoffe daer inne niet en hebben /
 om onse Kercken te lasteren ende te blameren / als sy
 wel ghemeynt hadden. Onse voornemen en is niet
 gheweest / alles te vertellen wat staende ende due-
 rende dese oneenicheyt gheschiedt is / maer alleenlyc
 de bysonderste ende merckelijcste dinghen / op het
 koetste ende eenvoudichste voor te stellen / betuy-
 ghende dat wy in alles (soo veel ons moghelic ende
 kennelijc is gheweest) de waerheydt ghevolcht heb-
 ben. Biddende Godt (die een Godt ende Vader des
 Vredes is) dat door syne Goddelijcke gratie / het
 ghene / welcke door desen twist ende oneenicheydt
 reuchfins vervallen is / ghebetert ende weder op-
 ghericht moghe werden / ende dat sy syne Kercke /
 in dese ende andere Landen / voor ghelijcke swarich-
 heydt ghemadelijcken wil bewaren: Amen.

FINIS.

ERRATA.

	Pag.	Lin.		Pag.	Lin.
1000	ende ander	22	28	1000	ende andere
	hoe wel sy	75	17		hoe wel sy
	voor Godt ende	85	13		voor Godt om
	om de Wolve	115	33		om de Wolven
	daer het anders	120	32		daer het andere
	in de consciētie	137	25		in de consciētie is
	indē geloove eer	152	8		indē gheloove eet
permitteren	158	24	permitterden		

Verantvoordinghe.

1000	Casparo	3	24	1000	Caspar
	den anderen ghe-				den anderen ghe-
	sprec	12	3		sproken
	Cornelis	13	6		Caerle
	Casparū Gout	17	10		Casparus Gent
	Arcomum	24	31		Arcerium
	Caspar Gout	24	31		Caspar Gent
	questien	26	32		diensten
	Arreno	31	16		Arceria
Leere	46	16	Cere		
Synodes	50	32	Synoden.		